

A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon

2014

*A fenntartható fejlődés indikátorai
Magyarországon, 2014*

© Központi Statisztikai Hivatal, 2015

ISSN: 2064-0307

Felelős szerkesztő:

Valkó Gábor főosztályvezető

Vezető szerkesztő:

Bóday Pál osztályvezető

Szerkesztők:

Andrási Zsolt, Franczen Lajos

További információ:

kommunikacio@ksh.hu

Közreműködők:

Andrási Zsolt, Aujeszky Pál, Bóday Pál, Boldizsárné Majer Ildikó, Boros Julianna, Csapó Éva, Dickmann Ádám, Dóra Ilona, dr. Györfi Péter Mihály, Fábián Zsófia, Ferencz-Kiss Ildikó, Földházi Erzsébet, Franczen Lajos, Geleta-Pábli Hajnalka, Hilbert Lászlóné, Huszár Ákos, Kajdi László, Kelemen Dávid, Kollár Beáta, Kolozsi Gergely, Kovács Bernadett, Kovács Csaba, Kovács Máté, Lázárné Kovács Mária, Lieber Ildikó, Lindnerné Eperjesi Erzsébet, Mencző Beatrix, Mezey Krisztina, Misánszki Sándor, Molnárné Brinzik Katalin, Németh Adrienn, Pálmai Nikolett, Patakiné Sárosi Zsuzsanna, Patay Ágnes, Polgár Ágnes, Rizner Lilla, Sándor-Bujnóczki Anett, Sebestény István, Szabó Andrea, Szabó Zsuzsanna, Szabó Zsuzsanna, Szabóné Lipka Tímea, Szilágyi Gábor, Szuromi Orsolya, Szűcsné Bakonyi Piroska, Tabajdi Márta, Takács Zsolt, Tóth Andrea, Tóth Gábor, Váradi Rita, Wéber András, Wlaszlovitsné Brosch Judit, Záhonyi Márta, Zaláné Olbrich Anikó

A kiadványt tervezte:

Gyulai Katalin

Tördelés:

Gyulai Katalin, Zombori Orsolya

Borítóterv: Lounge Design Kft.

Borítófénykép : Szabó Ferenc

Internet: <http://www.ksh.hu>

informacioszolgalat@ksh.hu

Nyomdai kivitelezés: Xerox Magyarország Kft. – 2015.24

Budapest, 2015

A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon, 2014

Központi Statisztikai Hivatal, 2015

Háttér

Az 1950-es évektől megjelenő környezetvédelmi mozgalmak felismerték a gazdasági termelés és a környezet állapota között fellépő konfliktusokat. A *Néma tavasz* (1962), a *Közlegelők tragédiája* (1968) vagy *A növekedés határai* (1972) című nagy hatású művek megjelenését követően a fenntartható fejlődés ma elfogadott értelmezése évtizedekkel később a *Közös jövőnk* című jelentésben (1987) körvonalazódott. Az 1992-es, Rio de Janeiróban rendezett ENSZ Környezet és Fejlődés Konferencia adta meg azt a lendületet, amelynek köszönhetően mára a fenntartható fejlődés beépült a nemzeti és a globális szakpolitikák közé. Az ENSZ mellett az egyes országok és országcsoportok (pl. Európai Unió) is stratégiákat, a célok megvalósulásának mérésére indikátorokat, illetve indikátorkészleteket dolgoztak ki. Két évtized elteltével megállapítható, hogy kedvező és kedvezőtlen folyamatok egymással párhuzamosan vannak jelen, egyes pozitív környezetvédelmi intézkedések sikere (pl. ózonkárosító vegyületek kibocsátásának csökkentése) mellett fokozódó nyomás is terheli erőforrásainkat (pl. a növekvő népesség emelkedő fogyasztása).

Az újabb riói konferenciát (*Rio+20* 2012-ben) már eleve mérsékelt várakozás előzte meg. A csúcstalálkozó fő témája a zöld gazdaság, valamint az intézményrendszer fejlesztése volt, a *Jövő, amit akarunk* című záródokumentuma azonban nem hozott komoly előrelépést a fenntarthatóság ügyének hatékonyabb képviselésében. Kritikusai az erős politikai akarat, az ambiciózus célok és azokért vállalt jogi elkötelezettség hiányát fogalmazzák meg. Az egyik legnagyobb eredmény a globális fenntartható fejlődési célok meghatározásáról szóló egyezmény.

A magyar stratégia

A 2007-ben létrehozott Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács kidolgozta az új magyar Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiát,¹ amelyet az Országgyűlés 2013. március 25-én fogadott el.² A keretstratégia célja, hogy az egész nemzetet összefogó, hosszú távú irányt adjon az egyéni és közösségi cselekvések számára. Összehasonlítva az Európai Unió stratégiájával, jóval szűkebben értelmezi a fenntarthatóság fogalmát. Értelmezésében a fenntartható fejlődési politika elsősorban egy hosszú távú erőforrás-gazdálkodási tevékenység.³ A Keretstratégia négy erőforrást különböztet meg: emberi, társadalmi, természeti és gazdasági erőforrásokat. A stratégia megvalósulását nyomon követő végleges indikátorrendszer kiválasztása és véglegesítése jelenleg is tart.

A jelenlegi kiadványról

A Központi Statisztikai Hivatal 2007 óta két évente adja közre a fenntartható fejlődés indikátorait. Az első 3 kötet az Eurostat indikátorrendszerét vette át, az első években annak hazai adaptációja és a hazai sajátosságokkal való kiegészítése volt a cél. A 2013-ban kiadott kötetben jelentek meg először a jelenleginél is alkalmazott tematikus bontásban az indikátorok. Kiadványunkban az Eurostat 3 szintű hierarchikus felépítése megszűnt, de a megszokott mutatók többsége változatlanul megtalálható. Az uniós mutatórendszerrel, valamint a KSH korábbi kiadványaival való összehasonlíthatóságot a kiadvány végén az 1. számú függelékben található összefoglaló táblázat biztosítja. A változtatással reményeink szerint erősödött a kiadvány erőforrás szemlélete, valamint nőtt kezelhetősége és érthetősége. Jelen kötetben 100 jelzőszámot közlünk, 33 a környezet, 44 a társadalom, 23 pedig a gazdaság állapotát mutatja be. Ezek közül 78 tekinthető valódi **indikátornak**,⁴ amelyek időbeli összehasonlításra alkalmasak, képesek a jelenségek pozitív és negatív változásainak bemutatására.⁵ A

¹ Az első hazai stratégiát a kormány 2007-ben fogadta el, a kettő értelmezése jelentősen eltér egymástól.

² Ld. bővebben: Az Országgyűlés 18/2013. (III. 28.) OGY határozata a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiáról

³ Bartus Gábor (2013): *A fenntartható fejlődés fogalom értelmezésének hatása az indikátorok kiválasztására.* [Statisztikai Szemle], 91. évfolyam 8-9. szám, pp. 842-869.

⁴ Értékelésüket lásd *A mutatók értékelése* című alfejezetben.

⁵ Indikátor fogalma ld.: Havasi Éva (2007): *Az indikátorok, indikátorrendszerek jellemzői és statisztikai követelményei.* [Statisztikai Szemle], 85. évfolyam 8. szám, pp. 678-689.

AT	Ausztria
BE	Belgium
BG	Bulgária
CY	Ciprus
CZ	Csehország
DE	Németország
DK	Dánia
EE	Észtország
EL	Görögország
ES	Spanyolország
EU-28	Európai Unió
FI	Finnország
FR	Franciaország
HU	Magyarország
IE	Írország
IT	Olaszország
LT	Litvánia
LU	Luxemburg
LV	Lettország
MT	Málta
NL	Hollandia
PL	Lengyelország
PT	Portugália
RO	Románia
SE	Svédország
SI	Szlovénia
SK	Szlovákia
UK	Egyesült Királyság

további 22 **háttérmutató** egy része szerkezeti információt nyújt (pl. *fogyasztási szerkezet, halálózások kiemelt halálalokok szerint*), más része pedig olyan közelítő mutató, amely bár a fenntartható fejlődéssel kapcsolatba hozható, pontos szerepe és megítélése nem tisztázott (pl. *turizmus, atipikus foglalkoztatás*). Egyes esetekben pedig az idősor értékelése nem lehetséges (pl. *az aszályal érintett területek, Magyarország növényzeti természeti tőkéje*). Bemutatásukkal az adott téma mélyebb megértésének lehetőségét kívántuk biztosítani.

Az indikátorok általánosságban az 1995-öt követő időszakra vonatkoznak, de ettől eltérő időintervallumot felölelő mutatók is szerepelnek. Minden egyes indikátor esetén kulcsszavak szolgálják a felhasználók igényeinek megfelelő, célirányos keresés elősegítését, a keresést **tárgymutató** segíti. Az Európai Unió fenntartható fejlődési stratégiája, valamint az Európa 2020 stratégia egyes mutatók esetén konkrét célértékeket tűzött ki. Utóbbi az uniós célok mellett az egyes tagállamok számára országspecifikus ajánlásokat is megfogalmaz. Ezen értékek az ábrákon és a **relevanciában** is helyet kaptak. A hazai adatok forrása alapvetően a Központi Statisztikai Hivatal, az uniós adatoké az Eurostat. Csak az ettől eltérő forrásokat jelöltük az ábrákon.

A mutatókhoz tartozó elemzés egységes tagolt szerkezetben jelenik meg. A **relevancia** az indikátor fenntarthatósággal való kapcsolatát mutatja be és a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia (NFFK)⁶ kapcsolódó megállapításai is itt kaptak helyet. Az **elemzés** a hazai trendről (minden esetben az első ábra adatáról), míg a **nemzetközi kitekintés** az uniós folyamatokról nyújt információt. Az oldalszálon elhelyezett úgynevezett **hőmérők** az összehasonlító adatokon keresztül a tagországok és köztük hazánk helyzetét szemléltetik. A **részletek** az indikátor egyes további dimenzióit, illetve a témához kapcsolódó további mutatóit tárja fel. A közérthetőséget minden esetben a mutatók végén található **definíciók** segítik. Az ábrák alatt található **!** melletti szöveg a leglényesebb üzenetet összegzi.

A felhasználók további információt kaphatnak a KSH **Stadat-táblái** (www.ksh.hu/stadat) között, ezek a kiadvány elektronikus változatából közvetlenül elérhetők.

A mutatók értékelése

A fenntartható fejlődés mérését szolgáló indikátorok végső célja a folyamatok értékelése. A tendenciák ismerete lehetővé teszi a döntéshozók számára a stratégiaalkotást, előmozdíthatja a beavatkozást, és visszacsatolásként szolgálhat a már elvégzett feladatokról.

Az értékelést megnehezíti, hogy a mutatók többsége a fenntarthatóság csak egy-egy dimenzióját fedi le, így például ami a gazdaság szempontjából kedvező változást jelent, az a környezet számára káros lehet, és fordítva. A növényvédő szerek értékesítésének növelése a környezeti szempontokkal ellentétes, a mezőgazdaság teljesítményének növekedése azonban e nélkül nehezen valósítható meg. A gazdaság és a társadalom viszont éppen az agrárgazdaság bővülésében érdekelt, növekvő teljesítmény mellett nőhet többek között a foglalkoztatottság, az élelmiszer-ellátás biztonsága, a vidék népességmegtartó ereje, bővíthetnek a kereskedelmi lehetőségek. A csökkenő szén-dioxid-kibocsátás mögött sok esetben nehézipari termelő üzemek bezárása áll. A csökkenő talajterhelés, illetve légszennyezés mellett azonban ezek a folyamatok adott esetben növekvő munkanélküliséggel, elszegénnyedéssel, tartós társadalmi problémákkal járhatnak együtt.

Az értékelés csak az első ábrán szereplő mutatókat érinti. Alapesetben 2000 (ennek hiányában későbbi év) és az utolsó rendelkezésre álló év alapján végeztük el az értékelést.

Az indikátorok⁷ három típusa különböztethető meg, ami az értékelés módszertanát is befolyásolta:

1. **típus:** az indikátorhoz meghatározott célérték tartozik, amit adott évre teljesíteni kell.
2. **típus:** az indikátorhoz meghatározott célérték tartozik, nincs céldátum meghatározva.
3. **típus:** az indikátorhoz nem tartozik célérték, de a változás kívánatos iránya meghatározható.

Az indikátorok típusokba sorolása a 2. számú függelékben található.

⁶ A kiadványban NFFK-nak rövidítve és Keretstratégia néven is hivatkozunk rá. Minden esetben az Országgyűlés határozatában elfogadott Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiát értjük alatta.

⁷ A kiadványban található 22 háttérmutatót nem, csak a 78 valódi indikátort értékeltük.

1. típus⁸

Ebben az esetben a mutató értéke egy meghatározott évben el kell érjen egy adott szintet. Ilyen indikátor például a *kutatási és fejlesztési ráfordítások*. Magyarország vállalása, hogy a 2020-ra a GDP arányos ráfordítások aránya eléri az 1,8%-ot. Az értékelés a megfigyelt pálya és a kívánt növekedési/ csökkenési pálya összehasonlításán alapul, amit a következő egyenlet ír le:

$$\text{Megfigyelt és kívánt pálya hányadosa} = \frac{\frac{\text{utolsó rendelkezésre álló érték} - \text{bázisérték}}{\text{utolsó rendelkezésre álló év} - \text{bázisév}}}{\frac{\text{célérték} - \text{bázisérték}}{\text{célév} - \text{bázisév}}}$$

Két határérték van (0,9 és 0), ezért három értékelési kategória jön létre:

- Pozitív az értékelés, ha az arány 0,9 vagy annál magasabb, ami azt jelenti, hogy az indikátor a kívánt irányba változik és az utolsó elérhető érték a kívánt pálya értékét az adott évben legalább 90%-ban megközelíti
- Semleges az értékelés, ha az arány 0 és 0,9 közé esik. Az indikátor a kívánt irányba változik és az utolsó elérhető érték a kívánt pálya értékét 90%-nál kisebb arányban közelíti meg
- Negatív az értékelés, ha az arány 0-nál kisebb, vagyis az indikátor pályája a kívánt iránnyal ellentétes

2. típus⁹

Ezekhez az indikátorokhoz elfogadott célérték tartozik, de nincs meghatározva, hogy azt melyik évben kell elérni. Ilyen mutató például a *kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága*.

Az értékelés az utolsó elérhető érték és a célérték egyszerű összehasonlítása alapján végezhető el, két lehetséges kategóriával:

- Pozitív az értékelés, ha a kívánt pálya növekvő, és az utolsó elérhető érték magasabb, mint a célérték, illetve ha a kívánt pálya csökkenő és az utolsó elérhető érték alacsonyabb, mint a célérték
- Negatív az értékelés, ha a kívánt pálya csökkenő, és az utolsó elérhető érték magasabb, mint a célérték, illetve ha a kívánt pálya növekvő és az utolsó elérhető érték alacsonyabb, mint a célérték

3. típus¹⁰

A KSH indikátorkészletének többsége ebbe a típusba tartozik. Ebben az esetben az indikátor által leírt pályát a kívánt pályához hasonlítjuk. Azoknál a mutatóknál alkalmaztuk, amelyeknél nincs elfogadott célérték, de a kedvezőnek ítélt irány meghatározható. Csak a bázisév és az utolsó rendelkezésre álló év értékét vettük figyelembe, az alkalmazott módszer így a köztes években leírt pályát figyelmen kívül hagyja. A megfigyelt pálya kiszámításához a százalékos változást használtuk, képlete:

$$\text{Százalékos változás} = \frac{\text{utolsó rendelkezésre álló érték} - \text{bázisérték}}{\text{bázisérték}} * 100$$

Két határérték alapján (3% a kívánt irányban és 3% az azzal ellentétes irányban a bázisértékhez képest) az alábbi 3 kategória alakul ki:

- Pozitív az értékelés, ha a változás a kívánt irányba tart és abszolút értéke legalább 3%
- Semleges az értékelés, ha a változás abszolút értéke 3% alatti
- Negatív az értékelés, ha a változás a kívánttal ellentétes irányba tart és abszolút értéke legalább 3%

Néhány esetben ettől eltérő értékelést alkalmaztunk. A *felszíni éves középhőmérséklet*, a *csapadék mennyisége* és a *hőség- és fagyos napok száma* esetében a teljes idősort, a *függőségi arányt* pedig a 2013 és 2060 közötti előreszámítás alapján értékeltük, a 3. típus kritériuma szerint.

⁸ Részletes módszertani leírását lásd Eurostat (2014): *Getting messages across using indicators*. Publication Office of the European Union, Luxembourg, pp. 21–22.

⁹ U. o., pp. 27–28.

¹⁰ U. o., pp. 33–34.

Köszönetnyilvánítás

A kiadványban felhasznált adatok összeállításában nyújtott segítségükért ezúton szeretnénk köszönetet mondani a következő intézményeknek:

Agrárgazdasági Kutatóintézet
Emberi Erőforrások Minisztériuma
Eurostat
Európai Környezetvédelmi Ügynökség
Földmérési és Távérzékelési Intézet
Földművelésügyi Minisztérium
KSH Népeségtudományi Kutatóintézet
Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal
Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
Magyar Nemzeti Bank
Magyar Tudományos Akadémia Ökológiai Kutatóközpont Ökológiai és Botanikai Intézet
Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal
Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, Erdészeti Igazgatóság
Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság
Országos Meteorológiai Szolgálat
Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság
Országos Vízügyi Főigazgatóság

Budapest, 2015

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL

1. Környezet

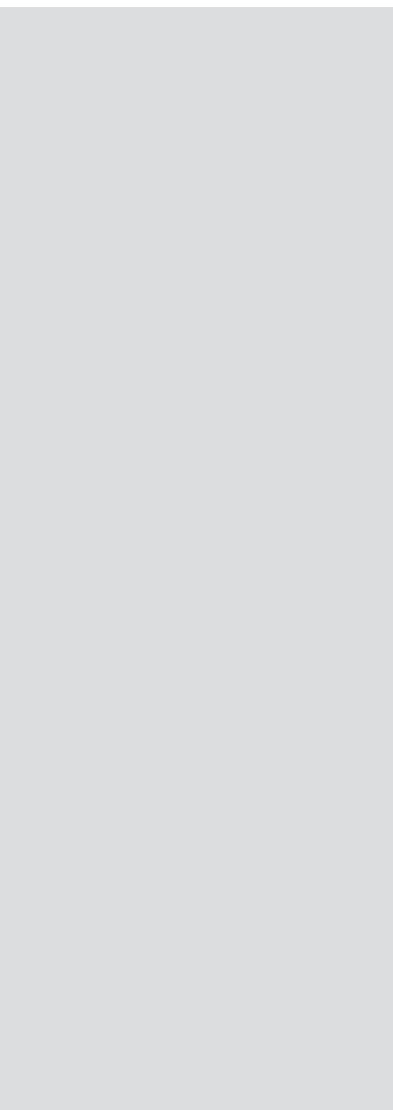
Fejezet	Sorszám	Mutató	Oldalszám
Levegő	1.1.	Az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátása	16
	1.2.	Az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitása	19
	1.3.	Ammóniakibocsátás – savasodást okozó vegyületek	20
	1.4.	Az ózontképző vegyületek kibocsátása	22
	1.5.	Szilárdanyag-kibocsátás	25
Éghajlat	1.6.	Felszíni éves középhőmérséklet	27
	1.7.	Csapadék mennyisége	28
	1.8.	Hőség- és fagyos napok száma	29
	1.9.	Aszályal érintett területek	30
Víz	1.10.	Közüzemi víztermelés	32
	1.11.	Településszennyvíz-tisztítás	34
	1.12.	Folyóvizek biokémiai oxigén-igénye	36
Föld	1.13.	Földhasználat-változás	38
	1.14.	Műtrágya-értékesítés	40
	1.15.	Növényvédőszer-értékesítés	41
	1.16.	Tápanyagmérleg	42
	1.17.	Állatsűrűség	44
	1.18.	Árvíz és belvíz	45
	1.19.	Ökológiai gazdálkodás	47
	1.20.	Agrár-környezetgazdálkodásban részt vevő terület aránya	48
	1.21.	A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állományváltozása	49
	1.22.	Magyarország növényzeti természeti tőkéje	50
Élővilág	1.23.	Védett természeti területek	52
	1.24.	Őshonos fafajok aránya	54
	1.25.	Fakitermelés és folyónövedék	56
	1.26.	Erdők egészségi állapota	58
Hulladék	1.27.	Települési hulladék	60
	1.28.	Csomagolási hulladék	62
	1.29.	A települési hulladék-kezelés módjai	64
	1.30.	Veszélyes hulladékok keletkezése	66
Környezet- irányítás	1.31.	A környezeti adók aránya	68
	1.32.	Környezetvédelmi ráfordítások	70
	1.33.	Környezetbarát címkével ellátott termékek	72

Fejezet	Sorszám	Mutató	Oldalszám
Demográfia	2.1.	Függőségi arány	76
	2.2.	Teljes termékenységi arányszám	79
	2.3.	Belföldi vándorlás	81
	2.4.	Nemzetközi vándorlás	84
Foglalkoztatottság	2.5.	Gazdasági aktivitás	86
	2.6.	Foglalkoztatási arány	88
	2.7.	Önfoglalkoztatók aránya – atipikus foglalkoztatás	91
	2.8.	Munkanélküliségi ráta	94
	2.9.	Tartós munkanélküliségi ráta	97
	2.10.	A munkaerőpiacról való kilépés átlagos életkora	98
Életkörülmények	2.11.	Női–férfi kereseti rés	99
	2.12.	Szegénységi arány	101
	2.13.	Szegénységi kockázat	104
	2.14.	A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége	105
	2.15.	A foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásban élők aránya	106
	2.16.	A lakossági eladósodottsági ráta	108
	2.17.	Fürdőszoba nélküli lakások aránya	109
Fogyasztás	2.18.	Fogyasztási szerkezet	111
	2.19.	Tápanyag- és élelmiszer-fogyasztás	114
	2.20.	Kiskereskedelem	116
	2.21.	Közműöllő – kommunális ellátottság	118
	2.22.	Lakossági közüzemi vízfogyasztás	120
	2.23.	Háztartások villamosenergia-fogyasztása	122
	2.24.	Internethasználat	124
	2.25.	Személygépjármű-állomány	126
	2.26.	Turisztikai célú kiadások	128
	Egészség	2.27.	A várható élettartam
2.28.		Vélt egészség	133
2.29.		Magas vérnyomás – krónikus betegségek	135
2.30.		Anyagi okból meghiusult orvos-beteg találkozások	138
2.31.		Dohányzók aránya	140
2.32.		Alkoholfogyasztás	142
2.33.		Öngyilkosság következtében meghaltak aránya	144
2.34.		Halálozások kiemelt halálokok szerint	146
2.35.		Standardizált halandósági hányados	148
Oktatás	2.36.	Alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők aránya	150
	2.37.	Roszul olvasó tanulók aránya	152
	2.38.	Korai iskolaelhagyók	153
	2.39.	Hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók	155
	2.40.	Számítógépes ismeretek	157
	2.41.	Egész életen át tartó tanulás	159
Társadalmi kapcsolatok	2.42.	Gyermekek óvodai és bölcsődei elhelyezési lehetősége	161
	2.43.	Civil szervezetek	164
	2.44.	Az e-kormányzás elérhetősége	166

Fejezet	Sorszám	Mutató	Oldalszám
Általános gazdasági mutatók	3.1.	Bruttó hazai termék (GDP)	172
	3.2.	Bruttó nemzeti jövedelem (GNI)	173
	3.3.	Bruttó állóeszköz-felhalmozás	175
	3.4.	Bruttó megtakarítási ráta	177
	3.5.	A kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága	178
	3.6.	Munkaerő-termelékenység	180
	3.7.	Hazai anyagfelhasználás	181
	3.8.	Működő vállalkozások	183
	3.9.	Kutatási és fejlesztési ráfordítások	185
	3.10.	Fogyasztóiár-index (infláció)	187
Gazdasági kapcsolatok	3.11.	Külkereskedelmi termékforgalom egyenlege	189
	3.12.	Külföldiműködőtőke-befektetés	191
	3.13.	Osztalék formájában kivitt jövedelem	193
	3.14.	Nemzetközi árverseny-képességi index	194
Energia	3.15.	Energiaimport-függőség	195
	3.16.	Energiaintenzitás	197
	3.17.	Megújuló energiaforrások	199
	3.18.	A közlekedés energiafelhasználása	202
	3.19.	Közlekedési célú bioüzemanyag-felhasználás	204
	3.20.	Kapcsolt hő- és energiatermelés	206
Közlekedés	3.21.	Implicit energiaadó	208
	3.22.	Az áruszállítás teljesítménye a GDP-hez viszonyítva	209
	3.23.	A személyszállítás teljesítménye a GDP-hez viszonyítva	211
	1. függelék:	Az Eurostat és a KSH fenntartható fejlődési mutatórendszer	213
	2. függelék:	A mutatók értékelésének típusa	219
		Tárgymutató	223

1.

Környezet

Környezetünk áttekintése

Levegő

- A magyar üvegházhatásúgáz-kibocsátás a 2012-re kitűzött hazai vállalásnak és a 2020-ra vonatkozó uniós célértéknek is megfelelt 2012-ben és 1990-hez viszonyítva alacsonyabb, mint az EU-28-országoké.
- Az ózonképző vegyületek kibocsátása szorosan követi az uniós csökkenő trendet. A rendszerváltás óta a nitrogén-oxidok kibocsátásának 51%-os mérséklődéséhez leginkább a szállítás, közlekedés (58%) és az ipar (62%) kibocsátáscsökkenése járult hozzá.

Éghajlat

- Bár a 113 éves időhorizonton az időjárás évről évre változott, a hőmérséklet emelkedik. A melegedés mértéke 1901-től elérte az 1 °C-ot Budapesten.
- Budapesten az éves csapadék 1901-től mért hosszú távú időszora csökkenést jelez.

Víz

- Magyarországon 2000–2013 között az egy főre jutó éves közüzemi víztermelés fokozatosan, 15%-kal csökkent.
- A települési szennyvíztisztítási index értéke 2000–2013 között 44 százalékponttal csökkent a magas hatékonyságú (legalább biológiai fokozatú) szennyvíztisztító telepek üzembe helyezésének következtében.

Föld

- Magyarországon az értékesített műtrágya mennyisége 2007-ig szinte folyamatosan nőtt, 2008-ban azonban jelentősen visszaesett. Az ezt követő években tapasztalható folyamatos növekedés eredményeként az elmúlt 14 évet vizsgálva 2013-ban volt a legmagasabb az 1 hektár mezőgazdasági területre jutó mennyiség.
- Hazánkban az értékesített növényvédő szerek mennyisége 2008–2010 között 15%-kal visszaesett, ám azóta folyamatosan nő. Az értékesített mennyiség 2000–2013 között 114%-kal emelkedett.
- 2000–2013 között az ökológiai gazdálkodásba bevont területek nagysága közel 146%-kal emelkedett. Míg az EU-ban a biogazdálkodásba bevont területek aránya 2005 óta folyamatosan dinamikusan nőtt, addig hazánkban csak enyhe mértékben.

Élővilág

- A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madarak állománya Magyarországon 2005 óta csökken. Az eddigi legalacsonyabb értékeket 2012-ben mérték.
- 2007–2013 között a tünetmentes erdők aránya a 49–62%-os tartományban mozgott, 2013-ban 55,6% volt.

Hulladék

- 1995 és 2012 között az egy főre jutó települési hulladék mennyisége Magyarországon az EU-27 átlaga alatt mozgott. 2008-tól jelentősen visszaesett, részben a gazdasági válság okozta fogyasztáscsökkenésnek köszönhetően, 2012-ben a 2010. évi érték szintjére nőtt.
- Az újrafeldolgozással és komposztálással hasznosított települési hulladék aránya 2005 óta elsősorban a szelektív gyűjtés terjedésének hatására folyamatosan nő, azonban még így is jelentősen elmarad az uniós átlagtól.

Környezetirányítás

- A nemzetgazdaság környezetvédelmi beruházásainak aránya az összes beruházáshoz viszonyítva csökkent: 2013-ban 1,7 százalékponttal volt alacsonyabb a 2005. évi adathoz képest.
- A környezeti adók az összes adóhoz viszonyított aránya a 2005–2006-ban 7,5% feletti hányadról az azt követő években 6,5% körülire csökkent.

60/2018/2

Fejezet	Sorszám	Mutató	Oldalszám	Értékelés
Levegő	1.1.	Az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátása	16	
	1.2.	Az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitása	19	
	1.3.	Ammóniakibocsátás – savasodást okozó vegyületek	20	
	1.4.	Az ózonképző vegyületek kibocsátása	22	
	1.5.	Szilárdanyag-kibocsátás	25	
Éghajlat	1.6.	Felszíni éves középhőmérséklet	27	
	1.7.	Csapadék mennyisége	28	
	1.8.	Hőség- és fagyos napok száma	29	
	1.9.	Aszályal érintett területek	30	
Víz	1.10.	Közüzemi víztermelés	32	
	1.11.	Településiszennyvíz-tisztítás	34	
	1.12.	Folyóvizek biokémiaoxigén-igénye	36	
Föld	1.13.	Földhasználat-változás	38	
	1.14.	Műtrágya-értékesítés	40	
	1.15.	Növényvédőszer-értékesítés	41	
	1.16.	Tápanyagmérleg	42	
	1.17.	Állatsűrűség	44	
	1.18.	Árvíz és belvíz	45	
	1.19.	Ökológiai gazdálkodás	47	
	1.20.	Agrár-környezetgazdálkodásban részt vevő terület aránya	48	
Élővilág	1.21.	A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állományváltozása	49	
	1.22.	Magyarország növényzeti természeti tőkéje	50	
	1.23.	Védett természeti területek	52	
	1.24.	Őshonos fajok aránya	54	
	1.25.	Fakitermelés és folyónövedék	56	
	1.26.	Erdők egészségi állapota	58	
Hulladék	1.27.	Települési hulladék	60	
	1.28.	Csomagolási hulladék	62	
	1.29.	A településhulladék-kezelés módjai	64	
	1.30.	Veszélyes hulladékok keletkezése	66	
Környezet-irányítás	1.31.	A környezeti adók aránya	68	
	1.32.	Környezetvédelmi ráfordítások	70	
	1.33.	Környezetbarát címkével ellátott termékek	72	

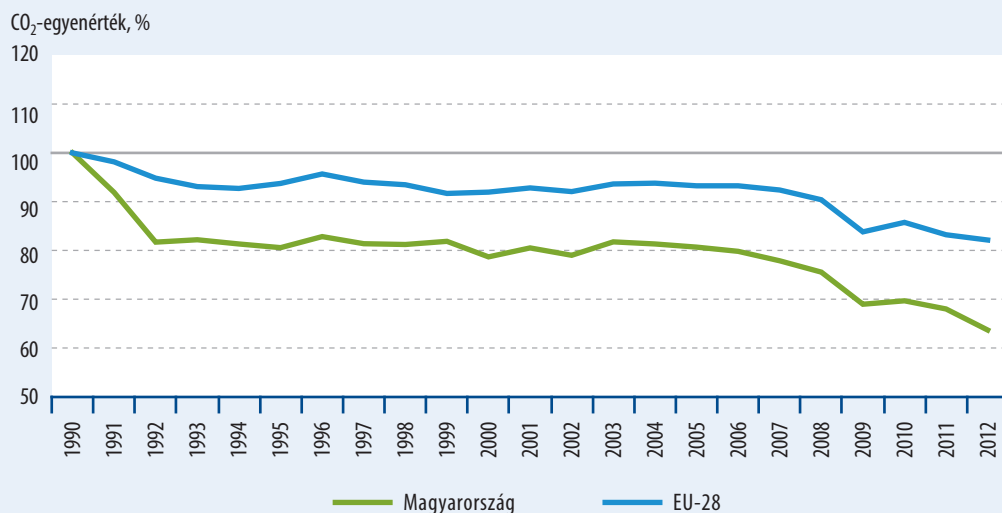
Az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátása

Kulcsszavak **üvegházhatásúgáz-kibocsátás, szén-dioxid (CO₂)-kibocsátás, közlekedés, közúti közlekedés**

1.1.1. ábra Az üvegházhatású gázok kibocsátása

(1990=100,0)

A magyar ÜHG-kibocsátás 1990-hez viszonyítva alacsonyabb, mint az EU-28-or-szágoké.

Relevancia A klímaváltozással kapcsolatban az egyik legfontosabb cselekvési terület az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátásának szabályozása. Az emberiségre reális veszélyt jelent a klímaváltozás, annak biológiai, gazdasági és társadalmi hátrányai egyaránt kimutathatóak. A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia (NFFK) szerint a környezeti eltartó képességet a gazdálkodás korlátjaként kell érvényesíteni. Az embert érő környezeti terhelések csökkentésére, a nem megújuló erőforrásokkal való takarékosabb bánásmódra van szükség. E célok csak a teljes társadalmat átfogó összefogással, az oktatás, a vállalkozások és a család környezetbarát magatartásának elterjesztésével valósulhatnak meg. A környezeti terhelések csökkentésével párhuzamosan fel kell készülni az éghajlatváltozás káros hatásainak kivédésére is, az alkalmazkodás elkerülhetetlen.

Az Európai Unió fenntartható fejlődési stratégiája és az Európa 2020 stratégia az ÜHG kibocsátásában 1990-hez viszonyítva 20%-os csökkentést tűz ki célul. Az EU távlati terveiben 2030-ra 40, 2050-re 80%-os mérséklés szerepel az 1990-es kibocsátási szinthez képest. Az üvegházhatású gázok kibocsátása indikátor hozzájárul

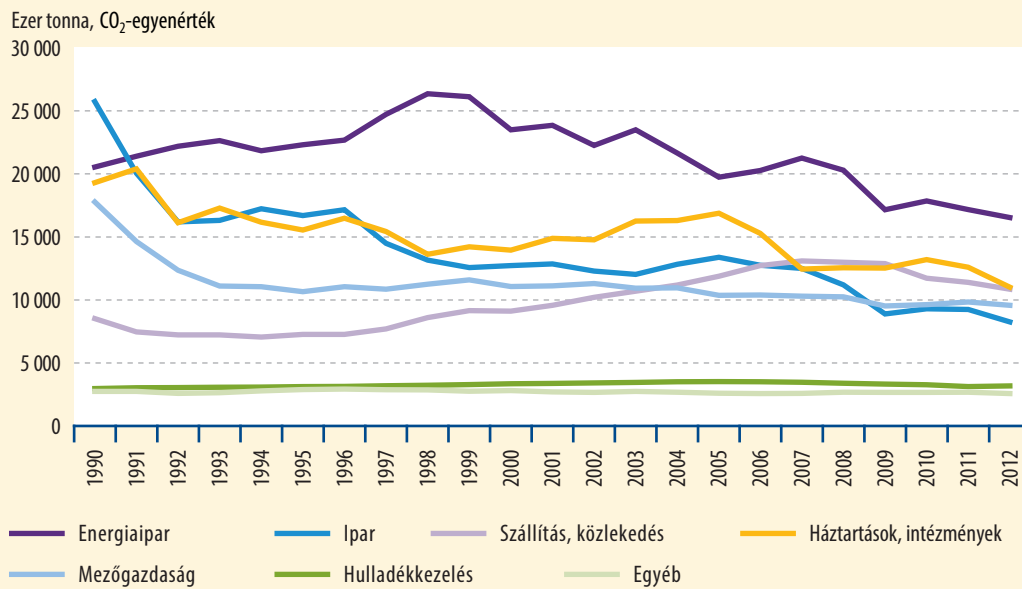
az EU azon céljához, miszerint a globális felmelegedés ne haladhatta meg az iparosodás előtti átlaghőmérsékletet több mint 2 °C-kal.

Elemzés Az Európai Unióban – Ciprus és Málta kivételével – minden tagországnak egyéni vállalása van az üvegházhatású gázok kibocsátásának mérséklésére vonatkozóan a kiotói jegyzőkönyv alapján. Az EU-15 a jegyzőkönyv 4. cikkelyével összhangban vállalta, hogy 2008–2012 között az üvegházhatású gázok kibocsátását 8%-kal csökkentse az 1990. évi szinthez képest. A kelet-európai tagországoknak a kiotói jegyzőkönyv alapján 6–8%-os ÜHG-mérséklési kötelezettségük van. Magyarország saját vállalása 6%-os kibocsátáscsökkentést tesz kötelezővé 6 üvegházhatást okozó gázra 2008–2012 között az 1985–87-es (fluortartalmú gázok esetén pedig 1995. évi) bázisidőszakhoz képest. A magyar ÜHG-kibocsátás a 2012-re kitűzött hazai vállalásnak és a 2020-ra vonatkozó uniós célértéknek is megfelelt 2012-ben. Az EU emissziókereskedelmi rendszere a gazdasági szereplők számára gazdasági kényszerre teszi az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentését. A rendszerváltást követő 2 évben a nehézipar leépítése következtében drasztikusan visszaesett Magyarországon az ÜHG-kibocsátás, az ezt követő bő egy évtizedben pedig stagnált.

Üvegházhatású gázok kibocsátása CO₂-egyenértékben az Európai Unióban, 2012 (1990=100,0), %

MT	156,9
CY	147,7
ES	122,5
PT	114,9
IE	107,0
EL	105,7
AT	104,0
SI	102,6
LU	97,5
NL	93,3
IT	89,7
FR	89,5
FI	88,1
PL	85,9
HR	82,7
BE	82,6
EU-28	82,1
SE	80,7
UK	77,5
DK	76,9
DE	76,6
CZ	67,3
HU	63,7
SK	58,4
BG	56,0
RO	48,0
EE	47,4
LT	44,4
LV	42,9

1.1.2. ábra Az üvegházhatású gázok kibocsátása szektorok szerint

A közlekedés szektor ÜHG-kibocsátása a rendszerváltás óta dinamikusan nőtt.

Az, hogy az ÜHG-kibocsátás ebben a periódusban nem változott jelentősen, alapvetően pozitív fejlemény. 2005–2009 között ismét jelentősebben mérséklődött a kibocsátás, ami kezdetben az enyhébb teleknek, a magasabb energiaáraknak, a vegyiparban tapasztalható modernizációnak, majd döntően a 2008-as pénzügyi és az azt követő gazdasági válságnak tulajdonítható. A kibocsátás 2010-ben a GDP növekedéssel párhuzamosan kismértékben emelkedett, majd 2011-ben ismét csökkent, döntően a kisebb villamosenergia-termelés, a csökkenő ásványvagyon-kitermelés és a háztartási szektor földgázfelhasználása jelentős visszaesésének következtében. 2012-ben a csökkenés folytatódott a villamosenergia-termelés mérséklődése és az egyéb szektorok földgázfelhasználásának jelentős mérséklődése miatt, és az ÜHG-kibocsátás elérte eddigi minimumát a vizsgált periódusban.

Nemzetközi kitekintés A magyar ÜHG-kibocsátás az 1990-es évek közepétől együtt mozgott a későbbi EU-28 trendjével. 2012-re 1990-hez viszonyítva leginkább a balti államokban és Romániában haladta meg a kibocsátáscsökkenés az uniós átlagot. Ezekben az országokban az emisszió az 1990-es szint kevesebb mint felére esett vissza. A legjelentősebben Máltán, Cipruson és Spanyolországban nőtt az ÜHG-kibocsátás a bázisévhez képest.

Részletek Magyarországon 1990-ről 2012-re a különböző gazdasági ágak által kibocsátott összes ÜHG-mennyiség 98 ezer tonna CO₂-ekvivalensről 62 ezer tonna CO₂-ekvivalensre csökkent. A kibocsátott ÜHG mennyiségének 27%-a 2012-ben az energiaiparból származott.

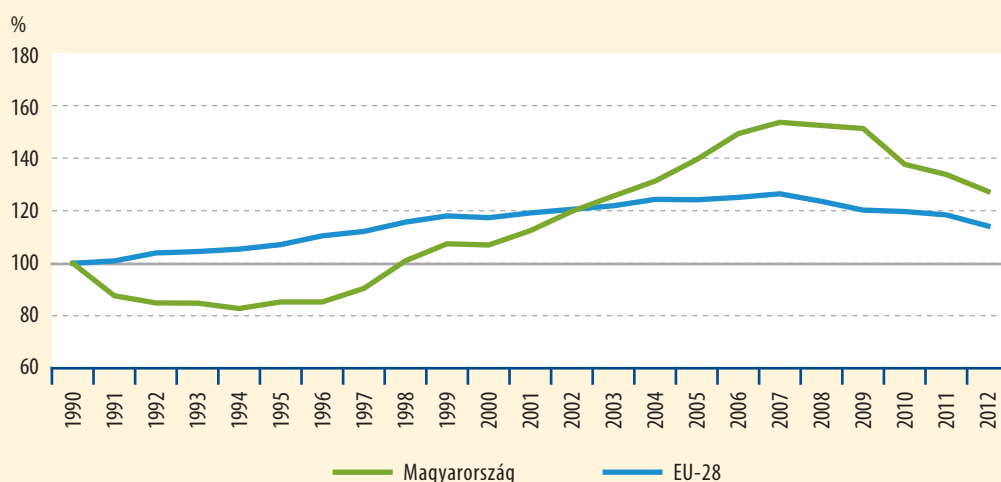
Az egy főre jutó magyarországi ÜHG-kibocsátás 2000 és 2011 között folyamatosan az EU-28 átlagértéke alatt volt, 2011-ben annak mindössze 73%-át érte el.

A vizsgált szektorok közül a közlekedés és a hulladékgazdálkodás kivételével minden szektorban mérséklődött a kibocsátás. Előbbi ágban 27%-os növekedés következett be 1990 és 2012 között.

1991–1996-ban a közlekedés üvegházhatásúgáz-kibocsátása Magyarországon az 1990-es értékhez képest alacsony szinten stagnált, majd dinamikus növekedésnek indult, elsősorban a bővülő gépjárműpark és ezzel párhuzamosan a bővülő áruszállítási teljesítmények miatt. 2007-re a vizsgált periódus elejéhez képest közel duplájára emelkedett, 2010-től viszont számottevően mérséklődött a kibocsátás, ami mögött leginkább az rejlik, hogy 2010-ben elsősorban a gazdasági válság elhúzódó hatása, valamint a magasabb adótartalom okozta áremelkedések miatt csökkent a motorbenzin- és a gázolajfogyasztás. A motorbenzin-fogyasztás 2011-ben és 2012-ben volt a legalacsonyabb 1990-től számítva, és ebben

1.1.3. ábra A közlekedés üvegházhatásúgáz-kibocsátása

(1990=100,0)

Magyarországon a közlekedés ÜHG-kibocsátás növekedésének dinamikája meghaladja az uniós szintet.

az időszakban bár kisebb mértékben, de a gázolaj-fogyasztás is visszaesett. A közlekedés hazánkban is egyre jelentősebb üvegházhatásúgáz-kibocsátó: míg 1990-ben csupán 9%-kal járult hozzá a teljes kibocsátáshoz, addig 2012-ben már 18%-kal. A közúti közlekedés ÜHG-kibocsátásának aránya a vizsgált periódusban folyamatosan 90% fölött volt mind Magyarországon, mind az EU-ban a teljes közlekedésen belül. A közlekedés súlya az EU-ban is jelentősen emelkedett a vizsgált időszakban. Az EU-28 teljes ÜHG-kibocsátásának ez az ág 1990-ben 14%-át adta, 2012-ben már az ötödéért volt felelős. 1990 óta Luxemburgban, Lengyelországban, Csehországban, Írországban és Szlovéniában több mint kétszeresére nőtt a közlekedés ÜHG-kibocsátása.

Az Európai Bizottság 2011-ben olyan célokat fektetett le, amelyek 2050-re 60%-os ÜHG-kibocsátási csökkentést írnak elő a közlekedésben az 1990-es kibocsátási szinthez viszonyítva az unión belül. Mindezt úgy kívánja elérni, hogy a kibocsátási csökkentéssel párhuzamosan bővüljön a közlekedés és a mobilitás, ne üzemeljenek a városokban hagyományos üzemanyaggal működő járművek, és általánosságban is csökkenjen a közlekedés olajfüggősége.

Definíciók

Az üvegházhatású gázok kibocsátása indikátorra hat üvegházhatású gáz (CO₂ – szén-dioxid, CH₄ – metán, N₂O – dinitrogén-oxid, HFC – fluorozott szénhidrogén, PFC – perfluorkarbon, SF₆ – kén-hexafluorid) kibocsátását mutatja, CO₂-egyenértékre átszámolva. A bázisév a fluort

nem tartalmazó gázokra általában 1990, a fluor-tartalmú gázokra pedig 1995.

Az egy főre jutó üvegházhatásúgáz-kibocsátás indikátor nem tartalmazza a földhasználat, földhasználat-változás és erdészeti szektor (LULUCF) kibocsátását és megkötését, illetve a nemzetközi légi, valamint tengeri közlekedés kibocsátását, és a biomasszából származó szén-dioxidot.

A közlekedés üvegházhatásúgáz-kibocsátása a közlekedésből (közúti közlekedés, vasúti közlekedés, belvízi hajózás, belföldi légi közlekedés) származó üvegházhatásúgáz-kibocsátás trendjét mutatja.

Stadat-táblák

5.3.1. Légszennyező anyagok és üvegházhatású gázok kibocsátása

5.3.2. Nemzetgazdasági ágak üvegházhatásúgáz-kibocsátása

5.3.3. Nemzetgazdasági ágak szén-dioxid (CO₂)-kibocsátása

5.3.4. Nemzetgazdasági ágak szén-dioxid (CO₂)-kibocsátása (biomasszából származó szén-dioxid nélkül)

5.3.5. Nemzetgazdasági ágak biomasszából származó szén-dioxid (CO₂)-kibocsátása

5.3.6. Nemzetgazdasági ágak dinitrogén-oxid (N₂O)-kibocsátása

5.3.7. Nemzetgazdasági ágak metán (CH₄)-kibocsátása

5.3.8. Nemzetgazdasági ágak fluorozott szénhidrogén (HFC)-kibocsátása

5.3.9. Nemzetgazdasági ágak perfluorkarbon (PFC)-kibocsátása

5.3.10. Nemzetgazdasági ágak kén-hexafluorid (SF₆)-kibocsátása

Az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitása

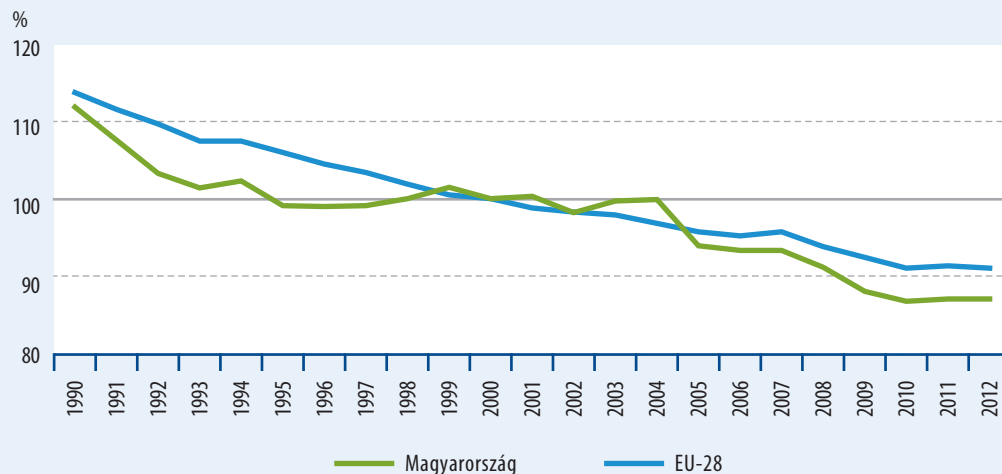
Kulcsszavak **üvegházhatásúgáz-intenzitás, energiafelhasználás**

1.2.1. ábra

Az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitása

(2000=100,0)

Az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitása csökken és együtt mozog az EU-28-országok átlagával.

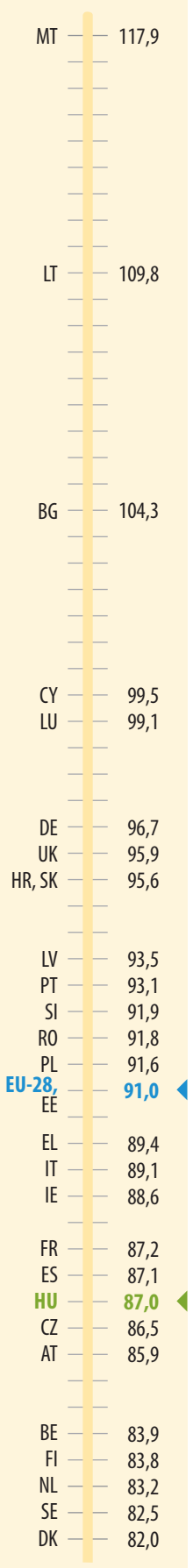
Relevancia A mutató információt szolgáltat arra vonatkozóan, hogy az energiafelhasználás eszközei és módszerei mennyire terhelik a környezetet és az emberi egészséget, ugyanakkor jellemzi a gazdaság és a társadalom szereplőinek környezettudatosságát is. Az alacsony vagy alacsonyabb karbon tartalmú tüzelőanyagokra való áttérés az unió fenntartható fejlődési stratégiájának számos célkitűzését segíti elő. Az alacsonyabb karbon tartalmú tüzelőanyagok és megújuló energiák használata csökkenti az ÜHG-kibocsátást, ezáltal hozzájárul az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitásának mérséklődéséhez. A biomassza, a geotermikus, víz-, nap- és szélenergia, a mezőgazdasági melléktermékek, illetve az agroüzemanyagok és biogáz energiafelhasználáson belüli részarányának növelése szükséges a hatékony energiafelhasználás mindennapi gyakorlatba való átültetéséhez és ezáltal egy fenntarthatóbb energiagazdálkodás kialakításához. Az Európa 2020 stratégia célkitűzése, hogy az energiahatékonyságot és a megújuló energiaforrások részarányát a végső energiafelhasználásban 2020-ig 20%-kal kell növelni az unióban. Az ezen célkitűzésekhez kapcsolódó intézkedések pedig segítik

az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitásának további mérséklődését.

Elemzés Az egységnyi energiafelhasználásra jutó ÜHG-kibocsátás folyamatosan csökken Magyarországon és az Európai Unióban egyaránt. E mögött hazánkban elsősorban a rendszerváltás utáni gazdasági szerkezetváltás, az ipari termelés csökkenése áll, de a szilárd tüzelőanyagról gázra és a megújuló energiákra való egyre nagyobb arányú áttérés, valamint a gazdaság és társadalom szereplőinek növekvő környezettudatossága is hozzájárul.

Nemzetközi kitekintés 1990-től 2012-ig az egységnyi energiafelhasználásra jutó ÜHG-kibocsátás csökkent az unióban és Magyarországon egyaránt. 2000-hez képest 2012-re az unió országainak többségében mérséklődött a mutató értéke, kivéve Máltán, Litvániában és Bulgáriában.

Definíció Az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitása az energiafelhasználással kapcsolatos ÜHG-kibocsátás és a bruttó belföldi energiafelhasználás hányadosa.

Stadat-táblák

5.3.2. Nemzetgazdasági ágak üvegházhatásúgáz-kibocsátása

Az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitása az Európai Unióban, 2012 (2000=100,0), %

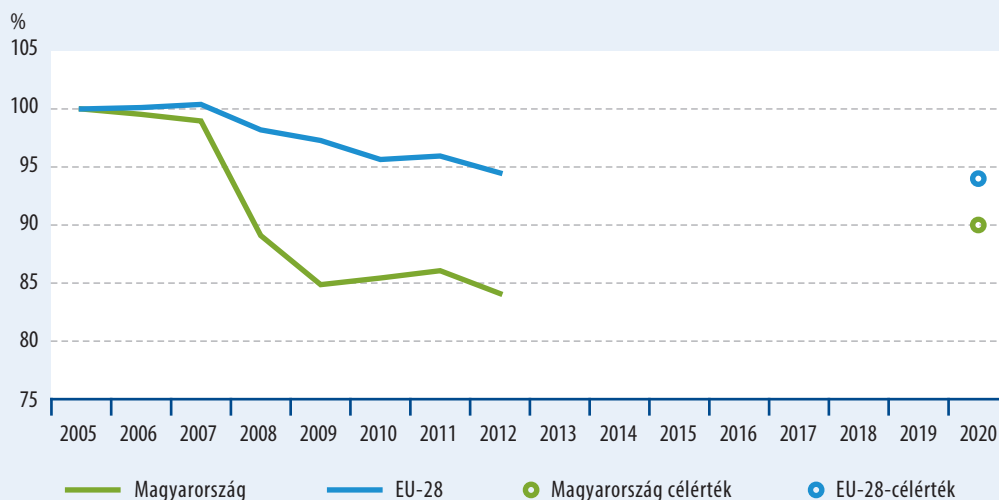
Ammóniakibocsátás – savasodást okozó vegyületek

Kulcsszavak **savasodást okozó vegyületek, nitrogén-oxidok, kén-dioxid, ammónia**

1.3.1. ábra Ammóniakibocsátás

(2005=100,0)

Forrás: Európai Környezetvédelmi Ügynökség.

! *Az ammónia kibocsátása az unióban és Magyarországon csökkent, a magyarországi ammóniakibocsátás értéke már a 2020. évi célérték alatt van.*

Relevancia A savasodást okozó anyagok kibocsátása károsítja az ökoszisztémát, különösen a talajt, az erdőket és a vízkészleteket. A légkörbe került nitrogén-oxidok a kibocsátó forrástól nagy távolságra eljutva leülepednek, így szerepet játszanak a savasodásban, az eutrofizációban,¹ valamint megnövekedett koncentrációjuk révén a fotokémiai füstköd (szmog) kialakulásában.

A kibocsátott kén-dioxid a téli szmog kialakulásáért, az ammóniakibocsátás során bemosódó nitrát a foszfátvegyületekkel együtt pedig főként a fokozott algásodásért felelős.

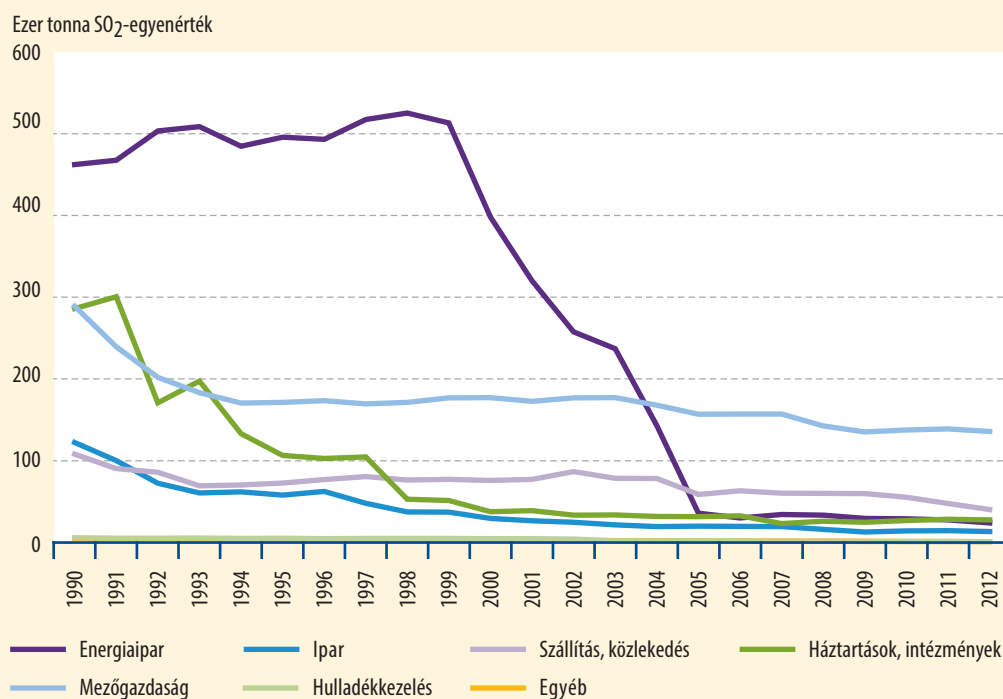
Elemzés A savasodást okozó vegyületek szabályozása érdekében számos jogszabály született, ideértve a nagy kiterjedésű, országhatárokon áterjedő légszennyeződésekről szóló 1979. évi genfi egyezményhez (CLRTAP) tartozó göteborgi jegyzőkönyvet is. 2012 májusában Genfben a göteborgi jegyzőkönyvhöz kapcsolódóan új vállalásokat fogalmaztak meg az uniós tagállamok. Az unió egészét tekintve 2020-ig és azt követően kén-dioxidra a 2005-ös kibocsátási szinthez képest 59, nitrogén-oxidokra 42, ammóniára 6%-os csökkentést

vállaltak. A 2012. évi adatok alapján a kén-dioxid esetében 48, nitrogén-oxidok tekintetében 27, az ammónia esetében 5,5%-os kibocsátáscsökkentés valósult meg uniós szinten. Magyarország a kén-dioxid esetén 46, a nitrogén-oxidoknál 34, az ammóniánál 10%-os kibocsátásmérséklés mellett kötelezte el magát. Hazánkban 2012-re a kén-dioxidnál 26, a nitrogén-oxidoknál 26, az ammónia esetében 16%-kal visszaesett a kibocsátás 2005-hez viszonyítva. A kibocsátott kén-dioxid mennyisége csökken, ennek fő okai a tüzelőanyagok kéntartalmának mérséklődése, a szén használatánál a kéntelenítő berendezések alkalmazása, valamint a széntüzelés használatának visszaszorulása. A kén-dioxid-emisszió 1990-től 2012-ig történő 96%-os csökkenésével a gazdaság ammónia- és nitrogén-oxidok kibocsátásai jelentősebb tényezőkké váltak a környezet savasodása tekintetében. Az ammónia és a nitrogén-oxidok kibocsátása közvetlenül a rendszerváltás utáni néhány évben mérséklődött, ezután a 2000-es évek elejéig lényegében stagnált, azt követően mérséklődött. Magyarország az utóbbi években folyamatosan a 2020-ra vállalt kibocsátási értéknél kevesebb am-

Nitrogén-oxidok kibocsátása az Európai Unióban, 2012 (2005=100,0), %

¹ Olyan folyamat, amely során a szennyvízben lévő foszfor és nitrogén túl nagy mennyisége a víz algásodásához vezet.

1.3.2. ábra Savasodást okozó vegyületek kibocsátása szektoronként

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

Az energiaipar kibocsátása számottevően csökkent.

móniát bocsátott ki. Az ammóniakibocsátás fő forrásai a trágyatelepeken végzett tevékenység, a hítrágyázás és a szintetikusnitrogén-tartalmú műtrágyázás. Az ammónia kibocsátása 2012-ben 125 ezer tonna SO₂-egyenérték volt, ami a savasodást okozó vegyületek teljes kibocsátásának 52%-a.

Nemzetközi kitekintés 2012-ben a nitrogén-oxidok kibocsátása a 2005-ös bázisérték 77%-a volt az unióban, amihez képest a magyarországi kibocsátás kicsit kedvezőbb alakult (74%). Málta, Észtország, Ciprus és Szlovénia kibocsátása a vizsgált évben meghaladta a bázisév értékét. A legkedvezőbb a helyzet Írországban, ahol 40%-os kibocsátáscsökkenés valósult meg 2005 óta. Az uniós kibocsátásméréséklés leginkább a csökkenést elősegítő uniós jogszabályokkal magyarázható, ezek főleg a gépjárművek kibocsátását (európai kibocsátási sztenderdek), valamint az ipari tüzelőanyagok elégetését és az erőművek termelését szabályozták. Az azonban, hogy a gépjárművek jelentős része változatlanul hagyományos (európai kibocsátási sztenderdek el nem érő) technológiával működik, mutatja, hogy még mindig további jelentős potenciál van a nitrogén-oxidok kibocsátásának csökkentésében. A tüzelésmódosító technológiák és a tüzelőanyag

szénről gázra való átállása tovább segítették a nitrogén-oxidok kibocsátásának csökkentését.

Részletek A magyar gazdaság által kibocsátott savasodást okozó gázok együttes SO₂-egyenértéke az 1990. évi 1 millió 279 ezer tonnáról 2012-re drasztikusan, 243 ezer tonnára csökkent. E mögött jelentős részben az energiaiparban bekövetkezett technológiai jellegű változások állnak. Az energiaipari kibocsátás jelentős csökkenésével a mezőgazdaság lett a leginkább felelős a savasodást okozó gázok kibocsátásáért, amely 2012-ben 56%-os részesedéssel bírt.

Definíció A savasodást okozó vegyületek kibocsátása mutató az emberi tevékenységből származó nitrogén-oxidok, a kén-dioxid, valamint az ammónia éves összes kibocsátását követi nyomon.

Stadat-táblák

5.3.11. Nemzetgazdasági ágak savasodást okozó gázkibocsátása

5.3.12. Nemzetgazdasági ágak nitrogén-oxidok (NO_x)-kibocsátása

5.3.13. Nemzetgazdasági ágak kén-dioxid (SO₂)-kibocsátása

5.3.14. Nemzetgazdasági ágak ammónia (NH₃)-kibocsátása

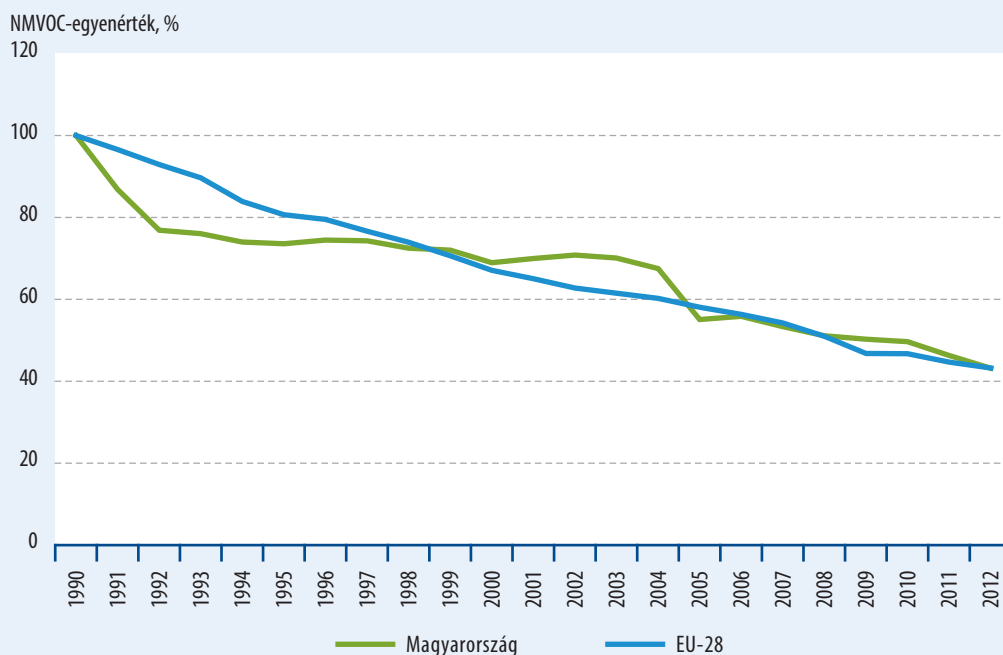
Az ózonképző vegyületek kibocsátása

Kulcsszavak **ózonképző vegyületek, közlekedés, ózonprekurzor, ózonkoncentráció**

1.4.1. ábra Ózonképző vegyületek kibocsátása

(1990=100,0)

Forrás: Európai Környezetvédelmi Ügynökség.

! *Az ózonprekurzor kibocsátás Magyarországon szorosan követi az uniós csökkenő trendet.*

Relevancia Az ózonnalóanyagok (prekurzorok) olyan anyagok, amelyek hozzájárulnak a talajközeli ózon kialakulásához. A troposzférikus² ózon egészségre káros, a szmog egyik összetevője, leginkább a nagy forgalmú városokat sújtja. Rendkívül reaktív gáz, jelentős egészségügyi problémákat okoz, valamint károsítja az ökoszisztémát és a mezőgazdasági terményeket. A megemelkedett ózonkoncentráció légzési problémákat és a tudó működési zavarait eredményezheti. A troposzférikus ózon a közlekedés, az ipar és a háztartások energiafelhasználásából keletkezik.

A nitrogén-oxidokkal együtt a nem metán illékony szerves vegyületeket (NMVOC) fotooxidánsoknak nevezzük. Ezek a fotokémiai szmog kialakulásának előidézői, különösen a nyári időszakban. A modern technológiák segítségével a terhelések egy része csökkenthető, például katalizátorokkal és kisebb fogyasztású motorokkal.

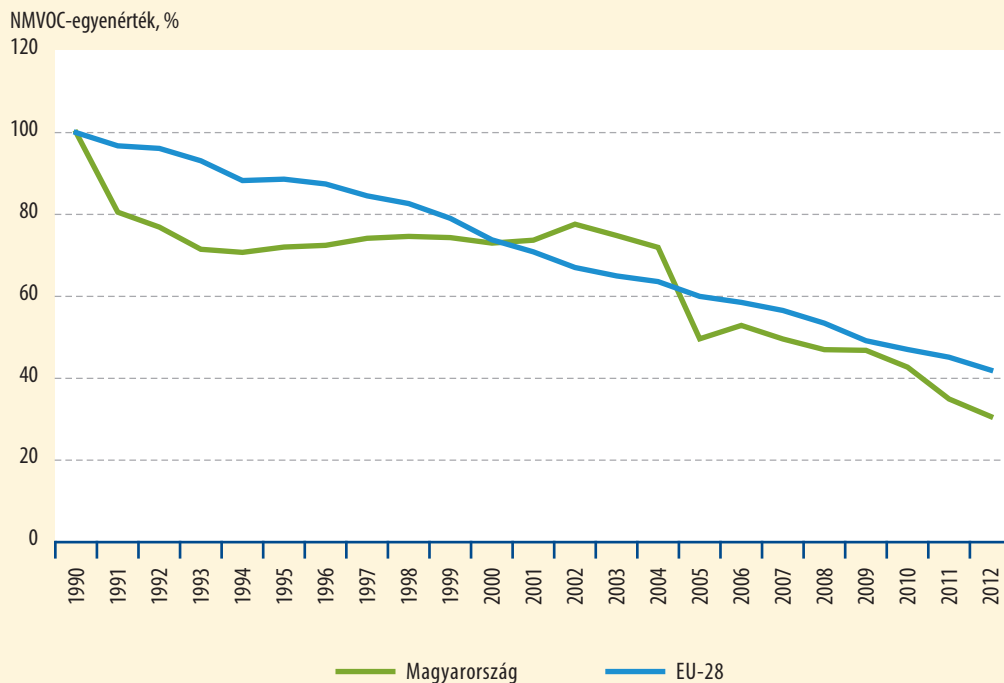
Bár a tisztább járművek és alternatív üzemanyagok önmagukban nem oldják meg a közlekedés alapvető fenntarthatósági problémáit, használatuk elengedhetetlen a közlekedés környezetterhelésének csökkentéséhez. A közlekedési igények racionalizálása mellett szükséges, hogy az igények kielégítésének mind nagyobb hányada környezetbarát, alternatív közlekedési módok és üzemanyagok felhasználásával történjen.

2012 májusában Genfben a nitrogén-oxidokra és az illékony szerves vegyületekre vonatkozóan vállalásokat fogalmaztak meg az uniós tagállamok. Az uniós egészséget tekintve 2020-ig és azt követően a nitrogén-oxidokra a 2005-ös kibocsátási szinthez képest 42, illékony szerves vegyületekre 28%-os csökkentést vállaltak. Magyarország nitrogén-oxidokra vonatkozó vállalása 34, illékony szerves vegyületekre vonatkozó vállalása 30%-os kibocsátásmérséklés.

A lakosság ózonkibocsátás általi veszélyeztetettsége az Európai Unióban, 2012, mikrogramm/m³

² A troposzféra a Föld légkörének azon legalsó rétege, ahol az időjárási jelenségek jelentős része lezajlik.

1.4.2. ábra A közlekedés során kibocsátott ózonképző vegyületek (1990=100,0)

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat, Európai Környezetvédelmi Ügynökség.

A magyarországi közlekedés ózonprekursor-kibocsátása együtt mozog az uniós csökkenő trenddel.

A sztratoszferikus ózonréteget károsító vegyületek felhasználása napjainkra drasztikusan visszaesett, tekintettel arra, hogy gyártásuk megszűnt, már csak újrahasznosításuk lehetséges.

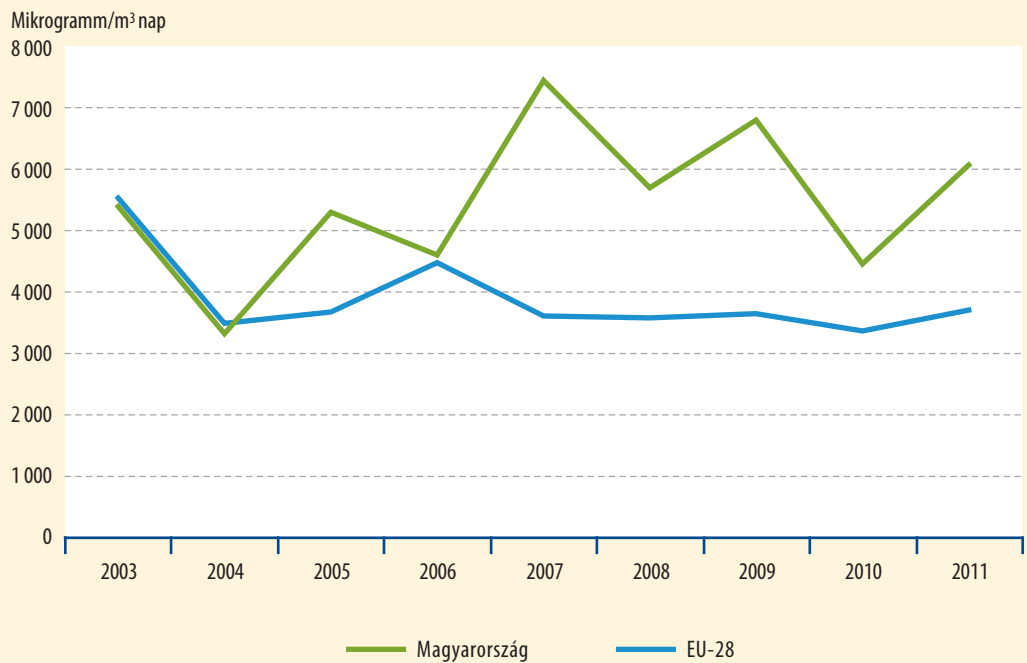
Elemzés Az ózonprekursorok kibocsátása Magyarországon a vizsgált időszakban stabilan csökken. Az emisszió az 1990. évre kimutatott 694 ezer tonna NMVOC-egyenértékről 2012-re 300 ezer tonna NMVOC-egyenértékre csökkent. A legjelentősebb ózonprekursorok 2012-ben a nitrogén-oxidok voltak (50%), a nem metán illékony szerves vegyületek 35, a szén-monoxid 14, a metán 2%-kal részesedett az ózonképző vegyületek kibocsátásából. A vizsgált időszakban a nitrogén-oxidok kibocsátásának 51%-os visszaeséséhez a leginkább a szállítás, közlekedés (58%) és az ipar (62%) kibocsátáscsökkenése járult hozzá. 1990-től 2012-ig a nem metán illékony szerves vegyületek kibocsátása 58%-kal csökkent, amit elsősorban a szállítás, közlekedés és a háztartások kibocsátásának jelentősen magas, 82, illetve 50%-os visszaesése magyaráz.

Nemzetközi kitekintés 2012-ben az ózonprekursorok kibocsátása 1990-hez viszonyítva Magyarországon az uniós értékhez (43,3%) hasonlóan (43,1%) alakult. Az unióban több mint 70%-kal egyedül Bulgária, kevesebb mint 20%-kal Ciprus és Málta csökkentette az ózonprekursorok kibocsátását 1990-hez viszonyítva.

Részletek A közlekedés ózonprekursor-kibocsátása hazánkban a rendszerváltáskor mért harmadát sem éri el. Részaránya a teljes ózonprekursor-kibocsátáson belül a vizsgált időszakban az 1990. évi 47%-ról 33%-ra csökkent.

Az ózonkibocsátásért főként az ipari tüzelésből és közlekedésből eredő nitrogén-oxidok és a növénytakaróból származó illékony szerves vegyületek a felelősek. A lakosság kitettsége a levegő ózonszennyezettségének részben a klíma és a vegetáció különbözőségeinek függvényében országonként változik. Általánosságban elmondható, hogy a magasabb nyári hőmérsékletekkel rendelkező déli országokban a lakosság kitettsége nagyobb az ózonszennyezettségnek.

1.4.3. ábra A lakosság kitettsége a levegő ózonszennyezettségének

Az időjárás kiszámíthatatlansága miatt a mutató nem ír le egyértelmű trendet, veszélyeztetettségünk mértéke az EU-28-átlag feletti.

(pl. Olaszország, Szlovénia), mint a hűvösebb északi országokban (pl. Norvégia, Írország). A 2003-as és 2006-os melegebb nyarak hatása meglátszik a magasabb EU-28-értékeken.

2013-ban Magyarországon az ózonkoncentráció összes mért adatának több mint 10%-a csak a Pécs, Boszorkány úti és az oszlári mérőállomásokon haladta meg az ún. hosszú távú célkitűzést.³

Definíciók Az ózonképző vegyületek kibocsátása indikátor a nitrogén-oxidok, a nem metán illékony vegyületek, a szén-monoxid és a metán NMVOC-egyenértékben kifejezett kibocsátásának trendjét mutatja be. A közlekedés során keletkezett ózonképző vegyületek mutató a nitrogén-oxidok, a szén-monoxid, a metán és a nem metán illékony szerves vegyületek NMVOC-egyenértékben kifejezett közlekedési kibocsátásának trendjét jelzi.

A lakosság kitettsége a levegő ózonszennyezettségének megmutatja az adott területen

élők lélekszámával súlyozott ózonkoncentrációt, amelynek az ott élő emberek potenciálisan kitéttek.

Stadat-táblák

5.3.7. Nemzetgazdasági ágak metán (CH₄)-kibocsátása

5.3.12. Nemzetgazdasági ágak nitrogén-oxidok (NO_x)-kibocsátása

5.3.15. Nemzetgazdasági ágak ózon-prekurzor kibocsátása

5.3.16. Nemzetgazdasági ágak nem metán illékony szerves vegyületek (NMVOC)-kibocsátása

5.3.17. Nemzetgazdasági ágak szén-monoxid (CO)-kibocsátása

³ 120 µg/m³, egy naptári év alatt mért napi 8 órás mozgó átlagkoncentráció maximuma.

Szilárdanyag-kibocsátás

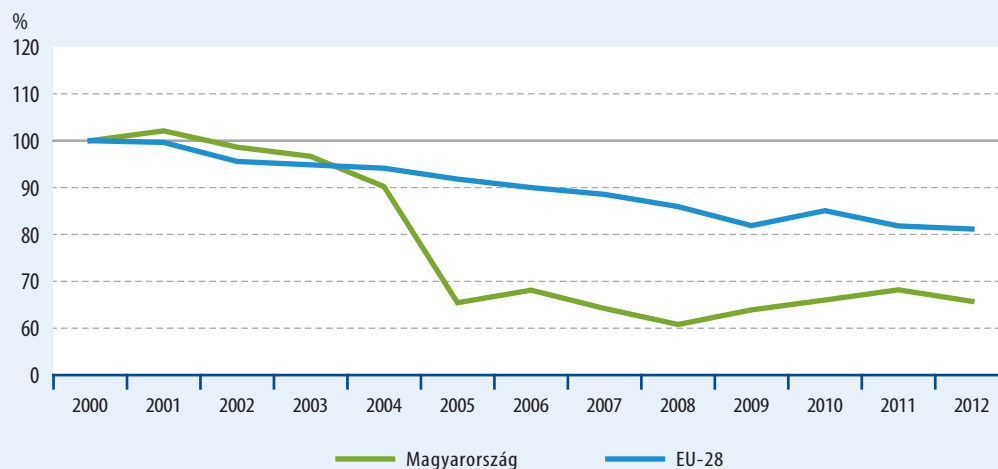
Kulcsszavak szilárdanyag-kibocsátás, légköri szilárdanyag-kibocsátás, PM₁₀, közlekedés, szálló por koncentráció

1.5.1. ábra

PM₁₀-kibocsátás

(2000=100,0)

Forrás: Európai Környezetvédelmi Ügynökség.

2004-től 2000-hez viszonyítva a magyar PM₁₀-kibocsátás csökkenése meghaladja az EU-28-as mértéket.

Relevancia A szilárdanyag-kibocsátás fő forrásai a városokban a dízelüzemű járművek, az ipari, háztartási és az egyéb tüzelés. A szállítás, közlekedés szektorban a szilárdanyag-kibocsátás a tökéletlen égésből származik, és főleg a dízelüzemű gépjárműveknél jelentős. A gumiabroncs és a fékek kopása ugyancsak növelik a szilárdanyag-kibocsátást. Az Európai Unió fenntartható fejlődési stratégiájának határozott célja, hogy olyan szintre csökkenjen a közlekedésből származó szennyezőanyag-kibocsátás, ami az emberi egészségre és a környezetre csak minimális hatással bír. A szilárdanyag-kibocsátás természetes forrásai a por, a homok és az erdőtüzekből származó füst. A szilárd anyagok a kén-dioxid magas koncentrációja mellett lassú légmozgás és alacsony hőmérséklet esetén az úgynevezett téli füstköd (téli szmog) előidézői. A PM₁₀⁴ felé forduló növekvő figyelem annak egészségkárosító hatásának tulajdonítható. Ezen anyagok belélegzése számos szív- és légzőszervi betegség kialakulásában játszik szerepet.

Elemzés A teljes PM₁₀-kibocsátás Magyarországon 2000-től 2012-ig 34%-kal, 65 ezer tonnáról 43 ezer tonnára csökkent. 2012-ben Magyarországon a háztartások voltak a legnagyobb szilárdanyag-kibocsátók, 56%-os részaránnyal.

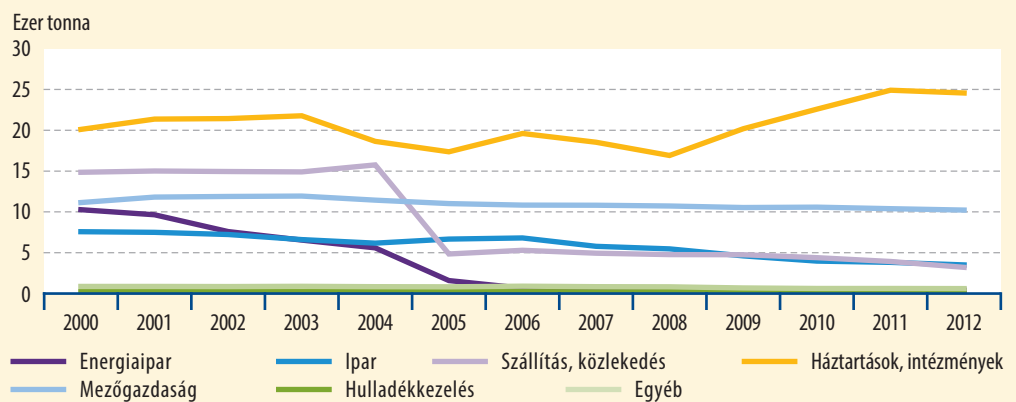
Nemzetközi kitekintés 2012-ben 2000-hez viszonyítva a PM₁₀-kibocsátás uniós viszonylatban 19%-kal mérséklődött. Magyarországon ez a mutató 34%-os csökkenést jelez. A helyzet Cipruson a legkedvezőbb (a 2012. évi kibocsátásnál 54%-kal alacsonyabb), a legkedvezőtlenebb Luxemburgban, ahol 81%-kal meghaladja a 2000. évi emissziót. A lakosság az unión belül 2011-ben leginkább Bulgáriában (58 mikrogramm/m³), legkevésbé pedig Finnországban (12 mikrogramm/m³) és Észtországban (13 mikrogramm/m³) volt kitéve a levegő szilárdanyag-szennyezettségének. 2003-ban és 2006-ban az intenzív nyári hőhullámok, a forró, száraz időjárás a szennyezőanyagok felhalmozódásához vezetett. A 2003-as magas értékek kialakulásában szerepet játszottak a dél-nyugat-európai erdőtüzek is, amelyek révén Európa északi és keleti része is magasabb szállópor szennyezettségnek volt kitéve.

Részletek Az unióban a szállítás, közlekedés szektor 2012-ben 21%-kal kevesebb szilárd anyagot bocsátott ki, mint 2000-ben. A csökkenő PM₁₀-kibocsátás mögött a személygépkocsikra és teherautókra vonatkozó egyre szigorodó kibocsátási sztenderdek, az alacsony kéntartalmú üzemanyagok elterjedése, a dízeloxidációs katalizátorok

LU	180,7
BG	123,2
LV	122,3
RO	120,9
LT	115,3
HR	105,1
SI	101,5
PL	99,8
MT	98,3
DK	95,3
SE	94,5
AT	88,2
FI	86,7
DE	82,8
CZ	81,6
EU-28	81,2
IT	76,5
BE	74,2
PT	73,6
IE	73,4
ES	72,5
SK	72,5
NL	67,6
UK	66,5
HU	65,7
FR	64,6
EE	56,2
CY	46,4

PM₁₀-kibocsátás az Európai Unióban, 2012 (2000=100,0), %

⁴ A szálló por 10 mikrométernél kisebb átmérőjű részecskéit nevezzük így.

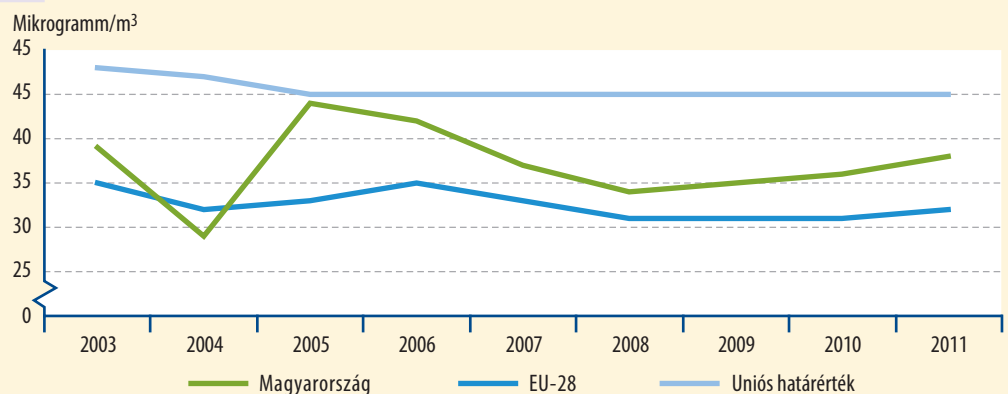
1.5.2. ábra PM₁₀-kibocsátás szektoronként

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

A vizsgált időszakban a háztartások, intézmények PM₁₀-kibocsátása nőtt, a többi szektoré csökkent.

1.5.3. ábra A lakosság kitétsége a levegő szilárdanyag-szennyezettségének

Forrás: Európai Környezetvédelmi Ügynökség.

2003 és 2008 között a magyarországi lakosság jellemzően jobban ki volt téve a levegő szilárdanyag-szennyezettségének, mint az uniós átlag.

és dízelszilárdanyag-szűrők egyre szélesebb körben történő bevezetése áll. Az Európai Parlament és a Tanács 2008/50/EK irányelve (2008. május 21.) a környezeti levegő minőségéről és a *Tisztább levegőt Európának* elnevezésű programról a hatálybalépése napjától 40 mikrogramm/m³ értéket írt elő éves PM₁₀-határértéknek az unióban, ez alatt volt a lakosság átlagos kitétsége az unióban és Magyarországon is a vizsgált periódusban. Ebben az időszakban előfordultak ezen határértéket meghaladó értékek is egyes mérőállomásokon Magyarországon és az unióban egyaránt. 2013-ban Budapest Kosztolányi Dezső tér, Putnok és Miskolc, Búza tér mérőállomásokon a levegő 10 mikrogramm/m³ alatti átmérőjű szálló porral való szennyezettsége a 24 órás határértékeket a mért esetek több mint 20%-ában haladták meg. Éves határérték-túllépés egyik mérőállomáson sem fordult elő.

Definíció A PM₁₀-kibocsátás mutatója az emberi tevékenységből származó, 10 mikrométernél kisebb átmérőjű szilárd anyag kibocsátás éves mennyiségét jelzi. A közlekedés során kibocsátott szilárd részecskék indikátora a közlekedésből származó összes szilárdanyag-kibocsátás éves mennyiségét mutatja. A lakosság kitétsége a levegő szilárdanyag-szennyezettségének mutató megadja az egyes agglomerációkban felállított mérőhelyek általi szilárdanyag-szennyezés éves átlagos koncentrációját az ott élők lélekszámával súlyozva.

Stadat-táblák

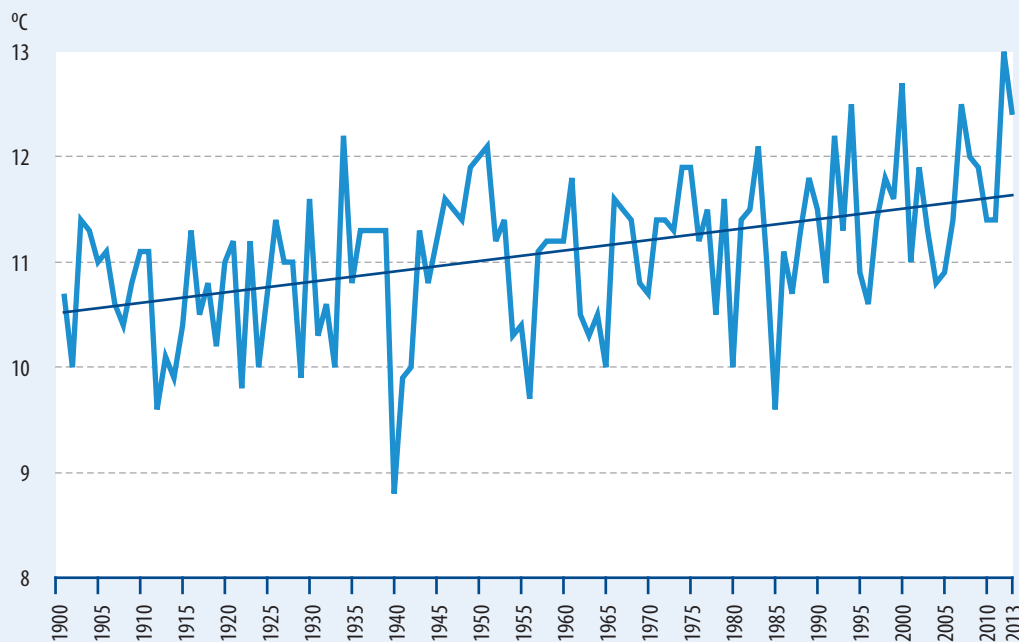
5.3.18. Nemzetgazdasági ágak 10 µm átmérő alatti szálló por (PM₁₀) kibocsátása
5.3.28. A levegő 10 µm átmérő alatti szálló porral (PM₁₀) való szennyezettsége az automata mérőhálózat adatai alapján

Felszíni éves középhőmérséklet

Kulcsszavak **hőmérséklet, időjárás**

1.6.1. ábra **Felszíni éves középhőmérséklet Budapesten**

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

A melegedés mértéke 1901-től elérte az 1 °C-ot Budapesten.

Relevancia Uniós célkitűzés, hogy a globális felszíni középhőmérséklet emelkedés ne haladja meg 2 °C-nál jobban az iparosodás előtti időszakot. Ezen célkitűzés teljesítéséhez az üvegházhatású gázok kibocsátásának jelentős csökkentésére lenne szükség. A hazai fenntarthatósági célkitűzések között szintén szerepel a klímaváltozás elleni küzdelem, ami az üvegházhatású gázok légkörbe való kibocsátásának csökkentése mellett nagy hangsúlyt fektet a változó időjárási és éghajlati viszonyokra való felkészülésre is.

Elemzés Bár a 113 éves időhorizonton az időjárás évről évre változott, a hőmérséklet emelkedő trendet követ. A Budapest évi középhőmérsékleteinek sorozatára illesztett lineáris trend szerint a növekvő urbanizációs hatások következtében a melegedés mértéke eléri az 1 °C-ot. Budapesten a legmagasabb hőmérsékletet 2007-ben mérték (40,1 °C). A változékonyság ellenére az általános hőmérséklet-emelkedés az utóbbi 30 évben egyértelműen kimutatható.

Nemzetközi kitekintés A 20. század kezdetétől 2010-ig a globális átlagos felszíni középhőmérséklet 0,74 °C-kal emelkedett. Az emelkedés intenzívebb a szárazföldeken, mint az óceánokon, ez igaz a szárazföldekkel sűrűbben borított északi féltekére is. 2001 és 2010 között a Föld átlagos felszíni középhőmérséklete 0,46 °C-kal meghaladta az 1961–1990 között mért középértéket. Ez az évtized a valaha mért legmelegebb volt.

Definíció Az éves felszíni középhőmérséklet a 12 hónap havi felszíni középhőmérsékletének (napi felszíni középhőmérsékletek) átlaga.

Stadat-táblák

5.10.3. Időjárás szélső értékei

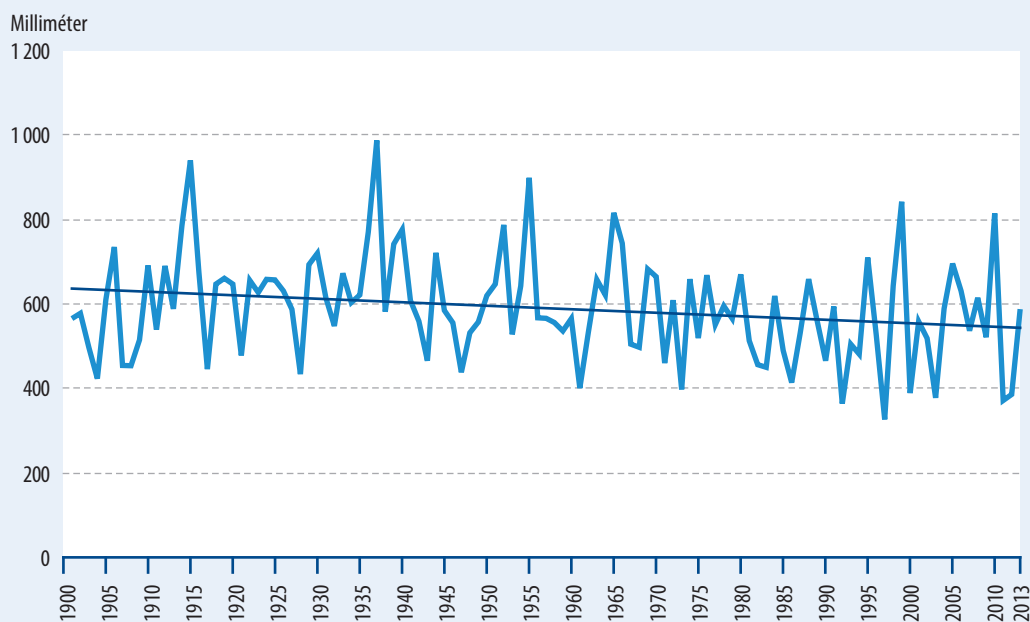
5.10.4. A meteorológiai megfigyelő állomások főbb adatai

Csapadék mennyisége

Kulcsszavak csapadék, időjárás

1.7.1. ábra A lehullott csapadék éves mennyisége Budapesten

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

Budapesten az éves csapadék hosszútávú idősora csökkenést jelez.

Relevancia A klímaváltozás elleni küzdelem magába foglalja a vízgazdálkodás ésszerű megtervezését is. A vízgazdálkodásban elsősorban extrém hidrometeorológiai eseményekre, szélsőséges csapadékvizonyokra kell felkészülni, amelyek egyrészt fokozódó árvízveszélyt, másrészt szárazságot eredményezhetnek. Javítani kell az árvízbiztonságot, beleértve a kisebb vízgyűjtőkön, illetve településeken előforduló úgynevezett hirtelen árvizek elleni védelmet is. Hatékonyabb öntözési rendszerek kialakítására kell törekedni, valamint növelni kell hazánk területén a vízvisszatartást, a vízmegtartó képességet, biztosítani kell a vízkészletek fokozott védelmét.

Elemzés A legtöbb csapadék Magyarországon májusban és júniusban hullik, a legkevesebb januárban és februárban. A csapadék mennyisége évről évre ingadozik, a legcsapadékosabb években akár háromszor annyi is eshet, mint a legszárazabbakban. A változóéves csapadékösszeg csökken. Budapesten 1901–2013 között 1937-ben mérték a legnagyobb (988 milliméter), 2011-ben a legkisebb (273 milliméter) csapadékmennyiséget.

Nemzetközi kitekintés Hosszú távon világviszonylatban is jelentős ökológiai és gazdasági probléma az aszály, illetve az egyéb időjárási szélsőségek, például a hirtelen, özönvízszerű esőzések. Ezért fontos, hogy lehetőleg minden ország, illetve térség rendelkezzen vízstratégiával.

Definíció A légköri csapadék mennyiségét azzal a magassággal mérik (milliméter), amelyet az esővíz (vagy a megolvastott hó) elérne, ha nem párologna vagy szivárogná el.

Stadat-táblák

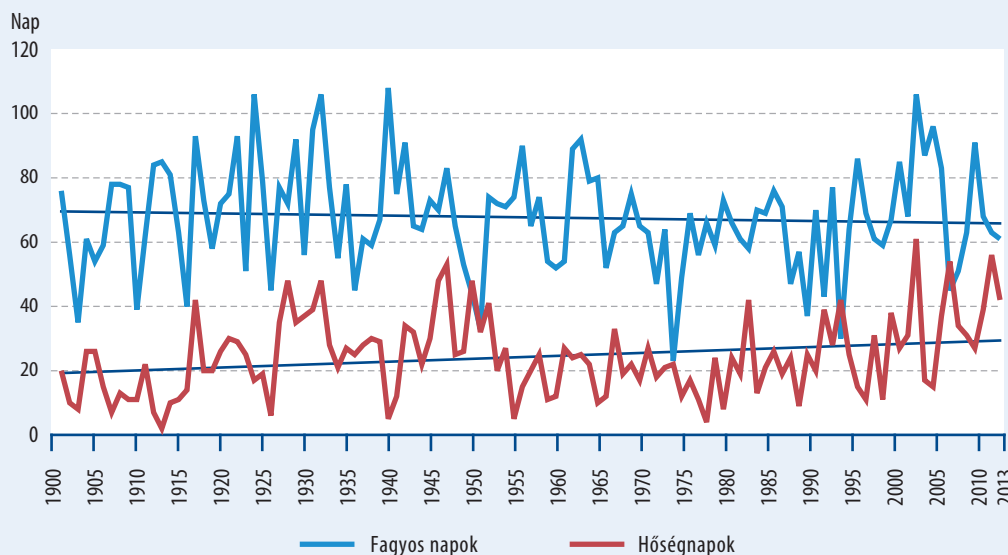
5.10.3. Időjárás szélső értékei**5.10.4. A meteorológiai megfigyelő állomások főbb adatai**

Hőség- és fagyos napok száma

Kulcsszavak **hőségnapok, fagyos napok, hóhullámok, időjárás**

1.8.1. ábra **Hőség- és fagyos napok száma Budapesten**

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

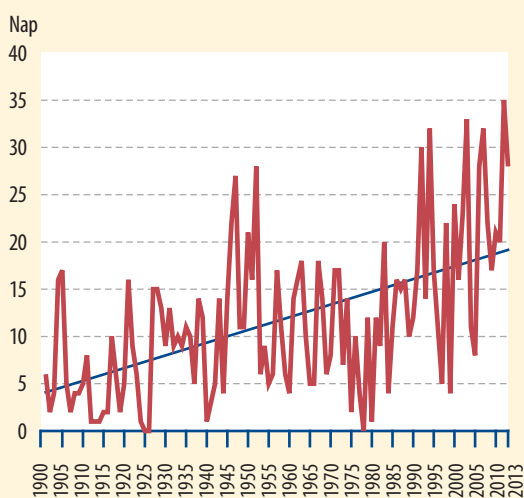

A vizsgált időszak alatt csökkent a fagyos és nőtt a hőségnapok száma.

Relevancia A globális felmelegedés meghatározó indikátora a fagyos és a hőségnapok számának alakulása. A globális hőmérséklet-növekedés

környezeti változásokhoz, a tengerszint emelkedéséhez, a csapadék mennyiségének és térbeli eloszlásának megváltozásához, szélsőséges időjárási viszonyokhoz vezethet.

1.8.2. ábra **Hóhullámmal érintett napok száma Budapesten**

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

A hóhullámmal érintett napok száma jelentős ingadozás mellett az utóbbi évtizedekben emelkedik.

Elemzés A felszíni átlagos középhőmérsékleti adatokból származó információkat a hőmérsékleti szélsőértékek (hőség- és fagyos napok), illetve az időbeli terjedelem (pl. hóhullámok) vizsgálata egészíti ki. A vizsgált időszakban a fagyos napok száma enyhén csökkent, a hőségnapok száma emelkedett.

Definíciók Hőségnap alatt azokat a napokat értjük, amikor a napi maximumhőmérséklet eléri vagy meghaladja a 30 °C-ot. Hóhullámmal érintett napokról akkor beszélünk, ha a napi középhőmérséklet eléri vagy meghaladja a 25 °C-ot. A fagyos napként való megjelölés feltétele, hogy a napi minimum hőmérséklet 0 °C alatt legyen.

Stadat-táblák

5.10.3. Időjárás szélső értékei

5.10.4. A meteorológiai megfigyelő állomások főbb adatai

Az aszályal érintett területek

Kulcsszavak **aszály, Pálfai-index (PAI)**1.9.1. ábra **Az aszályal érintett területek aránya**

+ Előzetes adat.

Forrás: Országos Vízügyi Főigazgatóság.

2014-ben Magyarország területét az előzetes értékelések szerint nem sújtotta aszály.

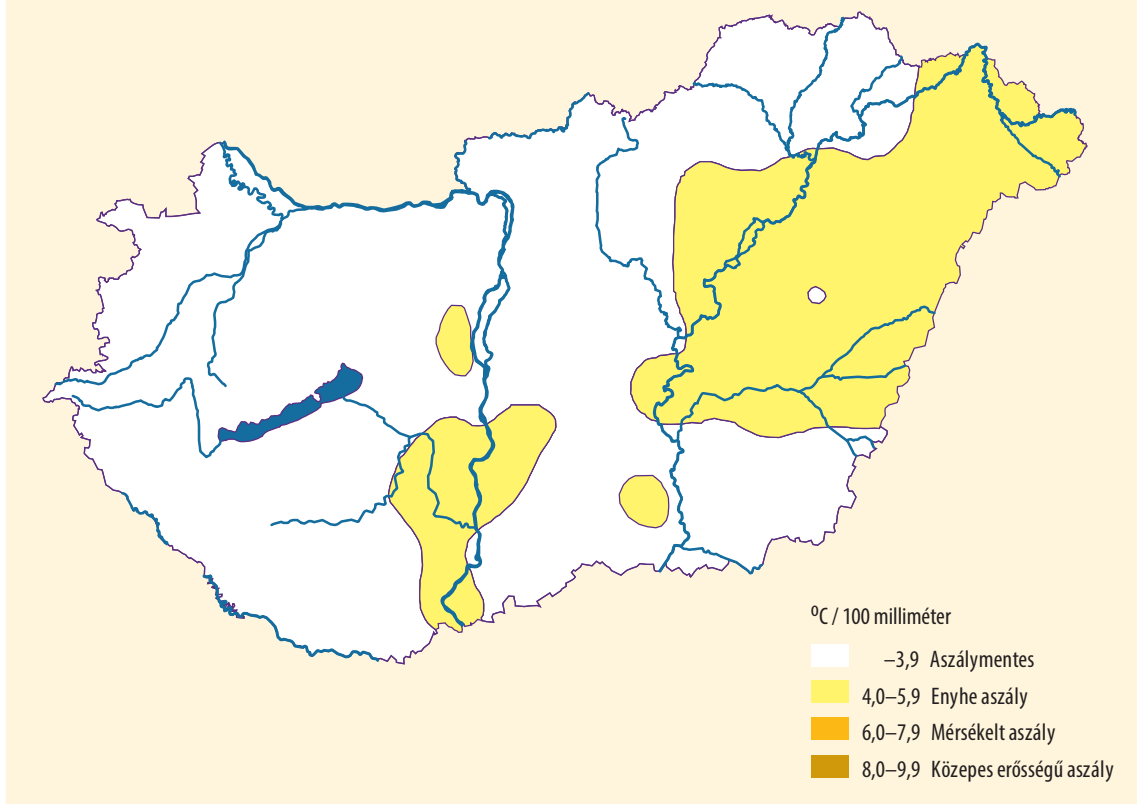
Relevancia Az időjárási szélsőségek – köztük az aszály – az éghajlatváltozás következtében egyre gyakrabban fordulnak elő világszerte és hazánkban egyaránt. Az aszály ártalmas hatása legszembetűnőbbben a mezőgazdaságot érő veszteségen keresztül számszerűsíthető. Az aszály, valamint az öntözés hiánya nyomán a magyar mezőgazdaság olykor súlyos károkat szenved el, csakúgy, mint az egész élővilág, a művelt és műveletlen, illetve az oltalom alatt lévő területek egyaránt, ezáltal maga a társadalom is.

Elemzés Magyarországon 2000–2012 között az aszályal érintett területek aránya számos esetben jelentősen meghaladta az 50%-ot. Kiemelkedően aszályos év volt 2000, 2003, 2007 és 2012. Ennek hátterében a rendkívüli hőség, a csapadékhiány, illetve a kettő együttes előfordulása áll. A 2013. évi aszály mértéke (aszályal érintett területek aránya 80%) elmaradt a 2012. évitől (87%). Ez döntően az átlagosnál lényegesen csapadékosabb tavaszi időjárás következménye. Az előzetes értékelések szerint a 2014. év aszálymentes volt, az aszály

alsó küszöbértékét megközelítő állapot a Tiszántúl és az Alsó-Duna-völgy területét jellemezte.

Definíció Az aszályal érintett területek nagyságának meghatározása a Pálfai-féle aszályossági index (PAI) segítségével történik. Ez az index az április–augusztusi időszak középhőmérsékletének és az október–augusztusi időszak súlyozott csapadékösszegének a hányadosa. Az index figyelembe veszi a hőségnapok számát, a csapadékszegény időszak hosszát, a talajvíz mélységét és a mezőgazdasági növények időben változó vízigényét is. Aszálymentes terület az, ahol a $PAI < 6^{\circ}C/100$ milliméter; rendkívüli aszály van ott, ahol a $PAI > 12^{\circ}C/100$ milliméter.

1.9.2. ábra Az aszályindex (PAI) 2014-re számított értékeinek területi eloszlása

Stadat-táblák
5.6.1. Aszályal érintett területek

Közüzemi víztermelés

Kulcsszavak víztermelés, vízi közmű, felszíni és felszín alatti vizek

1.10.1. ábra Az egy főre jutó közüzemi víztermelés

Magyarországon az egy főre jutó éves közüzemi víztermelés fokozatosan csökken.

Relevancia A vízkészletek mennyiségi és minőségi védelme kiemelt feladatokat ad, ezeket az EU tagállamai a Környezetvédelmi Akcióprogramok keretében (a jelenlegi a VII.), valamint a Víz Keretirányelvben meghatározott célok szerint hajtják végre. Kiemelt cél többek közt a víz-takarékosság és a -szennyezés megelőzése. Ennek érdekében fontos a szennyvíz tisztítása és a kármentesítés, a felhasznált ivóvízből keletkezett szennyvizek minél nagyobb arányú összegyűjtése és az előírásoknak megfelelő tisztítása, majd szigorú ellenőrzés melletti visszaengedése felszíni vizeinkbe. A Johannesburgban elfogadott megvalósíthatósági terv felhívja a figyelmet a megelőzési és a védelmi intézkedések bevezetésére a fenntartható vízhasználat és a vízhiány kezelésének előmozdítása érdekében. A fenntartható vízhasználat lehetővé teszi a talajvízszintek megtartását, így hozzájárul a kapcsolódó ökoszisztémák (pl. vizes élőhelyek) és gazdasági tevékenységek (pl. mezőgazdaság) fennmaradásához. A vizek jó állapotát a vízgyűjtő-gazdálkodási tervezés esz-

közeivel lehet elérni, az érdekeltek széles körű bevonásával.

Elemzés Magyarországon 2000–2013 között az egy főre jutó éves közüzemi víztermelés fokozatosan, 15%-kal csökkent. Ennek oka elsősorban a magas vízárak és a csatornázott területeken a szintén jelentős szennyvízelvezetési díj.

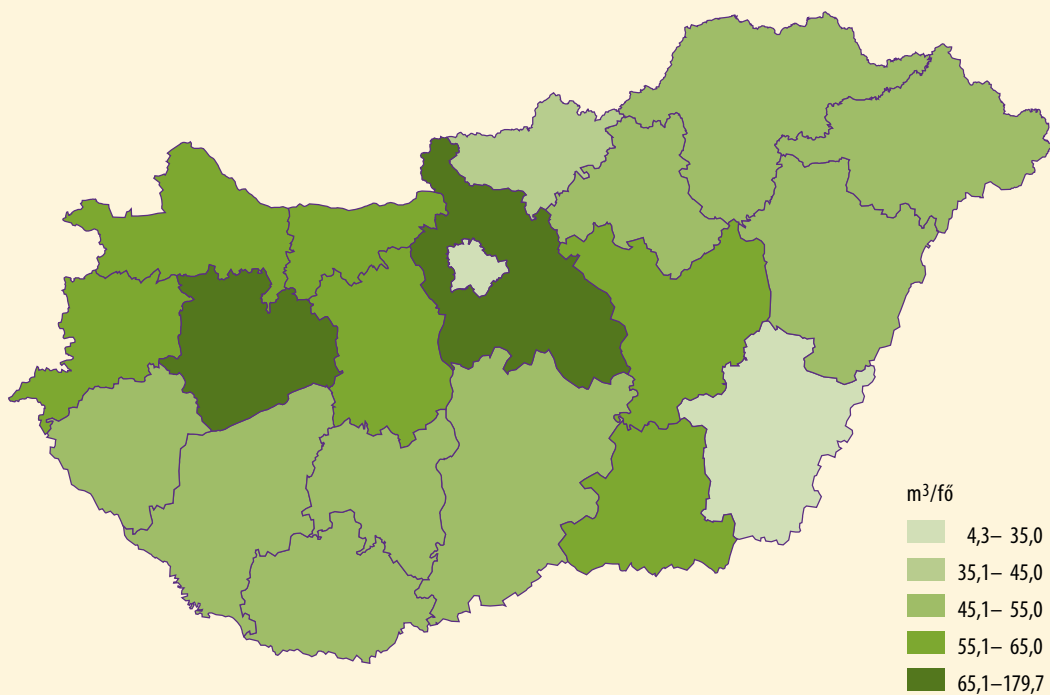
Nemzetközi kitekintés A közüzemi vízművek által kitermelt víz egy főre jutó mennyiségét az Európai Unió tagállamaival összehasonlítva látható, hogy Magyarország mutatója (2013-ban 60 m³/fő) a második alsó ötödbe esik, ami víz-takarékosságra utal. A mutató értéke az új tagállamokban általában kisebb, mint a régiéknél. Az eltérések főbb oka lehet a víztermelési technológia, a lakások vízi közműekkel való felszereltsége, a klimatikus körülmények, a vízi közmű tulajdonviszonyai (állami/magán), a víz ára, a saját kutas ellátás jelentős szerepe stb.

Az egy főre jutó közüzemi víztermelés az Európai Unióban, 2013, m³/fő

a) 2007.
b) 2008.
c) 2009.

d) 2010.
e) 2011.

1.10.2. ábra Az egy főre jutó közüzemi víztermelés megyénként, 2013

Az egy főre jutó közüzemi víztermelés Pest megyében a legmagasabb (180 m³).

Részletek A megyéket összehasonlítva megállapítható, hogy az egy főre jutó kitermelt vízmennyiség Pest megyében kiugróan magas, az országos átlag (60 m³) közel háromszorosa, de Veszprém megye értéke is megközelítőleg 50%-kal magasabb annál. Budapest víztermelése elenyésző (4,3 m³), és alacsony még Békés megye (20,1 m³) kitermelése is. A területi különbségek oka az eltérő víztermelési technológia és a lakások különböző fokú vízi közműves felszereltsége, valamint az, hogy Budapest és a nagyvárosok kivételével, ezen belül is elsősorban az Alföldön jelentős mértékű a saját kutas (ingyenes) vízkivétel.

Definíció Az egy főre jutó éves közüzemi víztermelés mutatója tartalmazza a felszíni és felszín alatti vízkészletből származó víz mennyiségét.

Stadat-táblák

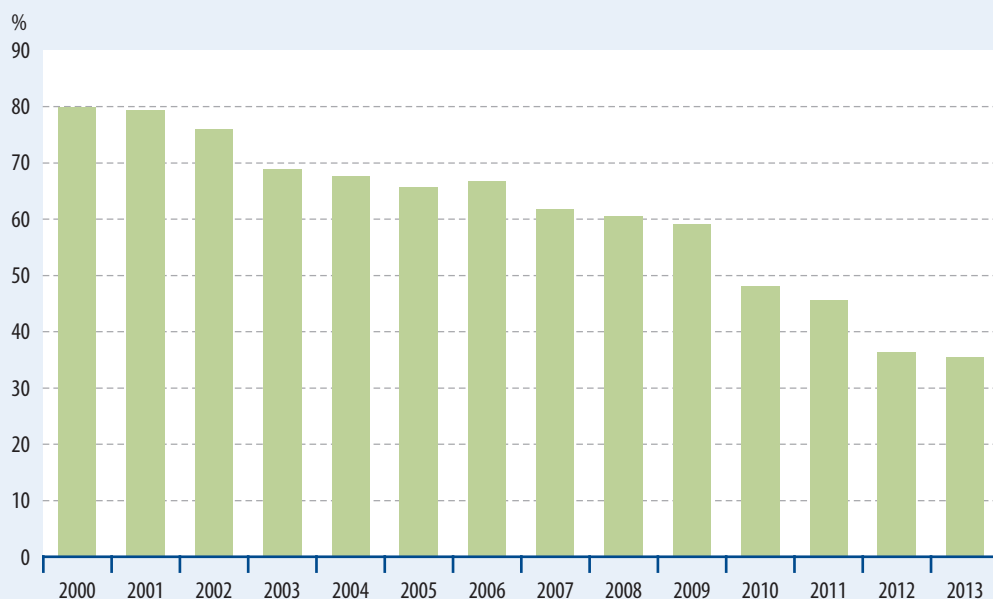
5.4.2. Közüzemi víztermelés és -szolgáltatás

Településszennyvíz-tisztítás

Kulcsszavak **települési szennyvíz, vízi közmű, szennyvíztisztítási fokozatok**

1.11.1. ábra **Települési szennyvíztisztítási index**

Magyarországon a települési szennyvíztisztítási index értéke 2000 és 2013 között jelentősen javult.

Relevancia A víziközmű-szolgáltatók kiemelkedő jelentőségű feladatot látnak el: a kezelésükre bízott szennyvízelvezető és tisztító művek szakszerű üzemeltetésével csökkentik az élővizek terhelését, megóvják a vízkincsek minőségét és védik a vízbázisokat.

Elemzés Magyarországon a települési szennyvíztisztítási index értéke 2000–2013 között 44 százalékponttal csökkent a magas hatékonyságú (legalább biológiai fokozatú) szennyvíztisztító telepek üzembe helyezésének következtében.

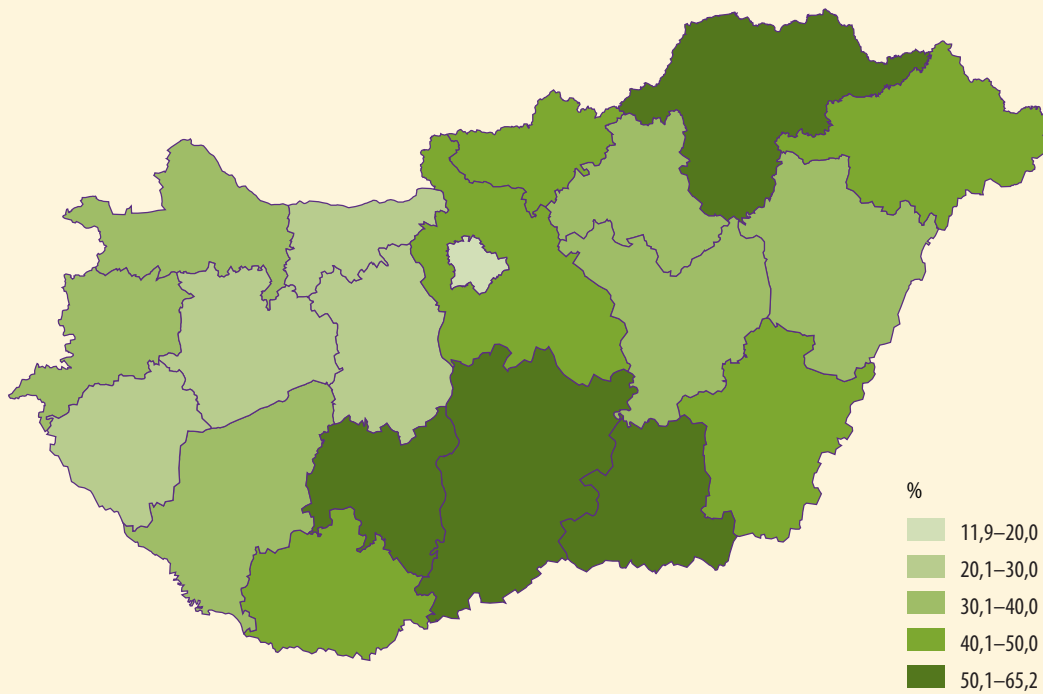
Részletek A települési szennyvíztisztítási index Budapestet leszámítva Veszprém (21%) és Fejér (23%) megyében a legkedvezőbb. Budapest mutatója (12%) a jelentős szennyvíztisztítási beruházásoknak köszönhetően jelentősen javult az utóbbi években. Az index értéke Tolna (65%) és Bács-Kiskun (64%) megyében a legrosszabb. A megyei eltérések fő oka, hogy Nyugat-Dunántúlon, Közép-Dunántúlon és Közép-Magyarországon a legalább biológiai tisztítási fokozatú szennyvíztisztító-telepekhez csatlakoztatott la-

kosság becsült aránya magas (80, 79 és 82%), valamint hogy Dél-Alföldön alacsony a III. tisztítási fokozattal tisztított szennyvíz aránya.

Definíciók A települési szennyvíztisztítási index a települési szennyvízkezelés fejlettségének mértékét mutatja be, figyelembe véve a tisztítási hatásfokot.

A települési szennyvíztisztítási fokozatok hatékonyságának jellemzésére az Eurostat által kifejlesztett átlagos súlyozó tényezőket alkalmaztuk: nem tisztított szennyvíz: 1,00; csak első fokozattal (mechanikai) tisztított szennyvíz 0,86; második fokozattal (biológiai) tisztított szennyvíz 0,49; harmadik fokozattal tisztított szennyvíz: 0,00. A települési szennyvíztisztítási index 100%, ha nincs szennyvíztisztítás; és 0%, ha minden települési szennyvizet III. szennyvíztisztítási fokozattal tisztítanak meg.

1.11.2. ábra Megyei települési szennyvíztisztítási indexek, 2013

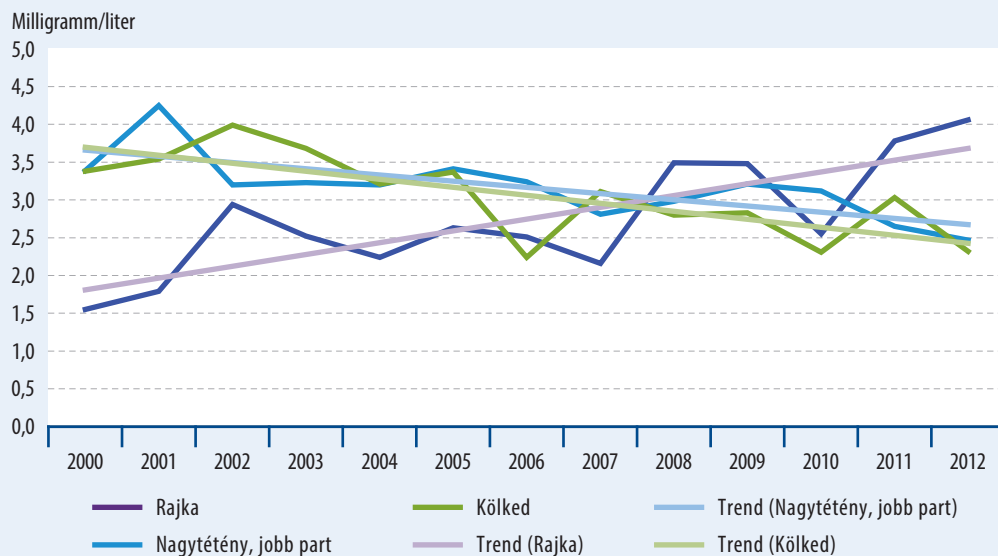
A szennyvíztisztítási index Budapest után Veszprém megyében a legalacsonyabb.

Folyóvizek biokémiaioxigén-igénye

Kulcsszavak **biokémiaioxigén-igény, vízminőség, felszíni víz, folyóvizek**

1.12.1. ábra **A Duna biokémiaioxigén-igényének (BOI₅) alakulása**

Forrás: Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer (OKIR)-adatbázis.

! *A középső (Nagy-tétény) és a kimenő (Kölked) mérőpontoknál vett minták a BOI₅-értékek csökkenését jelzik.*

Relevancia A szennyvízkibocsátással járó emberi tevékenységek közvetlenül befolyásolják a felszíni vizek, folyók minőségét. A környezeti terhelés csökkentése érdekében elsődleges a megfelelő tisztítási technológiák adaptálása, kezelési eljárások alkalmazása, valamint a felhasznált víz mennyiségének csökkentése.

Elemzés A Duna vízminőségét Rajkánál, Nagytéténynél és Kölkednél a környezetvédelmi hatóságok mért adatai alapján jellemezzük. Az MSZ 12749:1993 számú szabványnak megfelelő osztályozás szerint a Duna vízének minősége a BOI₅-értékek alapján Rajkánál a II. (jó) osztályba, Nagytéténynél és Kölkednél a I. (kiváló) vízminőségi osztályba volt sorolható 2012-ben.

A nagytétényi mérőpontnál rögzített értékek csökkenése háttérben Budapest alacsonyabb ivóvízfogyasztása és szennyvízkibocsátása, valamint a szennyvíztisztítási fejlesztések állnak.

Nemzetközi kitekintés A nem teljes körű 2008. évi uniós adatok szerint a folyókban mért

BOI₅-értékek alapján Románia (4,53 mg/l) és Ciprus (4,30 mg/l) folyói a legszennyezettebbek, Szlovéniáé (0,86 mg/l) és Ausztriáé (1,07 mg/l) a legtisztábbak. Magyarország a középmezőny végén foglal helyet (2,59 mg/l).

Részletek A Tisza vízminőségét a Tiszabecsnél, Szolnoknál és Tiszaszigetnél mért adatok alapján soroljuk be. A fent említett MSZ-szabványnak megfelelő osztályozás szerint a Tisza vízének minősége a BOI₅-értékek alapján Tiszabecsnél a II. (jó) osztályba, Szolnoknál és Tiszaszigetnél az I. (kiváló) vízminőségi osztályba volt sorolható 2012-ben.

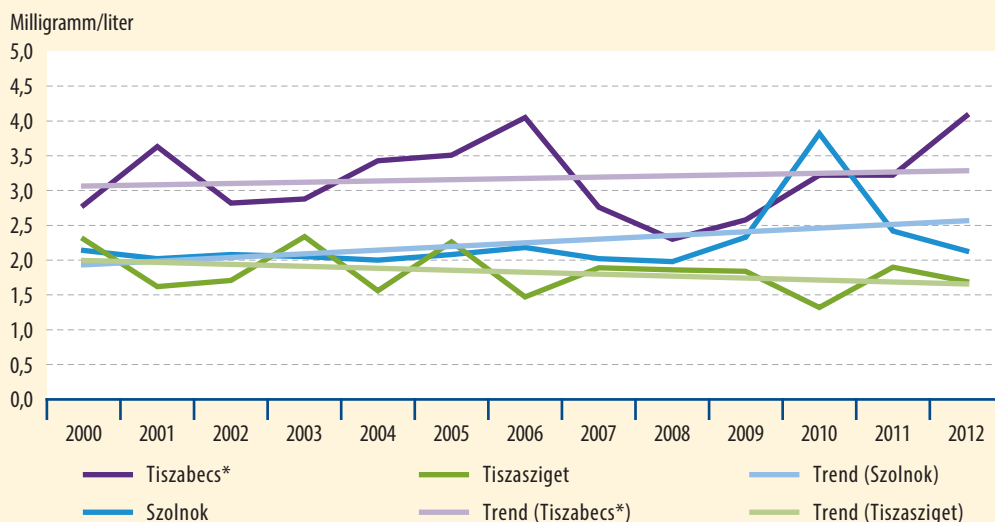
A Dráva vízminőségét Barcsnál és Drávaszabolcsnál mért adatok alapján jellemezzük. Az MSZ-szabványnak megfelelő osztályozás szerint a Dráva vízének minősége a BOI₅-értékek alapján Barcsnál és Drávaszabolcsnál is az I. (kiváló) vízminőségi osztályba volt sorolható 2012-ben.

Definíciók Az indikátor a folyóvizek vízminőségét mutatja a jelzett szelvényben, az adott évben mért biokémiaioxigén-igény éves átlagértéke alapján. A biokémiaioxigén-igény az a mért oxi-

a) 1995.
b) 2004.
c) 2008.

Folyók biokémiaioxigén-igénye az Európai Unióban, 2012, milligramm/liter

1.12.2. ábra A Tisza biokémiai oxigén-igényének (BOI₅) alakulása

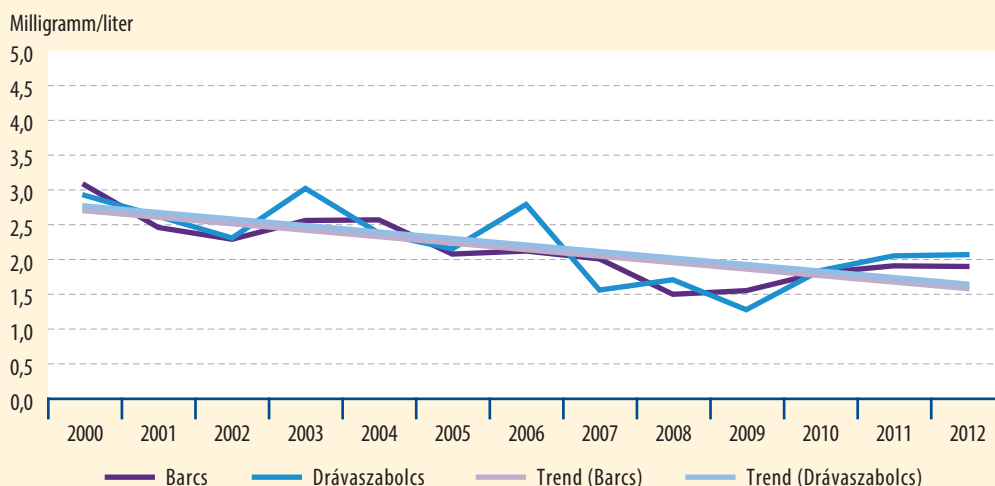
* A 2012. évi tiszabecsi érték becslült adat.

Forrás: Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer (OKIR)-adatbázis.

A Tisza vízminősége a mérési pontok függvényében az első kettő vízminőségi osztályba sorolható.

1.12.3. ábra A Dráva biokémiai oxigén-igényének (BOI₅) alakulása

Forrás: Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer (OKIR)-adatbázis.

A Dráva vízminősége kiváló.

gémennyiség, amely a vízmintában lévő szerves anyagok mikroorganizmusok (pl. aerob baktériumok) általi aerob biológiai lebontásához szükséges. Az alacsonyabb érték jelenti a folyóvizek jobb vízminőségét.

Az egyes vízminőségi osztályok:

I. osztály: kiváló víz

II. osztály: jó víz

III. osztály: tűrhető víz

IV. osztály: szennyezett víz

V. osztály: erősen szennyezett víz

Stadat-táblák

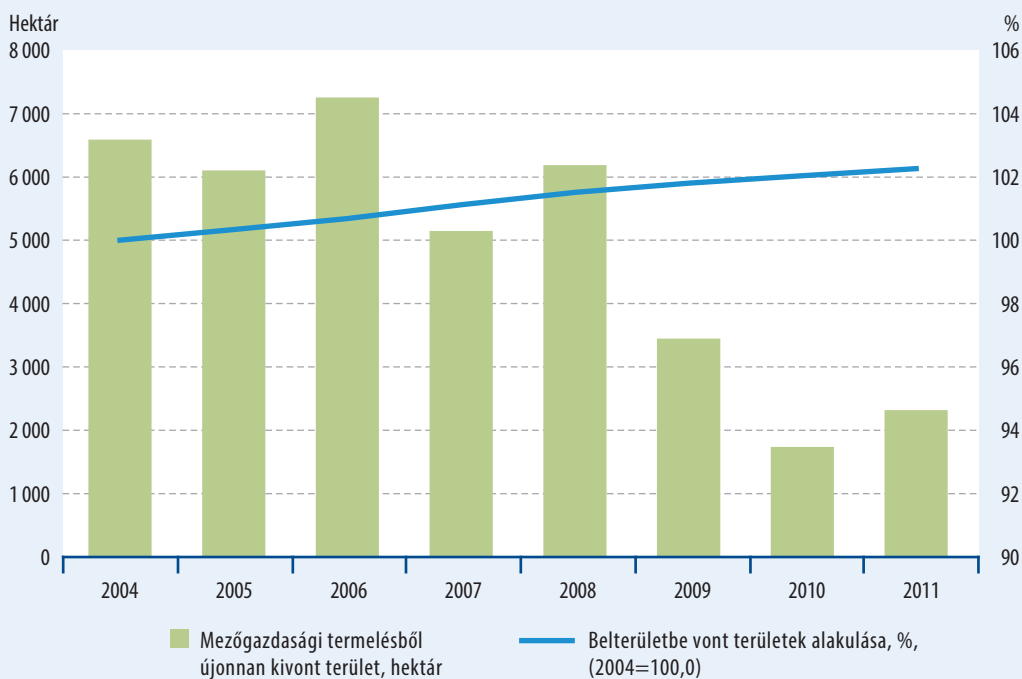
5.4.4. A magyarországi folyók jellemző vízminőségi értékei

Földhasználat-változás

Kulcsszavak földhasználat, beépítettség, mezőgazdasági termelés

1.13.1. ábra A belterületbe vont területek alakulása

Forrás: Földmérési és Távérzékelési Intézet.

Magyarországon a belterületbe bevont területek nagysága évről évre növekszik, míg a mezőgazdasági termelésből évente végleges kivonásra engedélyezett földterület nagysága 2008 után erőteljesen csökkent.

Relevancia A beépített területek, belterületek nagyságának növekedése szinte visszafordíthatatlan folyamat. A folyamat a földfelszín tartós lezárását és az ökoszisztémák fragmentálódását okozza, veszélyt jelent az élőhelyekre és a biodiverzitásra. Mesterséges területek létrehozása esetén a víz körforgásában zavar keletkezhet: a lezárt földfelszín nem tudja a csapadékot magába szívni, a víz nagy mennyiségben folyik el róla, ezáltal máshol esetlegesen talajeroszóiót okoz.

Elemzés A belterületbe vont területek nagysága 2004 és 2011 között lineárisan, összesen 2,3%-kal növekedett. A mezőgazdasági termelésből történő végleges kivonásra területeket 2004–2008 között, főként ipari/bányászati belterületbe vonás és út/vasút építés céljából engedélyeztek.

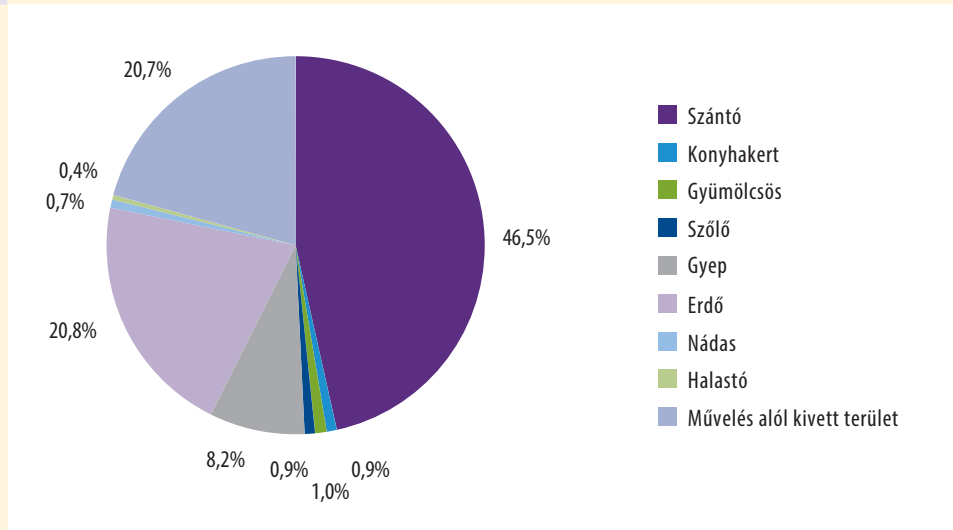
A kivonás 2009-től jelentősen csökkent, 2011-ben 2 millió 322 hektárt tett ki.

Nemzetközi kitekintés 2012-ben a LUCAS (Land Use/Cover Area frame Statistical survey)-felmérés keretében az Európai Unió 27 országára kiterjedően felmérték a föld borítottságát. Az eredmények alapján az EU területének 41%-át erdők és egyéb fás területek, negyedét szántó, ötödét füves területek alkotják. A beépített és egyéb mesterséges területek aránya Máltán a legmagasabb (32,9%), Finnországban és Lettországon a legalacsonyabb (1,6–1,6%). Magyarországon ez a mutató 3,7%, az EU-27-átlag (4,6%) alatt van.

A beépített és egyéb mesterséges területek aránya az Európai Unióban, 2012, %

MT	32,9
BE	13,4
NL	12,2
LU	11,9
IT	7,8
DE	7,7
CY	7,4
DK	7,1
UK	6,5
PT	6,2
AT, FR	5,8
EU-27	4,6
CZ	4,0
IE, PL, ES	3,9
EL	3,8
HU, SI	3,7
SK	3,2
LT	2,6
RO	2,4
BG	2,3
EE, SE	1,8
FI, LV	1,6

1.13.2. ábra A földhasználat megoszlása, 2013

Az ország területének 57%-a mezőgazdasági terület.

Részletek 2013-ban Magyarország területének 57%-a mezőgazdasági terület, ennek nagy részén (81%-án) szántó található. Az erdőterületek és a művelés alól kivett területek nagysága az ország területének 21–21%-a. A mezőgazdasági terület aránya 60% feletti volt Észak- és Dél-Alföldön, az erdőterületek aránya Észak-Magyarországon volt a legmagasabb (30%). A művelés alól kivett

területek aránya Közép-Magyarországon a legnagyobb (25%).

Definíció A belterületbe vont területek aránya a belterületbe vont terület nagyság és az ország teljes területének hányadosa. Mezőgazdasági terület a szántó, a konyhakert, a gyümölcsös-, a szőlő- és a gyepterületek összessége.

Stadat-táblák

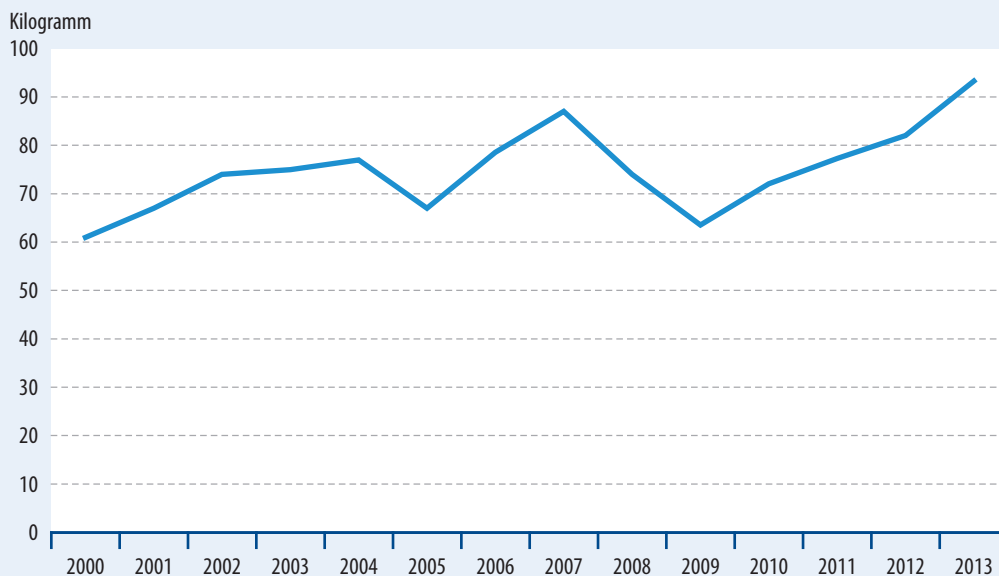
6.4.1.1. Földterület művelési ágak szerint, május 31.

Műtrágya-értékesítés

Kulcsszavak műtrágya, tápanyag, nitrát, talajvíz

1.14.1. ábra Egy hektár mezőgazdasági területre jutó műtrágya-hatóanyag mennyisége

Forrás: Agrárgazdasági Kutató Intézet.

Az egy hektárra jutó műtrágya-hatóanyag a 2007-ről 2009-re történő összesen 27%-os visszaesést követően az utóbbi években újra növekedésnek indult, és 2009 óta 47%-kal nőtt.

Relevancia A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia fontos célként jelöli meg a talaj termőképességének fenntartását (C.3.5). A műtrágyákból származó nitrogén nitráttá oxidálódva a talaj savanyodását, míg a mélyebb rétegekbe mosódva a talajvíz nitrátosodását okozza. A felszíni vizekben eutrofizációt indít el, az ivóvízbe kerülve pedig mérgezést okozhat. A nitrogéntartalmú műtrágyák gyártásakor üvegházhatású gázok is jelentős mennyiségben kerülnek a légkörbe.

Elemzés Magyarországon az értékesített műtrágya mennyisége 2007-ig szinte folyamatosan nőtt, 2008-ban azonban jelentősen visszaesett. Az ezt követő években tapasztalható folyamatos növekedés eredményeként azonban az elmúlt 14 évet vizsgálva 2013-ban volt a legmagasabb az 1 hektár mezőgazdasági területre jutó mennyiség. A nitrogén aránya az összes hatóanyag-tartalomban 2013-ban 69% volt.

Egy hektár mezőgazdasági területre jutó műtrágya hatóanyag az Európai Unióban, 2011, kilogramm/hektár

Nemzetközi kitekintés A műtrágyagyártók európai szervezetének (Fertilizer Europe) becslése alapján az egy hektár mezőgazdasági területre jutó hatóanyag mennyisége 2011-ben Hollandiában és Németországban a legmagasabb, 148 és 124 kilogramm/hektár, a legalacsonyabb pedig Romániában és Portugáliában, 32 és 28 kilogramm/hektáros értékkel. Becslésük szerint a magyarországi érték 66 kilogramm volt hektáronként.

Definíciók

Egy hektárra jutó műtrágya-hatóanyag mennyisége az értékesített mennyiség (N, P₂O₅, K₂O) és a mezőgazdasági terület hányadosa.

Az Eurostat adata a Fertilizer Europe számításai alapján becsült értékesített mennyiség (N, P, K) és a tagország mezőgazdasági területének a hányadosa. Számítása csak olyan esetben volt lehetséges, ahol az adott országra mind a két adat rendelkezésre állt.

Stadat-táblák

4.1.7. Értékesített műtrágya mennyisége hatóanyagban

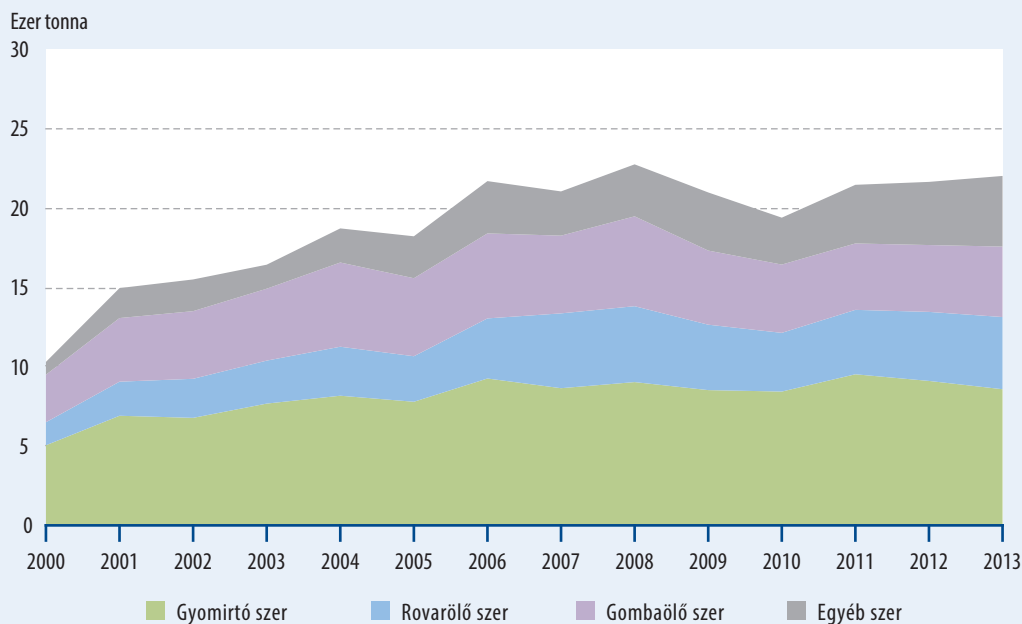
6.4.1.2. Szerves- és műtrágyázás, öntözés

Növényvédőszer-értékesítés

Kulcsszavak **élelmiszer-biztonság, élelmiszer-termelés, agrár-környezetgazdálkodás**

1.15.1. ábra **Az értékesített növényvédő szerek mennyisége szercsoportonként**

Forrás: Agrárgazdasági Kutató Intézet.

Hazánkban az értékesített növényvédő szerek mennyisége a 2009–2010. évi visszaeséstől eltérően szinte folyamatosan emelkedett.

Relevancia A nem megfelelő növényvédőszer-használat mind a környezet, mind az egészség szempontjából kockázatokat jelent, mivel egyes forgalomban lévő szerek lassan és nehezen bomlanak le. Bekerülhetnek az élelmiszerláncba, az ökoszisztémába, a talajba és a vizekbe, ahol felhalmozódhatnak, és komoly károkat okozhatnak. A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia fontos célként jelöli meg a környezetkímélő technológiák és földhasználati módok támogatását (C3.4).

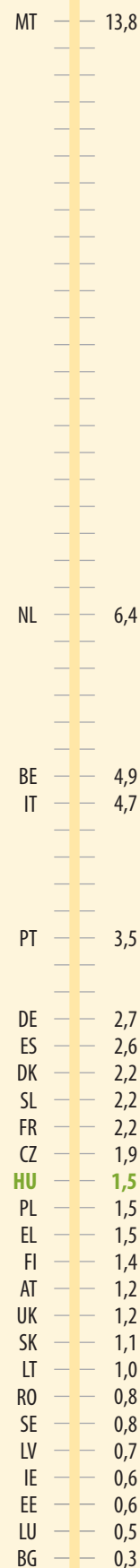
Elemzés Hazánkban az értékesített növényvédőszer mennyisége 2008–2010 között 15%-kal visszaesett, azóta folyamatosan nő. Az értékesített mennyiség 2000–2013 között 114%-kal emelkedett. 2013-ban a mezőgazdasági termelőknek értékesített növényvédő szerek mennyiségének 39%-a gyomirtószer volt.

Nemzetközi kitekintés Az unióban 2011 óta a tagállamoknak kötelezően jelenteniük kell a forgalomba hozott növényvédő szerek mennyiségét. Mezőgazdasági területre vetített aktív növényvé-

dőszerhatóanyag-felhasználást tekintve hazánk uniós szinten a középmezőnybe tartozik. Átlagosan 1,5 kilogramm hatóanyag jut egy hektár mezőgazdasági területre.

Definíció A növényvédőszer-értékesítési indikátor megmutatja a növényvédőszer-gyártó és -forgalmazó vállalatok értékesítését tonnában kifejezve. Az értékesítési adatokat tekintjük felhasználásnak, mivel arra vonatkozóan Magyarországon nincs rendszeres statisztikai célú adatgyűjtés.

Egy hektár mezőgazdasági területre jutó növényvédőszer-hatóanyag az Európai Unióban, 2012, kilogramm/hektár*

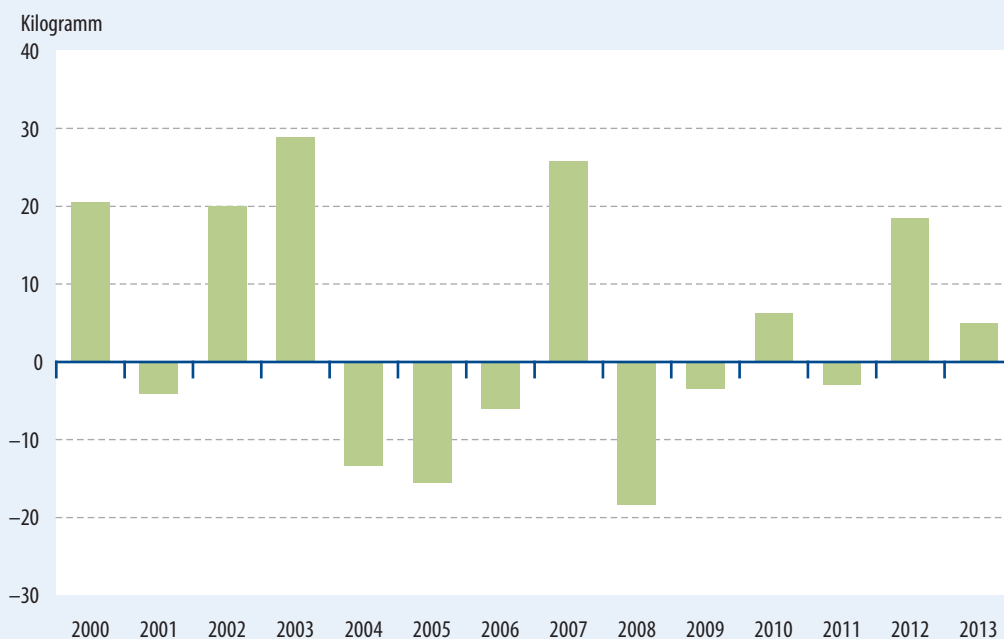

* 2011-es földterületadatokkal számolva.

Tápanyagmérleg

Kulcsszavak **talaj, tápanyag, nitrát, eutrofizáció, talajvíz, tápelem**

1.16.1. ábra Egy hektár mezőgazdasági területre számított nitrogénmérleg

2013-ban a nitrogénmérleg egyenlege 5 kilogramm volt.

Relevancia Az elemmérlegeken keresztül képet kapunk a talaj tápelemállapotának változásáról, illetve a növények számára fontosabb ásványi anyagok forgalmáról. Ha a mérleg valamely tápanyag esetében tartósan és jelentős mértékben pozitív, akkor magas a tápanyag-kimosódás és az ebből következő vízszennyezés kockázata. A hosszabb időn keresztül negatív mérleg pedig az alkalmazott mezőgazdasági gyakorlat fenntarthatóságával kapcsolatos lehetséges problémákat jelzi. A talajadottságokhoz alkalmazkodó talajerő-utánpótlás azért is különösen fontos, mert az állóvizekbe került túlzott mennyiségű nitrogén eutrofizációt okoz. A Nemzeti Fenntartható Fejlesztési Keretstratégia is célja közt említi a biodiverzitás, a talaj termőképessége, valamint az ökoszisztéma-szolgáltatások degradációjának megakadályozását (C3.5.). A szerves és szerves trágyák alkalmazása nitrogén-dioxid és ammónia légköri szennyezőanyag-kibocsátást is eredményezhet.

Elemzés Az Eurostat/OECD módszertana alapján számított adatok szerint hazánkban 2000–2013 között az inputok mennyisége közel állandó volt. A műtrágyával talajba juttatott nitrogén mennyisége kissé növekedett, míg a szerves trágyával bevitt nitrogén mennyisége mérséklődött a csökkenő állatlétszám eredményeképpen. A nitrogénmérleg egyenlege főként a területről elvitt termésmennyiség függvényében ingadozott.

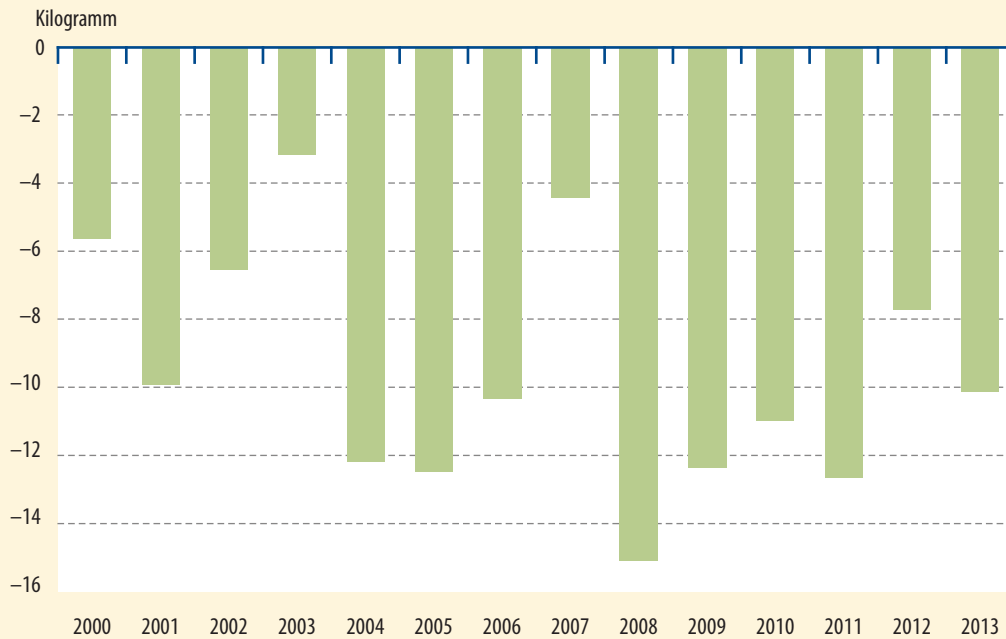
Nemzetközi kitekintés A tápanyagmérlegek országokénti összehasonlítása korlátozott, mivel a szerves trágya és a növényi termékek nitrogéntartalmát a különböző tagországok különböző módon becslik, ám általánosságban így is elmondható, hogy a tápanyagbevitel mennyisége hazánkban elmarad az uniós átlagtól, míg a termésmennyiséggel elvitt hatóanyag meghaladja azt. Ennek következtében a mérleg egyenlege a többi tagországhoz viszonyítva jóval kedvezőtlenebb, és mind a nitrogén, mind a foszfor mérlegegyenlege 2008-ban Magyarországon volt a legalacsonyabb. A nitrogén mérlegegyenlege

Egy hektár mezőgazdasági területre számított nitrogénmérleg az Európai Unióban, 2008, kilogramm/hektár

► EU-27 48 ◀

► HU -18 ◀

1.16.2. ábra Egy hektár mezőgazdasági területre számított foszformérleg

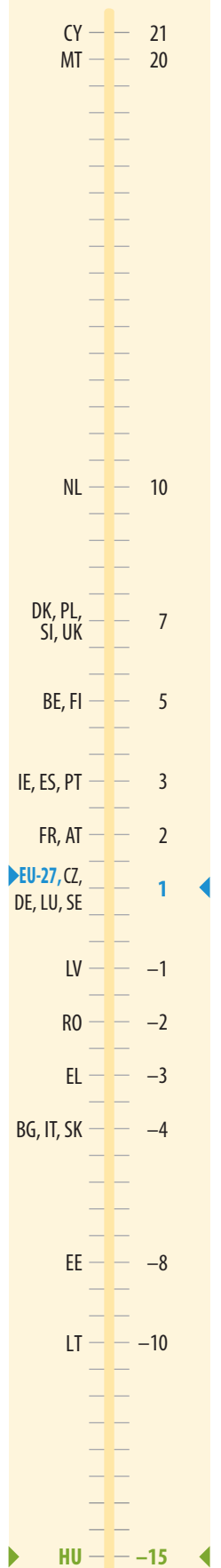
2013-ban a foszfor mérlegegyenlege -10 kilogramm volt.

Hollandiában (188 kilogramm/hektár), Cipruson (122 kilogramm/hektár), Máltán (120 kilogramm/hektár) és Belgiumban (118 kilogramm/hektár), míg a foszforé Cipruson (21 kilogramm/hektár) és Máltán (20 kilogramm/hektár) a legmagasabb.

Részletek Mivel a nitrogénnel ellentétben a foszfor kevésbé mobilis, a talajban maradt felesleg évről évre akkumulálódik, növelve a talaj oldható-, valamint összesfoszfor-tartalmát. Magyarorszá-

gon azonban a talajok foszformérlege 2000–2013 között minden évben negatív volt, ami már a termelés fenntarthatóságát veszélyeztetheti.

Definíció A tápanyagmérleg a trágyázással és egyéb módon bevitt és a terméssel kivont tápanyagoknak a különbsége. A mérleg beviteli oldalának meghatározó összetevője a műtrágyákkal bejuttatott tápanyag. A kiviteli oldalt a termés mennyisége határozza meg, jelentős mértékben függ az adott év időjárási viszonyától is.

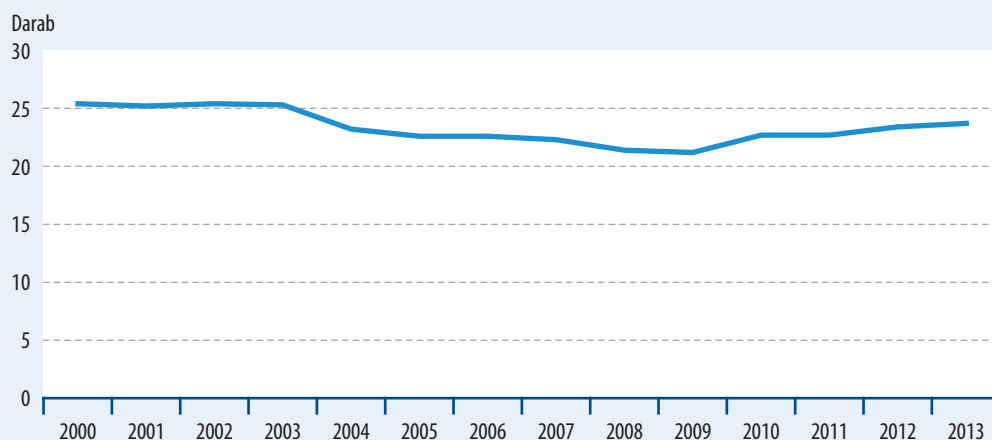
Egy hektár mezőgazdasági területre számított foszformérleg az Európai Unióban, 2008, kilogramm/hektár

Állatsűrűség

Kulcsszavak állatsűrűség, nitrátszennyezés, üvegházhatásúgáz-kibocsátás

1.17.1. ábra Száz hektár mezőgazdasági területre jutó számosállat

2000–2009 között a száz hektár területre jutó számosállat száma csökkent, 2010-től nőtt.

Relevancia Az intenzív állattartás – különösen a sertés- és baromfitenyésztés esetében –, az istállótrágya fő forrása, döntő részben felelős a tápanyagtöbblet kialakulásáért. E tápanyagtöbblet jelentős mértékben terheli a vízbázisokat. A szarvasmarha- és az egyéb állatállomány nagysága továbbá számottevően befolyásolja az üvegházgáz-koncentrációt és az egyéb mezőgazdasági eredetű káros kibocsátásokat is.

Elemzés A száz hektár mezőgazdasági területre vetített állatállomány-sűrűség az 1990-et követő drasztikus visszaesés után 1995–2003 között lényegében nem változott (25–26), 2004-ben azonban csökkenni kezdett. 2010 óta az állatállomány növekedése miatt a mutató értéke ismét emelkedik. 2013-ban 23,7 számosállat jutott száz hektár mezőgazdasági területre.

Nemzetközi kitekintés 2010-ben általános mezőgazdasági összeírás szerint az állatsűrűség Máltán (364), Hollandiában (358) és Belgiumban (280) volt a legmagasabb, Lettországból (26) és Bulgáriából (26) a legalacsonyabb. Magyarországon a mutató értéke európai viszonylatban alacsony (53).

Definíciók Az állatsűrűségi indikátor értéke a száz hektár mezőgazdasági területre vetített állatállomány számosállatban kifejezett számát mutatja be. A számosállat az állatállomány nagyságát összefoglalóan kifejező egyenértékszám, a különféle állatfajok eltérő korú és ivarú állatainak összeadására szolgál. A számosállat-állományt Magyarországon az alábbi állatfajok figyelembevételével számítottuk ki: szarvasmarha, sertés, juh, ló, baromfi.

Az uniós mutató a szarvasmarha-, a sertés-, a juh-, a ló- és a baromfiállományon kívül tartalmazza a kecske- és a nyúlállományt is, illetve más szorzószámot használ, mint a magyar mutató.

Stadat-táblák

4.1.23. Állatállomány, december

6.4.1.18. Szarvasmarha-állomány, december 1.

6.4.1.19. Sertésállomány, december 1.

6.4.1.20. Juhállomány, december 1.

6.4.1.21. Tyúk, december 1.

Állatsűrűség az Európai Unióban, 2010, számosállat*/száz hektár

* A KSH által alkalmazott számosállat-számítás nem egyezik az Eurostat által alkalmazott módszertannal. Az uniós módszertan eltérő szorzókat használ állatfajonként, valamint számol a kecske- és a nyúlállományal is.

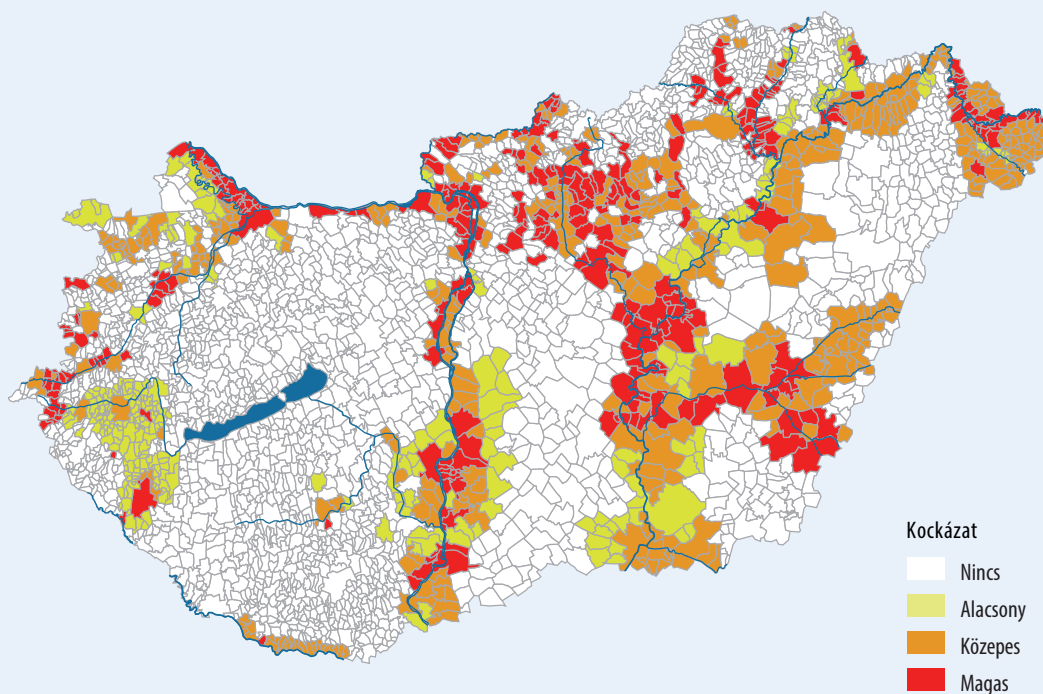
MT	363,8
BE	279,7
DK	185,9
CY	169,6
LU	127,9
IE	115,9
SI	107,4
DE	106,5
AT	87,5
FR	81,5
UK	78,8
HR	77,5
IT	77,1
EU-28	76,9
PL	71,8
ES	62,4
PT	60,1
SE	57,1
HU	53,0
CZ	49,4
FI	48,9
EL	46,5
RO	40,9
SK	35,3
LT	32,8
EE	32,6
LV	26,4
BG	25,7

Árvíz és belvíz

Kulcsszavak **árvíz, belvíz**

1.18.1. ábra

Magyarország településeinek árvízi kockázati besorolása, 2011

Forrás: Nemzeti Katasztrófkockázat-értékelés, BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, 2011.

Magyarországon több mint 20 000 km² területet veszélyeztet árvíz.

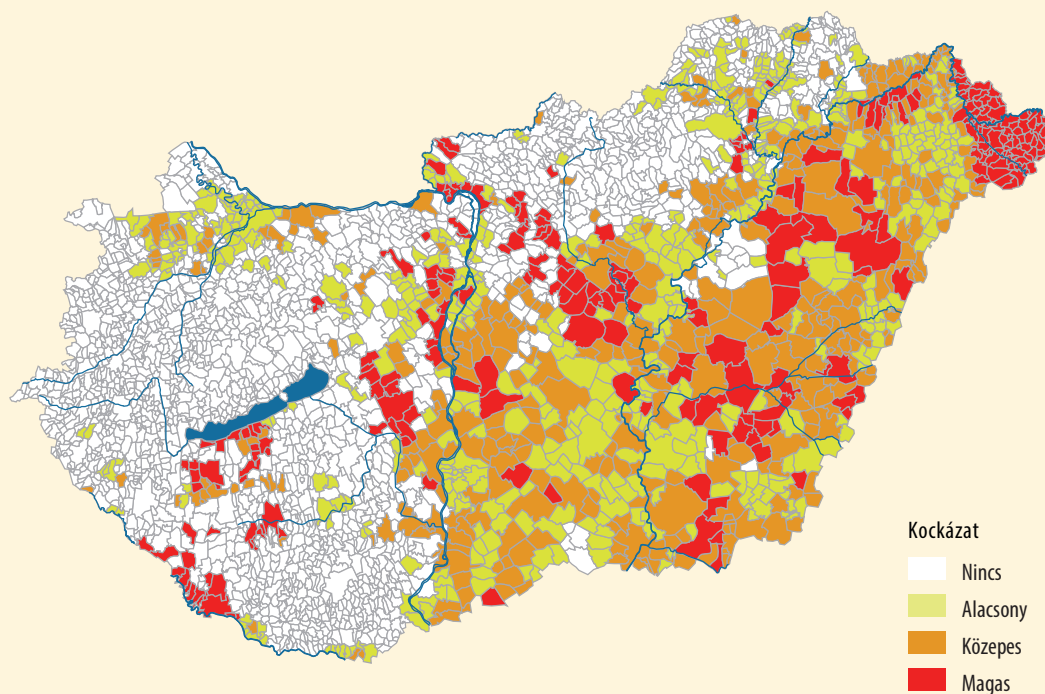
Relevancia Magyarország a Kárpát-medence árvízzel, belvízzel jelentősen veszélyeztetett területének számít. Vízkészleteink időbeli és területi eloszlása rendkívül szélsőséges. Hazánk folyóin évente általában két árvíz hullám vonul le: a kora tavaszi áradást a hóolvadás, a kora nyárit a nyár eleji csapadékmaximum (zöldár) okozza. Az ország közel fele (44 500 km²) síkvidék, jelentős kiterjedésűek a lefolyástalan, mély fekvésű területek. Több mint 20 000 km² területet veszélyeztet árvíz, ebből 5610 km²-t a Duna, 15 641 km²-t a Tisza vízgyűjtőjén.

Elemzés Hazánk az árvíz- és belvízvédekezés területén több mint 150 éves hagyományokkal rendelkezik. A folyók mentén mintegy 4200 kilométer hosszúságú árvízvédelmi gátrendszer épült. Az elmúlt évtizedek szélsőséges időjárási körülményei (árvizek és aszályok) szükségessé teszik a korábbi vízgazdálkodási gyakorlat (gyors vízlevezetés a mederben) megváltoztatását. Az árvizek idején a víz jelentős részét tározókba szükséges

kivezetni és aszály esetén öntözési célra hasznosítani.

Részletek Az ország egynegyede mély fekvésű sík terület, amelyről természetes úton nem folyik le a víz. A rendszeresen művelt, közel 5 millió hektár szántóterületnek mintegy 10–15%-át gyakran évenként belvíz borítja, évente átlagban 2–4 hónapig mintegy 130 ezer hektárt.

1.18.2. ábra Magyarország településeinek belvízi kockázati besorolása, 2011

Forrás: Nemzeti Katasztrófa-kockázat-értékelés, BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, 2011.

Magyarország síkvidéki területeinek kb. 60%-át veszélyezteti időszakosan a belvíz.

Definíciók Árvíz: a folyó vagy vízfolyás középvízi medrének partélét meghaladó, illetve középvízi medréből kilépő víz.

Belvíz akkor keletkezik a talaj felső rétegében, ha a talaj szabad pórusai vízzel telítődnek. Jellem-

zője, hogy helyben képződik a kedvezőtlen meteorológiai és vízjárási tényezők hatására, hirtelen hóolvadásból, csapadéktevékenységből, de keletkezhet magas talajvízállásból is, amikor a talajvíz kilép a felszínre.

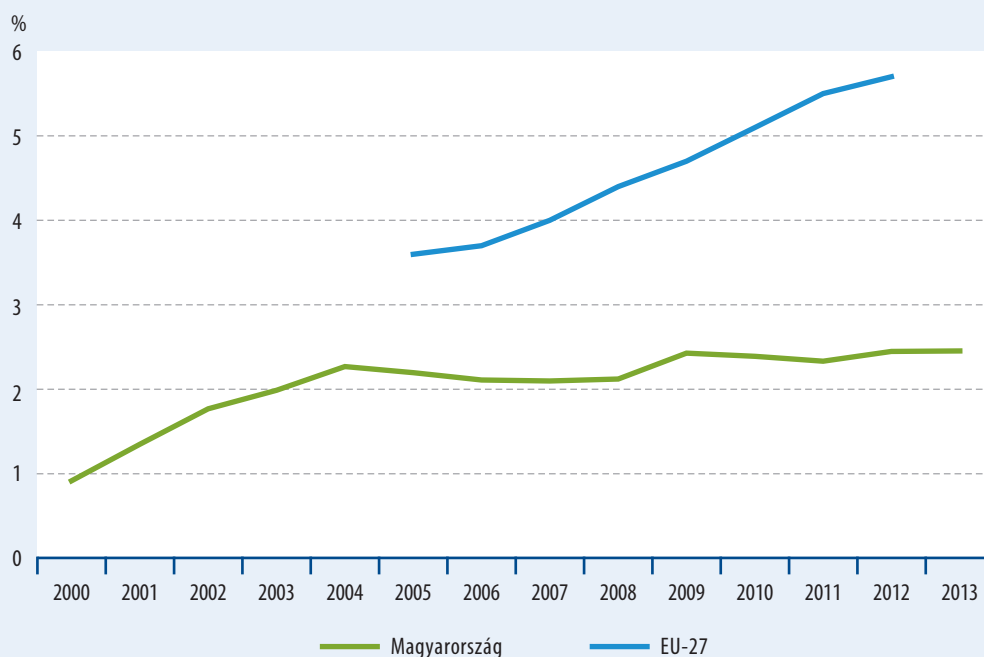
Ökológiai gazdálkodás

Kulcsszavak ökológiai gazdálkodás, biogazdálkodás

1.19.1. ábra

Az ökológiai gazdálkodásba bevont területek mezőgazdasági területen belüli aránya

A vizsgált időszakban emelkedett az ökológiai gazdálkodásba bevont területek mezőgazdasági területen belüli aránya, azonban az uniós érték alatt volt.

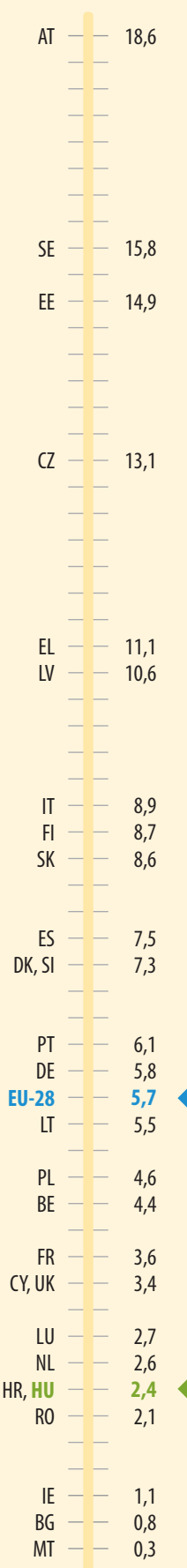
Relevancia A biogazdálkodás az EU-ban jogszabályok által meghatározott termelési módszer, nagy hangsúlyt fektet a környezet, ezen belül a talaj, a felszíni és felszín alatti vizek védelmére, a biodiverzitás megőrzésére és az élelmiszer-biztonságra. Tekintettel arra, hogy a Kárpát-medence az Európai Unió egyik leggazdagabb biológiai változatosságú régiója, és hogy a mezőgazdaság jelentős hatással van a természetes környezet állapotára, a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia céljai közt szerepel a környezetkímélő technológiák és földhasználati módok támogatása (C3.4.).

Elemzés Magyarországon a biogazdálkodásba bevont területek nagysága 2013-ban 131 ezer hektár volt. 2000–2013 között az ökológiai gazdálkodásba bevont területek nagysága közel 146%-kal nőtt. Míg az EU-ban a biogazdálko-

dásba bevont területek aránya 2005 óta folyamatosan, dinamikusan, addig hazánkban csak enyhe mértékben emelkedett.

Nemzetközi kitekintés Az ökológiai gazdálkodásba bevont területek mezőgazdasági területre viszonyított aránya 2012-ben Magyarországon 2,4% volt, az Európai Unió 5,7%-os átlagértékének felét sem érte el. A biogazdálkodásba bevont területek aránya Ausztriában a legmagasabb, 18,6%, de 10% fölött van Svédországban, Észtországban, Csehországban, Görögországban és Lettországon is. A legalacsonyabb Máltán (0,3%) és Bulgáriában (0,8%).

Definíció Az ökológiai gazdálkodás indikátor megmutatja az ökológiai gazdálkodásba bevont területek arányát az összes mezőgazdasági területen belül.

Ökológiai gazdálkodásba bevont területek mezőgazdasági területen belüli aránya az Európai Unióban, 2012, %

Stadat-táblák

4.1.6. Biogazdálkodás

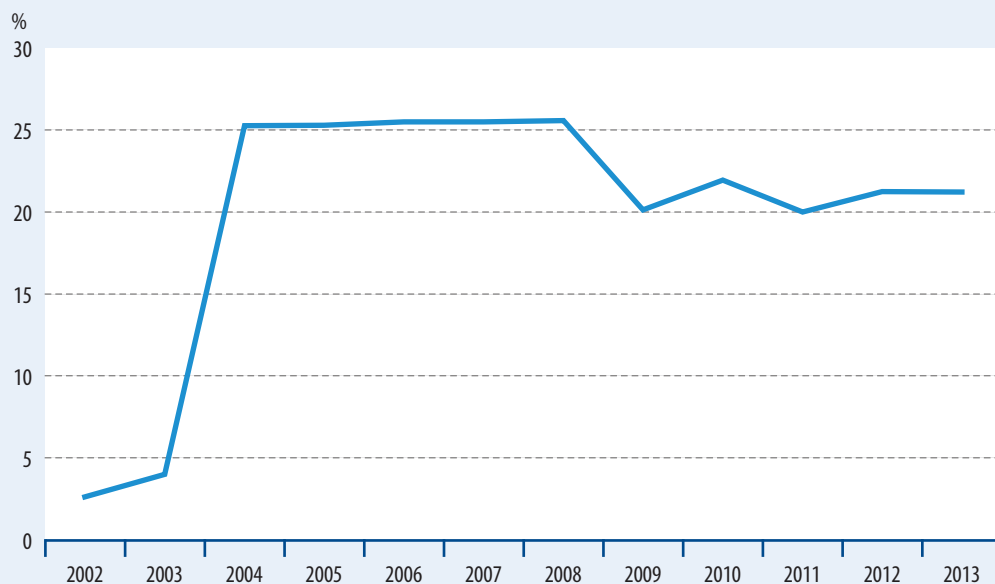
Agrár-környezetgazdálkodásban részt vevő terület aránya

Kulcsszavak **agrár-környezetgazdálkodás, közös agrárpolitika (KAP), vidékfejlesztés**

1.20.1. ábra

Az agrár-környezetgazdálkodási támogatásban részesülő területek mezőgazdasági területhez viszonyított aránya

Forrás: Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal.

Magyarországon az utóbbi években az agrár-környezetgazdálkodási programban részt vevő területek aránya jellemzően meghaladja a 20%-ot.

Relevancia A közös agrárpolitika (KAP) 1999-es reformja óta az agrár-környezetgazdálkodási intézkedés a tagországok vidékfejlesztési programjának kötelező eleme. A kölcsönös megfeleltetéssel együtt szerepe a környezetvédelmi szempontok KAP-ba történő integrálása. Az intézkedés főbb céljai a talajvédelem, természetvédelem, élelmiszer-biztonság elősegítése, az állattartás támogatása és a tájgazdálkodás, földhasználatváltás. Az önkéntes alapon 5, környezetvédelmi célú gyeptelepítés esetében 10 évig agrár-környezetgazdálkodási kötelezettségeket vállaló gazdálkodók támogatást kapnak ezen intézkedés keretében. A támogatás az előírások teljesítésével összefüggő többletköltségeket és az elmaradt bevételkiesést szolgálja.

Elemzés Az agrár-környezetgazdálkodási intézkedés öt éves időtávra szól, jelentkezni pedig a program indulásának évében lehet. A 2009-től indult, az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program keretein belül megvalósult, agrár-környezetgazdálkodási intézkedés a 2004–2009 közötti időszakhoz képest magasabb szintű, kiemelten a

minőség irányába továbbfejlesztett célprogramokat foglalt magában, arányaiban kisebb területen. 2013-ban a mezőgazdasági terület 21%-a tartozott agrár-környezeti támogatásban részesülő területhez.

Nemzetközi kitekintés Az Európai Unióban 2009-ben, az új vidékfejlesztési program indulásakor, 38,5 millió hektár nagyságú terület vett részt az agrár-környezetgazdálkodási programban, amely a mezőgazdasági terület 21%-át jelentette. Ez az arány a régebbi tagállamok esetén (EU-15) magasabb volt, átlagosan 25 és 9,7% az EU-12 esetében. Négy tagországban a mezőgazdasági terület több mint kétharmadára igényelték agrár-környezetgazdálkodási támogatást: Luxemburgban (92%), Finnországban (91%), Svédországban (82%) és Ausztriában (70%).

Definíció Az indikátor az agrár-környezetgazdálkodási programban részt vevő területek és a teljes mezőgazdasági terület hányadosa.

A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állományváltozása

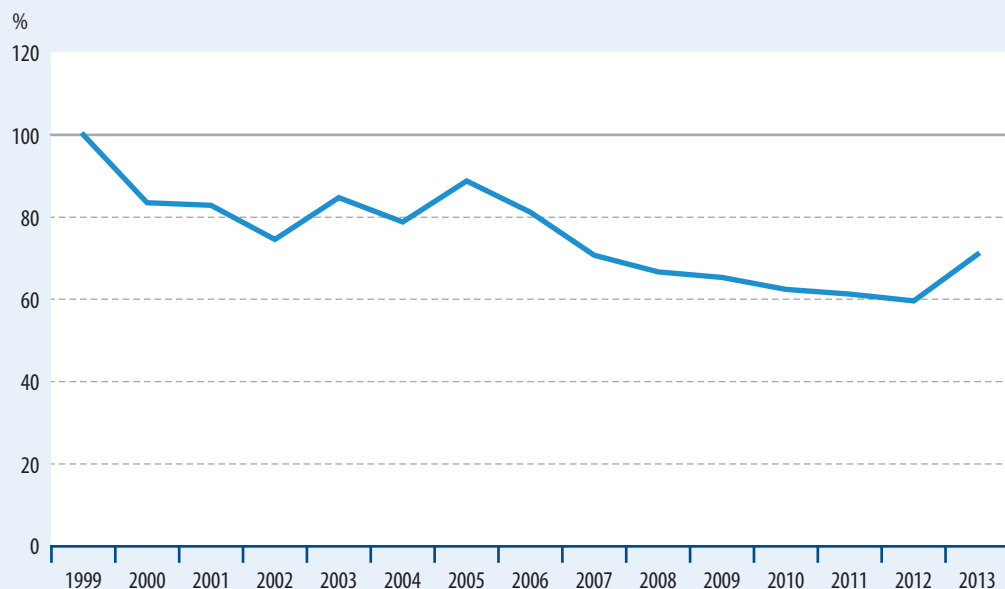
Kulcsszavak **biodiverzitás, agrár-környezetgazdálkodás**

1.21.1. ábra

A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állományának változása

(1990=100,0)

Forrás: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület.

A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madarak állománya Magyarországon 2005-ig nem változott jelentősen, azóta azonban csökken.

Relevancia Magyarországon a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) által működtetett program (Mindennapi Madaraink Monitoringja – MMM) 1999-től szolgáltat adatokat a mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madarak állományváltozásáról. A felmérések évről évre az ország területének mintegy 2%-ra kiterjedően folynak, a mezőgazdasági területeken található élőhelyek állapotát, illetve a mezőgazdasági gyakorlat fenntarthatóságát tükrözik.

Elemzés A vizsgált fajok többsége esetében a 2006-ig stagnáló index csökkent az utóbbi években. Az eddigi legalacsonyabb értékeket 2012-ben mérték.

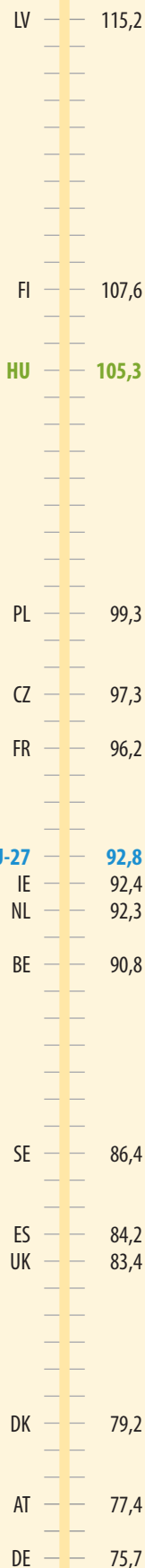
Nemzetközi kitekintés Az Eurostat által közölt más módszertanon alapuló értékek szerint a mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állománya hazánkban a 2000-es bázisértékhez képest 2008-ban 105,3%-on állt. A rendelkezésre álló 15 uniós ország adata alapján az uniós átlag 92,8%, a helyzet Lettországonban (115,2%) és Finnországban (107,6%) a legkedvezőbb, a

legrosszabb pedig Németországban (75,7%) és Ausztriában (77,4%).

Definíció Az indikátor a mezőgazdasági élőhelyekhez táplálkozási és szaporodási szempontból kötődő gyakori madárfajok monitorozási programjának eredményein alapuló aggregált index, értéke megadja a mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állományának alakulását. A magyarországi index 16 olyan faj adatai alapján készül, amelyek az 1999–2012-es adatok alapján jól reprezentálják a hazai agrárélőhelyek gyakori madárfajait (élőhelyhasználat és preferencia alapján). Az uniós indexet 39 faj adatai alapján aggregálták.

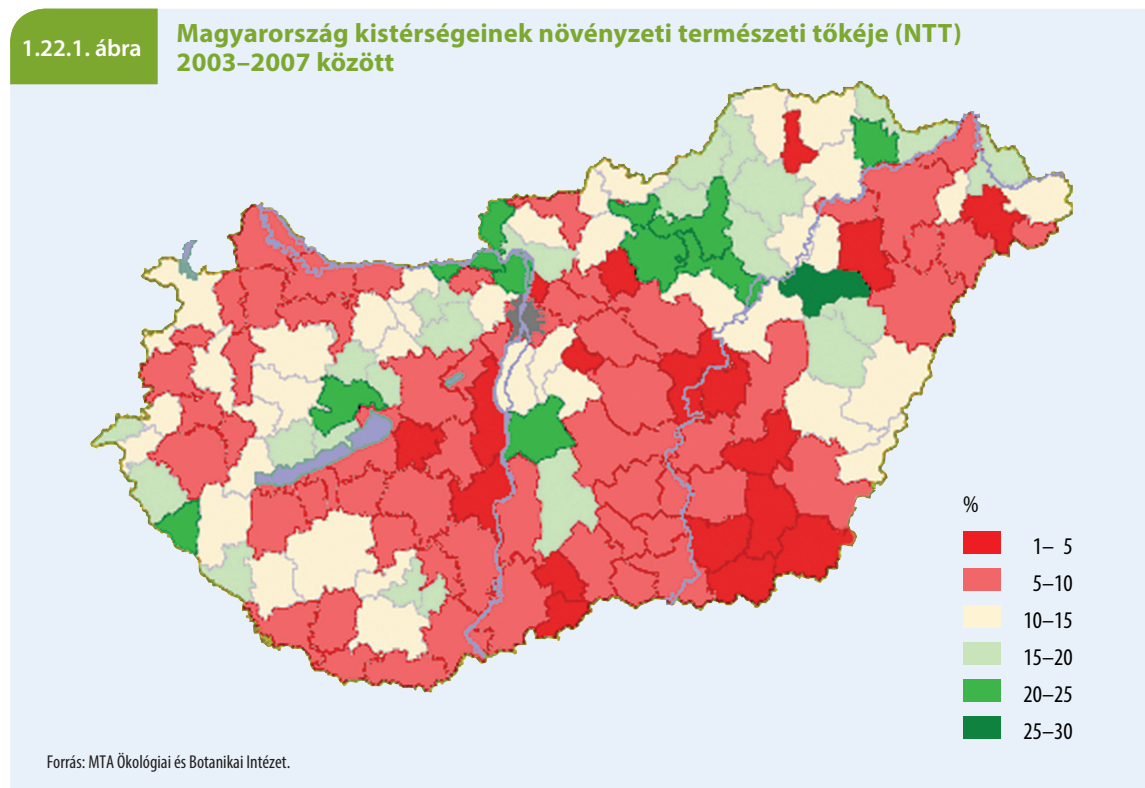
A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állományváltozása az Európai Unióban,* 2008 (2000=100,0), %

1.21.

* A magyarországi index 16 faj adatai alapján készül, az uniós indexet 39 faj adatai alapján aggregálták.

Magyarország növényzeti természeti tőkéje

Kulcsszavak **növényzeti természeti tőke, mocsárrétek inváziós fertőzöttsége**1.22.1. ábra **Magyarország kistérségeinek növényzeti természeti tőkéje (NTT) 2003–2007 között**

Magasabb értékek a középhegységeink erdőszült térségeiben, a Hortobágy, valamint a Kiskunsági-homokhátság természet közeli területein a jellemzők.

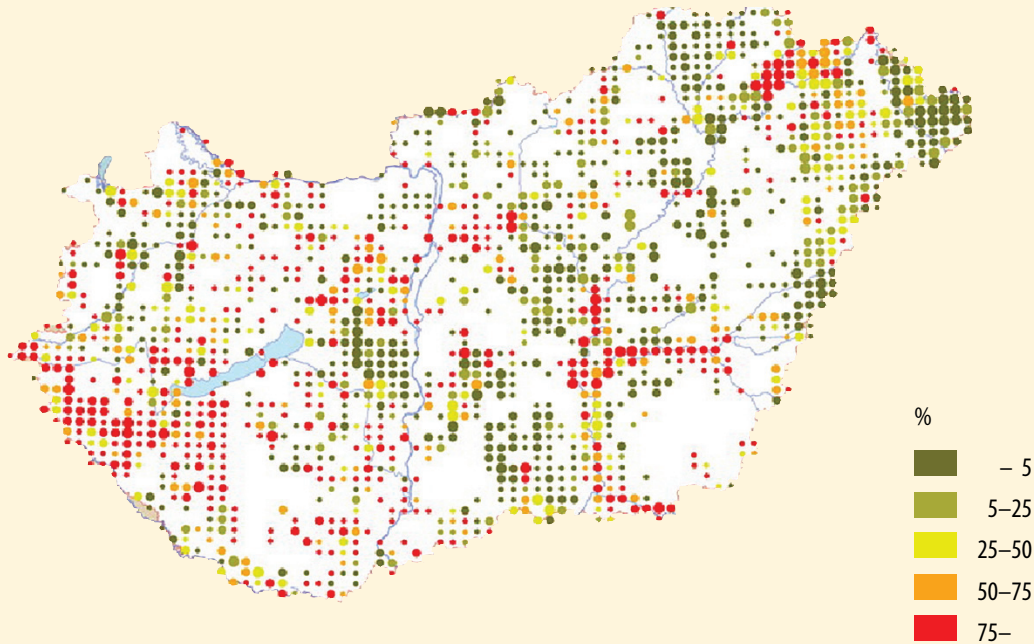
Relevancia A legnagyobb természeti tőkével bíró élőhelyek a legfontosabbak a hazai táj „tájökológiai egészségének”, azaz ökológiai működőképességének megőrzésében. A növényzeti természeti tőke (NTT) az egyes élőhelyek természetességén keresztül jellemzi a tájat, ezáltal a táj alapvető ökoszisztéma-szolgáltatások nyújtására való képességét. Ilyen, monetárisan nehezen értékelhető, de gazdaságilag mindenképpen jelentős szolgáltatások – amelyekhez a természetes és természetközeli élőhelyek jelentősebb mértékben hozzájárulnak, mint a degradált, antropogén területek – például a természetes vízháztartás biztosítása, a talajképzés, az eróziógátlás, a megporzás, vagy a biológiai sokféleség fenntartása.

Elemzés Magyarország különböző tájegységei az eltérő jellegű és intenzitású történeti és aktuális tájhasználat következtében meglehetősen eltérő növényzeti természeti tőkével jellemezhetők. Egy tájegységben annál magasabb az NTT-index, minél nagyobb területen, minél természete-

tesebb állapotban található meg a növényzet. Az ország átlagos NTT-indexe közel 10%, a legmagasabb (28%) a balmazújvárosi, a legalacsonyabb (0,9%) a mezőkovácsházai kistérségben. Magasabb NTT-értékek a középhegységeink erdőszült térségeiben, a Hortobágy, valamint a Kiskunsági-homokhátság természet közeli területein jellemzők. Ezzel szemben az ország nagyobb részén az index értéke meglehetősen alacsony, különösen ott, ahol szinte kizárólag intenzív mezőgazdálkodás határozza meg a táj használatát (pl. az alföldi löszháton).

Részletek Magyarországon a természetes növényzeti örökség igen veszélyeztetett. Egyrészt a művelésiág-váltások (szántások, bányászat, tavasítás, kertbevonás), a gyepek és erdők használatának módja (túlhasználat, ipari jellegű erdőgazdálkodás, vadültartás, máskor a hagyományos gazdálkodás megszűnése, felhagyása), az alföldiken a talajvízháztartás befolyásolása veszélyezteti a növényzetet. Ugyanakkor az elmúlt két-három

1.22.2. ábra A mocsárrétek inváziós fertőzöttsége, 2008

Forrás: MTA Ökológiai és Botanikai Intézet.

A tájidegen fajok tömeges szaporodásukkal elnyomják az őshonos fajokat, diverzitásuk csökken.

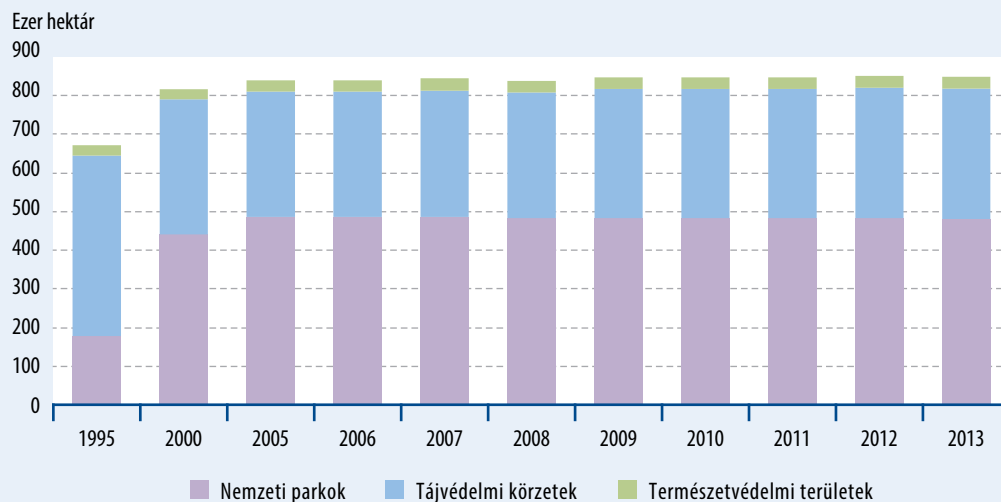
Évtized alatt a legfontosabb veszélyeztető tényezők közé lépett elő a nem őshonos, azaz tájidegen fajok spontán terjedése (pl. akác, aranyveszszőfajok, selyemkóró, gyalogakác). Ezek tömeges szaporodásukkal elnyomják az őshonos fajokat, a növényzet biomasszája így egyre nagyobb mértékben ezen ázsiai és észak-amerikai fajokból áll, miközben az őshonos fajok diverzitása csökken.

Definíció Magyarország növényzeti természeti tőkéjének (NTT) indikátora százalékos formában jellemzi egy terület általános ökológiai állapotát. A közölt adatok Magyarország 2003 és 2007 között elvégzett élőhely-térképezésének adatbázisából (MÉTA) származnak.

Védett természeti területek

Kulcsszavak **nemzeti park, tájvédelmi körzet, természetvédelmi terület, NATURA 2000**

1.23.1. ábra Országos jelentőségű, egyedi jogszabállyal védett természeti területek

Forrás: Földművelésügyi Minisztérium.

! *Az országos jelentőségű védett kategóriába tartozó területek nagysága 848 ezer hektár volt 2013-ban, 23%-a Észak-Magyarország régióban található.*

Relevancia A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia szerint szükséges az Európában egyedülálló fajgazdagság fenntartása, a táj és a természeti értékek megőrzése, az ökoszisztéma-szolgáltatások kimerítésének megakadályozása. A keretstratégiában részletezett növényzet-alapú természetitőke-index Magyarországon 9,9%, azt mutatja, hogy a természetes ökoszisztéma-szolgáltatások 90%-át már elvesztettük. Az élővilág-gazdagság szempontú természetitőke-index mindössze 3,2%.

Elemzés A védett területek 57%-a nemzeti park, 20%-a a Dél-Alföld régió része. A legsokoldalúbb természetvédelmi területi kategóriát jelentő nemzeti parkok száma változatlan az előző évekhez képest (10), területük 481 ezer hektár, 0,5%-kal csökkent a 2012. évi értékhez mérten. A fokozottan védett nemzeti park területek nagysága 2013-ban 90 ezer hektár volt, nem változott az előző évihez viszonyítva. A védett természeti területeken belül a tájvédelmi körzetek aránya közel 40%, a természetvédelmi területeké 3,6%-ot ért el az adott évben, változatlan arányokat mutat az előző évhez képest. A természetvédelmi területeken belül a fokozottan védett területnagyság sem változott.

Az EU Élőhelyvédelmi Irányelvben kijelölt területek alkalmassága az Európai Unióban, 2012, %

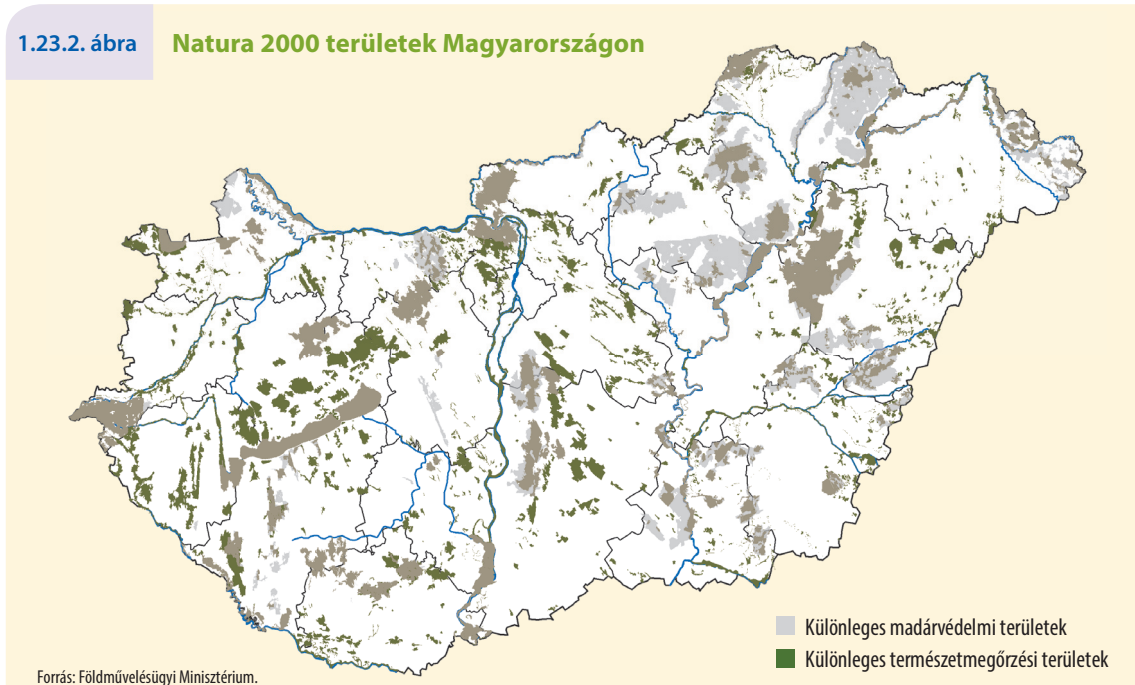
Nemzetközi kitekintés Az Élőhelyvédelmi Irányelv értelmében kijelölt területek 2012-ben Magyarországon 100%-ban alkalmasak voltak az ország területén lévő összes közösségi jelentőségű élőhelytípus, illetve növény- és állatfaj lefedésére. Magyarországhoz hasonló kiváló (100%-os) adottságokkal csak Írország rendelkezik az uniós belül. A legkisebb, jóval az uniós átlag (87%) alatti lefedettséggel Ciprus rendelkezik (44%).

Részletek A hazai több mint 43 ezer állatfaj döntő hányada, mintegy 40 ezer faj ízeltlábú. A hazai gerinces állatfajok között 83 hal-, 18 kételtű-, 15 hüllő-, 373 madár- és 83 emlősfaj található.

A nemzetközi gyakorlatnak megfelelően a legtöbb gerinces állatfaj jogszabállyal védett. A védett gerincesek száma 476, ebből 129 a fokozottan védett kategóriába tartozik.

A Natura 2000 területek kijelölésének célja a biológiai sokféleség megóvása, az érintett területek természetes állapotának helyreállítása, illetve védelmének fenntartása. A hálózat különleges madárvédelmi és különleges természetmegőrzési területeket tartalmaz, előbbieket kijelölése a madárvédelmi, utóbbiaké az élőhelyvédelmi irányelv alapján történik. A hazánkban élő és európai jelentőségű, illetve a nagy tömegben az országon átvonuló madárfajok védelmét 1 millió 375 ezer

1.23.2. ábra Natura 2000 területek Magyarországon

A kijelölt Natura 2000 területeken 105 állat-, 36 növényfajt és 46 élőhelytípust azonosítottak.

hektáron 56 különleges madárvédelmi terület biztosítja. A különleges természetmegőrzési területek száma 479, területnagysága 1 millió 444 ezer hektár, ami jelentős átfedésben van a különleges madárvédelmi hálózattal. Az említett területek együttes nagysága mintegy 1 millió 995 ezer hektár, 39%-uk már meglévő védett területeket foglal magába.

Tájvédelmi körzet: a természetvédelmi értékek, valamint kedvező természeti tulajdonságok megőrzésére és fenntartására szolgáló nagyobb terület vagy tájrész.

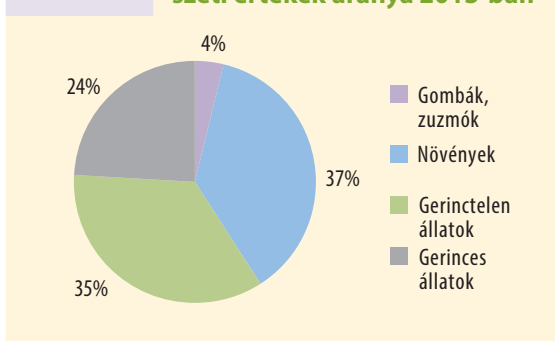
Természetvédelmi terület: a természetvédelmi értékek megővására és fenntartására szolgáló terület, valamint a feltárt barlang és annak felszíni területe.

A Natura 2000 hálózat az Európai Unió két természetvédelmi irányelve alapján kijelölendő területeket – az 1979-ben megalkotott madárvédelmi irányelv (79/409/EGK) végrehajtásaként kijelölendő különleges madárvédelmi területeket és az 1992-ben elfogadott élőhelyvédelmi irányelv (43/92/EGK) alapján kijelölendő különleges természetmegőrzési területeket – foglalja magába.

A természetitőke-index egy különböző élőhelyekből álló komplex tájnak az egykori természetes állapotból való eltérését fejezi ki számszerű adatok felhasználásával, értéke annál magasabb, minél nagyobb kiterjedésben és minél természetesebb állapotban maradtak meg az élőhelyek. Az indikátor azt becsüli, hogy arányaiban mennyi maradt meg a táj felszínét eredetileg benépesítő élővilágból, és ehhez az élővilág relatív jelenlétének a mértékét a természetes borítás arányaival, illetve természetességével jellemzi.

1.23.3. ábra

Terület nélkül védett természeti értékek aránya 2013-ban

A védett fajok 37%-a növény.

Definíciók

Nemzeti park: az ország jellegzetes természeti adottságaiban lényegesen meg nem változtatott olyan nagyobb tája, ahol a növény- és állatfajok jelenléte, a földfelszíni formák és ezek együttese a tudomány, a közművelődés és a felüdülés szempontjából különleges jelentőségű.

Stadat-táblák

5.2.2. Védett területek

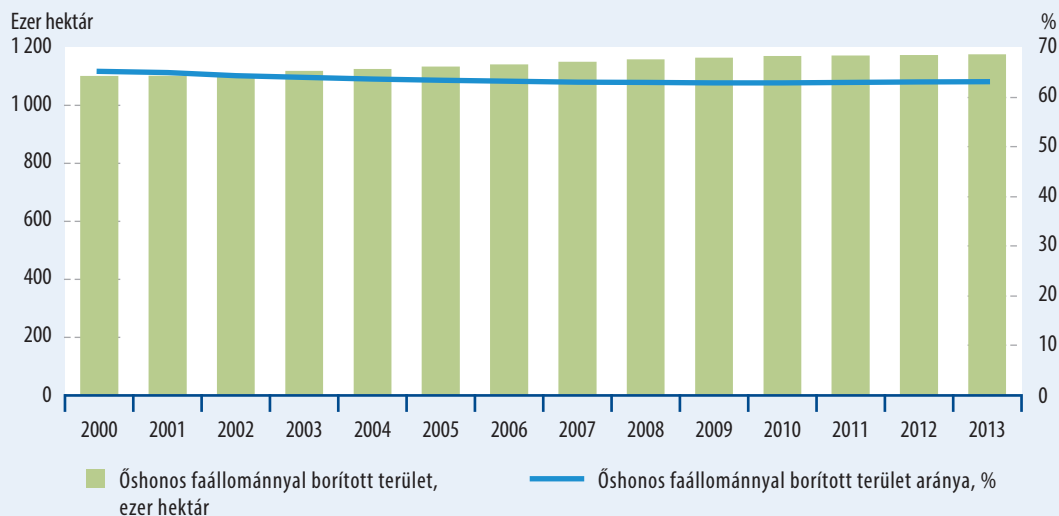
5.2.3. Védett természeti értékek

Őshonos fajok aránya

Kulcsszavak őshonos fafajállomány, fafajállomány

1.24.1. ábra Őshonos fajok aránya

Forrás: Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, Erdészeti Igazgatóság.

2013-ban az őshonos fák faállománnyal borított erdőterületen belüli aránya 63% volt Magyarországon.

Relevancia Az elpusztult természetes erdők helyére gyakran telepítettek nem őshonos fajokat, ami hosszú távon káros hatásokkal járt. Egyrészt éghajlati adottságaink nem megfelelőek ökológiai igényeiknek, másrészt a túlevélű avar megváltoztatja a talaj szerkezetét. Az erdők korai pusztulása után a kopár terület a megváltozott talajviszonyok miatt alkalmatlanná válhat az eredeti természetes társulás visszaállítására. Hasonló eredménnyel járt a 18. század végén Észak-Amerikából betelepített akác talajra gyakorolt hatása. A talaj tápanyagtartalmát teljes mértékben kiaknázza, humuszképzése viszont jelentéktelen. A hazai akácok többsége 5–15 éven belül elöregszik.

Mindennek következtében a hazai természetvédelem és erdőgazdálkodás egyik fő feladata a környezeti tényezőkkel összhangban lévő ősi társulások és természetes erdők védelme, ami egyet jelent az erdő növényi és állati populációinak védelmével is. E tervszerű védelem másik fontos része a megfelelő erdőművelés és az új erdők telepítése. A telepítés és felújítás alapvető követelménye, hogy a felnövő erdő megközelítse a természetes fás társulások jellemzőit. A természeteshez hasonló cserjés és gyepszint elősegítésével a társulás állatpopulációinak megmaradása biztosítható.

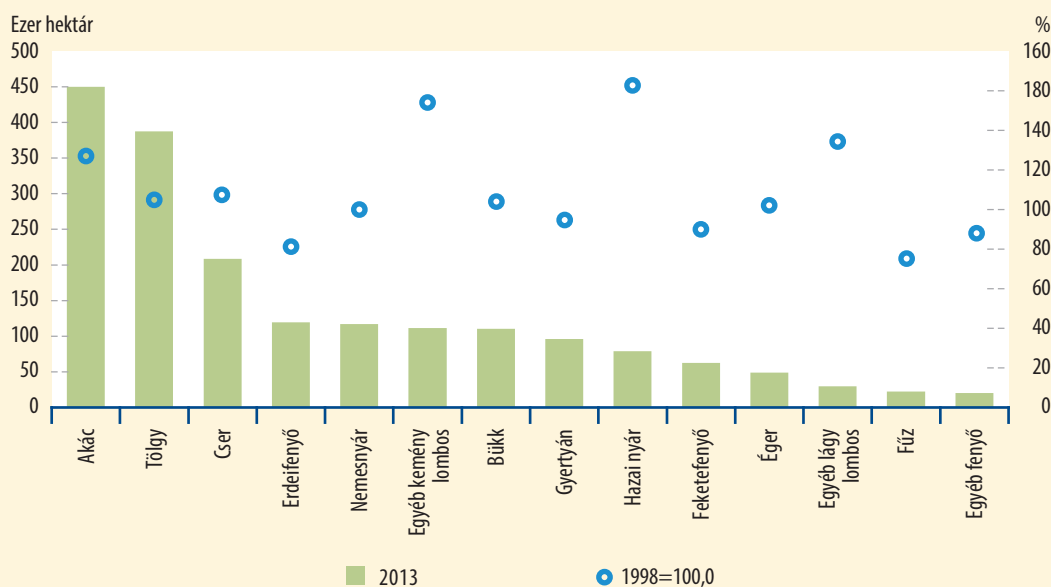
Elemzés Hazánk faállománnyal borított erdőterületének nagysága mintegy 1,9 millió hektár, amiből 1,2 millió hektárt az őshonos fajok foglalnak el. Az őshonos fafajok aránya 2000 és 2013 között mintegy 2 százalékponttal csökkent, miközben az őshonos faállománnyal borított terület közel 7%-kal nőtt. Az őshonos fák aránya 63%, ez azt jelenti, hogy a meglévő erdők ezen területén élő növények közössége többé-kevésbé hasonlít az eredeti természetes fás társulásokhoz. Az idegenhonos fajok által elfoglalt erdőterület nagysága 688 ezer hektár, a faállománnyal borított erdőterület 37%-a.

Részletek Hazánk területén az élőfakészlet 85%-át a mérsékelt övi lombos erdők zónájába tartozó fafajok alkotják. Az őshonos fafajok közül is kiemelt jelentőségűek a nemes tölgyek és a bükk, a behozott, meghonosodott fafajok és a különböző klónok elsősorban gyors növekedésük (pl. nemesnyár) vagy szárazságtűrő képességük (pl. feketefenyő) miatt terjedtek el. A lombosfa-fajok alkotta élőfakészleten belül a tölgy fafajcsoport több mint 27%-os aránya kiemelkedő, az akác 16, míg a cser 15, a bükk 13%-os részarányt képvisel. A fenyvesek alkotta élőfakészlet 65%-a erdeifenyő, 35%-a feketefenyő és egyéb fenyőféle.

1.24.2. ábra

A faállománnyal borított erdőterület megoszlása fajcsoportok szerint, 2013

(1998=100,0)

Forrás: Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, Erdészeti Igazgatóság.

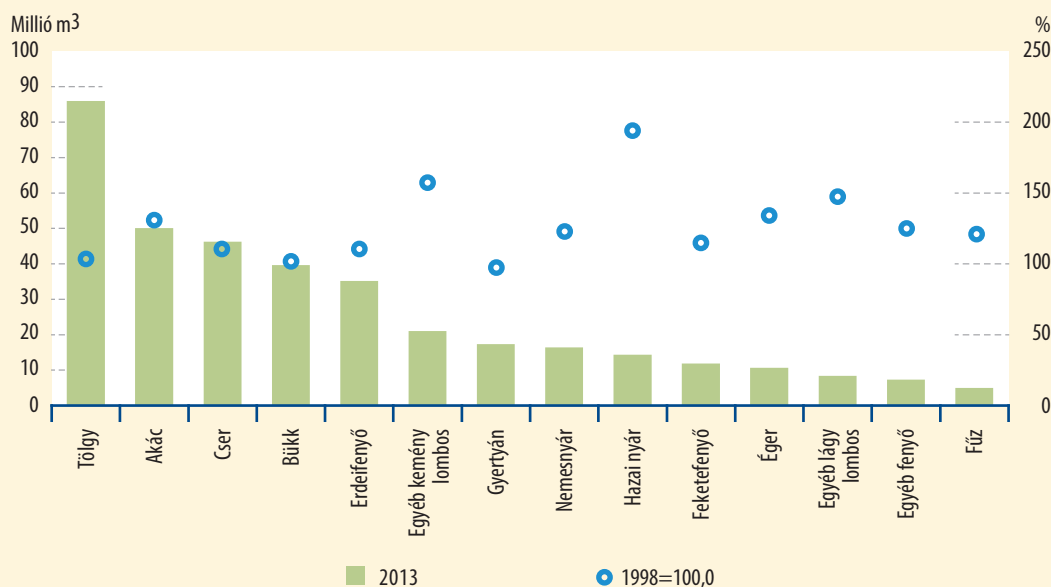

2013-ban a nem őshonos akác alkotta az erdőterület legnagyobb részét.

1.24.3. ábra

Az élőfakészlet megoszlása fafajok szerint, 2013

(1998=100,0)

Forrás: Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, Erdészeti Igazgatóság.

Az őshonos tölgy után a nem őshonos akác alkotja a hazai faállomány legnagyobb részét.

Definíciók Honos fajoknak nevezzük azokat a fajokat, amelyek hazai társulások természetes elemei. Magyarországon a legismertebb őshonos fák: kocsányos, kocsánytalan tölgy, cser, bükk, gyertyán, hazai nyár.

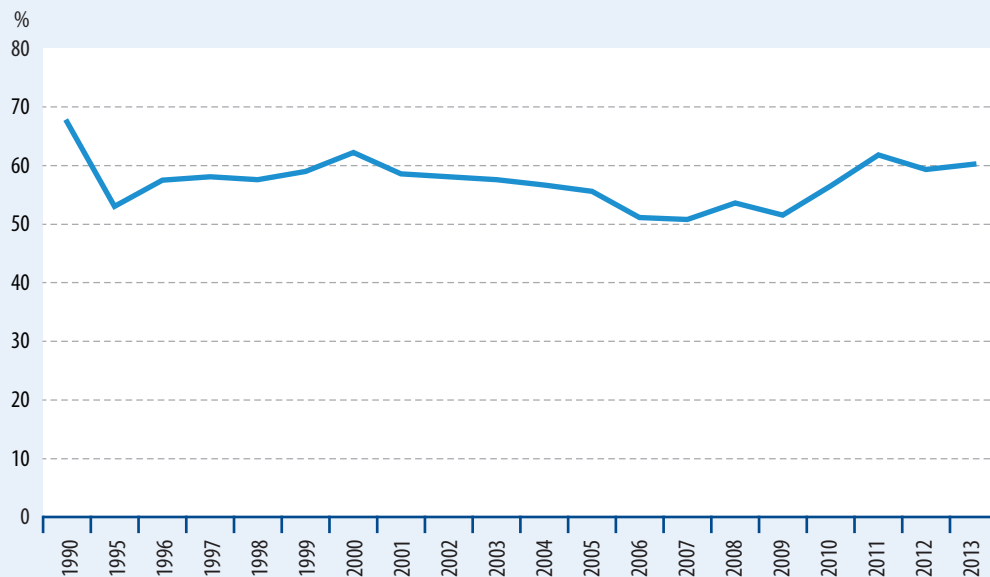
A nem őshonos fákat jellemzően a 19. századtól kezdődően kezdték betelepíteni a fahiány pótlására, illetve talajvédelmi erdőtelepítésekhez. Legismertebbek: feketeftenyő, lucfenyő, akác, nemesnyár.

Fakitermelés és folyónövedék

Kulcsszavak **fakitermelési arány, fakitermelés, folyónövedék, élőfakészlet**

1.25.1. ábra **A fakitermelési arány alakulása**

Forrás: Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, Erdészeti Igazgatóság.

! *A fakitermelési arány 2013-ban 60% volt.*

Relevancia Az erdő sokrétű funkciói közül a legjelentősebb és a legnagyobb területigényű a gazdasági funkció. Az elmúlt évtizedekben az iparszerű erdőgazdálkodást a fenntartható gazdálkodás váltotta fel. A korszerű követelmények érvényesülését a folyónövedék fakitermelést meghaladó növekedése biztosítja. A kitermelést az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény alapján, a fenntartható erdőgazdálkodási tevékenység szempontjait figyelembe véve, csak az erdőtervben foglalt előírásokkal összhangban lehet végezni. A szigorú erdőtervi előírásoknak köszönhetően ma már nem csak a faanyagtermelésre koncentrálnak az erdőgazdaságok, hanem a fenntarthatóság követelményének megfelelő gazdálkodásra is. A Rio de Janeiro-i Környezet és Fejlődés Konferencián 1992-ben elfogadott alapelvek szerint Magyarország a többi európai állammal együtt biztosítja az erdei ökoszisztémák életképességének fenntartását, a biológiai sokféleség megőrzését, a társadalmi-gazdasági funkciók működését és fejlesztését.

Elemzés A vizsgált időszak alatt a folyónövedék évi átlagos növekedése 11,7 millió m³-ről 13,1 millió m³-re emelkedett, miközben a fakitermelés 7–8 millió m³ között mozgott. A fakitermelési aránya a folyónövedékhez viszonyítva 2000 és 2007 között csökkent, míg 2007–2013 között nőtt.

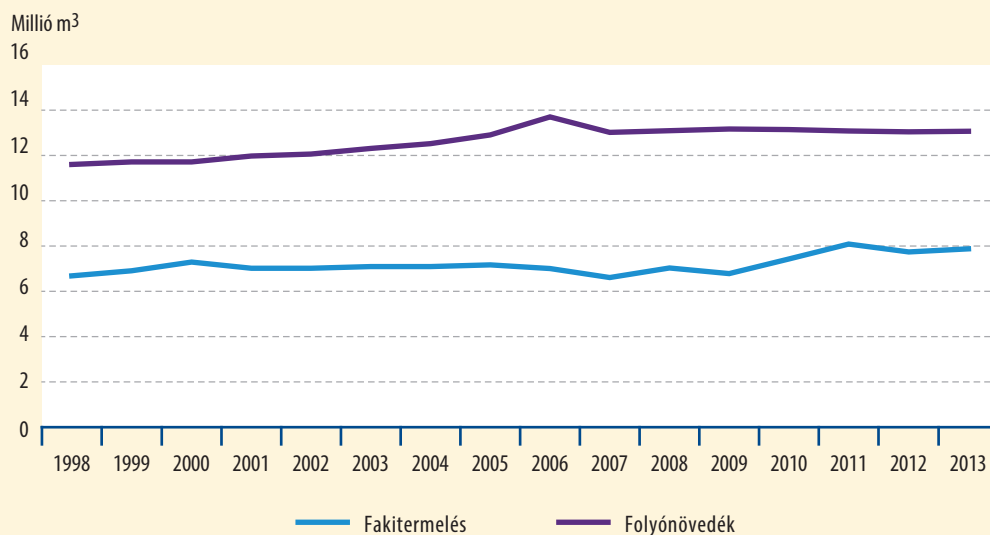
Nemzetközi kitekintés Az EU-28 erdeinek 3/4 része gazdasági rendeltetésű, fakitermelést szolgáló erdő. 2010-ben az európai országokban az összes fakitermelés az éves újraképződés szintje alatt volt. A fakitermelési arány uniós átlagát (63%) meghaladó élmezőny országai 2010-ben Ausztria (94%), Svédország (84%) Litvánia (80%) és Szlovákia (79%) voltak. Görögország (32%) és Ciprus (25%) alacsony kitermelési arányszámait alapján a faállomány intenzívebb gyarapodására lehet következtetni. Az uniós tagállamok közül számos – de korántsem az összes – gyakorolja a hosszú távú fakitermelésre összpontosító, fenntartható erdőgazdálkodást.

Részletek Magyarország élőfakészlete 2013-ban a 2 millió hektárt meghaladó erdőterületen 370 millió m³ volt, ami országosan 14%-os növekményt jelent

Fakitermelési arány az Európai Unióban, 2010, %

AT	93,54
SE	83,85
LT	80,00
SK	78,97
CZ	77,71
BE	72,83
NL	68,98
PT	68,33
FR	68,16
LV	67,75
FI	65,30
EU-28	62,69
HU	62,16
PL	59,39
DE	55,71
BG	53,01
HR	52,45
EE	51,01
UK	50,72
RO	50,70
DK	40,91
IT	39,19
LU	38,31
SI	37,11
ES	36,16
EL	32,43
CY	25,39

1.25.2. ábra A fakitermelés és folyónövedék alakulása

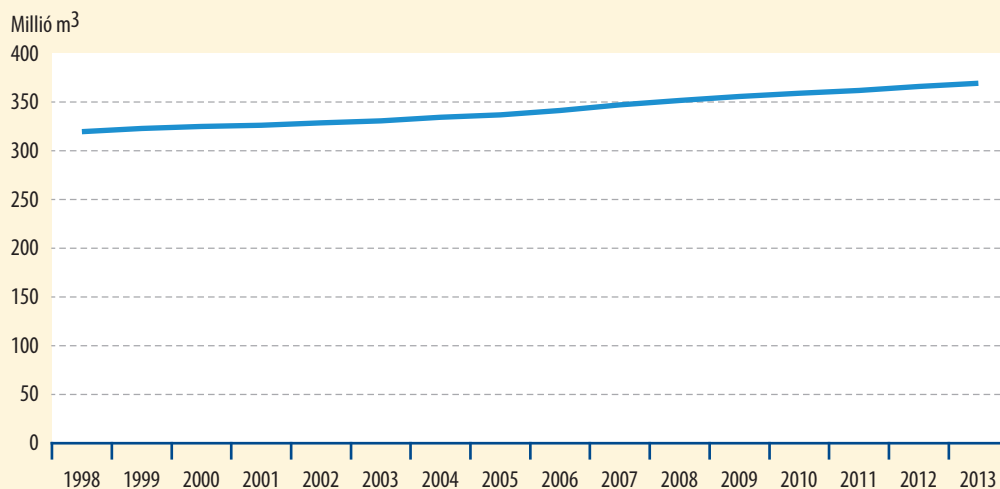

Forrás: Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, Erdészeti Igazgatóság.

A fakitermelés 2013-ban megközelítette a 8 millió, a folyónövedék pedig meghaladta a 13 millió m³-t.

1.25.3. ábra Az élőfakészlet alakulása

Forrás: Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, Erdészeti Igazgatóság.

Az erdeinkben felhalmozódott faanyag mennyisége 1998 óta 320 millióról 370 millió m³-re nőtt.

2000 óta. Hazánkban a gazdaságilag felhasználható erdőállomány az összes erdőterület több mint 62%-át teszi ki. Az érintett területeken a 1998 óta eltelt időszakban az éves kitermelt fa mennyisége 7–8 millió m³ között mozgott, és 2013-ban is ezen az intervallumon belül (7,9 millió m³) maradt.

Definíciók A fakitermelési arányt úgy határozzuk meg, hogy az éves kitermelt fa mennyiségét viszonyítjuk a bruttó éves folyónövedékhez.

Az egy évi folyónövedék mennyiségén tíz év összes fatermésének egy évi átlagát értjük.

Stadat-táblák

5.1.2. A faállománnyal borított erdőterület és az élőfakészlet megoszlása fajcsoportok és korosztályok szerint

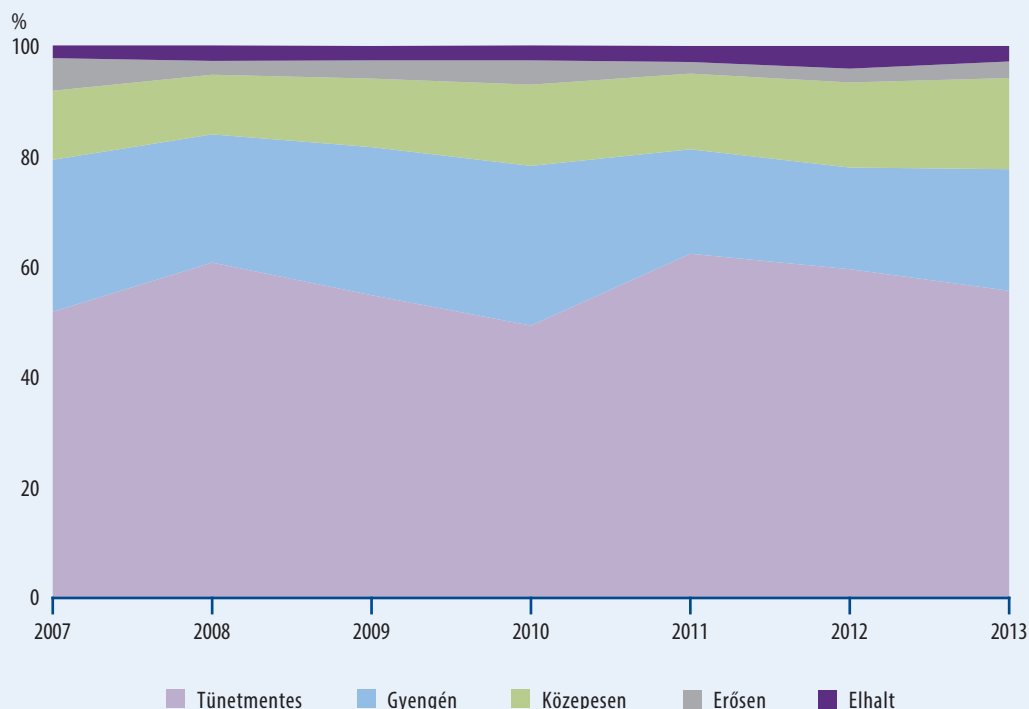
5.1.3. Fakitermelés fajcsoportok szerint

Az erdők egészségi állapota

Kulcsszavak tünetmentes erdők, károsodott erdők

1.26.1. ábra Az erdők egészségi állapota az összes károsítás alapján

Forrás: Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, Erdészeti Igazgatóság.

A tünetmentes erdők aránya Magyarországon 2013-ban 55,6%.

Relevancia A levélvesztés és a lombkorona elszíneződésének lehetséges okai között szerepel a légkörbe juttatott szennyező anyagok felhalmozódása, a klímaváltozás okozta extrém időjárási viszonyok (főként az aszály), és ehhez kapcsolódóan a rovar- és gombakárosítók elszaporodása.

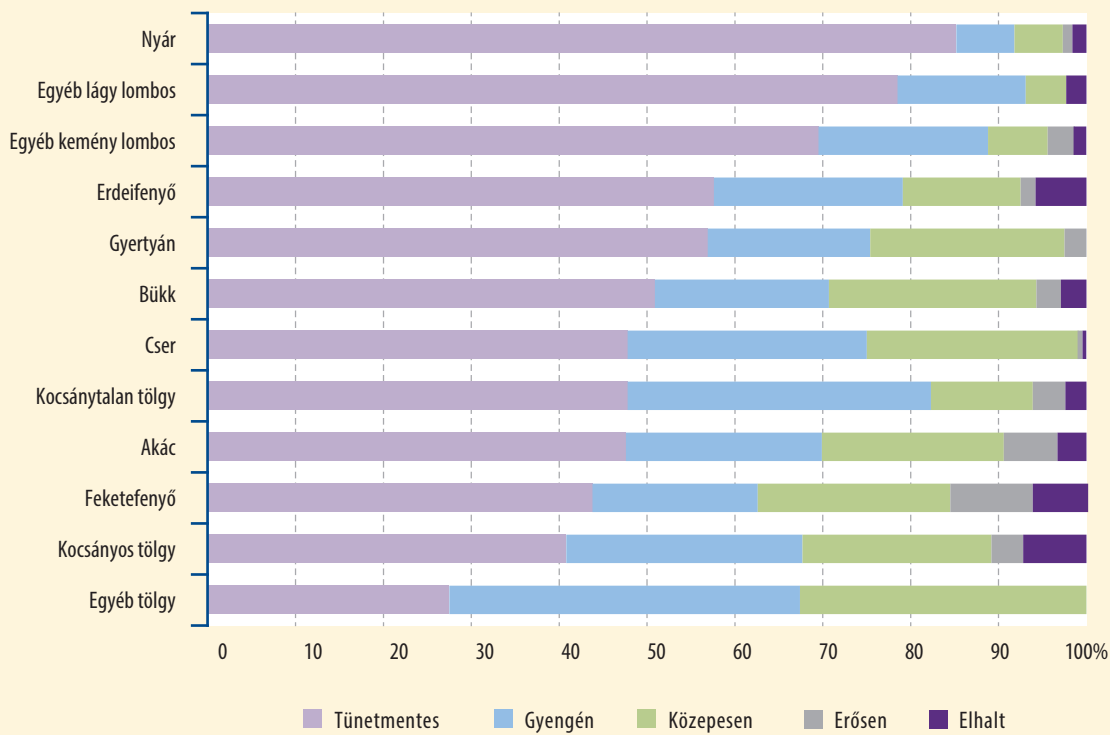
Elemzés 2007–2013 között a tünetmentes erdők aránya 49–62%-os tartományban mozgott. Az általános egészségi állapotot leginkább tükröző levélvesztés alapján megállapítható, hogy 2013-ban a legjobb egészségi állapotot a nyár és az egyéb lágy lombosfa-fajok mutatták.

Részletek Magyarország erdei az európai országok rangsorában a közepesen károsodottak közé tartoznak. 2013-ban a mintavételi eredmények alapján a fák 56%-a tünetmentes, 22%-a veszélyeztetett (gyengén károsodott), 16%-a kö-

zepesen, 3%-a erősen károsodott, közel 3%-a elpusztult. A károsodás szempontjából 2013-ban a legérintettebb faj a lombos fák közül az egyéb tölgy, amelynek több mint 72%-át érinti valamilyen károsodás, a fenyők közül a fekete tölgy (56%). A mintafák egészére kiterjedő vizsgálat adatainak feldolgozása alapján a magyar erdők egészségi állapota továbbra is jó volt 2013-ban, bár az utóbbi két évben enyhe romlás következett be. Az egyes fajokra érintő károsodás alapján legjobb egészségi állapotot a nyár (85% egészséges) és az egyéb lágy lombos (79% egészséges) fajok mutatták. Leggyengébb állapotban a fekete tölgy (44% egészséges), az akác (48% egészséges) és a tölgy (kocsánytalan tölgy 48%-a, kocsányos tölgy 41%-a, egyéb tölgy 28%-a egészséges) állományok vannak. A fekete tölgy esetében az évtizedek óta jelentős mértékű gombakárosítás, a tölgyeken a rovarkárosítás dominálnak.

1.26.2. ábra

Az erdők egészségi állapota az összes károsítás alapján, fajtacsoportonként, 2013

Forrás: Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, Erdészeti Igazgatóság.

2013-ban Magyarországon a nyár a legkevésbé károsodott faj, míg a leginkább károsodott az egyéb tölgy.

Definíció Az erdők egészségi állapotán az összes károsítás alapján a gyökér, a törzs, a kéreg és a lombzat valamennyi károsodását értjük. A kárfokozatok nem tartalmazzák az egyértelműen azonosítható okok miatti veszteséget, mint például a törésből, lombrágásból eredő kár.

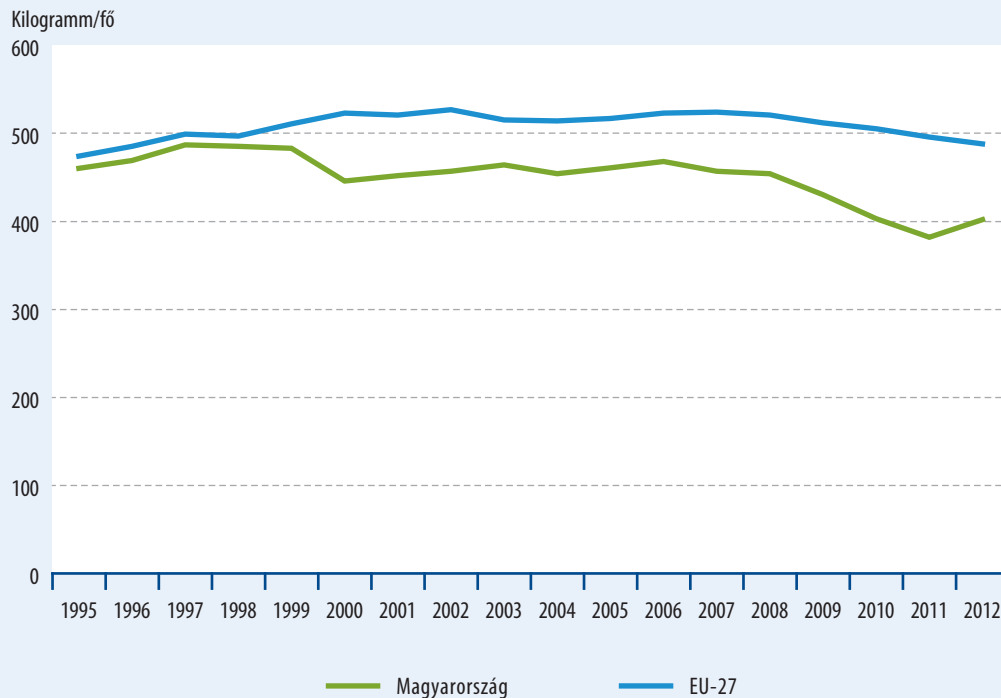
Stadat-táblák
5.1.5 Az erdők egészségi állapota

Települési hulladék

Kulcsszavak települési hulladék, hulladék

1.27.1. ábra Egy főre jutó települési hulladék

Forrás: Földművelésügyi Minisztérium, Hulladékgazdálkodási Információs Rendszer.

Az egy főre jutó települési hulladék mennyisége Magyarországon az EU-27 átlaga alatt mozog.

Relevancia A hulladékgazdálkodás területén cél a hulladékok keletkezésének minimalizálása. Ez hatékonyabb alapanyag-felhasználással és az újra-feldolgozott anyagok magasabb arányával érhető el. A hulladékok keletkezését úgy is lehet csökkenteni, hogy az anyag- és energiaáramok mentén elősegítjük a gazdasági tevékenységek összehangolását: az egyik termelési folyamatban keletkező anyag- és energiahulladék legyen egy másik folyamat inputja (ez tulajdonképpen a hulladék fogalmának megszüntetését is jelenti). Fontos, hogy a politikák és az intézkedések (pl. logisztikai parkok tervezése) minél inkább megfeleljenek ennek az ipari ökológiai megközelítésnek.

Elemzés Az egy főre jutó települési hulladék mennyisége 2000 és 2008 között stagnált hazánkban. 2008-tól jelentősen visszaesett, részben

a gazdasági válság okozta fogyasztáscsökkenésnek köszönhetően. 2012-ben a 2010. évi érték szintjére nőtt.

Nemzetközi kitekintés 2000-től kezdve hasonló folyamatok játszódtak le az unió nagy részében, mint Magyarországon. A tagállamokat nézve a nyugat-európai országok vannak kedvezőtlenebb helyzetben. Az új tagállamokban – a kelet-közép-európai országokban – mások a fogyasztási szokások, mint Nyugat-Európában, így az egy főre jutó települési hulladékmennyiség is kisebb, mint a nagyobb jövedelmű tagállamokban. Hazánk egy főre jutó települési hulladék mennyisége 2012-ben az EU-28 átlaga alatt volt. A mutató értéke Romániában a legalacsonyabb, 33%-kal kevesebb, mint Magyarországon, Dániában a legmagasabb, 66%-kal haladja meg hazánkéét.

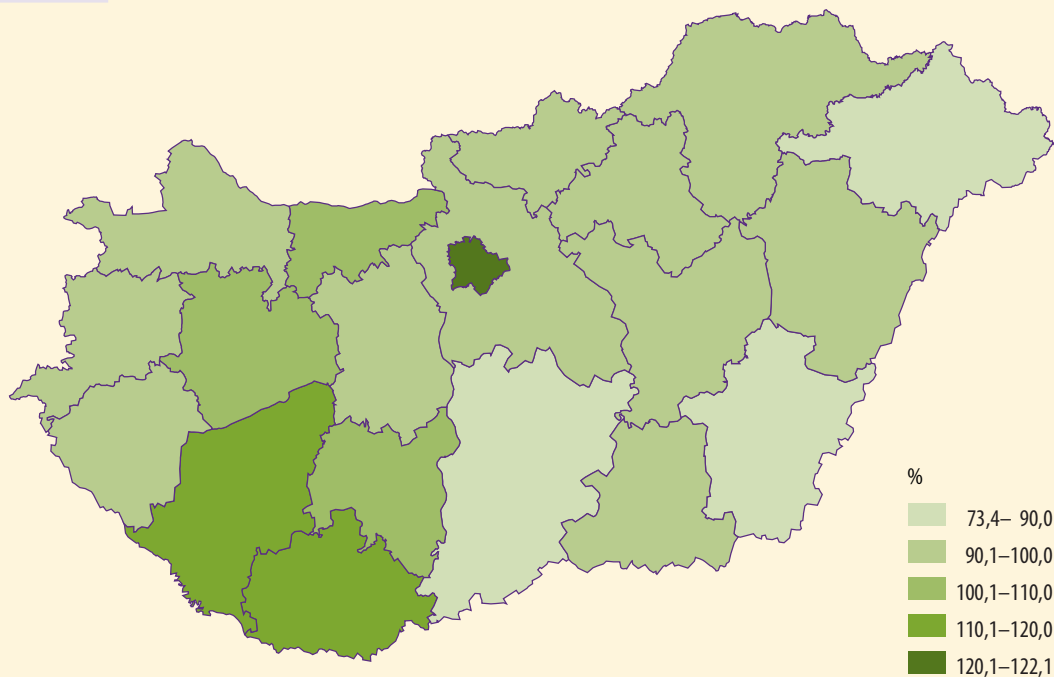
Részletek A közszolgáltatás keretében elszállított települési hulladék egy főre jutó értéke az orszá-

Egy főre jutó települési hulladék az Európai Unióban, 2012, kilogramm/fő

DK, CY	668
LU	662
DE	611
MT	589
IE	572
AT	552
NL	551
FR	534
IT	529
FI	506
EL	503
EU-28	487
UK	472
LT	469
ES	463
SE	462
BG	460
BE	456
PT	453
HR	391
SI	362
SK	324
PL	314
CZ	308
LV	301
EE	280
RO	271

1.27.2. ábra

Az egy főre jutó közszolgáltatás keretében elszállított települési hulladék mennyisége az országos átlag százalékában, 2012

Az országos átlagot 5 dunántúli megye és Budapest értéke haladja meg.

gos átlaghoz viszonyítva Budapesten és Baranya megyében a legmagasabb, ez az egyéb szervektől (közintézmények, üzletek) begyűjtött hulladékok magas arányával magyarázható. Az ország nyugati felén fekvő megyékben több hulladékot gyűjtöttek be, mint a keletiekben.

Definíciók

Az egy főre jutó települési hulladék indikátora a háztartási és a háztartási hulladékhoz hasonló hulladék egy főre jutó mennyiségét mutatja.

A háztartási hulladék a háztartásokban képződő vegyes, elkülönítetten gyűjtött, valamint lomhulladék, ideértve a lakásokban, lakóingatlanokban, a pihenés, üdülés céljára használt helyiségekben, a lakóházak közös használatú helyiségeiben és területein képződő hulladékot. A háztartási hulladékhoz hasonló hulladék az a vegyes, illetve elkülönítetten gyűjtött hulladék, amely a háztartásokon kívül képződik, és jellemben, összetételében a háztartási hulladékhoz hasonló.

Stadat-táblák

5.5.3. A közszolgáltatás keretében elszállított települési hulladék összetétele

6.5.2. Települési hulladék

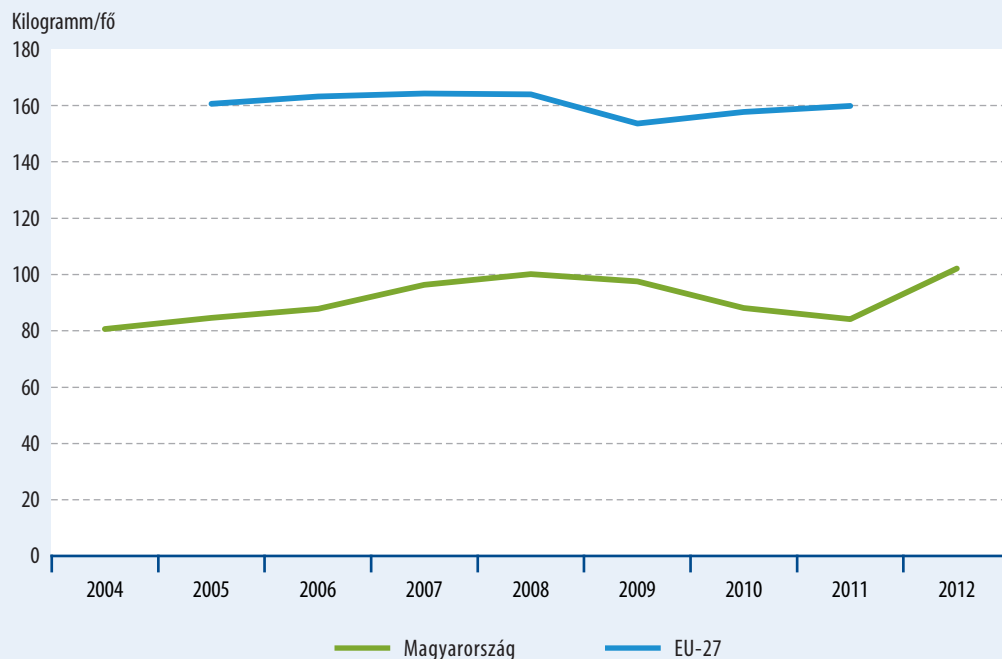
6.5.3. A közszolgáltatás keretében elszállított települési hulladék keletkezése

Csomagolási hulladék

Kulcsszavak csomagolási hulladék, hulladék, hulladékhasznosítás

1.28.1. ábra Egy főre jutó csomagolási hulladék

Forrás: Földművelésügyi Minisztérium, Hulladékgazdálkodási Információs Rendszer.

2012-ben Magyarországon az előző évhez képest az egy főre jutó csomagolási hulladék 21%-kal nőtt.

Relevancia A hulladékgazdálkodás területén cél a hulladékok keletkezésének minimalizálása. Ez hatékonyabb alapanyag-felhasználással és az újrafeldolgozott anyagok magasabb arányával teljesíthető. Elértük a csomagolási hulladékokra vonatkozó 2005/20/EK irányelvben meghatározott célértéket, miszerint hazánkban 2012-ben a csomagolási hulladék legalább 60%-át hasznosítani kell.

Elemzés Az egy főre jutó csomagolási hulladék mennyisége hazánkban 2004-től kezdve 2008-ig folyamatosan nőtt, 2009–2011 között azonban a gazdasági válság miatti fogyasztás-visszaesés következtében jelentősen csökkent. 2012-ben ismét emelkedett az össz mennyiség, ezen belül is a csomagolási papír hulladék nőtt jelentősen. 2011-ig az EU-27 átlaga is hasonló pályán mozgott, bár a magyarországinál sokkal magasabb szinten.

Nemzetközi kitekintés Magyarországon egy főre jutó csomagolási hulladék mennyisége az EU-27 átlaga alatt van. A legalacsonyabb érték (Bulgária) fele a hazainak, a legmagasabb (Luxemburg) pedig több mint két és félszerese.

Részletek Hazánkban a csomagolási hulladék hasznosítási aránya 2004 és 2011 között két év kismértékű csökkenéseitől eltekintve folyamatosan nőtt. 2012-ben kisebb visszaesés tapasztalható. 2004 és 2011 között az EU-27 átlaga is ennek megfelelően alakult. Az arány Németországban, a Benelux-államokban, Ausztriában és Dániában a legmagasabb (90% fölötti), míg Cipruson és Máltán a legalacsonyabb (52% alatti).

Definíciók

Az egy főre jutó csomagolási hulladék indikátora a keletkezett csomagolási hulladék egy főre jutó mennyiségét mutatja.

Csomagolásnak tekinthető valamennyi olyan, bármilyen tulajdonságú anyagból készült termék,

Egy főre jutó csomagolási hulladék az Európai Unióban, 2011, kilogramm/fő

EU-27 159,95

NL 164,62

DK 158,53

BE 154,10

ES 152,90

PT 148,31

AT 146,57

EE 145,41

SE 137,03

FI 131,70

MT 127,93

PL 119,66

LV 104,91

SI 101,03

LT 96,54

CZ 90,06

CY 88,80

HU 84,08

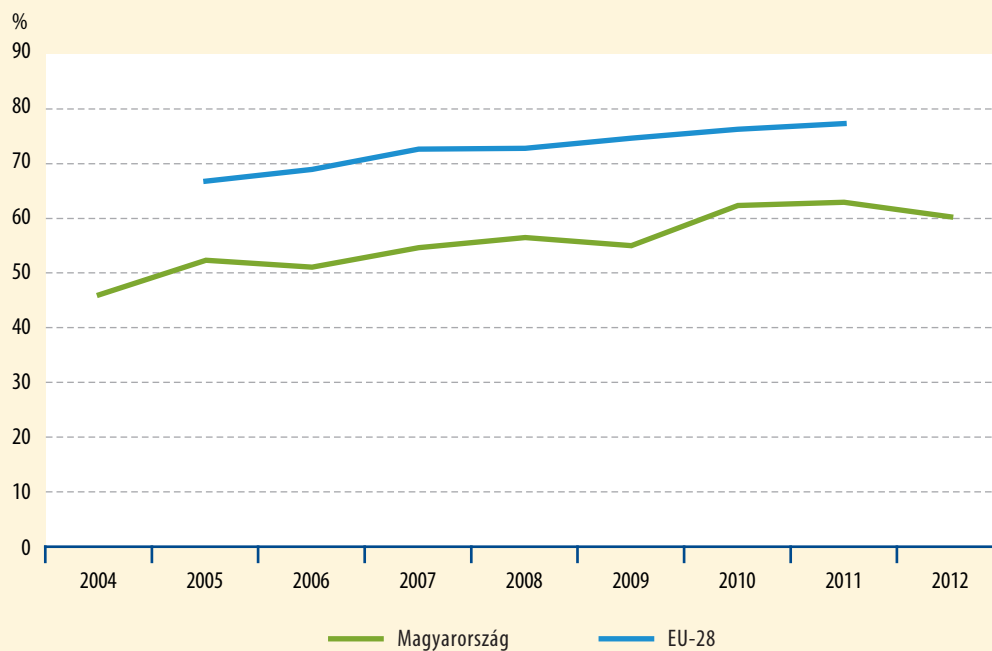
SK 82,19

EL 78,25

RO 49,26

BG 42,82

1.28.2. ábra A csomagolási hulladék hasznosítási arányának változása

Forrás: Földművelésügyi Minisztérium, Hulladékgazdálkodási Információs Rendszer.

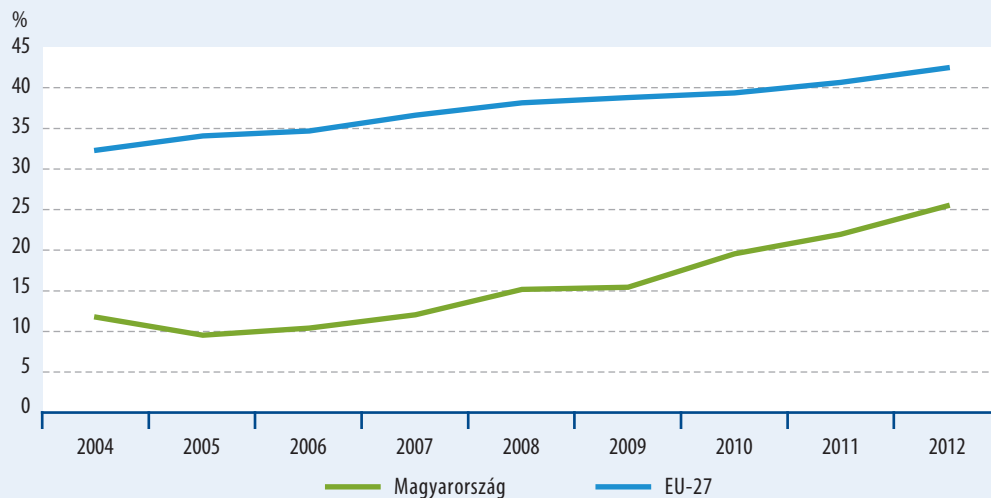
2004-hez képest 14 százalékponttal nőtt Magyarországon a csomagolási hulladék hasznosítási aránya.

amelyet áru tartására, megóvására, átadására, átvételére, szállítására, valamint bemutatására használnak, beleértve minden árut a nyersanyagoktól kezdve a feldolgozott árucikkekig, továbbá az ugyanilyen célra használt egyutas árucikkeket. Csomagolási hulladéknak minősül a hulladékká vált csomagolás, csomagolószerszám, ide nem értve az ipari vagy termelési tevékenység során képződő gyártási vagy maradék hulladékot [442/2012. (XII. 29.) Korm. rendelet].

A településhulladék-kezelés módjai

Kulcsszavak **hulladékkezelés, hulladék, újrafeldolgozás, égetés, lerakás**

1.29.1. ábra Újrafeldolgozással és komposztálással hasznosított települési hulladék aránya

Forrás: Földművelésügyi Minisztérium, Hulladékgazdálkodási Információs Rendszer.

Az újrafeldolgozással és komposztálással hasznosított települési hulladék aránya 2005 óta folyamatosan nő, azonban még így is jelentősen elmarad az uniós átlagtól.

Relevancia A fenntarthatóság szempontjából fontos az újrahasználat és az újrafeldolgozás erősítése, illetve a másodlagos nyersanyagpiacok kialakítása. A már keletkezett hulladékok esetében az újrahasználat és az újrafeldolgozás követelménye az irányadó. Az újrahasználat érdekében támogatni kell a tartósabb fogyasztási cikkek termelését és visszaszorítani az egyszer használatos termékek iránti igényt. Az újrafeldolgozás érdekében elő kell segíteni az újrafeldolgozási technológiák gazdaságossá válását és a másodlagos nyersanyagok piacának erősödését, elsősorban a fogyasztóiár-támogatás eszközével, illetve a termelési költségek adótarthatóságának mérséklésével.

Fontos jövőbeni cél az elkülönített gyűjtés további kiterjesztése, ugyanis az Európai Unió hulladék keretirányelve (2008/98/EK), ezzel összhangban a hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény meghatározza, hogy 2020-ig a háztartásokból származó papír-, fém-, műanyag és üveghulladék, illetve lehetőség szerint egyéb szervektől származó fenti hulladékkáramokhoz hasonló hulladék esetében legalább 50%-os hasznosítási arányt kell elérni. A települési hulladék részeként lerakásra kerülő biológiailag lebomló szervesanyag-mennyi-

séget pedig az 1995-ben országos szinten képződött a települési hulladék részét képező biológiailag lebomló szervesanyag-mennyiséghez képest 2016. július 1-jéig 35%-ra kell csökkenteni.

Elemzés Magyarországon az újrafeldolgozással és komposztálással hasznosított települési hulladék aránya 2005 óta folyamatosan nő. Ez elsősorban a szelektív gyűjtés egyre szélesebb körben történő elterjedésének köszönhető, hiszen a szelektív hulladékgyűjtés hulladékudvarok létesítésével, valamint hulladékgyűjtő szigetek telepítésével egyre több ember számára válik elérhetővé, illetve egyre több településen van lehetőség a szelektíven gyűjtött hulladék háztól történő elszállítására is. Környezetvédelmi szempontból az újrafeldolgozás a legfontosabb kezelési mód, hiszen a még hasznosítható anyagok hulladékból történő kinyerésével is csökken a környezetterhelés.

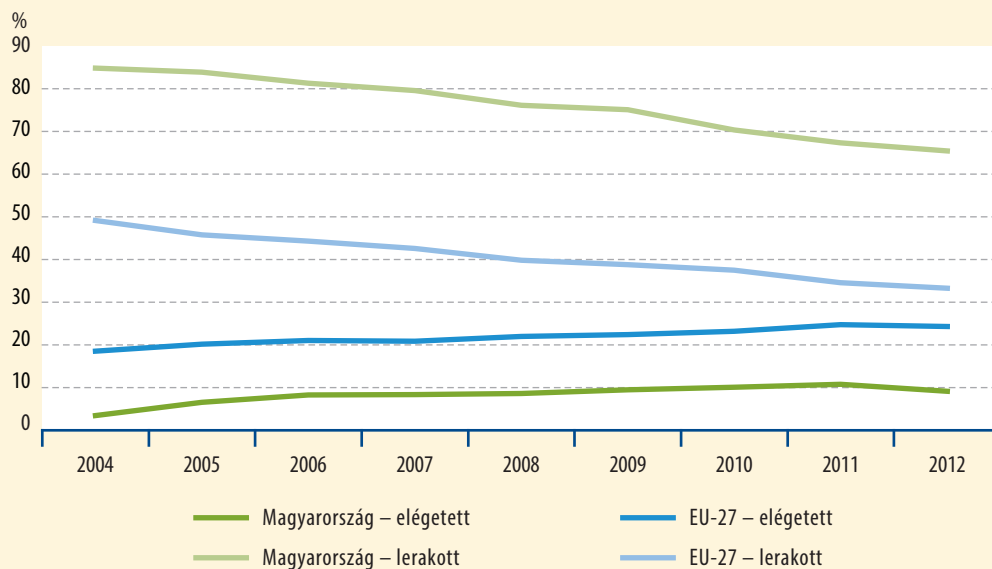
Nemzetközi kitekintés Az EU-ban hasonló a trend, mint hazánkban: az újrafeldolgozással és komposztálással hasznosított települési hulladék aránya 2004 óta folyamatosan nő.

Az újrafeldolgozott hulladék aránya az unión belül a kelet-közép-európai tagállamokban alacsony. Az arány Németországban volt a legmagasabb (65%), Romániában a legalacsonyabb (3,2%).

A települési hulladék újrafeldolgozási aránya az Európai Unióban, 2012, %

DE	64,6
AT	62,0
BE	57,0
NL	49,5
SE	47,6
SI	47,5
LU	47,0
UK	46,2
DK	45,2
EU-28	42,3
EE	40,3
FR	38,7
IT	38,7
IE	38,3
FI	33,3
ES	27,1
BG	26,6
PT	26,1
HU	25,5
PL	24,8
CZ	23,2
CY	21,2
LT	20,5
EL	17,5
LV	15,8
HR	15,1
SK	13,4
MT	12,8
RO	3,2

1.29.2. ábra Az elégetett és lerakott települési hulladék aránya

Forrás: Földművelésügyi Minisztérium, Hulladékgazdálkodási Információs Rendszer.

A hulladéklerakás aránya Magyarországon és az unióban is évről évre csökken.

Részletek Az elégetett települési hulladék aránya uniós átlagban hazánkéhoz hasonlóan 2004–2011 között folyamatosan nőtt, 2012-ben kismértékben csökkent. A hulladéklerakás aránya Magyarországon és az unióban is évről évre csökken. Az égetést tekintve hazánk elmarad az EU-átlagtól, 2012-ben kevesebb volt, mint a fele, a lerakást tekintve pont a fordítottja mondható el, hiszen hazánk 2012-es értéke közel kétszerese az uniós átlagnak.

A három kezelési mód arányát összehasonlítva megállapítható, hogy Magyarországon a települési hulladék esetében még mindig a legkevésbé környezetbarát kezelési mód, a lerakás a legelterjedtebb kezelési eljárás, elsősorban azért, mert nem annyira költséges, mint az égetés vagy az újrafeldolgozás. A lerakás hátránya, hogy tápanyagok, nehézfémek és más toxikus összetevők kimosódásához, üvegházhatású gázok kibocsátásához, értékes területek elvesztéséhez és megnövekedett közúti forgalomhoz vezet. Ennek következtében terheli a levegőt, a talajt és a vizet, káros az emberre és az élővilágra egyaránt. Az égetés azért kedvezőbb kezelési mód, mint a lerakás, mert lehetővé teszi az energia hasznosítását, valamint a hulladék térfogatának csökkentését. Hátránya, hogy mérgező gázok, például dioxinok kibocsátásával, salakképződéssel és a gáztisztításból eredő vízzennyezéssel jár együtt.

Definíciók A településhulladék-kezelési indikátor segítségével megkaphatjuk az újrafeldolgozandó, az elégetendő, illetve a lerakandó hulladékok arányát a keletkezett települési hulladékból.

Az újrafeldolgozás olyan hasznosítási művelet, amelynek során a hulladékot terméké vagy anyaggá alakítják akár annak eredeti használati céljára, akár más célokra. Ez magában foglalja a szerves anyagok feldolgozását, de nem tartalmazza az energetikai hasznosítást és az olyan anyaggá történő feldolgozást, amelyet feltöltési műveletek során használnak fel. A hulladékok égetése a hulladékok égetőben vagy vegyes tüzelésű telephelyen megvalósuló hőkezelése. Hulladéklerakásnak minősül a hulladékoknak meghatározott jogszabályi követelmények és műszaki védelmi előírások betartásával megvalósított elhelyezése.

Stadat-táblák

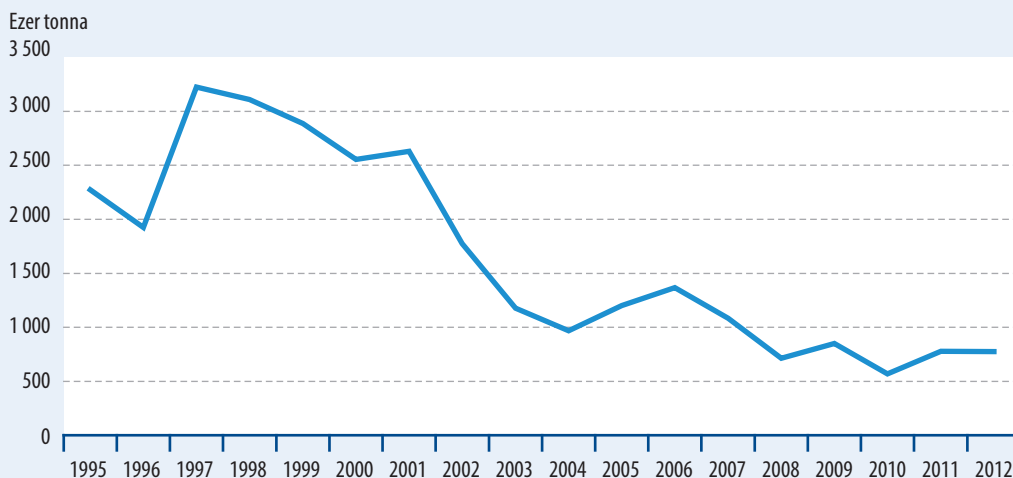
5.5.2. Az egyes hulladékfajták mennyisége a kezelés módja szerint

6.5.4. A közszolgáltatás keretében elszállított települési hulladék a kezelés módja szerint

Veszélyes hulladékok keletkezése

Kulcsszavak **veszélyes hulladék, hulladék**

1.30.1. ábra A veszélyes hulladék mennyiségének alakulása

Forrás: Földművelésügyi Minisztérium, Hulladékgazdálkodási Információs Rendszer.

A legmagasabb, 1997-es értékhez képest 2012-re negyedére csökkent a veszélyes hulladék mennyisége.

Relevancia Fenntarthatósági célkitűzés a nem hasznosítható hulladék környezetbarát, a környezeti és társadalmi károkat minimalizáló kezelése. Csökkenteni kell a hulladék helyfoglalását és javítani a természetbe való illeszkedését (elbomlás, kőzetesedés). Lehetőség szerint biztosítani kell a hulladékok helyi kezelését. A kiegyensúlyozott területi fejlődést szem előtt tartva fontos feladat, hogy megvédjük a fejletlenebb régiókat attól, hogy a fejlettebbek hulladéklerakó helyeivé váljanak.

Elemzés 1997-ben ugrásszerűen nőtt a veszélyes hulladékok mennyisége, annak következményeként, hogy egyes magyarországi erőművek salakját veszélyes hulladékká minősítették. Az ezredfordulót követő csökkenés elsősorban a termelés visszaeséséhez kapcsolható, emellett azonban módszertani változások is voltak: a 2002-től alkalmazott Európai Hulladékkatalógus (EWC) szerint több hulladékfajta (pl. állati eredetű, egészségügyi hulladék) már nem minősül veszélyes hulladéknak. A csökkenés megszakadt, amikor kármentesítési tevékenységekből származó kitermelt szennyezett talaj minősült veszélyes hulladéknak (2005, 2006). 2010-hez képest

2011-ben és 2012-ben jelentősen magasabb volt a veszélyes hulladék mennyisége, ennek oka az ipari és egyéb gazdálkodói, illetve az egyéb veszélyes (például mezőgazdasági, csomagolási) hulladékok mennyiségének növekedése volt.

Nemzetközi kitekintés Az összes keletkezett hulladékban belül a veszélyes hulladék aránya Észtszországban kiemelkedően magas (47%), főként a villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás ág veszélyes hulladékai a meghatározók. Írország esetében, ahol a mutató értéke 10% volt 2010-ben, jelentős mennyiségű veszélyesnek minősülő hulladék keletkezett a szolgáltatási szektorban. Magyarország értéke (3,4%) átlag körüli, az arány Romániában (0,3%) és Görögországban (0,4%) a legkisebb.

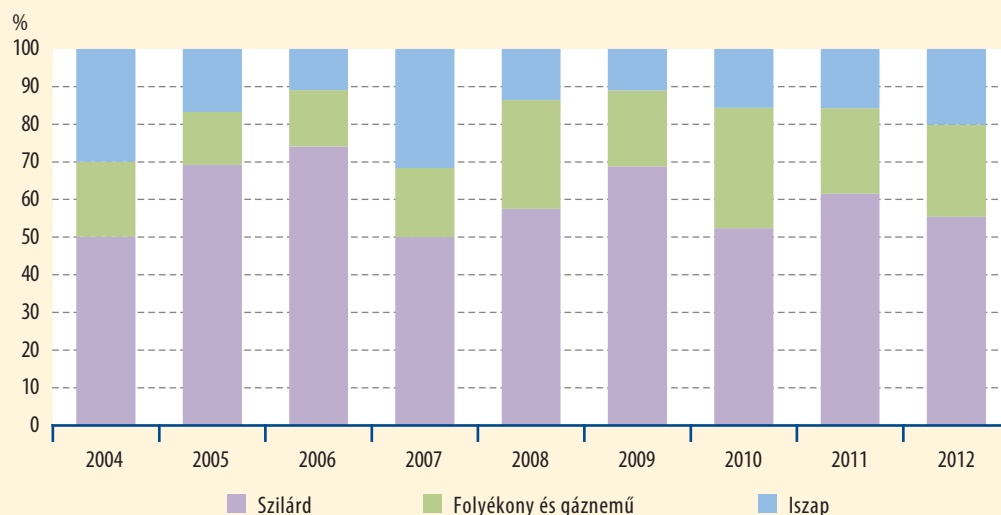
Részletek A vizsgált időszakban a veszélyes hulladékok halmazállapot szerinti összetétele ingadozott, azonban minden évben a szilárd halmazállapotú veszélyes hulladékok aránya volt a legmagasabb.

Magyarországon a vegyipari, illetve kármentesítési tevékenység miatt egyes régiókban az átlagosnál nagyobb a veszélyes hulladék aránya. 2012-ben a legkevesebb Észak-Magyarországon, a legtöbb Közép-Dunántúlon keletkezett.

Veszélyes hulladék aránya az összes keletkezett hulladékból az Európai Unióban, 2010, %

EE	47,17
IE	9,96
DK	8,51
BG	8,10
BE	7,16
CZ	5,74
DE	5,48
IT	5,39
LV	4,53
SK	4,43
PT	4,24
AT	4,22
EU-28	4,05
NL	3,71
UK	3,65
LU	3,64
HU	3,44
FR	3,25
FI	2,45
SI	2,33
HR	2,30
ES	2,18
SE	2,15
LT	1,98
MT	1,84
CY	1,57
PL	0,94
EL	0,41
RO	0,30

1.30.2. ábra A veszélyes hulladék megoszlása halmazállapot szerint

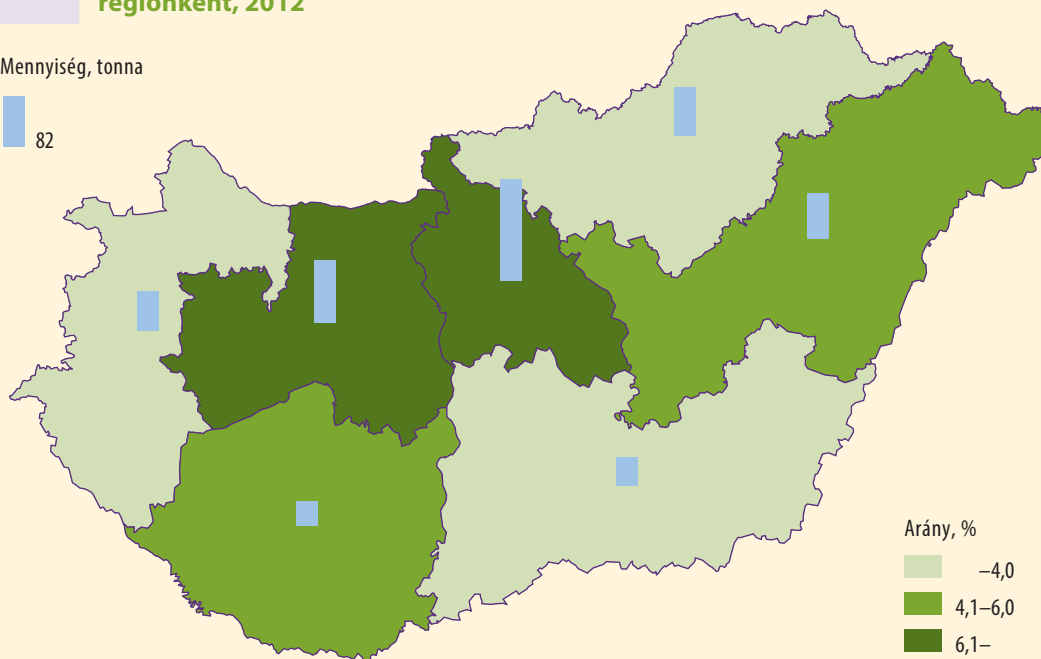
Forrás: Földművelésügyi Minisztérium, Hulladékgazdálkodási Információs Rendszer.

A veszélyes hulladék halmazállapot szerinti megoszlása évről évre ingadozik, a szilárd hulladék aránya a legmagasabb.

1.30.3. ábra A keletkezett veszélyes hulladék mennyisége és aránya az összes hulladékból régióként, 2012

Mennyiség, tonna

Forrás: Földművelésügyi Minisztérium, Hulladékgazdálkodási Információs Rendszer.

Közép-Dunántúlon a legmagasabb a veszélyes hulladék aránya (7,4%).

Definíció Veszélyes hulladéknak minősül a hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény 1. mellékletében meghatározott veszélyességi jellemzők (robbanásveszélyes, oxidáló, tűzveszélyes, mérgező, fertőző stb.) legalább egyikével rendelkező hulladék.

Stadat-táblák

5.5.1. A veszélyes hulladék mennyisége megjelenési forma szerint

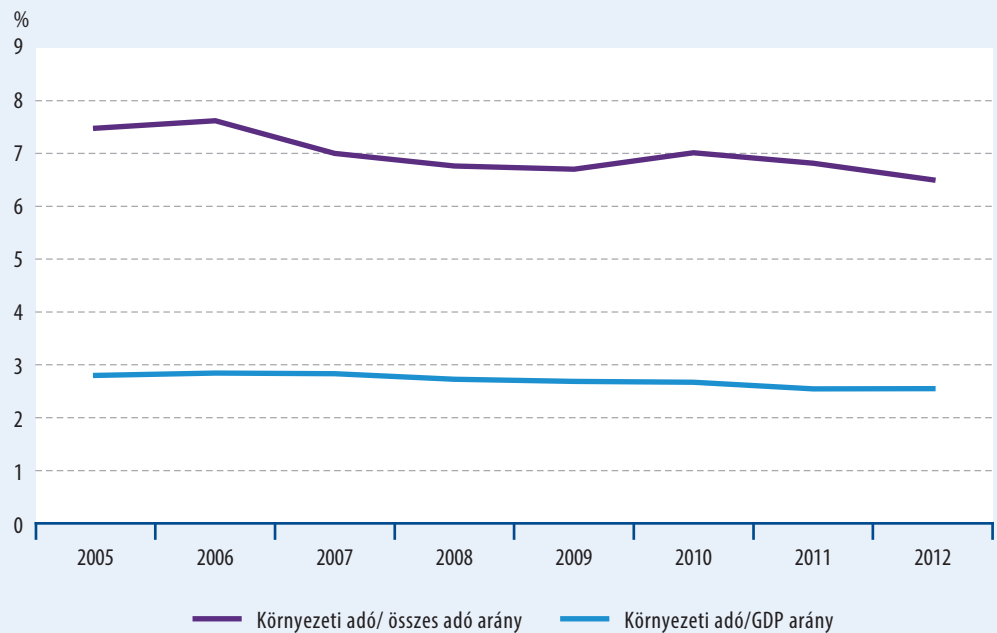
A környezeti adók aránya

Kulcsszavak **környezeti adók, energiaadók, közlekedési adók, szennyezési adók, erőforrás adók**

1.31.1. ábra

Környezeti jellegű adók részaránya Magyarországon a teljes adózási rendszeren belül és a GDP-hez viszonyítva

A környezeti adók részaránya a teljes adózási rendszeren belül 2005-höz viszonyítva 2012-re közel 1 százalékponttal csökkent. A GDP-hez viszonyított arány csökkenése ennél kisebb ütemű.

Relevancia A mutató kiemelt fontosságú eszköze az adórendszerek úgynevezett „zöldítése” mérésének, azaz annak a törekvésnek, hogy a teljes adórendszeren belül minél nagyobb részaránnyal képviseltessék magukat a környezeti károk okozása, a tényleges és potenciális környezetszennyezések után fizetendő adók.

Elemzés A környezeti adók az összes adóhoz viszonyított aránya a 2005–2006-ban 7,5% feletti hányadról az azt követő években 6,5% körülire csökkent. A GDP-hez viszonyított érték ennél kisebb mértékben csökkent (a 2005-ös 2,8%-ról 2012-re 2,5% körülire).

Nemzetközi kitekintés Az Európai Unió tagállamai közül 2012-ben a környezeti adók aránya a teljes adórendszeren belül Szlovéniában és Bulgáriában volt a legmagasabb (valamivel 10% feletti), Franciaországban a legalacsonyabb (4%),

Magyarország az uniós középmezőnyben helyezkedik el, a 6,5% körüli érték közel 0,5 százalékponttal meghaladja az EU-28 átlagát.

Részletek Az Európai Unió tagállamaihoz hasonlóan hazánkban is az energiára kivetett adók a legnagyobb súlyúak, részarányuk 2005-ben 76, 2012-ben 74% volt. Ennek legnagyobb részét az üzemanyagok jövedéki adója teszi ki.

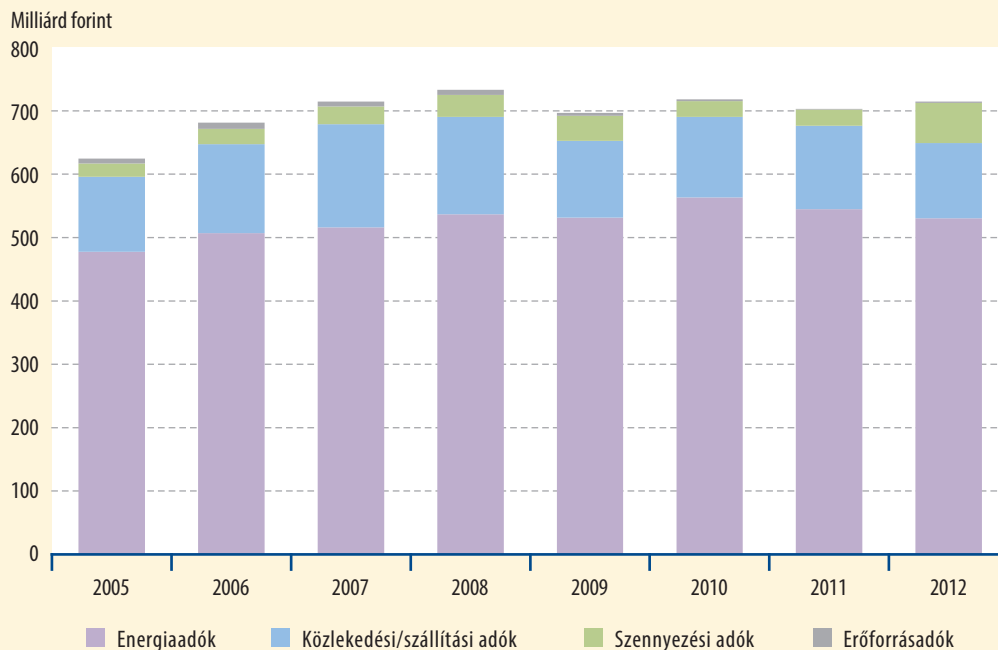
Definíciók Környezeti adóknak nevezzük az OECD és az Eurostat definíciója értelmében azokat az adótípusokat, amelyek adóalapja olyan fizikai egység, aminek bizonyítottan negatív hatása van a környezetre. Az indikátor az összes, az OECD/Eurostat közös módszertana szerint környezeti adónak minősülő adófajta részarányát mutatja a teljes adózási rendszeren belül (ideértve a társadalombiztosítási hozzájárulásokat is), illetve a GDP-hez viszonyítva.

A környezeti adók csoportosítása a legtöbb európai országban az OECD és az Eurostat terminológiája szerint történik. Eszerint a környe-

Környezetvédelmi adók az összes adóbevétel arányában az Európai Unióban, 2012, %

SI	10,2
BG	10,1
NL	9,1
HR, MT	8,9
IE	8,7
LV	8,7
EE	8,6
EL	8,5
DK	8,1
PL	7,8
CY	7,6
UK	7,4
FI	7,0
IT	6,9
RO	6,8
PT	6,7
CZ	6,7
HU	6,5
SK	6,2
LU	6,2
LT	6,1
EU-28	6,1
AT	5,7
SE	5,6
DE	5,6
ES	4,8
BE	4,8
FR	4,1

1.31.2. ábra Környezeti jellegű adók csoportosítása Magyarországon adófajtánként

Az energiaadók az összes környezeti jellegű adó háromnegyedét teszik ki.

zettel összefüggő adófajták az alábbi négy csoport valamelyikébe sorolhatók: energiaadók (beleértve a szén-dioxid-adót is), közlekedési/szállítási adók, szennyezési adók, erőforrásadók.

Az energiaadók alapját a különböző energiatermékek képezik, amelyeket például erőművekben, illetve közúti, légi stb. közlekedés során üzemanyagként használnak (így például a motorbenzin után fizetendő adó is ide, nem pedig a közlekedési adók közé tartozik). A közlekedési/szállítási adók közül Magyarországra a gépjárművekre kivetett különböző adók jellemzőek. A harmadik kategória, a szennyezési adók alapja a levegő- és vízszenyezés, a különféle szilárdhulladék-, vagy zajkibocsátás. Magyarországon ide sorolandók a különböző környezetvédelmi termékadják. Az úgynevezett erőforrásadók pedig a különféle természeti erőforrások használata után fizetendők, hazánkban többek között a földhasználati járulék tartozik ebbe a csoportba.

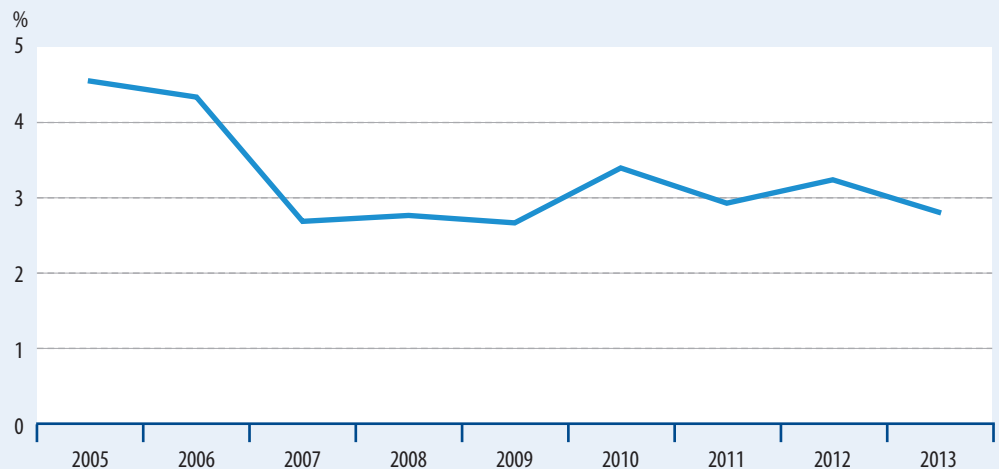
Stadat-táblák
5.9.4. Környezetvédelmi adók

Környezetvédelmi ráfordítások

Kulcsszavak **környezetvédelmi ráfordítások, folyó ráfordítások, környezetvédelmi beruházás, beruházás**

1.32.1. ábra

Környezetvédelmi beruházások Magyarországon az összes beruházás arányában

A nemzetgazdaság környezetvédelmi beruházásainak aránya az összes beruházáshoz viszonyítva 2013-ban 1,7 százalékponttal volt alacsonyabb a 2005. évi adathoz képest.

Relevancia A környezetvédelmi beruházások alapvető célja a környezet állapotának javítása, a jövőbeli környezeti károk megelőzése, a káros hatások minimalizálása.

Elemzés A környezetvédelmi beruházások értéke 2005-ben folyó áron 203 milliárd, 2013-ban 127 milliárd forint volt, összehasonlítva áron 10%-kal csökkent az előző évihez képest. A nemzetgazdaság összes beruházását vizsgálva ugyanez a mérséklődés 23%-os.

Nemzetközi kitekintés A közigazgatás környezetvédelmi ráfordításai (beruházások és folyó ráfordítások) 2011-ben az EU-28 tagországi közül Hollandiában voltak a legmagasabbak, ahol meghaladták a GDP 1,4%-át, a legalacsonyabbak Spanyolországban (0,26%). A magyar érték (0,39%) elmarad az EU-28 átlagától (0,68%).

Részletek A környezetvédelmi beruházások növekedése 2005-ig tartott, ezt követően 2009-ig folyamatosan csökkent. 2013-ban a nemzetgazdaság környezetvédelmi beruházásainak mintegy 40%-át szennyvízkezelésre, 18%-át a talaj és a

felszín alatti vizek védelmére, 10%-át hulladékkezelésre, 7%-át a levegőtisztaság védelmére fordították. A közigazgatásba sorolt gazdasági szervezetek környezetvédelmi beruházásai adták 2013-ban az összes környezetvédelmi beruházás 49%-át. A szervezeten belüli folyó ráfordításokból 58%-kal részesedett a szennyvíz-, 25%-kal a hulladékkezelés, a ráfordítások 8,3%-a pedig a talaj és a felszín alatti vizek védelmére irányult.

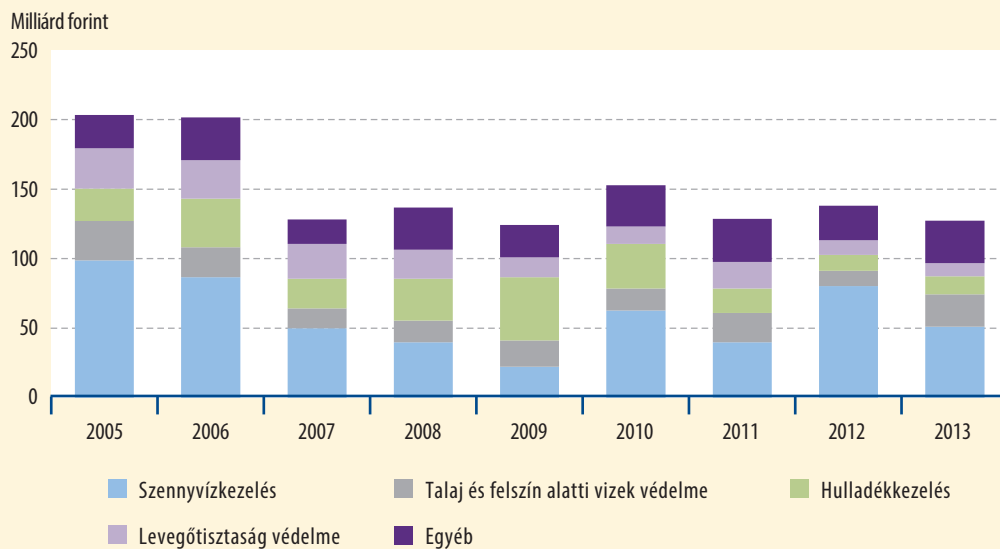
Definíciók Környezetvédelmi beruházásnak minősül minden olyan beruházási ráfordítás, amelynek elsődleges célja a környezetszennyezés vagy bármilyen más környezetkárosítás megelőzése, csökkentése és megszüntetése. Ezek a beruházások valamely környezetvédelmi feladat miatt merülnek fel, és egyértelműen, közvetlenül a környezetvédelmi feladat megvalósításához rendelkeznek.

A szervezeten belüli, folyó környezetvédelmi ráfordítások a környezetterhelés csökkentését szolgáló berendezések működtetéséhez rendelkeznek, szervezeten belüli, folyó ráfordítások.

A közigazgatás környezetvédelmi ráfordításai (folyó ráfordítás és beruházás) a GDP százalékában, 2011, %

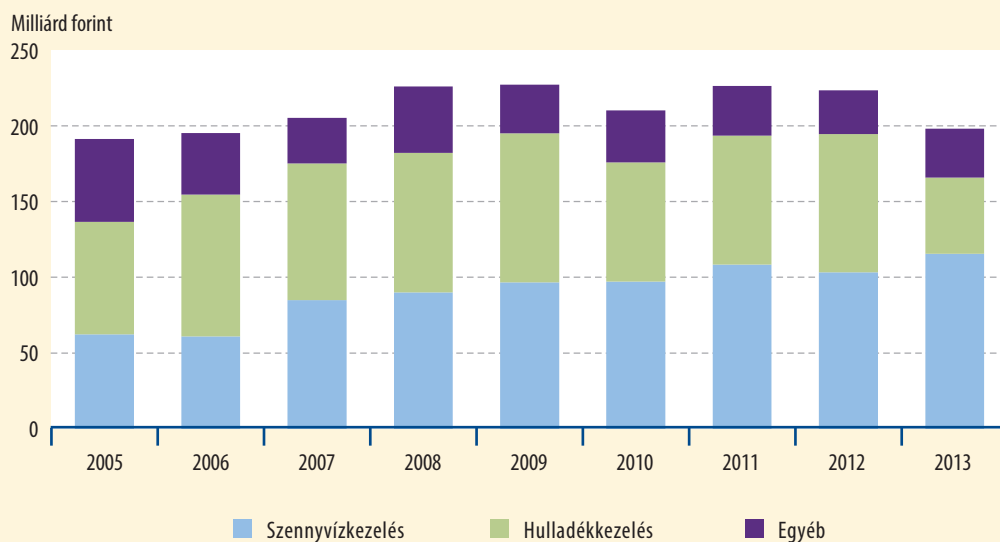
NL	1,44
MT	1,20
RO	0,95
LT, SI, UK	0,94
IT	0,88
LU	0,73
LV	0,71
BE	0,70
EU-28	0,68
BG	0,60
FI	0,59
FR	0,58
PL	0,53
DK	0,52
CZ	0,51
PT	0,48
HU	0,39
SE	0,33
HR	0,32
EE, SK	0,31
ES	0,26

1.32.2. ábra Környezetvédelmi beruházások Magyarországon környezeti területek szerint

2013-ban a szennyvízkezeléshez köthető környezetvédelmi beruházások aránya jelentős mértékben csökkent az előző évhez viszonyítva.

1.32.3. ábra Szervezetten belüli folyó környezetvédelmi ráfordítások környezeti területek szerint

A szervezetten belüli folyó környezetvédelmi ráfordítások esetében a három fő környezeti terület részaránya évről évre csupán kismértékben változik.

Stadat-táblák

5.9.1. Környezetvédelmi beruházások környezeti területek szerint

5.9.2. Környezetvédelmi beruházások gazdasági ágak szerint

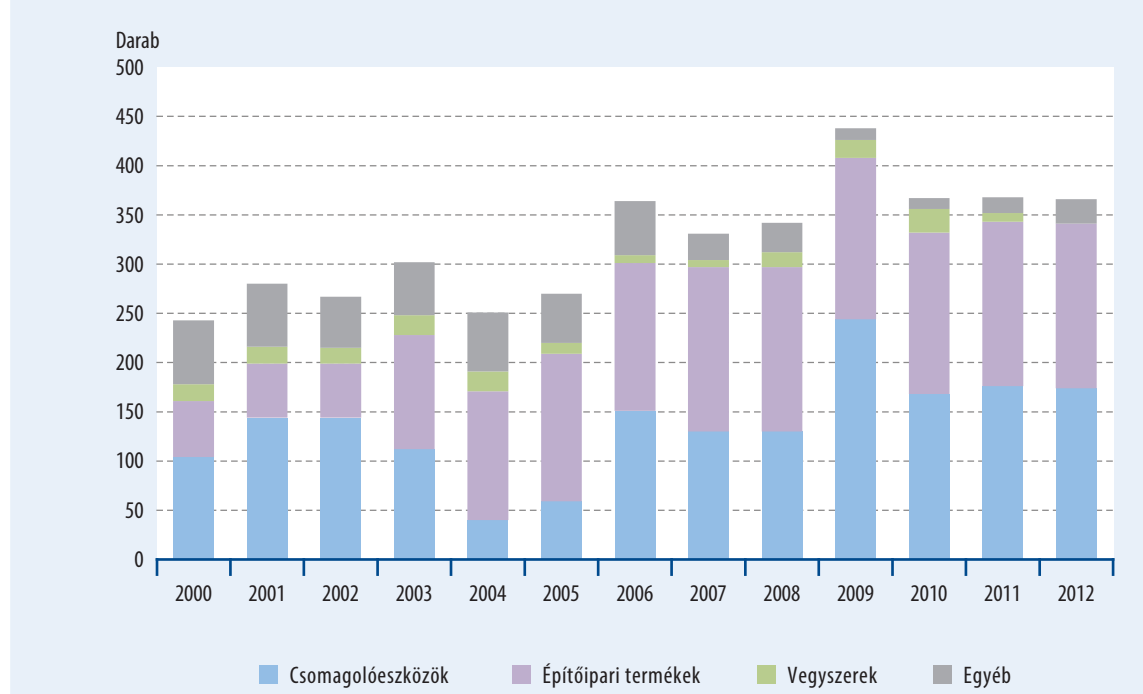
5.9.3. Szervezetten belüli folyó környezetvédelmi ráfordítások

Környezetbarát címkével ellátott termékek

Kulcsszavak környezetbarát termékek

1.33.1. ábra Környezetbarát tanúsítvánnyal rendelkező termékek termékcsopontonként

2000 és 2012 között összességében mintegy másfélszeresére növekedett a környezetbarát tanúsítvánnyal rendelkező termékek száma.

Relevancia Magyarországon 1993. szeptember 9-én a kormány határozatot hozott a környezetbarát termékeket megkülönböztető, a megfelelést tanúsító rendszer létrehozására. A határozat értelmében – a hasonló gazdasági és politikai helyzetben lévő országok közül elsőként hazánkban – az akkori Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium megalapította a Környezetbarát Termék Közhasznú Társaságot, amelynek feladata a minősítő-tanúsító rendszer koordinálása és működtetése.

A környezetbarát minősítés és tanúsítás célja a környezet iránti felelősségtudat erősítése, a gyártók, forgalmazók ösztönzése a környezeti szempontból kedvezőbb tulajdonságokkal rendelkező termékek és eljárások bevezetésére, illetve a fogyasztók tájékoztatása a minősített termékekről és szolgáltatásokról.

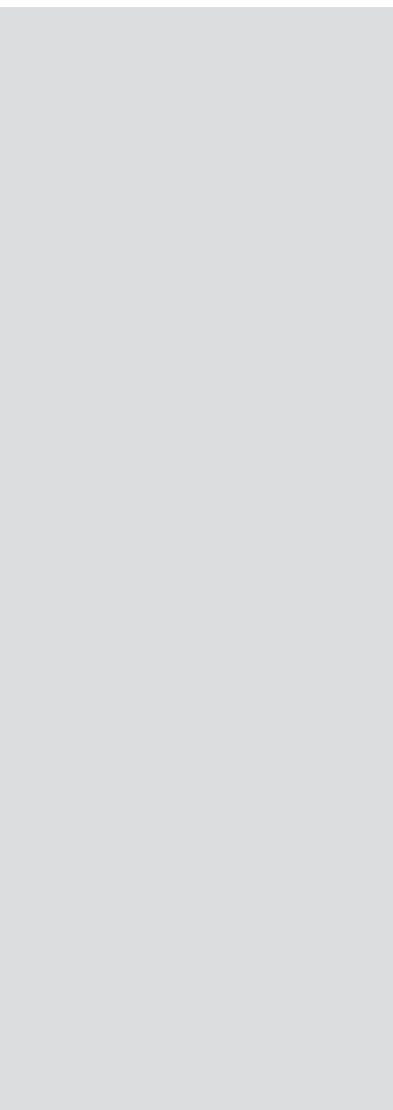
Elemzés Hazánkban a környezetbarát termék minősítéssel ellátott termékek száma 2000-hez képest 2009-re 80%-kal emelkedett. A vizsgált

időszakon belül a legjelentősebb termékcsoportok az építőipari termékek, a csomagolóeszközök, valamint az elektromos készülékek voltak. A következő évre jelentősen csökkent a környezetbarát tanúsítvánnyal rendelkező csomagolóeszközök, ezen belül a biológiai úton lebomló egyszer használatos műanyag csomagolóeszközök száma. 2010 és 2012 között alig változott a környezetbarát termékek száma.

Definíció A környezetbarát címkével ellátott termékek indikátor a Magyarországon bejegyzett, környezetbarát minősítéssel rendelkező termékek számát mutatja meg a legfontosabb termékcsopontonként.

2.

Társadalom

A társadalmi folyamatok alakulása

Demográfia

- Az előreszámítások a teljes függőségi arány jövőbeni folyamatos és jelentős emelkedését jelzik. A teljes függőségi arány értéke 2060-ban 1,2 körül lehet a népesség-előreszámítás jelenlegi alapváltozata szerint, tehát ezer aktív korúra 1200 inaktív korú juthat.
- A termékenység szintje már hosszú ideje nem biztosítja a népesség-utánpótlást. A reprodukciós szinttől (2,1) jóval elmarad a hazai érték, 2013-ban 1,34 volt.

Foglalkoztatottság

- A 2008 végén kezdődő globális gazdasági válság káros hatásai Magyarországot sem kímélték, a tömeges létszámleépítések miatti foglalkoztatottság visszaeséssel párhuzamosan nőtt a munka nélkül maradtak száma. 2011-től kezdődően a foglalkoztatottság mutatói javulnak. A foglalkoztatottak száma az elmúlt három évben folyamatosan növekedett.
- A munkanélküliségi ráta 2010-ben meghaladta a 11%-ot, majd lassan csökkenni kezdett, 2013-ban 10,2% volt.

Életkörülmények

- Magyarország a szegénységi arány tekintetében az EU tagállamai átlagánál kedvezőbb helyzetben van, az utóbbi években azonban növekedett az országban a mutató értéke. Figyelembe véve azonban, hogy a magyar átlagjövedelmi szint jóval alacsonyabb az unió tagállamainak többségére jellemzőnél, ez abszolút értelemben nem jelent kedvező helyzetet.
- A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége Magyarországon 2010-ig inkább csökkent, ezután azonban növekedésnek indult.
- Magyarországon a lakosság eladósodottsági rátája 1999-től folyamatosan emelkedett. 2010-ben a mutató 69%-on tetőzött. 2010 után a ráta csökkenni kezdett a jövedelem folyamatos növekedése és a hitelállomány mérséklődése miatt.

Fogyasztás

- Magyarországon 2000–2013 között az egy főre jutó éves közüzemi lakossági vízfogyasztás mintegy 12%-kal csökkent. A háztartási villamosenergia-fogyasztás az ezredforduló után előbb növekedett, majd többéves stagnálás után újra csökkent, 2013-ban a 2001-es fogyasztási szinttel azonos. A személygépjármű-állomány ugyanebben az időszakban 29%-kal bővült.

Egészség

- 2000 és 2013 között a férfiaknál közel 5, a nőknél 3 évvel emelkedett a születéskor várható élettartam. A nemek közötti különbség csökkent, de európai viszonylatban még mindig nagy a férfiak hátránya.
- A leggyakoribb megbetegedések a keringési rendszer betegségei, közülük első helyen a magasvérnyomás-betegség áll.

Oktatás

- Az elmúlt években az iskolázottsági szint emelkedett, az alacsony iskolai végzettségűek aránya csökkent.
- 2009-ig a rosszul olvasó tanulók aránya fokozatosan mérséklődött, ám a legutóbbi, 2012-es felmérés tanúsága szerint a helyzet jelentősen romlott.
- A korai iskolaelhagyók aránya 2000 és 2010 között kisebb megszakításokkal csökkent, majd – az uniós folyamatokkal ellentétben – növekedésnek indult, távolodva az uniós célértéktől.

Társadalmi kapcsolatok

- 1990-ben a magyar nonprofit szektor arányaiban is sokkal kisebb volt, mint a fejlett nyugat-európai országoké. Azóta számuk jelentősen emelkedett, társadalmi és gazdasági szerepük fokozatosan megerősödött. Az egy főre vetített szervezetszám tekintetében tehát Magyarország már megközelítette az európai átlagot, azonban mind gazdasági súly, mind foglalkoztatás tekintetében még jelentős az elmaradás.

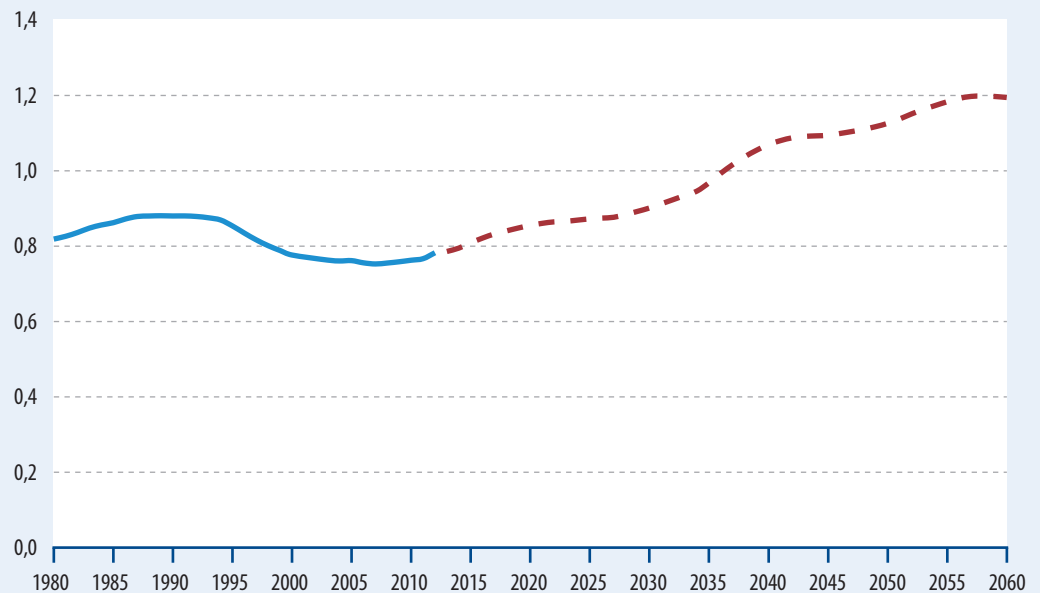
Fejezet	Sorszám	Mutató	Oldalszám	Értékelés
Demográfia	2.1.	Függőségi arány	76	
	2.2.	Teljes termékenységi arányszám	79	
	2.3.	Belföldi vándorlás	81	
	2.4.	Nemzetközi vándorlás	84	
Foglalkoztatottság	2.5.	Gazdasági aktivitás	86	
	2.6.	Foglalkoztatási arány	88	
	2.7.	Önfoglalkoztatók aránya – atipikus foglalkoztatás	91	
	2.8.	Munkanélküliségi ráta	94	
	2.9.	Tartós munkanélküliségi ráta	97	
	2.10.	A munkaerőpiacról való kilépés átlagos életkora	98	
	2.11.	Női–férfi kereseti rés	99	
Életkörülmények	2.12.	Szegénységi arány	101	
	2.13.	Szegénységi kockázat	104	
	2.14.	A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége	105	
	2.15.	A foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásban élők aránya	106	
	2.16.	A lakossági eladósodottsági ráta	108	
	2.17.	Fürdőszoba nélküli lakások aránya	109	
Fogyasztás	2.18.	Fogyasztási szerkezet	111	
	2.19.	Tápanyag- és élelmiszer-fogyasztás	114	
	2.20.	Kiskereskedelem	116	
	2.21.	Közműolló – kommunális ellátottság	118	
	2.22.	Lakossági közüzemi vízfogyasztás	120	
	2.23.	Háztartások villamosenergia-fogyasztása	122	
	2.24.	Internethasználat	124	
	2.25.	Személygépjármű-állomány	126	
	2.26.	Turisztikai célú kiadások	128	
	Egészség	2.27.	A várható élettartam	130
2.28.		Vélt egészség	133	
2.29.		Magas vérnyomás – krónikus betegségek	135	
2.30.		Anyagi okból meghiusult orvos-beteg találkozások	138	
2.31.		Dohányzók aránya	140	
2.32.		Alkoholfogyasztás	142	
2.33.		Öngyilkosság következtében meghaltak aránya	144	
2.34.		Halálozások kiemelt halálokok szerint	146	
2.35.		Standardizált halandósági hányados	148	
Oktatás	2.36.	Alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők aránya	150	
	2.37.	Roszul olvasó tanulók aránya	152	
	2.38.	Korai iskolaelhagyók	153	
	2.39.	Hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók	155	
	2.40.	Számítógépes ismeretek	157	
	2.41.	Egész életen át tartó tanulás	159	
	2.42.	Gyermekek óvodai és bölcsődei elhelyezési lehetősége	161	
Társadalmi kapcsolatok	2.43.	Civil szervezetek	164	
	2.44.	Az e-kormányzás elérhetősége	166	

Függőségi arány

Kulcsszavak **függőségi arány, eltartottsági mutatók, korösszetétel, korfa**

2.1.1. ábra **Teljes függőségi arány (a 20–59 éves korúakhoz viszonyítva)**

Forrás: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.

A 2007-es mélypont után a mutató értéke emelkedni kezdett.

Relevancia A függőségi (eltartottsági) mutatók a népesség korösszetételében történt változások legfontosabb indikátorai. Értéküket hosszabb távon befolyásolja a gyermekvállalás és a halandóság alakulása, valamint a vándorlás. A függőségi arány történelmi változásának általános trendje az, hogy a gyermekvállalás mérséklődésének hatására a kezdeti magas szintről előbb csökken, majd emelkedik, az életkor kitolódásának következtében. Ez utóbbi trend különösen erőteljesen bontakozik ki napjainkban a fejlett országokban és állít a társadalmak elé rendkívül komoly, hosszú távú kihívásokat. A függőségi arány értékét alapvetően befolyásolja, hogy kiket tekintünk aktív korúaknak. Napjaink tendenciája az aktív kor alsó és felső határának emelkedése – előbbi a hosszabb iskolázás, utóbbi a javuló életkilátások miatt. Az életút belső arányainak megőrzése szükséges a népességfejlődés fenntarthatóságához. A Nemze-

ti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia (NFFK) szerint a népesség csökkenésének mérséklésére elsősorban a családokat és a gyerekvállalást támogató intézkedések kialakítása szolgálhat. Ilyenek többek között a stabil és kiszámítható családtámogatási rendszer vagy a gyermekeket nevelők munkával kapcsolatos jogszabályi védelme. A gyermekvállalást ösztönzendő figyelembe kell venni az egyéni gyermeknevelési erőfeszítéseket (a felnevelt gyermekek számát és iskolázottságát) a nyugdíjmegállapítás szabályaiban.

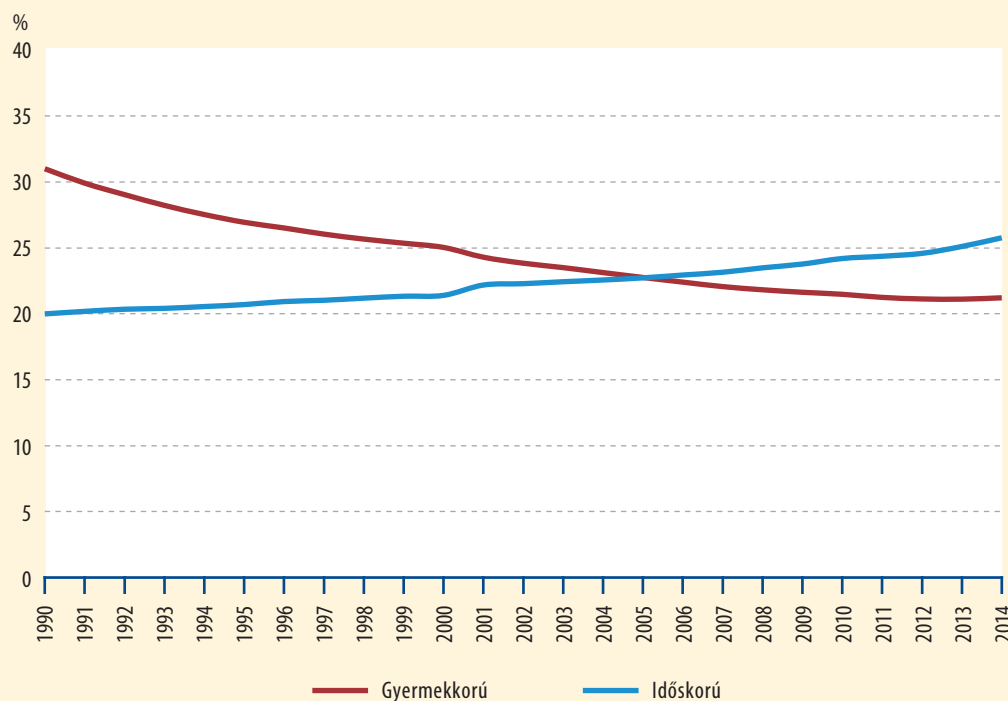
Elemzés Magyarországon 1980 elején a teljes függőségi arány értéke 0,819 volt, ezer aktív (20–59 éves) korúra 819 nem aktív (0–19 éves és 60 éves és idősebb) korú jutott. Az 1990-es évek termékenységi hullámvölgye a mutatót 0,8 alá vitte, a legalacsonyabb értéket 2007-ben figyelhetjük meg (0,753). Ez egyúttal a hosszabb távú trend mélypontja is, az előreszámítások a jövőben folyamatos és jelentős emelkedést jeleznek. A teljes függőségi arány értéke 2060-ban

A 15 év alatti és a 65 év feletti népesség eltartottsági rátája az Európai Unió országaiban, 2013, %

► EU-28 ◀

► HU, SI ◀

2.1.2. ábra A gyermekkorúak és az időskorúak eltartottsági rátájának alakulása

A 15 éven aluliak aránya az aktív korúakhoz képest folyamatosan csökken, a 65 éves és idősebb korúaké egyenletesen emelkedik.

1,2 körül lehet a népesség-előreszámítás jelenlegi alapváltozata szerint.

Nemzetközi kitekintés 2013-ban az Európai Unióban a 15 év alattiak és a 65 éves és idősebbek függőségi arányát kifejező eltartottsági ráta 51,1% volt. Az átlagosnál nagyobb értékek elsősorban a gazdaságilag fejlett országokban, Franciaországban, az Egyesült Királyságban, valamint a skandináv országokban vannak, ahol a termékenység az uniós átlag feletti és ehhez magas várható élettartam párosul. Magyarország a 46,2%-os értékkel az alacsonyabb eltartottsági rátájú országok közé tartozik, aminek oka elsősorban az európai viszonylatban alacsonyabb várható élettartam és a kedvezőtlen termékenység.

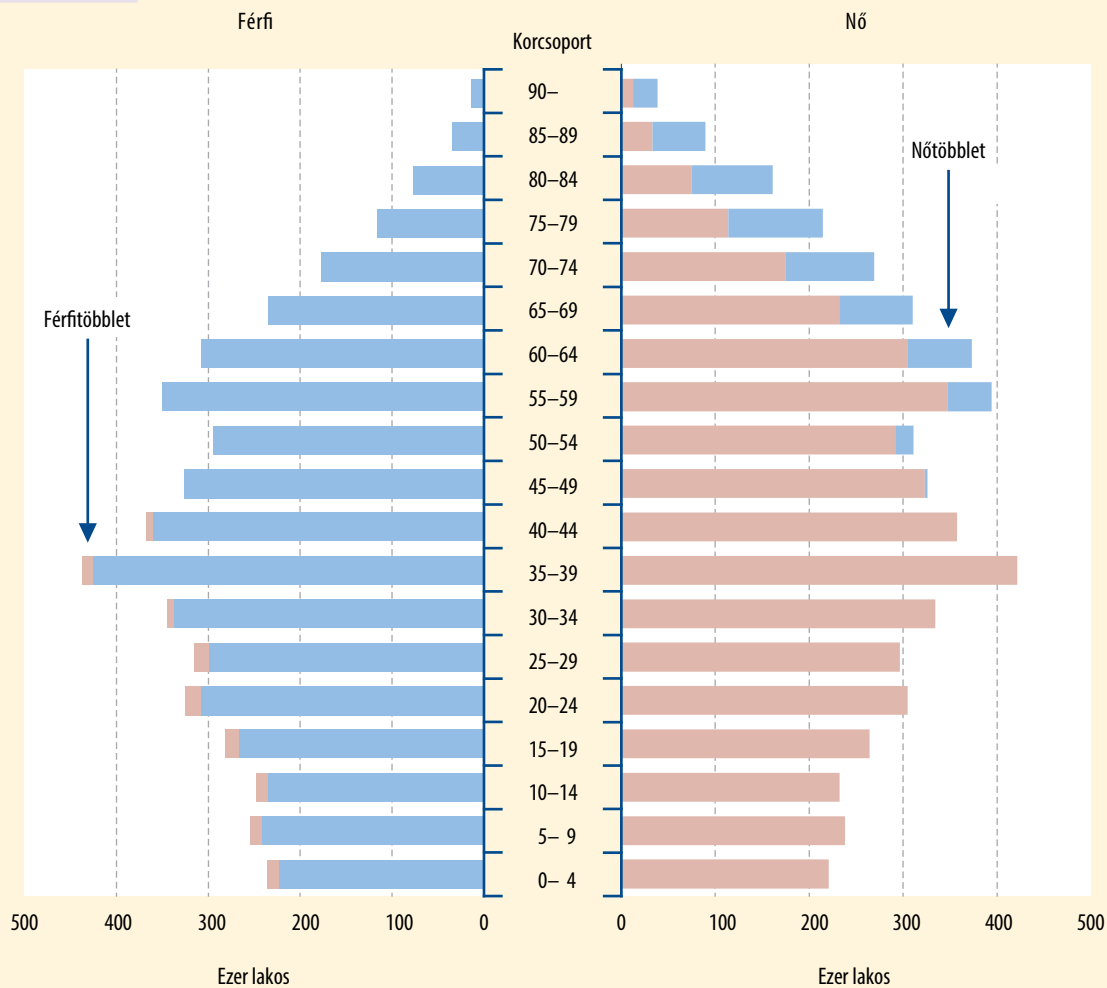
Részletek Az eltartottsági ráták számításánál három főbb korcsoportot emelhetünk ki, ezek egymáshoz viszonyított arányai jól mutatják a társadalom elöregedését, az egyes korcsoportok függőségi viszonyait, és előrevetítik a változások társadalmi-gazdasági hatásait. A három kiemelt korcsoport: a gyermekkorúak (0–14 évesek), a

felőtt vagy aktív korúak (15–64 évesek) és az időskorúak (65 éves és idősebbek).

A gyermekkorúak aránya folyamatosan csökkent az elmúlt évtizedekben. Ennek üteme az 1990-es években felgyorsult. 1990-ben még a népesség 1/5-e volt gyermekkorú, ez mára 15% alá csökkent. Ezzel párhuzamosan az időskorúak aránya folyamatosan, 13-ról 17% fölé emelkedett. A népesség öregedési folyamatát mutatja, hogy 2006 óta már több az időskorú, mint a gyermekkorú. Mindeközben az aktív korú népesség aránya az elmúlt több mint húsz évben 66-ról 68%-ra emelkedett, vagyis a gyermek- és időskorú népesség együttes aránya csökkent az aktív korú népességhez viszonyítva. Ezáltal még ha kismértékben is, de átmenetileg mérséklődött az aktív korú népességre nehezedő demográfiai eltartási teher.

A népesség összetételét szemlélteti a nők és férfiak számát életkor szerint ábrázoló ún. korfa. Az aktív és az inaktív korúak arányának kedvező irányú változását alapvetően az okozza, hogy az elmúlt húsz év során munkaképes korba léptek az 1970-es évek közepén született nagyobb létszámú nemzedékek, az 1950-es évek közepén született

2.1.3. ábra A népesség korösszetétele, 2014. január 1.

A születések számának csökkenése miatt a korfa alja karcsúsodik, a nemek közti arány 46 éves kortól eltörlődik a nők javára.

ugyancsak népes generációk pedig még munkaképes korban vannak. Ezzel párhuzamosan a születések száma jobban csökkent, mint ahogy az időskorúak száma nőtt. Mivel az aktív korúak száma még magas, kihasználhatjuk a korstruktúra változásából adódó előnyöket. Amikor az 1950-es évek közepén születettek nagy létszámú csoportjai elérik a 65 éves kort, ugrásszerűen emelkedni fog az időskorúak száma, ami növekvő terhet fog jelenteni a csökkenő számú aktív korú népességnek.

Definíciók

A teljes függőségi arány az egy aktív korúra jutó eltartási kötelezettséget fejezi ki.

A gyermeknépesség eltartottsági rátája: a gyermek népesség (0–14 éves) a 15–64 éves népesség százalékában.

Az idős népesség eltartottsági rátája: az idős népesség (65 éves és idősebb) a 15–64 éves népesség százalékában.

Az eltartott népesség rátája (eltartottsági ráta): a gyermek (0–14 éves) és az idős (65 éves és idősebb) népesség a 15–64 éves népesség százalékában.

Öregedési index: az idős népesség (65 éves és idősebb) a gyermeknépesség (0–14 éves) százalékában.

Stadat-táblák

1.1 Népesség, népmozgalom

6.1.2. A lakónépesség korcsoport szerint, január 1.

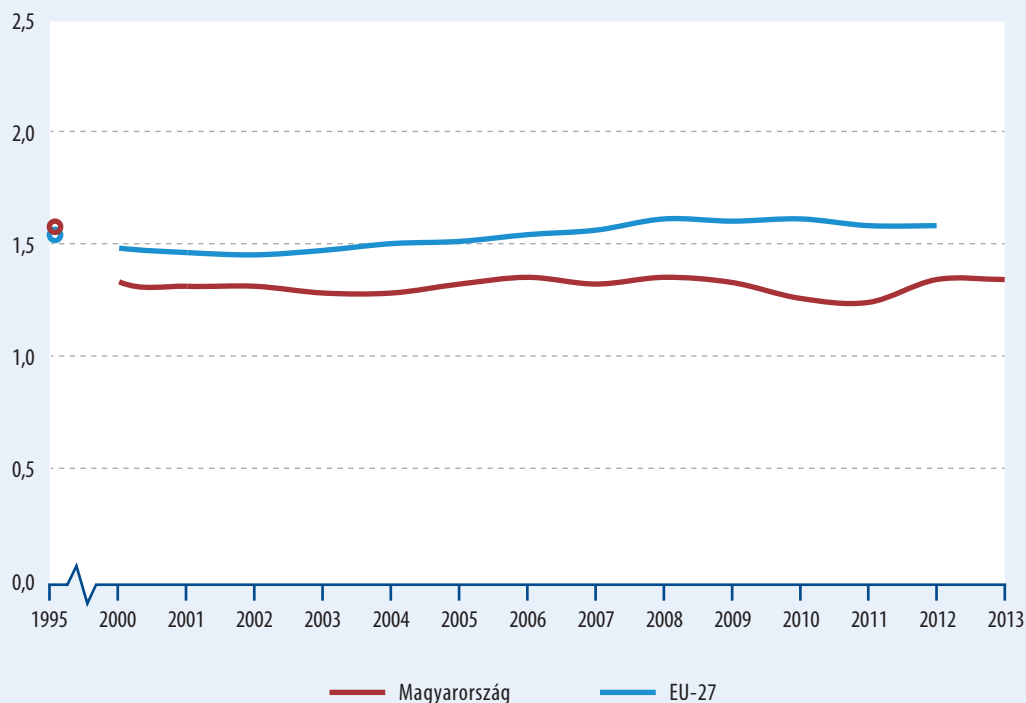
6.1.6. Eltartottsági ráta, öregedési index, január 1.

Teljes termékenységi arányszám

Kulcsszavak teljes termékenységi arányszám, élve születés, gyermekvállalás, termékenység, reprodukció

2.2.1. ábra Teljes termékenységi arányszám

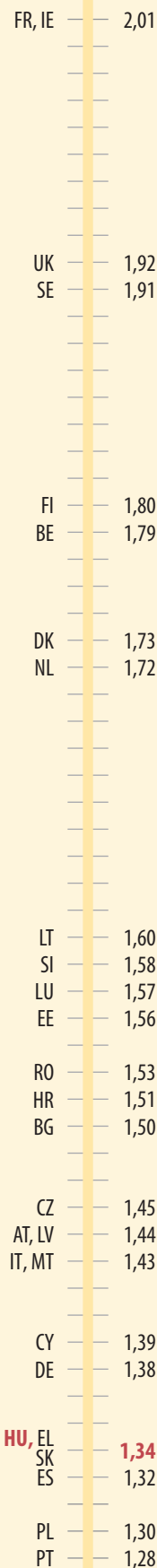

A termékenység szintje már hosszú ideje nem biztosítja a népesség-utánpótlást.

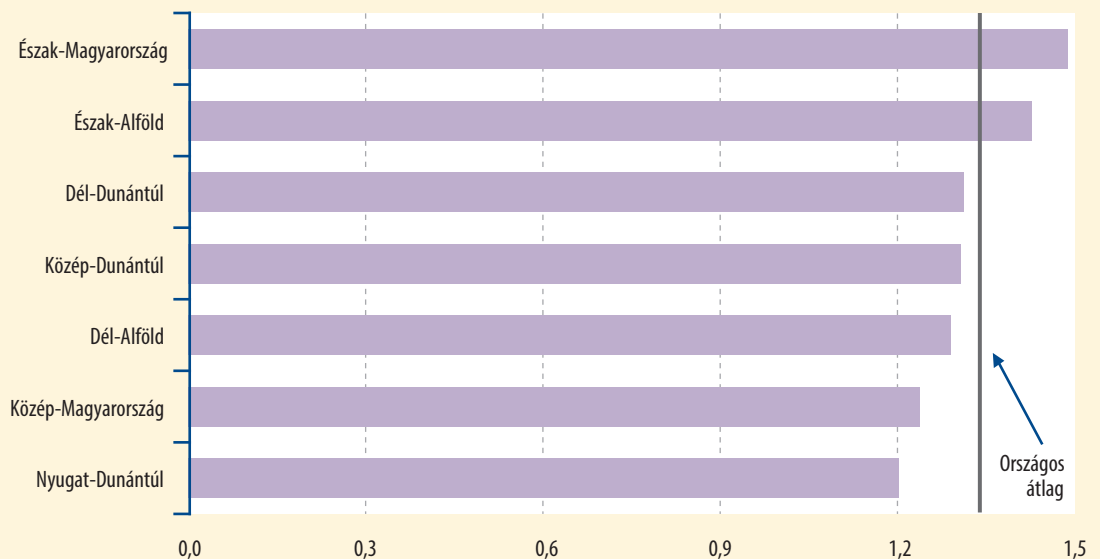
Relevancia Egy ország népességszáma fenntartható, ha teljes termékenységi arányszáma eléri a 2,1-et. Ezt nevezzük reprodukciós szintnek. Amennyiben a termékenység tartósan a reprodukciós szint alá kerül, az össznépesség csökken és öregszik. A reprodukciós szinthez közeli tartós termékenység kiegyensúlyozott korösszetételű népességet eredményez, ami nélkülözhetetlen feltétele a nyugdíjrendszer és az egészségügyi ellátórendszer hosszú távú fenntarthatóságának. A magas termékenység túlnépesedéshez is vezethet, ez olyan nehézségekkel jár együtt, mint például az élhető környezet és az erőforrások megterhelése. Az NFFK középtávon kívánatosnak és elérhetőnek tartja a születések számának növelését, a halandóság csökkentését, ezek eredményeképpen a népességfogyás lelassítását, hosszú távon a népességszám stabilizálását. A népesség csökkenésének mérséklésére elsősorban a családokat és a gyerekvállalást támogató intézkedések kialakítása szolgálhat.

Elemzés Az 1990-es években a termékenység erőteljesen csökkent, a 2000-es években pedig alacsony szinten ingadozott. 1990 és 2011 között 1,84-ről 1,24-re mérséklődött a termékenységi mutató értéke, majd 2012-ben 1,34-re emelkedett, és ezen a szinten maradt 2013-ban is. Míg 1990-ben mintegy 13%-kal maradt el a termékenység a reprodukció szintjétől, addig 2013-ban már 36%-kal. A termékenység alacsony szintje a későbbre halasztott születésekkel és a kevesebb gyermek vállalásával indokolható. A későbbi gyermekvállalás nem feltétlenül jár együtt a nők befejezett termékenységének csökkenésével, mivel életük során pótolhatják elhalasztott szüléseiket. Ezzel együtt megnő az esélye annak, hogy akaratuk ellenére az eredetileg tervezettnél kevesebb gyermeket vállalnak. A társadalomban kialakult termékenységi minta a felnövekvő fiatal generációk gyermekvállalási magatartására is hatással van.

Teljes termékenységi arányszám az Európai Unióban, 2012, egy nőre jutó gyermek

2.2.2. ábra Teljes termékenységi arányszám régióként, 2013

Számottevő a különbség az ország nyugati és keleti felének termékenysége között.

Nemzetközi kitekintés Az EU-28 országaiban 2002 és 2008 között folyamatosan emelkedett a teljes termékenységi arányszám, 1,45-ről 1,61-ra. 2009–2010-ben 1,6 körül ingadozott a mutató értéke, majd 2011-ben 1,58-ra csökkent, ami 2012-ben sem változott. Ez a termékenységi szint 25%-kal marad el a reprodukciós szinttől. 2012-ben Portugáliában (1,28), Lengyelországban (1,30) és Spanyolországban (1,32) volt a legalacsonyabb a termékenység. Magyarország Görögországgal és Szlovákiával a negyedik legalacsonyabb termékenységi szinttel (1,34) rendelkező ország volt. A legmagasabb termékenységi arányszám Írországot (2,01) és Franciaországot (2,0) jellemezte. Az egyes országok közötti különbségeket egyebek mellett a munkaerő-piaci sajátosságok, az eltérő szociális ellátórendszerek és a kulturális tényezők is befolyásolják.

Részletek 2013-ban a legmagasabb termékenységi régió sem érte el azt a szintet, ami 1990-ben a legalacsonyabb termékenységgel rendelkező régiót jellemezte. 1990-ben Közép-Magyarországon volt a legalacsonyabb a termékenységi mutató (1,58), Észak-Magyarországon pedig a reprodukciós szintet megközelítve a legmagasabb (2,08). 2013-ban Észak-Magyarország mutatója volt továbbra is a legmagasabb (1,49), a legalacsonyabb

pedig Nyugat-Dunántúlé (1,20). Az országos értéknél Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön jelentősen magasabb, a többi régióban alacsonyabb volt a termékenység mértéke. Az ország területi egységei közötti különbségek nem változtak számottevően az elmúlt évtizedben. Az egyszerű reprodukció szintjéhez képest a legalacsonyabb termékenységi régió közel 43, a legmagasabb termékenységi értékkel rendelkező pedig 29%-kal maradt el.

Definíció A teljes termékenységi arányszám azt fejezi ki, hogy egy nő élete folyamán hány gyermeknek adna életet az adott év kor szerinti születési gyakorisága mellett. Egy hipotetikus generáció befejezett termékenységét jelzi, amit az adott évi női korszpecifikus termékenységi arányszámok összegzésével számítunk ki.

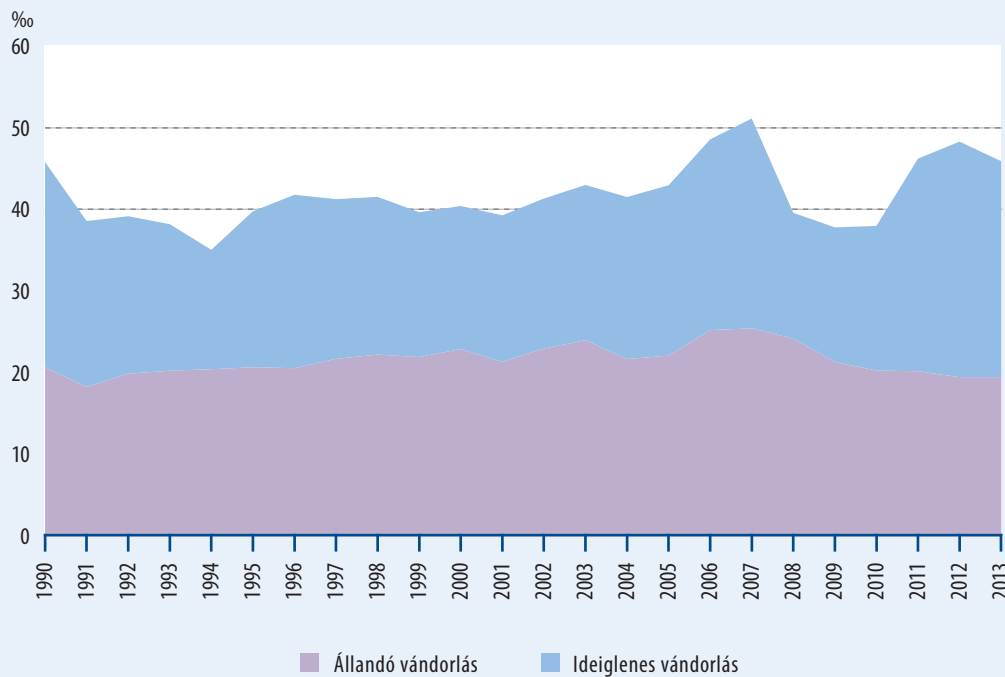
Stadat-táblák

1.1. Népeség, népmozgalom

Belföldi vándorlás

Kulcsszavak **belföldi vándorlás, vándorlás, állandó vándorlás, ideiglenes vándorlás, vándorlási különbszet**

2.3.1. ábra **Ezer lakosra jutó belföldi vándorlás a vándorlás típusa szerint**

2013-ban a belföldi vándorlások száma az előző évhez képest kismértékben visszaesett.

Relevancia A társadalmi, gazdasági változások a belföldi vándorlás mértékére és irányára is hatással vannak. Egy adott térség vándorlásban való részvételének nagysága és a pozitív vagy negatív vándorlási mérleg megmutatja, hogy a térség vesztese vagy nyertese a belföldi migrációnak, célterület-e, vagy inkább kiindulási bázisa a vándorlóknak. A belföldi vándormozgalommal jelentősen változhat egy adott régió népességének korstruktúrája és humán tőkéje, mivel a gazdaságilag fejlettebb területek jobban vonzzák a fiatal, képzett munkaerőt.

Elemzés A 2007-es tetőzést követő két év esése után a mobilitás az 1994-es mélypont közelébe süllyedt. 2011-ben erőteljes emelkedés következett be, ami elsősorban az ideiglenes vándorlások jogi hátterének változására vezethető vissza. A jogszabályváltozás hatása 2008-ban jelentkezett először, 2013-tól azonban már nem érvényesült. 2013-ban a lakóhely-változtatások ezer lakosra jutó aránya változatlan volt, míg a tartózkodá-

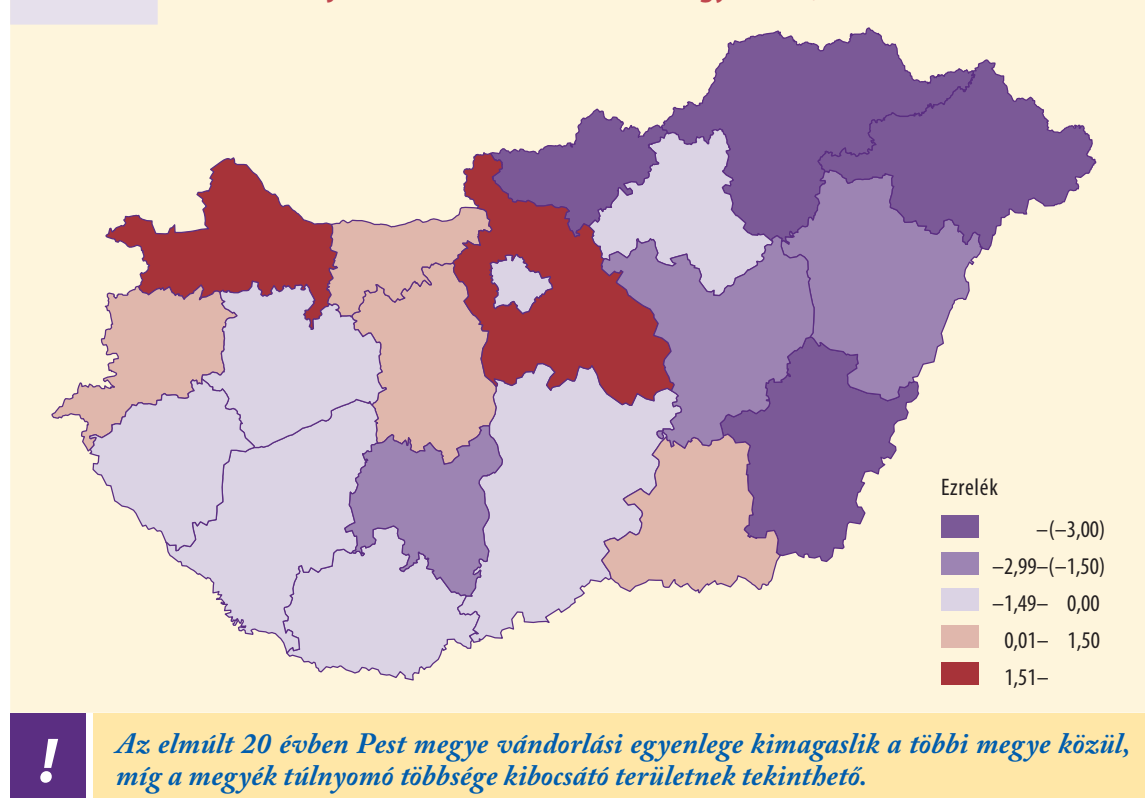
sihely-változtatások esetében csekély mértékű csökkenés jelentkezett az előző évhez képest.

Részletek Az állandólakóhely-változtatások száma általában magasabb volt és egyenletesebben alakult az elmúlt két évtizedben, szemben az ideiglenes vándorlások ingadozásokkal tarkított trendjével. 2011 óta azonban ez a trend megfordult, azaz az elmúlt években már többen változtattak tartózkodási, mint lakóhelyet.

Az állandó vándorlások egyenletesen növekvő tendenciája 2007-ben megtorpant. Lassú csökkenés következett, 2013-ban 192 ezer állandó lakóhely változtatást regisztráltak, ami a legalacsonyabb érték az 1991-es mélypont után az elmúlt 20 évben. A négy év alatt bekövetkezett 63 ezres csökkenés a lakóhely-regisztrációk változtatásában az elmúlt 35 évben példa nélküli, utoljára 1988 és 1991 között volt hasonló nagyságrendű (44 ezres) süllyedés.

Az ideiglenes vándorlás elemzésénél figyelembe kell venni a jogszabályi környezet változását,

2.3.2. ábra Ezer lakosra jutó vándorlási különbszet megyénként, 1990–2013

ami jelentősen befolyásolta az utóbbi évek adatait. A 2008-as, több mint százezres esetszámcsökkenés ennek tudható be, ahogy az is, hogy 2011-ben ismét meghaladta a 260 ezres szintet a regisztrált tartózkodási helyet váltók száma. Ugyanakkor az elmúlt években stabilizálódott a tartózkodási helyet változtatók magas száma.

Az elmúlt 20 évben Pest megye vándorlási egyenlege kimagaslik a többi megye közül. Migrációs szempontból kibocsátó területnek tekinthető a megyék túlnyomó többsége, a legrosszabb a keleti, gazdaságilag fejletlenebb megyék (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár, Nógrád, Békés) népességmegtartó képessége. A Dunától keletre (Pest megyét leszámítva) egyedül Csongrád megyének volt pozitív belföldi vándorlási egyenlege.

Budapest helyzete sajátos. 1990–1992 között a teljes vándorlási mérlege pozitív volt, majd ezt követő időszakban 2006-ig elvándorlás történt, ami főként az agglomeráció településeire történő költözésekből adódott. 2007-től azonban Budapest helyzete megváltozott és vándorlási többlet jellemzi.

Definíciók

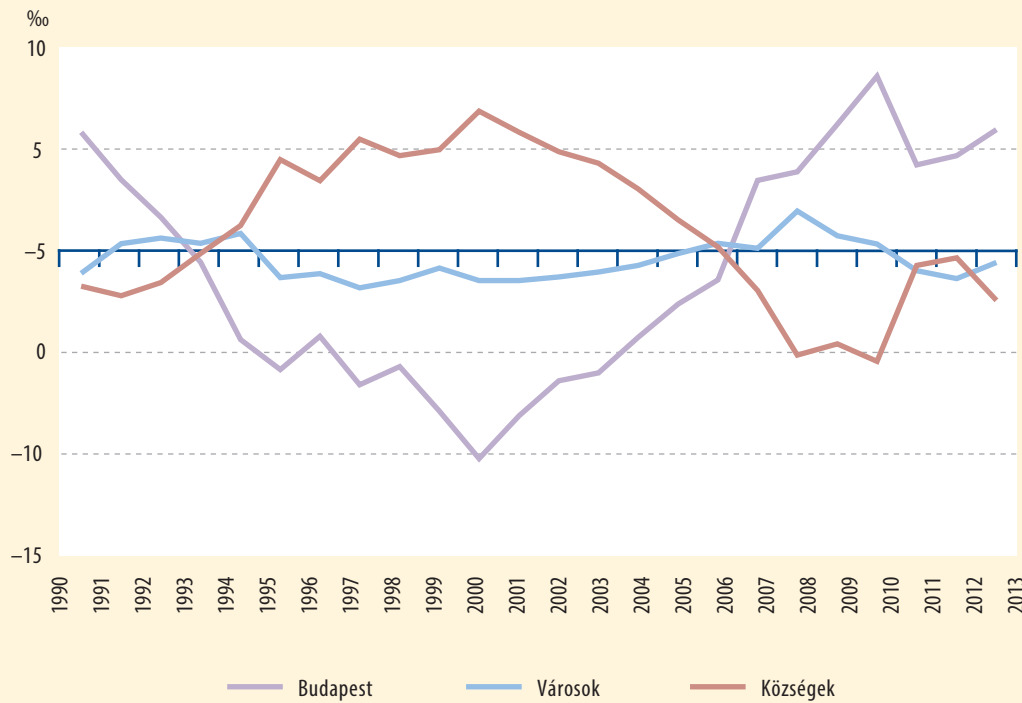
A belföldi vándorlás a népesség országon belüli térbeli, földrajzi mozgását követi nyomon, statisztika számbavételének alapja a lakcím bejelentési rendszer.

Állandó vándorlás: az a lakóhely-változtatás, amikor a vándorló lakóhelyét elhagyva más településen levő lakást jelöl meg lakóhelyéül.

Ideiglenes vándorlás: az a településhatárt átlépő lakásváltoztatás, amikor a vándorló lakóhelyét fenntartva változtat lakást, és új lakását tartózkodási helynek jelöli meg, valamint akkor is, ha egyik tartózkodási helyről másik tartózkodási helyre költözik.

Belföldi vándorlási különbszet: egy adott közigazgatási egységbe állandó vagy ideiglenes jelleggel bejelentkezők, valamint visszavándorlók és az onnan más közigazgatási egységbe állandó vagy ideiglenes jelleggel bejelentkezők és visszavándorlók számának különbszete.

2.3.3. ábra Ezer lakosra jutó vándorlási különbség településtípusok szerint

Hosszú kivándorlási periódus után az elmúlt hét évben a főváros vándorlási nyereséget tudott felmutatni, a többi város és község rovására.

Stadat-táblák

1.5. Belföldi vándorlás

6.1.4. A népmozgalmi események

6.1.5. A népmozgalom főbb arányszámjai

Nemzetközi vándorlás

Kulcsszavak nemzetközi vándorlás, külföldön születettek aránya, születés országa, állampolgárság

2.4.1. ábra Külföldön született népesség aránya a teljes népességhez viszonyítva

^{a)} 2001 és 2011-ben Németország, Málta és Ciprus adatai nélkül.

A népességben belül a külföldön születettek aránya növekszik, de így is jóval az Európai Unió átlag alatt marad.

Relevancia A bevándorlás hosszú távú hatásának jó mutatója a külföldön született népesség aránya, hiszen az országban élő külföldi állampolgárok mellett tartalmazza azon külföldi bevándorlókat is, akik időközben magyar állampolgárságot kaptak, illetve azokat is, akik külföldön élőként kapták meg a magyar állampolgárságot és utána vándoroltak Magyarországra. A Keretstratégia (NFFK) megállapítja, hogy Magyarország népessége veszélyes ütemben fogy, ezért más intézkedések mellett meg kell kezdeni egy bevándorlási politika kialakítását.

Elemzés A 2014. január 1-jei magyarországi népesség 4,5%-a született külföldön, túlnyomó részük valamely szomszédos országban (72%), ezen belül is a legtöbben Romániában (44%). A távolabbi országok közül Németországnak van kiemelkedő szerepe, ahonnan a vizsgált népesség 7%-a származik. A külföldön születettek két nagy csoportra oszthatók: közel kétharmaduk (70%) magyar állampolgársággal rendelkezik, kibocsátó területük jórészt a szomszédos országok, közel egyharmaduknak (30%) viszont kizárólag külföldi

állampolgársága van. Közülük Németországból és Kínából érkeztek nagyobb arányban.

A külföldön születettek aránya folyamatosan növekszik. Ez egyrészt a külföldi állampolgárok pozitív vándorlási egyenlegének, másrészt a külföldön honosított magyar állampolgárságú bevándorlók növekvő számának köszönhető.

Nemzetközi kitekintés A külföldről származók arányának növekedése az Európai Unió legtöbb országára szintén jellemző, átlagos mértéke viszont több mint kétszerese a magyarországinak. 2013-ban az Európai Unió népességének átlagosan 11,2%-a származott külföldről. A migránsok aránya Luxemburgban kiemelkedően magas, az EU-átlag majd négyszerese. Emellett a Cipruson élő külföldön született népesség is jelentős, az EU-átlag több mint kétszerese. A legkisebb értékeket kelet-közép-európai szomszédjainknál találjuk. Csehországban, Szlovákiában, Lengyelországban, Bulgáriában és Romániában 4% alatti a külföldön születettek aránya.

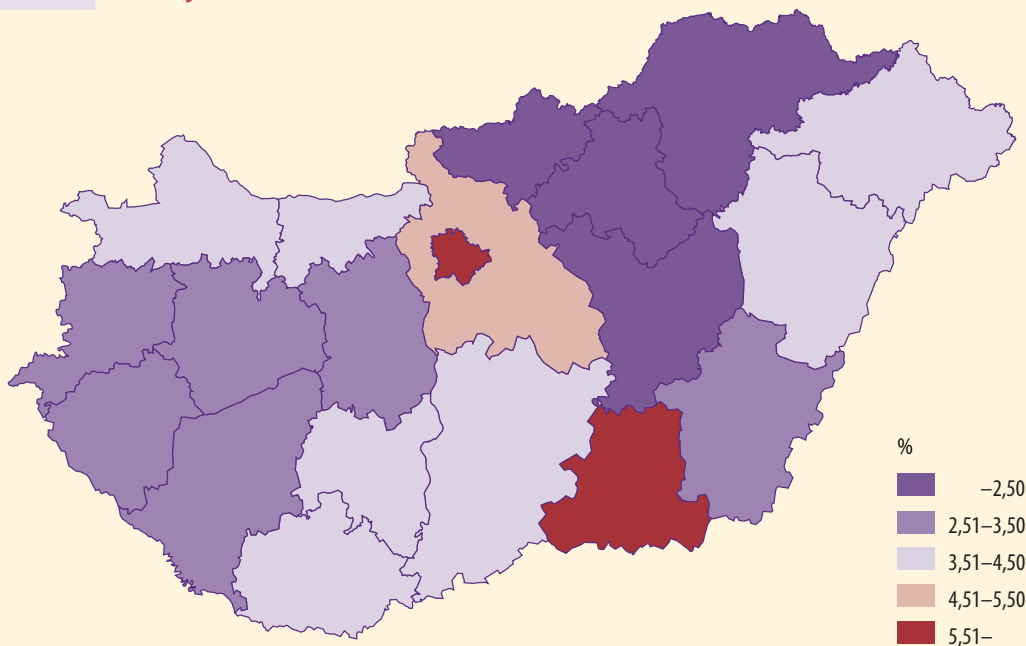
Részletek A legmagasabb arányban Közép-Magyarországon élnek külföldről származók, azon belül a budapestiek 8,4, míg Pest megye lakosságának 5,3%-a migráns hátterű. Hasonló arány

Külföldön született népesség aránya a teljes népességhez viszonyítva, 2013, %

LU	42,4
CY	23,2
AT	16,1
IE	16,0
BE	15,7
SE	15,4
EE	15,0
LV	13,8
HR	13,5
ES	13,2
DE	12,4
UK	12,3
FR	11,5
NL	11,5
SI	11,3
EU-28	11,3
EL	11,2
DK	9,8
IT	9,5
MT	8,9
PT	8,4
FI	5,2
LT	4,7
HU	4,3
CZ	3,7
SK	2,9
PL	1,8
BG	1,3
RO	0,9

2.4.2. ábra

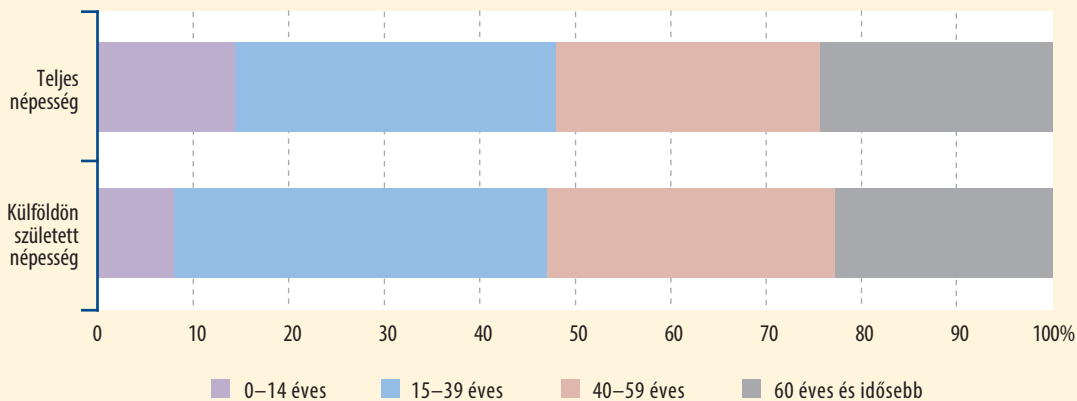
Külföldön születettek aránya a teljes népességhez viszonyítva megyénként, 2014. január 1.

A külföldi származásúak aránya Közép-Magyarországon, azon belül pedig Budapesten a legmagasabb.

2.4.3. ábra

A teljes- és a külföldön született népesség kormegoszlása, 2014. január 1.

A külföldi származásúak körében az aktív korúak aránya nagyobb, mint a teljes népességben.

csak Csongrád megyére jellemző, ahol a népesség 6,0%-a született külföldön. Legkisebb arányban Észak-Magyarországon, azon belül is Borsod-Abaúj-Zemplén megyében élnek külföldről származók (1,7%), de hasonló az arányuk Jász-Nagykun-Szolnok megyében is.

A külföldön született népesség kormegoszlása kedvezőbb a teljes hazai népességhez viszonyítva, mivel 69%-uk a gazdaságilag aktív, 15–59 éves korcsoportba esik, míg a népesség összességében ez az arány 61%.

Definíció A külföldön született népesség aránya a teljes népességhez képest megmutatja, hogy a teljes népesség hány százaléka született Magyarország határain kívül.

Stadat-táblák

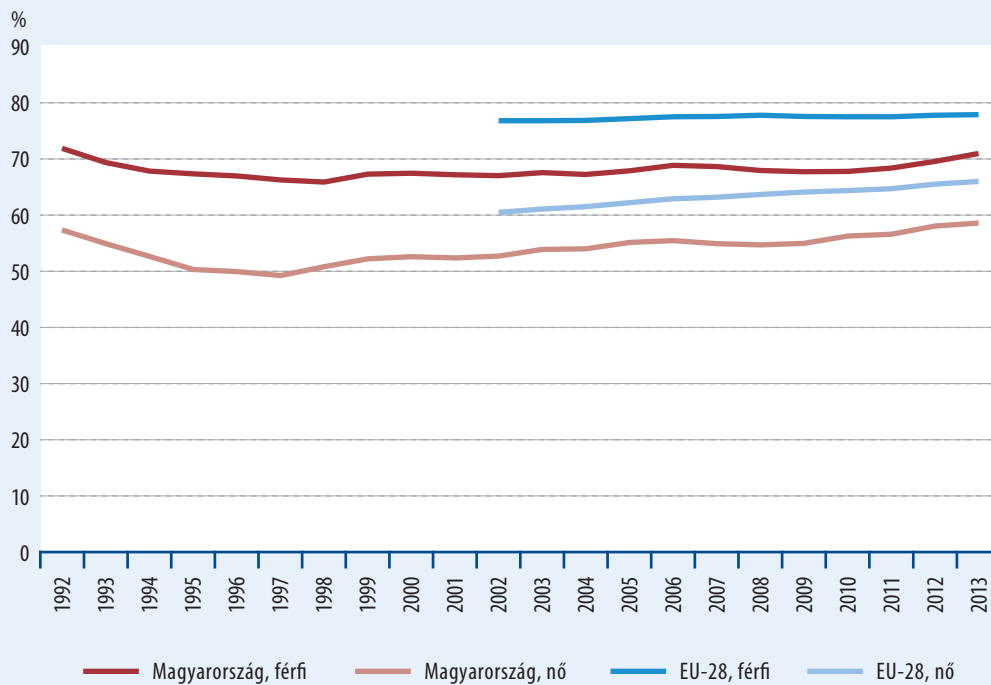
1.6. Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok földrészek, országok és nemek szerint, január 1.

Gazdasági aktivitás

Kulcsszavak gazdasági aktivitás, gazdaságilag aktívak, gazdaságilag inaktívak

2.5.1. ábra A 15–64 éves gazdaságilag aktív népesség aránya

2010-től kezdődően nőtt a gazdaságilag aktívok száma, 2011-ben a foglalkoztatottak számának bővülése már felülmúlta a munkanélküliek számának csökkenését.

Relevancia A társadalmi kohézió a fenntarthatóság egyik alappillére. A munkaerő-piaci részvétel növelése kulcsfontosságú a társadalmi kohézió javítása és a leszakadó társadalmi rétegek újra integrálása szempontjából. Ennek egyik eleme a foglalkoztatottság bővítése, a másik az állástalanok munkaerő-piaci aktivitásának növelése, illetve az inaktív csoportok bevonása a munkakeresésbe. A gazdasági aktivitás legfontosabb mérőszáma a 15–64 éves népességén belüli arányszám.

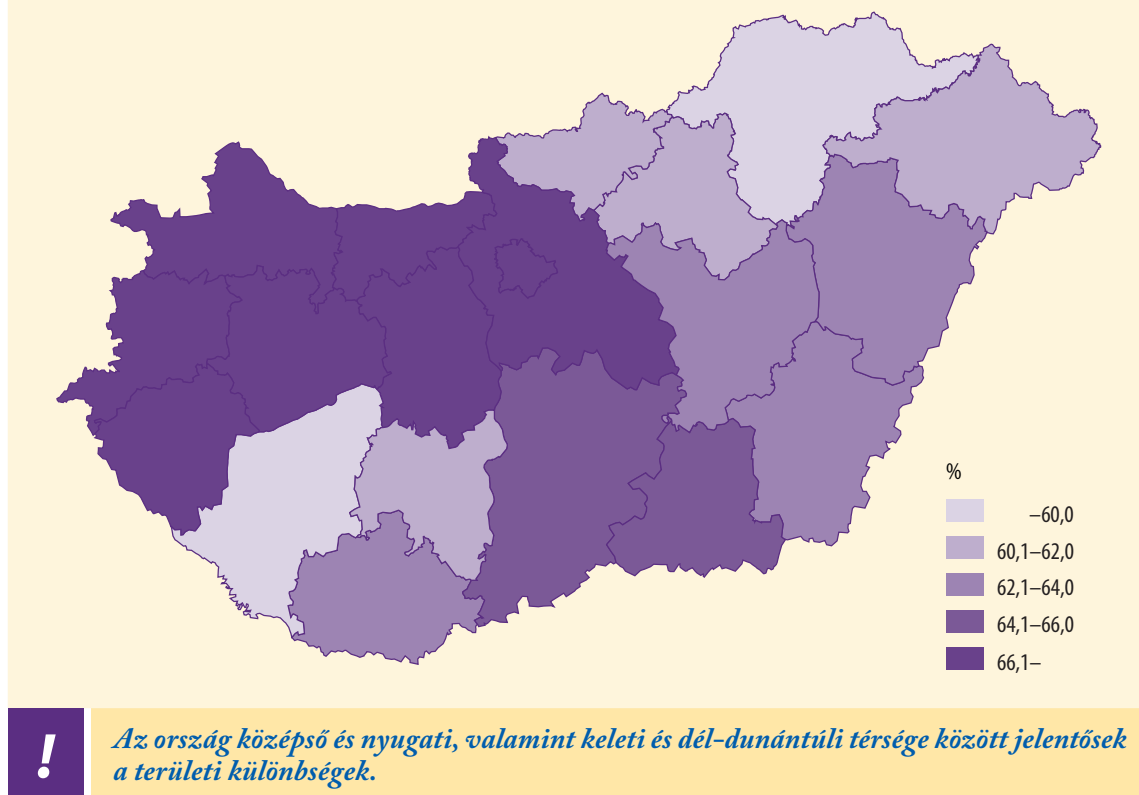
Elemzés Magyarországon a rendszerváltást követően a gazdasági recesszió hatására a foglalkoztatottak száma nagymértékben csökkent. Az állásukat elvesztőknek csak egy része jelent meg munkanélküliként a munkaerőpiacon, a többiek az inaktívok létszámát gyarapítva kerültek ki onnan. Így a gazdaságilag aktívok száma és aránya az 1990-es évek második feléig folyamatosan csökkent, 1997-ben érte el a mélypontját, amit egy las-

sú (visszaesésekkel tarkított) emelkedés követett. Magyarországon tehát jellemzővé vált az inaktivitás magas szintje, a munkaerő-kereslet nem tudta felszívni azokat a munkaképes korúakat, akik tartósan kívül rekedtek, vagy más megélhetési forrást találva önként kivonultak a munkaerőpiacról. A 2008 végén kezdődő globális gazdasági válság káros hatásai Magyarországot sem kímélték, a tömeges létszámleépítések miatti foglalkoztatottság visszaeséssel párhuzamosan nőtt a munka nélkül maradtak száma. A válságot követő két évben a munkaerőpiac nagysága nem változott, vagyis a válság hatására a munkaerőpiac ugyan átrendezőődött, de az inaktivitás nem nőtt tovább. 2011-től kezdődően a foglalkoztatottság mutatói javulnak. A foglalkoztatottak száma az azóta eltelt három évben folyamatosan növekedett, ezzel párhuzamosan a munkanélküliek számának változása évről évre eltérő. A munkanélkülieken belül elsősorban a hátrányos helyzetű álláskeresők csoportja növekedett, amit a közfoglalkoztatásba való bevonásukkal próbálnak ellensúlyozni.

A 15–64 éves gazdaságilag aktív népesség aránya az Európai Unióban, 2013, %

SE	81,1
NL	79,7
DK	78,1
DE	77,5
UK	76,6
AT	76,1
FI	75,2
EE	75,1
ES	74,3
LV	74,0
CY, PT	73,6
CZ	72,9
LT	72,4
EU-28	72,0
FR	71,2
SI	70,5
LU, SK	69,9
IE	69,8
BG	68,4
EL	68,0
BE	67,5
PL	67,0
HU	65,1
MT	65,0
RO	64,6
HR	63,7
IT	63,5

2.5.2. ábra A 15–64 éves gazdaságilag aktív népesség aránya megyénként, 2013

Nemzetközi kitekintés Magyarország a gazdasági aktivitás tekintetében lemaradásban van az Európai Unió 28 tagországának átlagához képest. A különbség a válságot követően 9–10 százalékpont között mozgott, jelenleg 7–8 százalékpont körüli hazánk lemaradása.

Részletek A területi különbségek a rendszerváltás után látványosan növekedtek, a csúcstól a 2000 körüli években érték el: a legjobb (Közép-Magyarország, Nyugat-Dunántúl), illetve a legrosszabb (Észak-Alföld, Észak-Magyarország) mutatóval rendelkező régiók közti különbség ekkor tartósan 10 százalékpont fölött volt. 2008-tól kezdődően az értékek közelednek, hiszen a válság a munkaerőpiaci szempontból kedvezőbb helyzetben lévő térségek nagy részét (Nyugat-Dunántúl, Közép-Dunántúl) érzékenyebben érintette, míg a hátrányos helyzetű régiókban a foglalkoztatottságot tekintve nem következett be jelentősebb visszaesés. A területi különbségek az elmúlt három évben újból növekedtek, ami többek között a fejlettebb térségek válságot követő talpra állásával magyarázható. 2013-ban a legjobb értékkel Budapest (70,2%), illetve Győr-Moson-Sopron és Vas megye (67%) szerepelt, míg a legkedvezőtlen helyzetben Borsod-Abaúj-Zemplén, Somogy, valamint Nógrád megye voltak, 60% alatti aktivitási rátával.

Definíciók

Gazdaságilag aktívak azok, akik foglalkoztatottként vagy munkanélküliként jelen vannak a munkaerőpiacon.

Gazdaságilag nem aktívak azok, akik a vonatkozó héten nem dolgoztak, illetve nem volt rendszeres, jövedelmet biztosító munkájuk és nem is kerestek munkát, vagy kerestek, de nem tudtak volna munkába állni. Idetartoznak – többek között – a passzív munkanélküliek, akik szeretnének munkát, de kedvezőtlennek ítélve elhelyezkedési esélyeiket meg sem kísérik az álláskeresést.

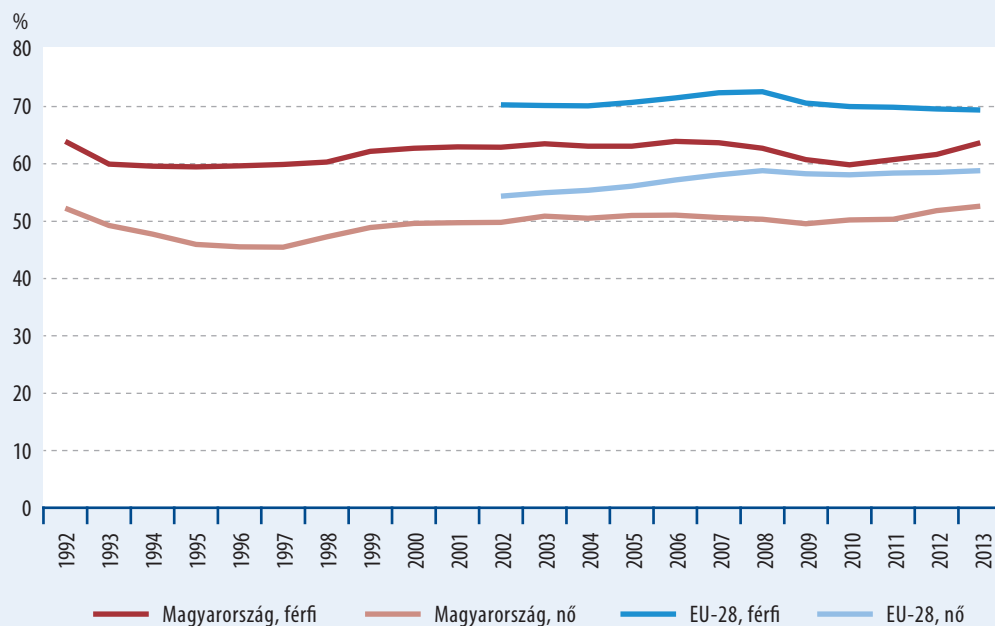
Stadat-táblák
2.1. Munkaerőpiac

Foglalkoztatási arány

Kulcsszavak foglalkoztatási arány, foglalkoztatottság

2.6.1. ábra A 15–64 évesek foglalkoztatási rátájának alakulása

Az ezredfordulót követően stagnált a hazai foglalkoztatás szintje, ezt a válság tovább rontotta, 2011-től azonban növekvő trend látható.

Relevancia A humán erőforrások értékét alapvetően meghatározza a munkavégzésre való képesség, miközben a munka végzése hatással van az emberek humán erőforrásainak alakulására is. A szegénység elleni küzdelem és az esélyegyenlőtlenségek csökkentésének fontos eszköze a foglalkoztatottság növelése és a hátrányokkal induló csoportok munkaerő-piaci pozícióinak javítása. A foglalkoztatás nemcsak a jövedelmi biztonságot növeli, de a társadalmi tőke megalapozásán és fejlesztésén keresztül erősíti a társadalmi integrációt. A Keretstratégia megállapítja, hogy nemzetközi összehasonlításban alacsony a foglalkoztatottság szintje. A társadalmi kirekesztettség mérséklését célzó programok segítségével a munkába bevonhatók körét bővíteni, a foglalkoztatottságot javítani szükséges.

Elemzés A rendszerváltást követő gazdasági sokk hatására 1996-ig drámaian csökkent a foglalkoztatottság, ekkor a 15–64 évesek mindössze 52%-a tartozott a foglalkoztatottak táborához. Ezt kö-

vetően a foglalkoztatás mértéke lassú ütemben emelkedett, majd a 2000-es évek elejétől 2008-ig gyakorlatilag stagnált. A gazdasági válság hatására jelentősen, 2 százalékponttal esett a foglalkoztatottság. Az élénkülés 2011-ben kezdődött, látványos növekedést a 2012-es és 2013-as év hozott, mely 20 éve nem látott szintre emelte a foglalkoztatási mutatót. 2013-ban a 15-64 évesek körében a rátaérték 58,1%-os volt.

A közfoglalkoztatás 2009-ben kezdődő kiterjesztése nagyban hozzájárult a foglalkoztatottság növekedéséhez és ezzel a mutató jelentős javulásához. Ugrásszerű változás 2012-től mutatható ki, ami összhangban van ezen foglalkoztatáspolitikai eszköz egyre intenzívebb alkalmazásával, valamint azzal, hogy Magyarországon a szociális segélyezési rendszer a közfoglalkoztatásban való részvételhez köti az ellátás folyósítását. A közfoglalkoztatottak száma a válság előtti évekhez képest többszörösére nőtt. A külföldi telephelyen dolgozók száma is fokozatosan bővült az elmúlt években, ami 2013-ban közel 100 ezer fő volt.

A foglalkoztatás utóbbi években tapasztalt növekedéséhez a hazai elsődleges (nyílt) munkaerő-piacon történő foglalkoztatás, a közfog-

A 15–64 évesek foglalkoztatási rátája az Európai Unióban, 2013, %

SE 74,4
DE 73,3
DK 72,5
AT 72,3
UK 70,8
FI 68,9
EE 68,5
CZ 67,7
LU 65,7
LV 65,0
EU-28, FR 64,1
LT 63,7
SI 63,3

BE 61,8
CY 61,7
PT 61,1
MT 60,8
IE 60,5
PL 60,0
SK 59,9
RO 59,7
BG 59,5

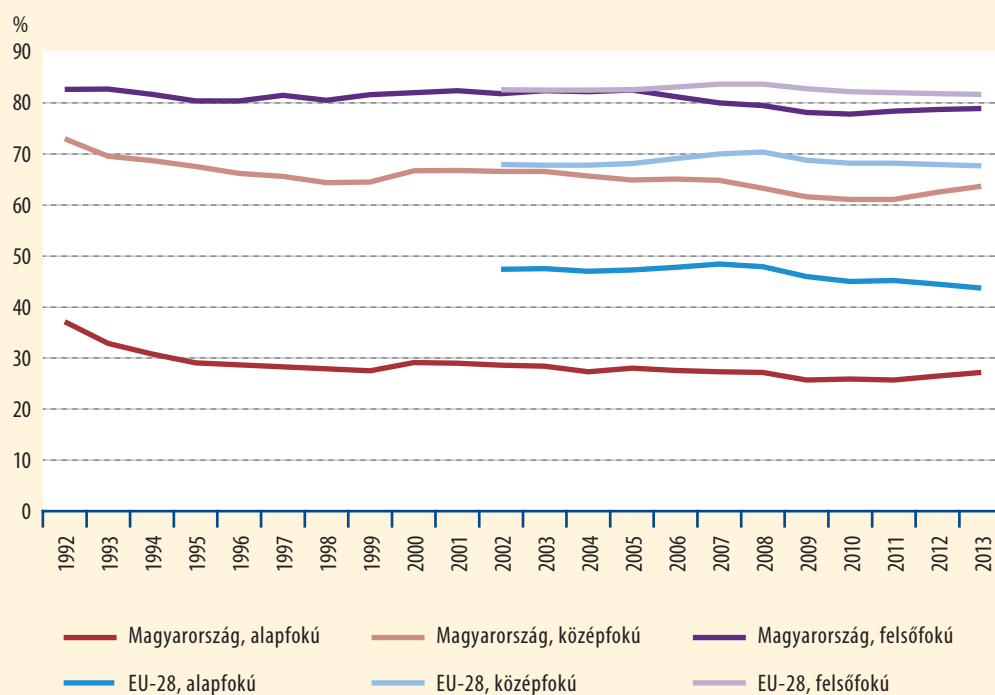
HU 58,4

IT 55,6
ES 54,8

HR 52,5

EL 49,3

2.6.2. ábra A foglalkoztatási ráta alakulása a legmagasabb iskolai végzettség szerint

Az alacsony iskolai végzettségűek foglalkoztatási rátája jelentősen elmarad az európai átlagtól.

lalkoztatás és a külföldi munkavállalás bővülése egyaránt hozzájárult.

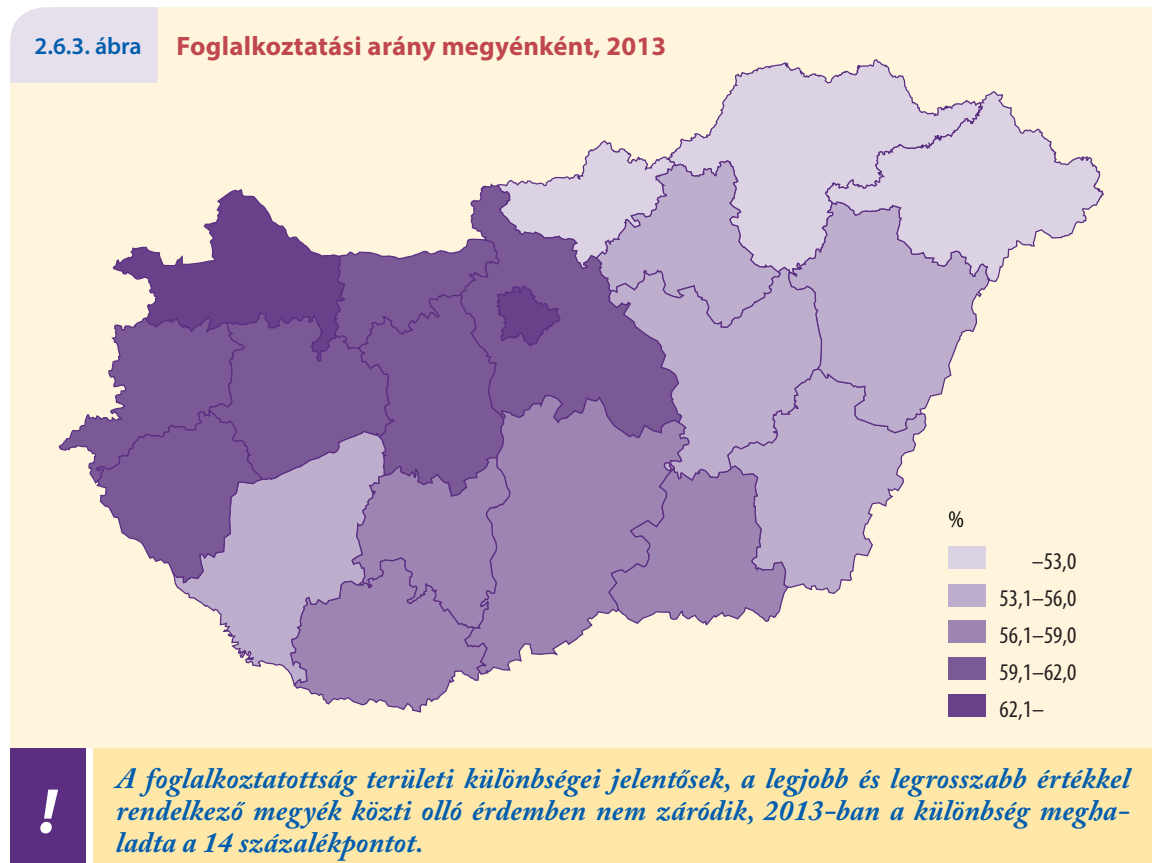
Nemzetközi kitekintés A magyar foglalkoztatási arány alacsonyabb az EU átlagánál. A 15-64 éves korcsoportot vizsgálva látszik, hogy a különbség 2004 óta folyamatosan növekedett, és a válság körüli években tetőzött (9,5 százalékpont). Ezt követően Magyarországon az uniós átlagot meghaladóan nőtt a foglalkoztatási ráta, ennek eredményeként 2013-ra a lemaradás 6,0 százalékpontra csökkent, de egyes korcsoportokban ennél jóval magasabb.

Részletek A férfiaknál az 1995-ös mélypontot (59,5%) követően a ráta lassan növekedett, és 2006-ra megközelítette a 64%-ot, majd a gazdasági válság hatására csökkenésnek indult. A 2009-es jelentősebb visszaesés, majd a 2010-es mélypont annak a következménye, hogy a többnyire férfiakat foglalkoztató ipari ágazatokban szűntek meg nagy számban munkahelyek. A férfiak foglalkoztatási rátája 2011-től már nő. A nők esetében a 1990-es évekbeli foglalkoztatási mélypontot követően egy valamivel erőteljesebb foglalkoztatás-bővülés indult el, így a nemek közötti eltérés csökkent, 2005-ben „már csak” 12,1 százalékpont

volt a különbség a két ráta között. 2010-re ez 9,6 százalékpontra mérséklődött. A nők többségét foglalkoztató szolgáltatási szférában ugyanis később kezdődött és kisebb mértékű volt a recesszióval kapcsolatos állásvesztés, ami kevésbé drasztikus visszaesést és a mutató gyorsabb javulását eredményezte. Az utóbbi években az élénkülés a férfiakat jobban érintette, így a nemek közötti különbség újra emelkedésnek indult.

Az elhelyezkedési esélyeket az iskolai végzettség jelentősen befolyásolja. A rendszerváltást követő foglalkoztatási visszaesés az alacsony iskolai végzettségűeket (az általános iskola legfeljebb 8 osztályát végzetteket) érintette a legkedvezőtlenebbül. Az alapfokú és a felsőfokú végzettségűek foglalkoztatási rátája közötti különbség jelentősen növekedett, ami nagyrészt abból ered, hogy a népesség iskolázottsági szintje folyamatosan emelkedik. Az 1990-es évek elején a felsőfokú végzettséggel rendelkezők foglalkoztatási rátája két, két és félszerese volt az alapfokot végzettekének, az évtized végétől pedig már háromszorosa. Az alacsony végzettségűek esélyei a munkaerőpiacon továbbra is a legkedvezőtlenebbek, ők azok, akik többnyire csak határozott időre szóló szerződéssel, és leginkább a közmunka programok révén jutnak munkához. Foglalkoztatásuk nemzetköz-

2.6.3. ábra Foglalkoztatási arány megyénként, 2013

A foglalkoztatottság területi különbségei jelentősek, a legjobb és legrosszabb értékkel rendelkező megyék közti olló érdemben nem záródik, 2013-ban a különbség meghaladta a 14 százalékpontot.

zi összehasonlításban is rendkívül alacsony, az EU-27 átlagától való lemaradásunk e tekintetben 17 százalékpont. A munkaerő-kínálati többlet az alacsonyabb képzettséget igénylő foglalkozásokból kiszorítja az alapfokú végzettségűeket, ami a magasabb végzettségűek esetében képzettségi alulfoglalkoztatottságot eredményez.

Hosszabb időtávot tekintve a foglalkoztatási ráta eltérően alakult az egyes korcsoportokban, amit a társadalmi ellátórendszerek változásai, az oktatási és a demográfiai folyamatok együttesen befolyásoltak. Míg a fiatalok (15–24 évesek) foglalkoztatottsága jelentősen csökkent az elmúlt másfél évtizedben, addig az 50 év felettiek részvétele a munkaerőpiacon látványos növekedést mutat. A tanulási ciklus hosszabbodása és a felsőoktatás expanziója, valamint a szűkülő munkakínálat alapjaiban formálta át a 15–24 évesek munkaerő-piaci részvételét az elmúlt 2 évtizedben. Míg 1992-ben a fiatalok 35%-a dolgozott, addig 2013-ban egyötöde. A nyugdíjkorhatár folyamatos emelkedése, majd 2011-ben a korkedvezményes nyugdíjjogosultságok korlátozása, a rokkantsági ellátások felülvizsgálata az inaktív népesség egy részét visszaterelték a munkaerő-piacra, ami az idősebb korcsoportok foglalkoztatottságának növekedésében is jelentkezett.

A foglalkoztatásban hagyományosan jelentősek a területi különbségek. A legszembetűnőbb

törésvonal a Közép-Magyarország, Nyugat- és Közép-Dunántúl régiócsoporthoz tartozó mentén húzódik, élesen elválasztja ezt a kedvezőbb adottságú térséget az ország másik, foglalkoztatási szempontból hátrányos helyzetű részétől. 2012-től a leghátrányosabb helyzetű régiók (Észak-Magyarország, Dél-Dunántúl és Észak-Alföld) foglalkoztatási rátája nagyobb ütemben fejlődik, ami részben annak köszönhető, hogy a közfoglalkoztatási programok ezeken a területeken elterjedtebbek. A foglalkoztatottság regionális különbségei némileg enyhülnek, de a legjobb és legrosszabb értékkel rendelkező régiók közti különbség 2013-ban még így is meghaladta a 11 százalékpontot.

Definíciók

A foglalkoztatási arány a foglalkoztatottak százalékos arányát mutatja a 15–64 éves népességben belül.

Foglalkoztatott az a személy, aki a vizsgált időszakban (ún. vonatkozási héten), a hetet hétfőtől vasárnapig számítva) legalább 1 óra, jövedelmet biztosító munkát végzett, vagy munkájától csak átmenetileg (szabadság, betegség stb. miatt) volt távol.

Stadat-táblák

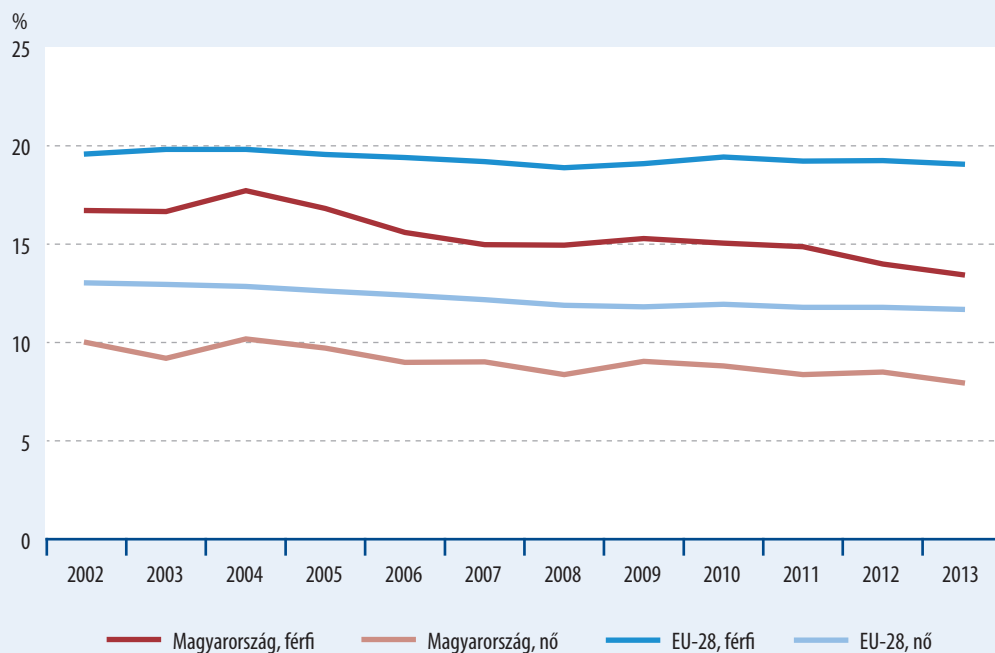
2.1. Munkaerőpiac

6.2. Társadalom

Önfoglalkoztatók aránya – atipikus foglalkoztatás

Kulcsszavak atipikus foglalkoztatás, önfoglalkoztatók, részmunkaidős foglalkoztatás, határozott idejű szerződéssel történő foglalkoztatás

2.7.1. ábra Az önfoglalkoztatók aránya a 15–64 évesek körében

Az önfoglalkoztatók aránya Magyarországon továbbra is az uniós átlag alatt van.

Relevancia Az atipikus foglalkoztatási formák a munkahelyteremtés, a jobb munka és a gazdasági növekedés forrásaiként eszközei lehetnek az alapvető stratégiai cél, a foglalkoztatottság és a versenyképesség együttes növelésének, ezért több uniós kezdeményezés támogatja ezek elterjedését.

Elemzés Az atipikus foglalkoztatás Magyarországon legelterjedtebb formája az önfoglalkoztatás. A nem alkalmazottként foglalkoztatottak lazábban kapcsolódnak a munkaerőpiachoz, ezért státusuk bizonytalanabb, mint a kiszámíthatóbb helyzetet jelentő alkalmazotti viszony. Az egyéni vagy társas vállalkozói státus mint az alkalmazotti formában történő foglalkoztatás alternatívája meghatározó, de nem tudja megtörni annak stabil, 85% feletti arányát.

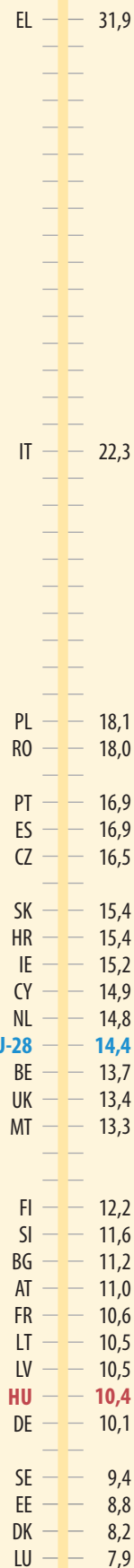
Az önfoglalkoztatók aránya az elmúlt közel másfél évtizedben – a 2004. évi átmeneti növekedés ellenére – folyamatosan csökkent, az ezredfordulót jellemző 15,1%-os arány 2013-ban már csak 10,9% volt. A nem alkalmazottként végzett munka – az uniós valamennyi tagországhoz ha-

sonlóan Magyarországon is – a férfiak körében magasabb. A férfi önfoglalkoztatók aránya a 2000. évi 18,9%-ról 2013-ra 13,4%-ra, a nőké a 10,4%-ról 7,9%-ra csökkent. Emellett a nemek közötti eltérés is csökkent, 9,0 százalékponttól 5,5 százalékpontra.

Nemzetközi kitekintés Az Európai Unió valamennyi tagországában az alkalmazotti státus tekinthető tipikus foglalkozási viszony. Az atipikus formához sorolandó önfoglalkoztatók aránya ugyanis 2013-ban az EU-28 átlagában 15,7% volt, és az országok többségében is a 10–16% közötti sávba esett.

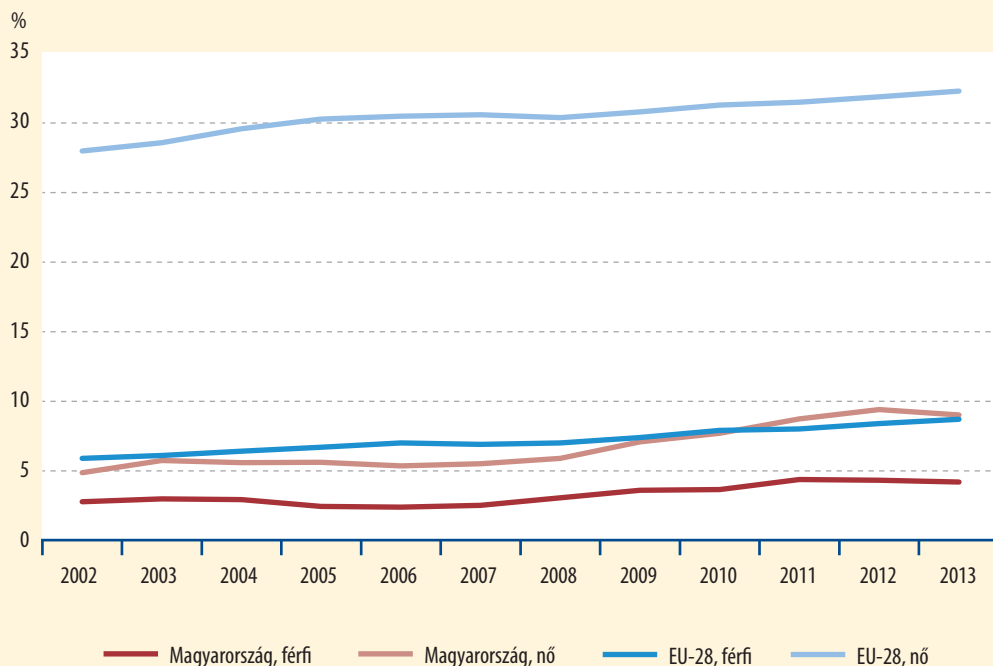
Az Európai Unióban a legelterjedtebb atipikus munkavégzési forma a részmunkaidős foglalkoztatás. Ennek megfelelően 2013-ban az EU-28-ban minden ötödik munkavállaló (19,6%) nyilatkozott úgy, hogy munkáját részmunkaidősnek tekinti.

Az önfoglalkoztatók aránya a 15–64 évesek körében az Európai Unióban, 2013, %

NL	50,0
DE	26,2
AT	25,7
UK	25,5
DK, SE	24,7
BE	24,3
IE	23,5
EU-28	19,5
LU	18,7
FR	18,1
IT	17,7
ES	15,7
MT	14,3
FI	14,0
CY	11,9
PT	10,9
SI	9,3
EE	8,9
RO	8,8
LT	8,4
EL	8,2
LV	7,5
PL	7,1
HU	6,3
CZ	5,8
HR	5,4
SK	4,5
BG	2,5

2.7.2. ábra A részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya a 15–64 évesek körében

A részmunkaidős foglalkoztatás a válságkezelés egyik eszközeként némileg nőtt Magyarországon, de még így jelentős a lemaradás az Európai Unióhoz képest, az EU-28 átlagának csupán a harmadát érjük el.

Míg az önfoglalkoztatás a férfiak státusára, addig a részmunkaidős foglalkoztatás a nőkre jellemzőbb az összes tagországban. Az EU-28-ban száz munkavállaló közül a nők körében 32, a férfiak körében 9 tekinti munkáját részmunkaidősnek.

Az unión belül a legkevésbé elterjedt atipikus foglalkoztatási forma a határozott idejű munkaszerződéssel történő alkalmazás. Az EU-28-ban az alkalmazottak mindössze 13,7%-át alkalmazták előre meghatározott – hosszabb-rövidebb – időre szóló szerződéssel. Arányuk az országok nagy részében nem haladta meg az alkalmazottak 20%-át.

Részletek A határozott idejű foglalkoztatás a munkáltató szempontjából kevesebb kötöttséggel jár, a munkavállalók számára azonban kevésbé kívánatos foglalkoztatási mód, jól lehet mindenképp javítja a munkaerőpiac rugalmasságát. Ezt jól tükrözik a 2010. évi adatok, amikor is a válság

hatására jelentősen megnövekedett a határozott idejű szerződéssel dolgozók aránya. Ebben az alkalmi munkavállalás és a közfoglalkoztatás előtérbe kerülése, valamint a munkaerő-piaci mozgások, a be- és kiáramlás dinamikusabbá válása is szerepet játszott.

Magyarországon egyre nagyobb a határozott idejű szerződéssel alkalmazottak aránya. 2000-ben 6,8% dolgozott így, majd némi növekedés után az évtized közepén, 2004–2006 között az ezredfordulós szintre csökkent az arányuk. 2007 óta ismét emelkedett, 2013-ban az alkalmazottak 10,9%-a rendelkezett határozott idejű szerződéssel. E tendencia mindkét nem esetében hasonlóan alakult. A nemek közötti eltérés a közel másfél évtized alatt alig változott, a férfiak körében általában 1–2 százalékponttal volt magasabb azoknak az alkalmazottaknak az aránya, akik határozott idejű szerződéssel dolgoztak. 2013-ban a férfiakat jellemző 11,4%-os érték 1 százalékponttal meghaladta a nők 10,4%-os arányszámát.

A munkaidő flexibilizálása, részben a munkaidő újrafelosztásával és rövidebbé válásával a munkanélküliség kezelésének hatékony eszköze lehet. A részmunkaidős foglalkoztatás aránya Magyar-

A részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya a 15–64 évesek körében az Európai Unióban, 2013, %

országon nagyon alacsony. Ennek egyik oka az, hogy a munkáltatók a teljes munkaidőben történő foglalkoztatást részesítik előnyben, a másik, hogy a megélhetési költségek gyakran magasabbak, mint a részmunkaidőben elérhető bér. Ezért sok munkavállaló számára megélhetési kényszer a teljes munkaidős munkavállalás. 2000 és 2007 között a részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya alig változott, jellemzően 4% alatt maradt. 2008-tól a globális gazdasági válságra adott munkaerő-piaci válaszok közül az egyik az volt, hogy a teljes munkaidős szerződések egy részét részmunkaidőssé módosították azok a vállalkozások, amelyek átmeneti piaci nehézségekkel küszködtek. Részben ennek következtében kezdett emelkedni a részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya, ami 2011-ben 6% fölé emelkedett. Azóta is 6% felett van, de – a létszámnövekedés ellenére – további aránynövekedés nincs. 2013-ban a részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya 6,4% volt.

A nők közül közel kétszer annyian választják a részmunkaidős foglalkoztatást, mivel számukra a gyermekgondozási teendők, illetve egyéb családi kötelezettségek mellett gyakran csak az ilyen típusú munkavállalás jelenthet lehetőséget a jövedelem-

szerzésre, karrierépítésre. 2008-ig, a válság kitöréséig a nők körében a részmunkaidősök aránya 6% alatt maradt, 2009-ben 7%, 2011-ben 8% fölé emelkedett, az utóbbi 2 évben pedig már 9% feletti arány jellemezte őket.

Definíciók

Atipikusnak tekintjük a munkavégzésnek mindazokat a formáit, amelyek eltérnek a szokásostól. Szokásosnak tekinthető a teljes munkaidőben, határozatlan időre szóló szerződéssel, alkalmazottként történő foglalkoztatás. E definícióból kiindulva, és kiegészítve más, rendhagyó keretek között történő foglalkoztatási típusokkal, jelen elemzésünkben atipikus foglalkoztatási formaként kezeljük a következő kategóriákat:

1. önfoglalkoztatók: nem alkalmazottak (egyéni vállalkozók és társas vállalkozások dolgozó tagjai, segítő családtagok, szövetkezeti tagok),
2. részmunkaidőben dolgozók: akik önbevallás alapján részmunkaidőben dolgoznak,
3. határozott idejű szerződéssel foglalkoztatottak: azon alkalmazottak, akik munkavégzésre történő szerződéses megbízatása meghatározott időszakra szól.

Stadat-táblák

2.1.7.1. A foglalkoztatottak száma nemzetgazdasági ágak, ágazatok és nemek szerint – TEÁOR'03

2.1.7.2. A foglalkoztatottak száma nemzetgazdasági ágak, ágazatok szerint, nemenként – TEÁOR'08

2.1.9. A foglalkoztatottak száma a foglalkoztatás jellege szerint, nemenként

2.1.11. Foglalkoztatottak száma rész- vagy teljes munkaidős foglalkozásuk szerint, nemenként

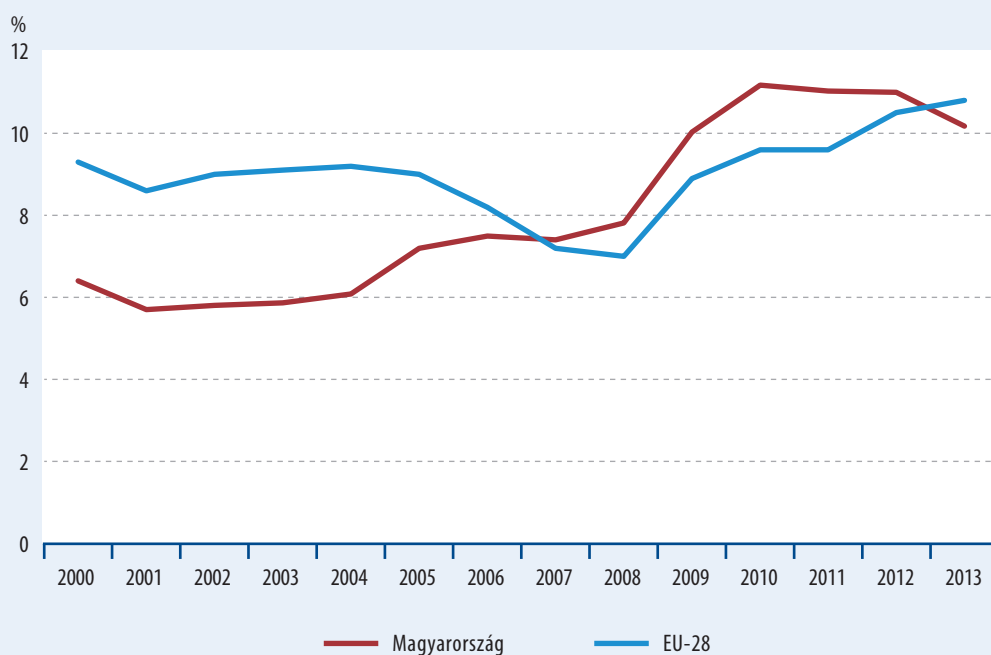
2.1.12. Alkalmazottak száma munkaszerződésük időtartama szerint nemenként

Munkanélküliségi ráta

Kulcsszavak munkanélküliségi ráta, munkanélküliség

2.8.1. ábra A 15–74 évesek munkanélküliségi rátájának alakulása

A munkanélküliségi ráta Magyarországon a 2000-es évek elejétől kezdve 2010-ig folyamatosan nőtt, azóta lassú csökkenés tapasztalható.

Relevancia A társadalmi kohézió érdekében olyan viszonyok kialakítása szükséges, amelyek hosszú távon mindenki számára biztosítják a társadalmi-gazdasági részvétel alapfeltételeit; megteremtik, és nyitva hagyják a mobilitás lehetőségét az egyén számára. A társadalmi kirekesztődés és a szegénység kockázata fokozottabban érinti azokat a társadalmi csoportokat, akik munkahelyhiány vagy a munkavállalás szempontjából releváns készségek és jártasságok, valamint a megfelelő szakképzettség hiánya miatt nem találnak munkát. Ezek a hátrányok területileg jelentősen különböznek, és leginkább az ország északi-keleti régióira koncentrálnak. Ezeknek a csoportoknak a felzárkóztatása, munkaerő-piaci pozíciójuk javítása nélkül a társadalmi kohézió erősítése megvalósíthatatlan. A fiatalok munkavállalásának ösztönzése, valamint támogatása a későbbi munkavállalásukat segítő munkatapasztalatok meg-

szerezése érdekében szintén a fenntartható fejlődés alapját képezik.

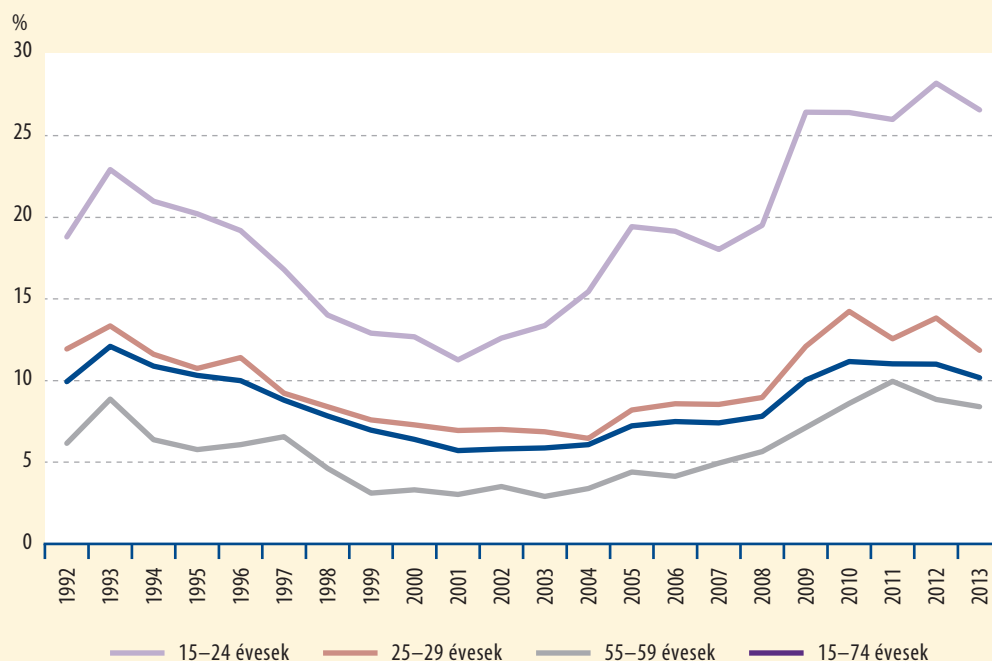
Elemzés A tömeges munkanélküliség az 1990-es évek elején jelent meg Magyarországon. Legmagasabb szintjét 1993-ban érte el, akkor a munkaerő-felmérés adatai alapján 12%-os volt a munkanélküliségi ráta. A csökkenés ezt követően 2001-ig tartott, ekkor a mindenkori legalacsonyabb, 5,7%-os értékre csökkent, majd fokozatosan emelkedett. A 2008 őszi kibontakozó gazdasági válság jelentős hatással volt a munkaerőpiacra, az üzembeszárások és létszámleépítések következtében nagy mértékben nőtt az állástalannok száma. A munkanélküliségi ráta 2010-ben már meghaladta a 11%-ot, majd lassan csökkenni kezdett és 2013-ban 10,2% volt.

Nemzetközi kitekintés A globális gazdasági válság munkaerő piacra gyakorolt hatását, abból történő kilábalását a munkanélküliségi ráta alakulása nagyon jól tükrözi. Míg 2010-ben Magyarország munkanélküliségi rátája 1,6 százalékponttal

A 15–74 évesek munkanélküliségi rátája az Európai Unióban, 2013, %

EL	27,3
HR	17,3
PT	16,5
CY	15,9
SK	14,2
IE	13,1
BG	13,0
IT	12,2
LV	11,9
LT	11,8
EU-28	10,8
PL	10,3
HU	10,2
SI	10,1
FR	9,9
EE	8,6
BE	8,4
FI	8,2
SE	8,1
UK	7,5
RO	7,3
CZ, DK	7,0
NL	6,7
MT	6,4
LU	5,9
DE	5,3
AT	4,9

2.8.2. ábra A munkanélküliségi ráta alakulása korcsoportok szerint

A munkanélküliségi ráta hosszú időtávot tekintve a legfiatalabbak között a legmagasabb, 2-3 szorososa a többi korcsoportban mért értéknek.

meghaladta az uniós átlagot, addig 2013-ban már 0,6 százalékponttal alacsonyabb volt annál. Az uniós tagországok rangsorában a középmezőnyben helyezkedünk el. Görögországban és Spanyolországban a legmagasabb a munkanélküliség, a gazdaságilag aktívak több mint negyede állástalan volt 2013-ban. A legkedvezőbb helyzetben Ausztria, Németország és Luxemburg van, 6% alatti értékkel.

Részletek A 1990-es években a férfiakat nagyobb mértékben érintette a munkanélküliség, mint a nőket. 2000-ben még 1,4 százalékpontos volt az eltérés a két ráta között, 2004-ben már mindkét nemre 6,1%-os érték volt jellemző. Ezt követően a nők munkanélküliségi rátája gyorsabban emelkedett, mint a férfiaké, és a női munkanélküliség mértéke – úgy, mint az Európai Unióban általában – meghaladta a férfiakét. A 2009-ben jelentkező gazdasági válság hatására, amelynek során több férfimunkahely szűnt meg, mint női, a férfiak munkanélkülisége meghaladta a nőké, 2013-ban azonban ismét kiegyenlítődött a kettő.

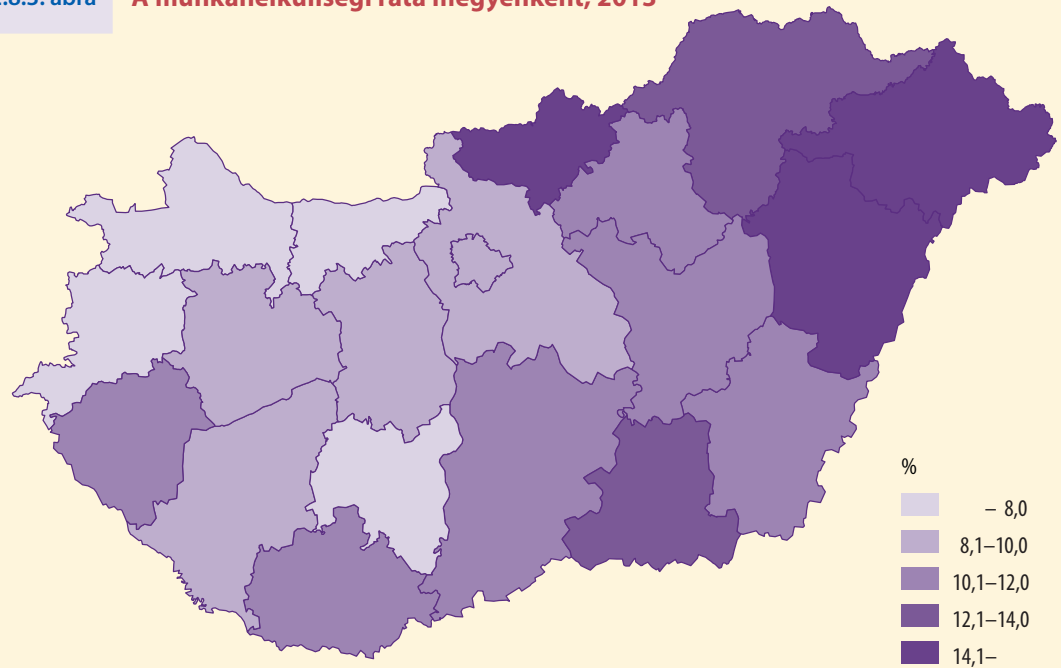
A fiatalok nagyobb arányban vannak jelen a munkaerőpiacon munkanélkülüként, mint idősebb társaik. A vizsgált időszakban a 15–24 és 25–29 éves korcsoportba tartozók munkanélküliségi rátája mindvégig meghaladta az országra jellemző átlagértéket, ezen belül a 15–24 évesek esetében

két, két és félszerese volt annak. A fiatalok magas munkanélküliségi rátája elsősorban azzal van összefüggésben, hogy körükben a középfokú oktatási időtartamának növekedése és a felsőoktatás expanziója miatt a gazdasági aktivitás (foglalkoztatottak és munkanélküliek együttes létszáma) jelentősen csökkent. Míg az ezredforduló környékén minden harmadik, addig az évtized felé és azt követően már csak minden negyedik fiatal jelent meg a munkaerőpiacon. Többségük a korcsoport képzetlenebb, nem tanuló rétegéből kerül ki, olyan, aki hátránnyal indul a munkaerőpiacon a képzetlenebb, esetleg már munkatapasztalatokkal is rendelkező társainál, illetve az idősebb korcsoportokkal szemben.

A gazdasági válság következtében 2009-re minden negyedik 15–24 éves gazdaságilag aktív személy állást keresett, és munkanélküliségi rátájuk azóta sem csökkent 26% alá. A foglalkoztatási lehetőségek szűkülése nemcsak az iskolapadból kikerülőket, hanem a már korábban foglalkoztatottakat is érintette, mindkét korcsoportban. Ennek következtében a munkanélküliségi ráta a 25–29 évesek körében 2010-ben 14,2% volt, e korcsoporton belül a vizsgált időszakban a legmagasabb, 2013-ra az érték 11,9%-ra mérséklődött.

A megosztottság területi dimenziója is szembevetendő. A munkanélküliség mérséklődése (a válságból történő kilábalás jeleként) 2011-ben leg-

2.8.3. ábra A munkanélküliségi ráta megyénként, 2013

A hagyományosnak mondható területi megosztottság a munkanélküliség tekintetében kissé mérséklődik.

inkább a fejlett dunántúli régiókban ment végbe, ahol a válság hatására megingott iparágak élénkülni kezdtek. 2012 és 2013-ban azonban két kedvezőtlenebb gazdasági helyzetű régióban (Dél-Dunántúl és Észak-Magyarország) csökkent jelentősen, 2,8–3,5 százalékponttal a munkanélküliségi ráta, elsősorban a közfoglalkoztatás kiszélesítésével összefüggésben. Így a munkanélküliség tekintetében kialakult területi különbségek kissé csökkentek. 2013-ban a munkanélküliségi ráta Nyugat-Dunántúlon volt a legalacsonyabb (7,7%) és Észak- Alföldön a legmagasabb (14,2%).

Definíciók

Munkanélküli, aki az adott héten nem dolgozott, és nincs is olyan munkája, amelytől csak átmenetileg volt távol, a kikérdezést megelőző négy hét folyamán aktívan keresett munkát, a kikérdezés időpontjában rendelkezésre állt, azaz két héten belül munkába tudna állni, ha megfelelő állás kínálkozna számára, illetve már talált munkát, ahol 90 napon belül dolgozni kezd.

A munkanélküliségi ráta a munkanélkülieknek a gazdaságilag aktívakhoz viszonyított aránya.

Stadat-táblák

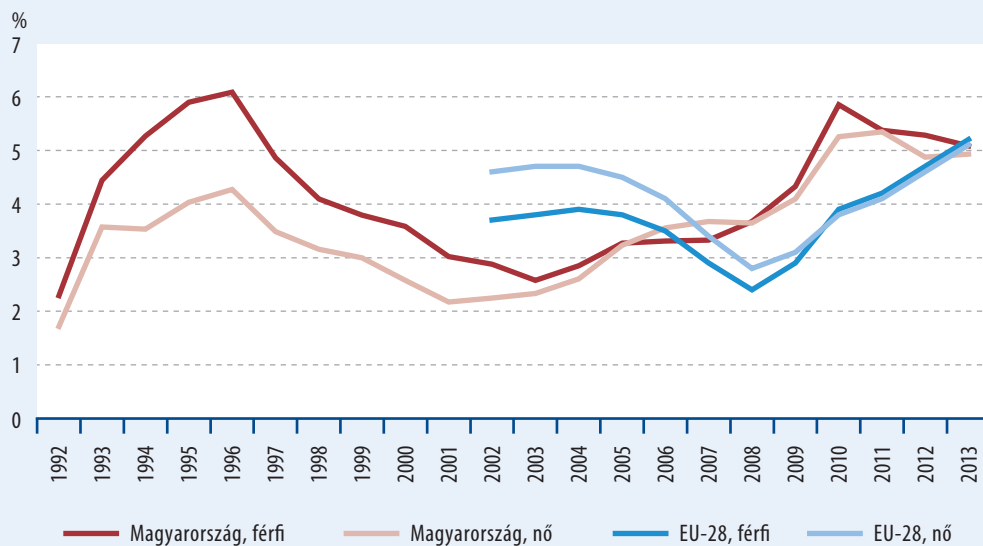
- 2.1.15. A munkanélküliek száma korcsoportok szerint, nemenként
- 2.1.16.1. A munkanélküliek száma előző munkahelyük nemzetgazdasági ága, ágazata szerint, nemenként – TEÁOR'03
- 2.1.16.2. A munkanélküliek száma előző munkahelyük nemzetgazdasági ága, ágazata szerint, nemenként – TEÁOR'08
- 2.1.17.1. A munkanélküliek száma az előző foglalkozásuk főcsoportja szerint, nemenként – FEOR'93
- 2.1.17.2. A munkanélküliek száma az előző foglalkozásuk főcsoportja szerint, nemenként – FEOR'08
- 2.1.18. A munkanélküliek száma az előző foglalkozásuk jellege szerint, nemenként
- 2.1.19. A munkanélküliek száma a munkakeresés időtartama szerint, nemenként
- 2.1.20. A munkanélküliek száma legmagasabb iskolai végzettségük szerint, nemenként
- 2.1.21. A munkanélküliek száma az előző munkahelyük megszűnésének oka szerint, nemenként
- 2.1.22. A munkanélküliek száma a keresett munka jellege szerint, nemenként
- 2.1.23. Munkanélküliségi ráta korcsoportok szerint, nemenként
- 2.1.24. Munkanélküliségi ráta befejezett legmagasabb iskolai végzettség szerint, nemenként
- 6.2.1.6. A munkanélküliek száma
- 6.2.1.11. Munkanélküliségi ráta

Tartós munkanélküliségi ráta

Kulcsszavak tartós munkanélküliség, munkanélküliség

2.9.1. ábra A tartós munkanélküliségi ráta alakulása nemek szerint

2013-ban a mutató értéke számottevően meghaladta az ezredfordulón mért adatot.

Relevancia Az NFFK prioritásai között szerepel a társadalmi kohézió és párhuzamosan a foglalkoztatás javítása. A munkanélküliségben eltöltött idő hosszának emelkedésével romlanak az elhelyezkedés esélyei, növekszik a szegénység és kirekesztettség kockázata.

Elemzés A tartós munkanélküliségi ráta 1996-ig nőtt (5,3%), majd lassú csökkenés következett be, egészen 2003-ig (2,5%). A férfiak és nők tartós munkanélküliségi rátája 2003-tól kezdődően közel azonos. A gazdasági válság hatására nemcsak a munkanélküliek száma emelkedett gyorsan, hanem jelentősen hosszabbodott az álláskereséssel töltött idő is. Így a tartós munkanélküliségi ráta 2010-re elérte az 5,6%-ot, ami 2,1 százalékponttal magasabb, mint a válság előtti (2007. évi) érték. 2011–2013 között a mutató 5% körüli értéken maradt.

A munkanélküliség az esetek jó részében tartós állapotot jelent, 2013-ban a munkanélküliek 50,4%-a keresett állást egy éve vagy annál régeb-

ben. Közülük minden második legalább 2 éve keresett állást.

A munkanélküliek munkakeresésre fordított átlagos ideje csak ideiglenesen, a munkanélküliek nagyarányú beáramlása miatt csökkent a válság idején.

Nemzetközi kitekintés A válság kitörését követően (2008-tól) a tartós munkanélküliségi ráta mind Magyarországon, mind az Európai Unióban nőtt. Míg azonban a növekvő tendencia Magyarországon 2011–12-ben megtörni látszik, addig az unióban a tartósan munkát keresők arányának további folyamatos növekedése tapasztalható. A 2008–2012 közötti időszakban – a korábbi években tapasztalttól eltérően – a magyar érték az unió tagországainak átlagos rátájánál magasabb volt.

Definíció A tartósan munkanélküliek a munkanélkülieknek azon speciális csoportját alkotják, akik legalább 12 hónapja keresnek aktívan állást. A mutató a tartósan munkanélküli személyeknek a gazdaságilag aktív népességén belüli arányát jelzi.

EL 18,6

ES 13,0

HR 11,0

SK 10,0

PT 9,3

IE 7,9

BG 7,4

IT 6,9

CY 6,1

LV 5,8

SI 5,2

▶ EU-28, LT 5,1 ◀

▶ HU 5,0 ◀

PL 4,4

FR 4,1

BE 3,9

EE 3,8

RO 3,4

CZ 3,0

MT 2,9

UK 2,7

DE, NL 2,4

DK, LU 1,8

FI 1,7

SE 1,5

AT 1,2

Stadat-táblák

2.1.19. A munkanélküliek száma a munkakeresés időtartama szerint, nemenként

Tartós munkanélküliségi ráta az Európai Unióban, 2013, %

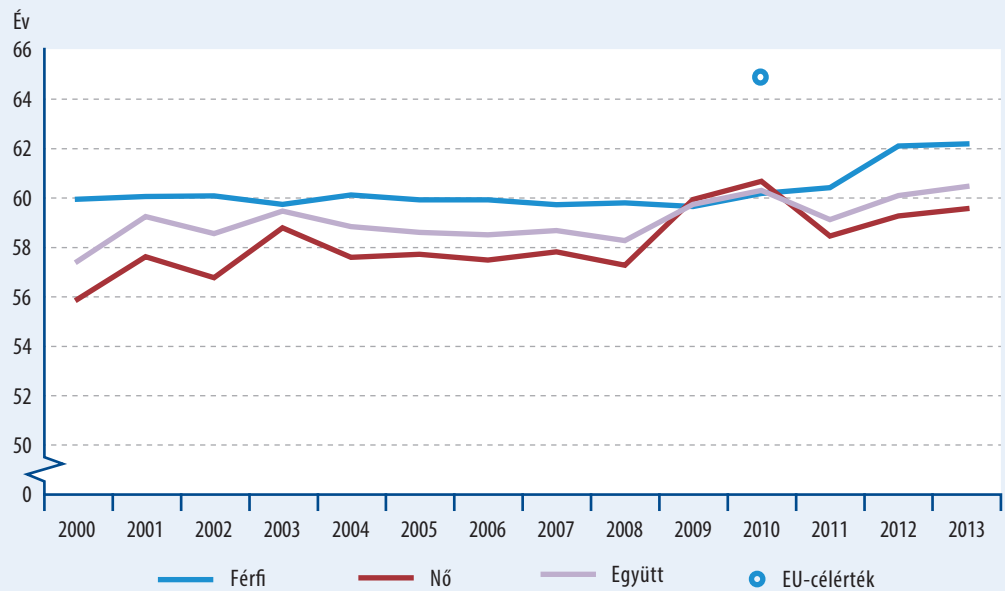
A munkaerőpiacról való kilépés átlagos életkora

Kulcsszavak **munkaerőpiacról való kilépés, nyugdíj, öregségi nyugdíj, korhatár előttieknek járó ellátás**

2.10.1. ábra

Az öregségi és az öregségi jellegű nyugdíjba vonulás átlagos életkora a nyugdíj-megállapítás éve szerint

Forrás: Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság.

Mindkét nem esetében a korcentrum nő.

Relevancia A nyugdíjterhek növekedésének minimalizálása érdekében törekedni kell arra, hogy a munkaképes lakosság tovább maradjon munkában. E törekvéseknek megfelelően az Európai Unió 2010-re vonatkozó célkitűzései között szerepelt a nyugdíjba vonulás életkorának 65 éves korra való kitolása. Az NFFK célként jelöli meg az idősök társadalmi integrációjának megőrzését. Ez tartalmazza egyebek között a vagyomból és munkából származó jövedelem jelentőségének időskori erősítését. A kormány ezt az idősök munkavállalásának, vállalkozásának növelését célzó programmal mozdíthatja elő.

Elemzés A férfiak esetében a korcentrum alakulását alapvetően meghatározta, hogy 2012-től teljesen megszűnt a korhatár előtti nyugdíjazás lehetősége. Így valamennyi újonnan nyugdíjazott férfi betöltötte a 62 éves nyugdíjkorhatárt. (2012-ben legfőképpen az 1950-ben, 2013-ban pedig az 1951-ben születettek részére állapítottak meg öregségi nyugellátást.) A korhatár előttiellátások csekély száma miatt a férfiak feltüntetett nyugdíjazási korcentruma mindkét évben meghaladta a 62 évet. Az ezt követő időszakban

– a nyugdíjkorhatár emelkedés miatt – további növekedés várható.

A nők esetében a korcentrum emelkedése jóval kisebb mértékű volt a 2012–13-as időszakban. Ennek döntő oka a 40 év jogosultsági idő alapján elérhető nyugdíjba vonulási lehetőség tömeges (az újonnan megállapított ellátások mintegy felét jelentő) kihasználása. 2012-ben figyelembe kell venni azt is, hogy az 1953-ban született nők kedvező feltételekkel igényelhetek korhatár előtti ellátást. (A később születetteknek ez csak kivételes esetben lehetséges.) Mindezek miatt a nők korcentruma továbbra sem érte el a 60 évet.

Definíció A rendelkezésre álló adatok csak közvetett információkat tudnak biztosítani a munkaerőpiacról való kilépéssel összefüggésben, nevezetesen a munkaerőpiac elhagyásának egyik tipikus, tömeges módjáról, a nyugdíjba vonulásról adnak tájékoztatást. A 2012–2013. évi adatok – részben a munkaerő-piaci kilépés szempontjából pontosabb eredmény, részben a korábbi időszakokkal történő összehasonlíthatóság érdekében – tartalmazzák a 2012-ben bevezetett, ún. korhatár előttiellátásokat is.

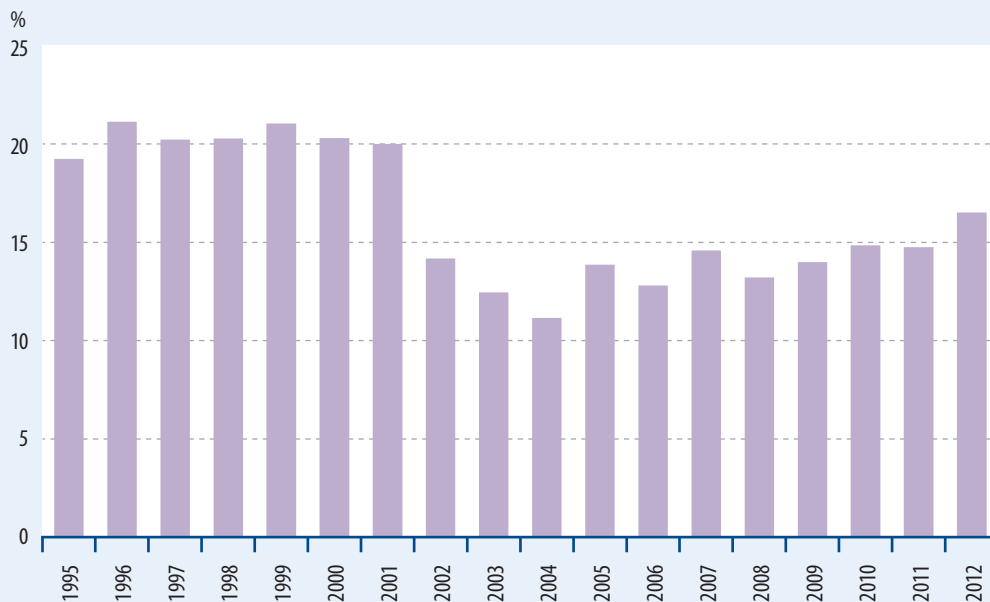
Női–férfi kereseti rés

Kulcsszavak női–férfi kereseti rés, teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi átlagkeresete, átlag órabér

2.11.1. ábra

A teljes munkaidőben dolgozók havi keresete alapján számított kereseti rés

Forrás: Nemzeti Munkaügyi Hivatal.

A nők és férfiak keresete közötti különbség csökkent.

Relevancia A nők és férfiak keresetének különbségét mérő mutatók fontosak az esélyegyenlőség jellemzésére. Az egyenlő munkáért egyenlő bér alapelve nemcsak a hazai joggyakorlatban érvényesül (*A munka törvénykönyve*, esélyegyenlőségi törvény), de uniós követelmény is.

Elemzés A női–férfi kereseti rés tendenciája 1995–2012 között lényegében csökkenő. A férfiak és nők kereseti különbsége számos tényezőtől függ, amelyeknek csak egy része ered az egyenlő bánásmód megsértéséből. Ez utóbbi tényező mérésére nincsen sem a hazai, sem a nemzetközi gyakorlatban általánosan elfogadott statisztikai mérési módszer, ezért különböző aggregált, több tényező együttes hatását kifejező mutatót használhatunk. A hazai gyakorlatban a teljes munkaidőben dolgozó alkalmazottak havi bruttó keresete alapján számított százalékos különbség a legelterjedtebb. Ennek nagysága attól függ, hogy a férfi–női munkavállalók mely gazdasági ágakban dolgoznak, hiszen az egyes nemzetgazdasági ágak

foglalkozási struktúrája jelentősen eltér. Az egyes foglalkozások munkaerő–piaci értékelése eltérő.

A mezőgazdaságban, az adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenységben, valamint az egyéb szolgáltatásban legalacsonyabb a kereseti rés, a feldolgozóiparban, illetve a pénzügyi szolgáltatásban a legmagasabb. Az iskolai végzettség szintje is jelentős kereset alakító tényező, s bár a nőket magasabb iskolai végzettség jellemzi, egyéb tényezők miatt keresetük mégis elmarad a férfiakétól. A foglalkozással jól korreláló végzettség szakiránya ugyanakkor már jelentősen különbözik a két nem esetén, így a foglalkozás mentén mért különbségek már jelentősek, például a nők kereseti hátránya a vezetőknél és felsőfokú végzettségűeknél a legnagyobb. Magyarországon jelentős keresetalakító tényező az is, hogy a munkavállaló költségvetési intézményben vagy a versenyszférában dolgozik. A közszférában dol-

EE 30,0

AT 23,4

DE 22,4

CZ 22,0

SK 21,5

▶ HU 20,1 ◀

FI 19,4

UK 19,1

HR 18,0

ES 17,8

NL 16,9

▶ EU-28 16,4 ◀

CY 16,2

SE 15,9

PT 15,7

DK 14,9

FR 14,8

BG 14,7

IE 14,4

LV 13,8

LT 12,6

BE 10,0

RO 9,7

LU 8,6

IT 6,7

PL 6,4

MT 6,1

SI 2,5

Női–férfi kereseti rés az Európai Unióban, 2012, % ▶

gozók kétharmada nő. A 2002. évi kereseti rés 6 százalékpontos csökkenésében nagy szerepet játszott a 2001 második felében végrehajtott köz-tisztviselői és közalkalmazotti egyösszegű kereset kiegészítés, ami a dolgozó nők nagyobb részét érintette, mint a többségében versenyszférában dolgozó férfiakat. 2008-ban emelkedett utoljára az illetményalap, és ebben az évben fizettek utoljára 13. havi juttatást is, ami a későbbiekben növelte a nők és férfiak keresetének különbségét. Így 2010-ben és 2011-ben a nemzetgazdaság legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásainál és a közszférában dolgozók esetében a férfiak kereseti előnye 15% volt, 2012-ben 17%. A kisebb vállalkozásoknál dolgozó nők bruttó keresete jóval közelebb áll férfi munkatársaikéhoz, mint a nagyobbaknál.

Nemzetközi kitekintés A női–férfi kereseti rés mérését 2008-tól új alapokra helyezték az Európai Unióban. Ettől kezdődően minden ország az egy órára jutó keresetben meglévő különbségeket méri, így mód van a részmunkaidőben dolgozók kereset alakulásának figyelembevételére is. A keresetbe ugyanakkor a nem rendszeres elemeket nem számítják be, így az eltérő többletmunka, vagy a jutalmazásban meglévő nemek szerinti kü-

lönbségek nem torzítják a mutatót. Az új mutató 2008-tól áll rendelkezésre, a legfrissebb adat referenciaéve 2012. A mezőgazdaság és a közigazgatás gazdasági ágak kivételével a nemzetgazdaság legalább 10 főt foglalkoztató gazdasági egységeire vonatkozik. Magyarországon az évekig csak tizedekkel változott a férfiak egy órára jutó kereseti előnye, azonban 2011-ről 2012-re 2 százalékponttal emelkedett (2008: 18%, 2009: 17%, 2010: 18%, 2011: 18%, 2012: 20%). Az uniós tagországok között a középmezőnyből a nagyobb kereseti egyenlőtlenségekkel jellemezhető országok közé kerültünk, és az uniós átlaghoz képest is kedvezőtlenül mozdult el a magyar érték.

Definíciók

A női–férfi kereseti rés azt mutatja, hogy a teljes munkaidőben alkalmazásban álló nők átlagos havi bruttó keresete hány százalékkal alacsonyabb, mint a teljes munkaidőben alkalmazásban álló férfiaké.

Női–férfi kereseti rés az Európai Unióban: a nők egy órára jutó kereseti átlagának százalékos eltérése a férfiak egy órára jutó kereseti átlagától a mezőgazdaság és közigazgatás gazdasági ágak nélküli nemzetgazdaságban a legalább 10 főt foglalkoztató szervezetek körében.

Szegénységi arány

Kulcsszavak **szegénységi arány, tartós szegénység, szegénységi küszöb**

2.12.1. ábra **A szegénységi arány alakulása**

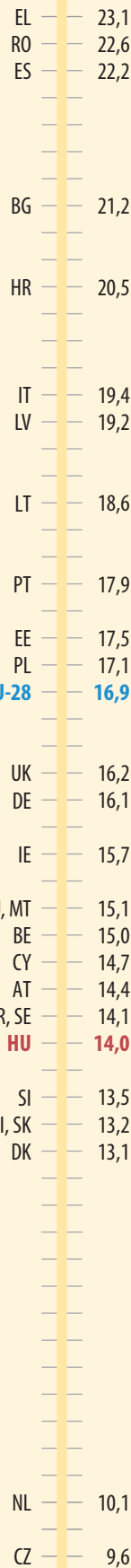
A szegénységi arány nőtt Magyarországon az elmúlt években.

Relevancia Fenntarthatósági cél a mindenki számára elérhető társadalmi minimum biztosítása, az egyenlő hozzáférés lehetőségének megteremtése a források, a javak, a jogok és a szolgáltatások terén a marginalizálódás, a kirekesztődés elkerülése érdekében. A szegénység elleni küzdelem az Európa 2020 stratégiai dokumentumában is prioritásként szerepel. Különösen fontos a figyelem ráirányítása a veszélyeztetett társadalmi csoportok (munkanélküliek, szegények, fogyatékosok, betegek, idősek, romák stb.) jövedelmi helyzetére, hiszen náluk a többi társadalmi csoportokénál jelentősebb a szegénység, valamint annak kockázata. A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia szerint a szegénység vagy az etnikai alapú társadalmi kirekesztettség az egyik leg súlyosabb akadály a szolidáris, tudásalapú, egészséges társadalom megteremtésének. A leszakadó társadalmi csoportok és térségek kiemelt kezelése, a szegénység csökkentése a kormányzat által nemcsak az emberi erőforrások fejlesztése, hanem a társadalmi integráció szempontjából is fontos. Ezért komplex, többek között oktatási és képzési,

egészségügyi, gazdaságfejlesztési, valamint lakhatási programok szükségesek.

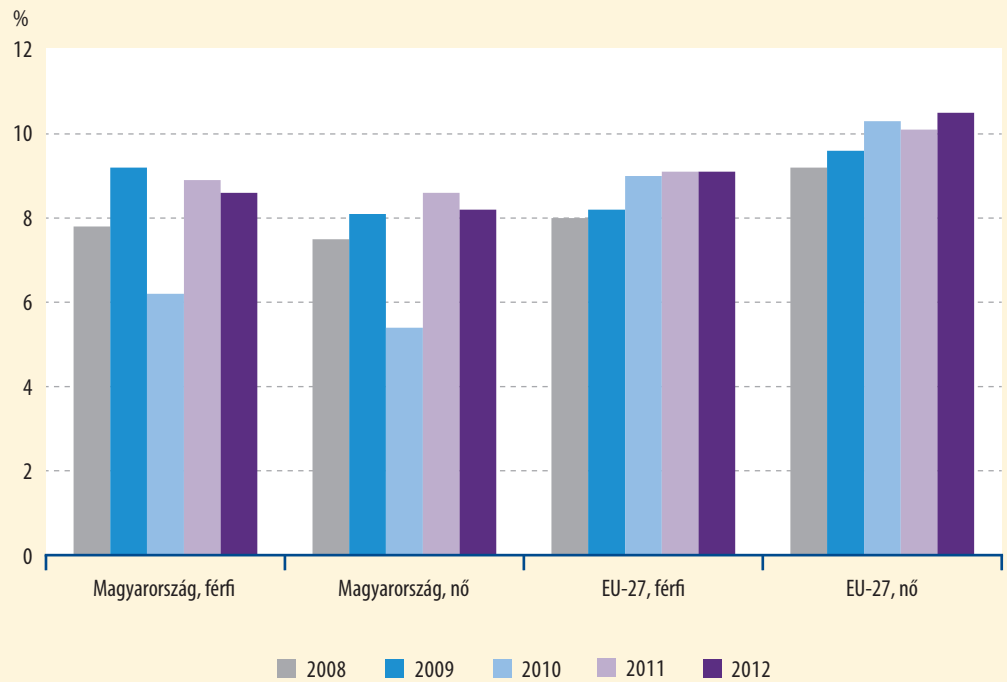
Elemzés Magyarország a szegénységi arány tekintetében az EU tagállamai átlagánál kedvezőbb helyzetben van, az utóbbi években azonban növekedett az országban a mutató értéke. A nemek szerinti eltérés Magyarországon kisebb, mint a tagállamok átlaga, és azzal ellentétesen alakul: nálunk a nők, az EU tagállamainak többségében a férfiak vannak kedvezőbb helyzetben. Figyelembe véve azonban, hogy a magyar átlagjövedelmi szint jóval alacsonyabb az unió tagállamainak többségére jellemzőnél, ez abszolút értelemben nem jelent kedvező helyzetet. A tartós szegénységben élők aránya az utóbbi években 8–9% körül alakult, ami szintén kedvezőbb az EU átlagánál.

Nemzetközi kitekintés Az Európai Unióban 2012-ben a lakosság 16,9%-a élt a relatív koncep-

A szegénységi arány az Európai Unióban, 2012, %

2.12.2. ábra A tartós szegénységi arány alakulása

A tartós szegénység aránya alacsonyabb Magyarországon, mint az Európai Unióban.

ció szerint megállapított jövedelmi szegénységi küszöb alatt. A szegénységi arány meglehetősen stabil, az EU átlaga 2005 és 2010 között 16,4, illetve 16,5%, 2011-ben, illetve 2012-ben azonban 16,9%-ra emelkedett. A szegénység tekintetében az Európai Unió országai közül Görögország, Románia, Spanyolország, Bulgária, illetve Litvánia van a legkedvezőtlenebb helyzetben. Ezekben az országokban a szegénységi arány meghaladta a 20%-ot. A legalacsonyabb értéket Csehországban és Hollandiában mérték. A Magyarországra vonatkozó 14,3%-os érték nemzetközi összehasonlításban átlag alattinak mondható.

Részletek Magyarországon eddig öt időszakra vonatkozóan került sor a tartós szegénységi arányszám kiszámítására. Ez természetesen az adott évi keresztmetszeti aránynál alacsonyabb, az utóbbi két évben 8–9% körül alakult. Ez az érték valamivel kedvezőbb, mint az Európai Unió átlaga, ami megközelíti a 10%-ot 2012-ben. A szegénységi arányhoz hasonlóan a tartós szegénység is inkább a férfiakra jellemző Magyarországon, míg az Európai Unió egészében inkább a nők tekinthetők veszélyeztetettebbeknek.

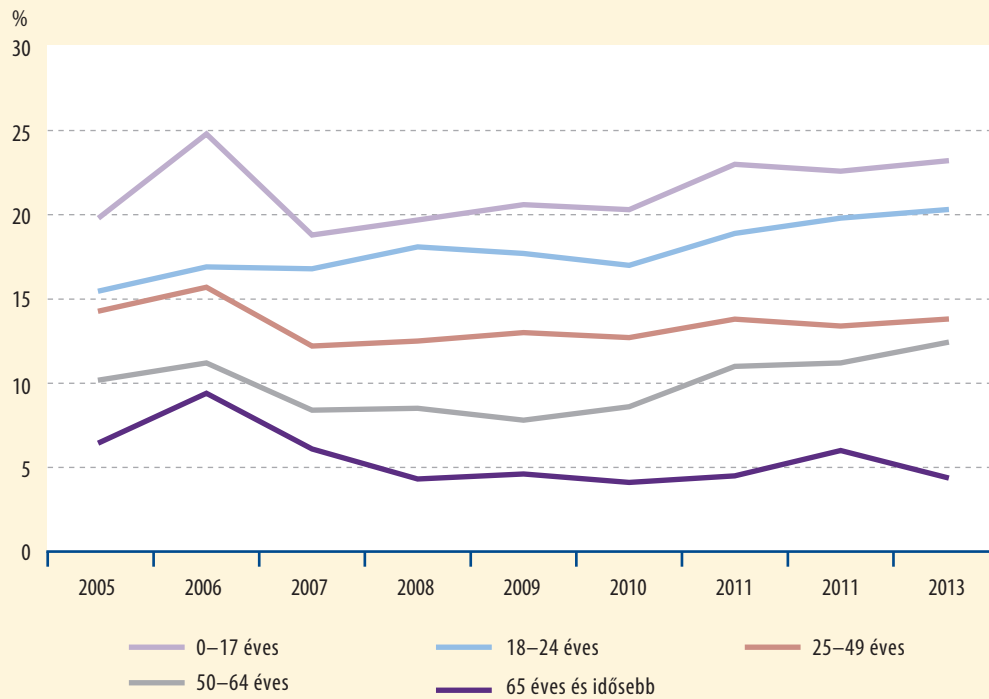
A szegénységi arány erős eltéréseket mutat korcsoportok szerint. A szegénység leginkább a 0–17 éves gyermekeket, illetve a 18–24 éves fiatalokat veszélyeztet. E korcsoportokban 23,2, illetve 20,3% volt a szegénységi arány 2013-ban Magyarországon. A többi korcsoportban mért érték az átlag alatt marad. A legkedvezőbb helyzetben a 65 éves és idősebbek találhatók, e csoportban a szegénységi arány 4,4%. Úgy tűnik, hogy az e korcsoportokhoz tartozók esetében jellemző nyugdíjas státus hatékony védeltséget nyújt a szegénység ellen.

Definíciók

Szegénységi arány: a szegénységi arány megadja a medián ekvivalensjövedelem 60%-ánál kevesebb jövedelemmel rendelkező háztartásokban élők arányát a teljes népességre vetítve.

Tartós szegénységi arány: olyanok tartoznak bele, akik a medián ekvivalensjövedelem 60%-ánál kevesebb jövedelemmel rendelkező háztartásokban élnek az adott évben és legalább két másik évben a megelőző három év közül.

2.12.3. ábra A szegénységi arány alakulása korcsoportok szerint

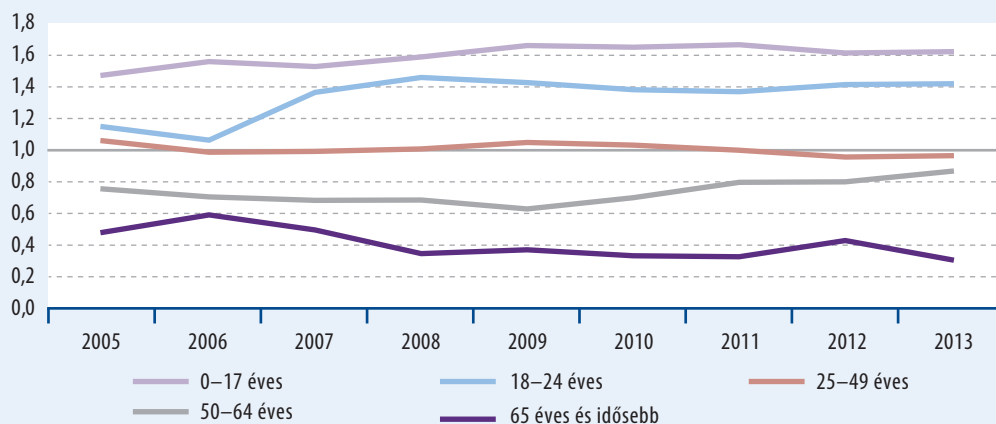

A legfiatalabb korosztályban a legmagasabb a szegénységi arány, a legalacsonyabb pedig a legidősebbek körében.

Szegénységi kockázat

Kulcsszavak szegénységi kockázat, szegénységi küszöb, szegénységi arány

2.13.1. ábra A szegénységi kockázat alakulása (Teljes népesség=1,0)

A gyermekek és a fiatal felnőttek szegénységi kockázata átlag feletti, az idősebb korcsoportoké alacsonyabb.

Relevancia A szegények között egyre nagyobb arányban vannak a gyermekek, az életkor előre előrehaladásával azonban a szegénységi arány általában csökken. Ez összefügg az egyének gazdasági aktivitásával, mivel az idősebb korosztályok helyzetét jellemzően vagy munkaerő-piaci helyzetük vagy nyugdíjas státusuk határozza meg. A gyermekkori szegénység a szükségletek kielégítésén túl hátráltatja a társas kapcsolatokat, a jövő szempontjából fontos (pl. oktatás) döntési lehetőségek korlátozódnak, ami a felnőttkori társadalmi kirekesztettség valószínűségét növeli. Az NFFK szerint a gyermekszegénység csökkentése érdekében fontos a lehető legkorábbi életkorban történő beavatkozás, vagyis a 0-3 éves korosztály és szülei számára lehetővé tenni az egészségügyi, gondozási, fejlesztési, szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférést, a szülői kompetenciák erősítését. A későbbi életkorban a hátrányos helyzetű gyermekek 3 éves kortól történő óvodáztatása, majd minőségi, integrált oktatáshoz való hozzáférésük elengedhetetlen.

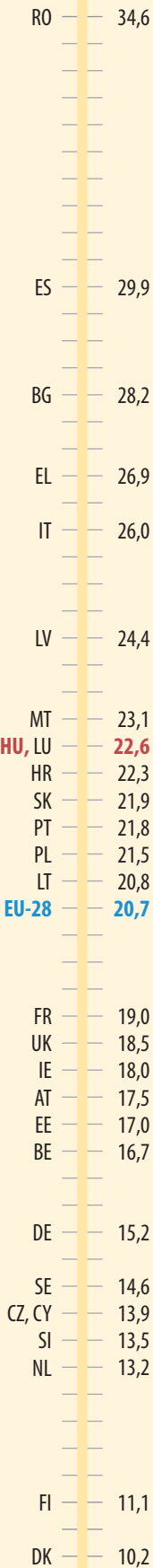
Elemzés Az életkor előrehaladásával fokozatosan csökken a szegénységi arány, illetve a szegénységi kockázat. Átlag feletti kockázattal csak a 0-17 éves gyermekeknél (1,62) és a fiatal (18-24 éves)

felnőtteknél (1,24) kell szembeesülni. Az egyes korcsoportok viszonylagos helyzete stabil, de az utóbbi években is történt több változás. A 0-17 évesek szegénységi kockázata a 2011-ben mért 1,67-es szintről 2012-2013-ra 1,61-re, illetve 1,62-re csökkent. Az 50-64 évesek korcsoportjának a helyzete romlott jelentősebben az utóbbi időszakban. E csoport szegénységi kockázata 2009-ben 0,63-as szinten állt, 2011-2012-re 0,80-ra ugrott, 2013-ban pedig már 0,87-n állt.

Nemzetközi kitekintés 2012-ben a 18 év alattiak szegénységi arányának átlagértéke az Európai Unióban a megelőző évekhez hasonló mértékű (20,7%) volt. Ez kedvezőbb a magyarországi éréknél, amely 2012-ben 22,6, 2013-ban pedig 23,2% volt. A gyermekszegénység mértéke Romániában, Bulgáriában, Spanyolországban a legnagyobb, ezekben az országokban 0-17 évesek körében mért szegénységi arány megközelíti, illetve Romániában meg is haladja a 30%-ot. A legkisebb, 10% körüli gyermekszegénységi adatokat ezzel szemben Dániában, Finnországban mérték.

Definíció Szegénységi kockázat: az adott csoportba tartozó szegények aránya az országos átlaghoz viszonyítva. Az 1-nél nagyobb érték az adott kategóriákba tartozók szegénységi küszöb alá kerülésének átlagosnál nagyobb, az 1-nél kisebb érték átlagosnál kisebb kockázatát jelenti.

A 18 éven aluliak szegénységi aránya az Európai Unióban, 2012, %

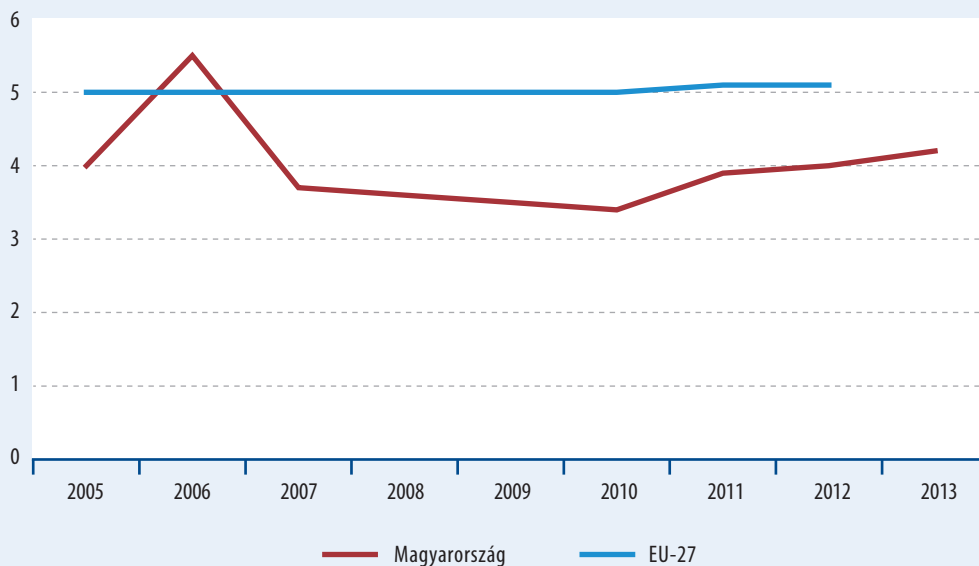

A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége

Kulcsszavak jövedelemeloszlás, jövedelem egyenlőtlenség

2.14.1. ábra A jövedelemeloszlás egyenlőtlenségének alakulása

A jövedelemegyenlőtlenség Magyarországon az EU-átlag alatt van, ám az elmúlt években növekedtek az alsó, illetve felső jövedelmi ötöd közötti különbségek.

Relevancia A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége a társadalmi kohézió ellen hat, több dimenzióban jelenik meg egyszerre. Egyenlőtlenség van a földrajzi térben, az ország területi egységei között, településtípusonként, de a jövedelmi egyenlőtlenségek megfigyelhetők iskolai végzettség és a nemek között is. Ennek felszámolása a fenntarthatóság társadalmi vetületének lényeges összetevője. A jövedelemeloszlás egyenlőtlenségének különböző mérőszámai azt fejezik ki, hogy mekkorák a jövedelmi egyenlőtlenségek a társadalom tagjai között, illetve miként változtak azok az elmúlt évek során. Az S80/S20 néven is ismert mutató ezt a jelenséget a társadalom leggazdagabb és legszegényebb ötöde által birtokolt jövedelem arányában fejezi ki.

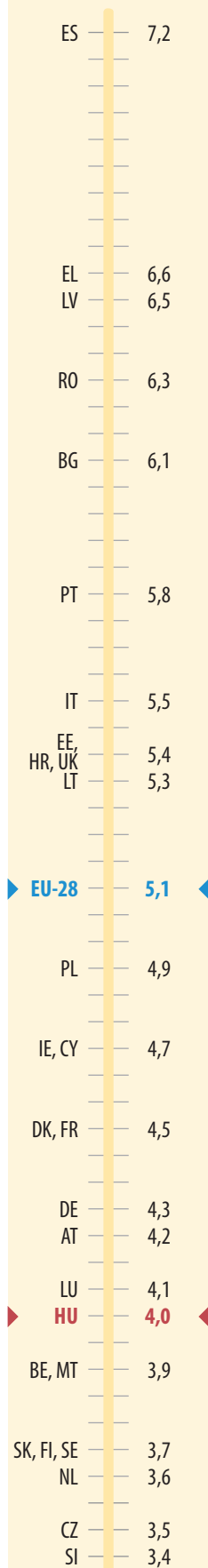
Elemzés A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége Magyarországon 2010-ig inkább csökkent, ezután azonban növekedésnek indult. A felső és az alsó jövedelmi ötöd jövedelmeinek hányadosa 2005-ben 4,0 volt, majd 2010-re 3,4-re csökkent. Az ezt követő években a mutatószám évről évre növekedett és 2013-ra elérte a 4,2-es értéket. A jövedelemeloszlás magyarországi egyenlőtlensége mindazonáltal európai összehasonlításban átlag alattinak számít.

Nemzetközi kitekintés Az Európai Unióban az S80/S20 mutató alapján 2012-ben Spanyolországban, Görögországban és Lettországon volt a legmagasabb a jövedelemeloszlás egyenlőtlensége, Szlovéniában, Csehországban és Hollandiában pedig a legalacsonyabb.

Az Európai Unióban 2005 és 2012 között az egyenlőtlenségek mértéke stabilan 5,0 körüli volt. Az átlag azonban egymással ellentétes tendenciákat fed el. A válság utáni években az egyenlőtlenségek magyarországihoz hasonlóan növekedtek – többek között – Franciaországban, Spanyolországban és Dániában, míg mérséklődtek Litvániában és Németországban.

Definíció Az S80/S20 mutató jövedelemelosztás egyenlőtlenségének egyik indikátora, megadja az ekvivalens jövedelmek eloszlásában a felső és az alsó jövedelmi ötöd jövedelmeinek hányadosát. A magasabb érték magasabb egyenlőtlenséget jelez.

A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége az Európai Unióban, 2012

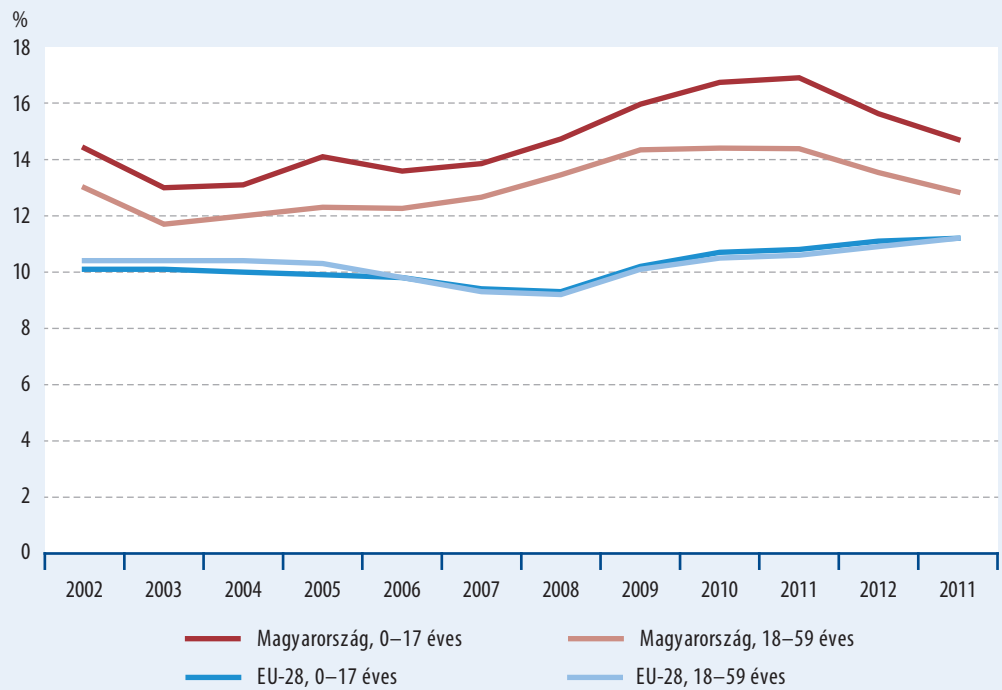
A foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásban élők aránya

Kulcsszavak **foglalkoztatottal nem rendelkező háztartások, foglalkoztatottság**

2.15.1. ábra

A foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásokban élők aránya korcsoportok szerint

Hosszabb időtávot tekintve a foglalkoztatott nélküli háztartásokban élők aránya Magyarországon meghaladja az uniós átlagot.

Relevancia A foglalkoztatott nélküli háztartásokban élők életésélyei rosszabbak, a kirekesztődés kockázata nagyobb. Az ilyen kisközösségekben nagyobb az esélye a hátrányok átörökítésének, a szegénység újratermelődésének.

Elemzés A 0–59 évesek több mint egytizede élt olyan háztartásban a vizsgált időszakban, amelynek egyetlen tagja sem volt foglalkoztatott, vagyis a háztartás megélhetésének forrása nem munkából származó jövedelem volt. Ez az arány 2003 óta lassan, majd a válság hatására kissé erősebben nőtt, míg 2012-től némi javulás történt. A 18 év alatti gyermekek körében 2 százalékponttal magasabb ez az arány, mint a 18–59 évesek körében. Ez azt mutatja, hogy a gyermeket nevelők nagyobb eséllyel maradnak távol a munkától, ami rontja jövedelmi biztonságukat, továbbá növeli a munkanélküliség, illetve az inaktivitás átörökítésének kockázatát. A nő-

ket 1–2 százalékponttal magasabb érték jellemzi, mint a férfiakat, ami nyilvánvalóan szoros összefüggésben van a foglalkoztatás gyermekvállalás, gyermekgondozás miatti szüneteltetésével és a munkajövedelem gyermekgondozási ellátással való helyettesítésével.

Nemzetközi kitekintés Magyarországon a foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásban élők aránya az egész időszakban meghaladta az Európai Unió átlagértékét. Az unióban a stagnálást követően 2009-től növekszik a foglalkoztatottal nem rendelkező háztartások aránya, Magyarországon 2012-től már volt némi csökkenés. Az arányszámok közötti különbségek a felnőttek esetében 2008-ig, a gyermekeket vizsgálva 2011-ig nőttek. 2013-ban a vizsgált mutató a 18–59 évesek körében már csak 1,6 százalékponttal haladta meg az uniós átlagot. A gyermekek vonatkozásában viszont érdemben nem javult a pozíciónk, az európai rangsorban a negyedik legrosszabb mutatóval rendelkezünk.

Foglalkoztatott nélküli háztartásokban élők aránya a 0–17 éves korcsoportban az Európai Unióban, 2013, %

EU-28, RO 11,2

IE 17,7

BG 16,4

UK 15,3

HU 14,2

ES 14,1

EL 13,3

BE 12,4

HR 11,9

LT 11,8

FR 10,7

SK 10,4

IT 10,3

PT 10,1

PL 9,8

CY 9,5

LV 8,8

DE 8,5

EE 8,4

CZ 8,3

SE 8,1

DK 8

MT 7,5

NL 6,8

FI 5,9

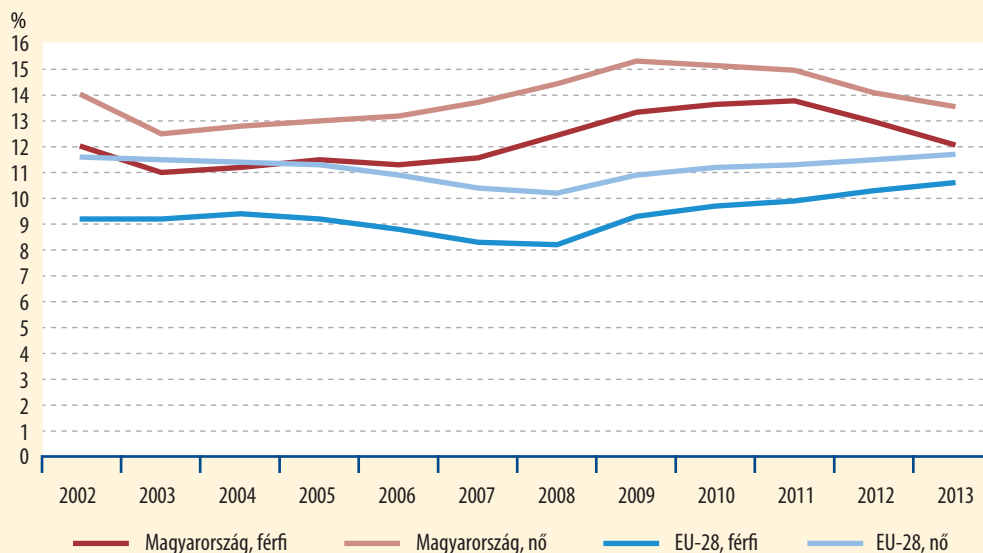
AT 5,6

SI 4,6

LU 3,8

2.15.2. ábra

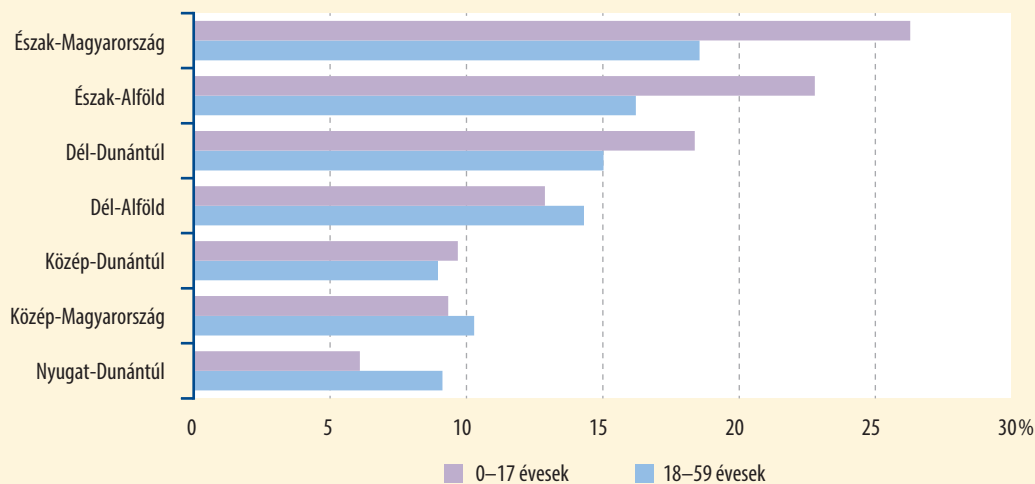
18–59 éves, foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásokban élők aránya nemenként

A 18–59 évesek körében mindkét nem esetében csökken az uniós átlagtól való eltérés.

2.15.3. ábra

A foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásokban élők aránya régiók és korcsoportok szerint, 2013

A kedvezőbb helyzetű dunántúli és Közép-Magyarország régióhoz képest Észak-Magyarország és Észak-Alföld régiókban három-négyszeres azoknak a gyermekeknek az aránya, akik foglalkoztatott nélküli háztartásban élnek.

Részletek Területi vonatkozásban jelentősek a különbségek. 2012-ben a legrosszabb mutatóval jellemezhető Észak-Magyarországon 30% feletti volt azoknak a 18 éven aluli gyermekeknek az aránya, akik olyan háztartásban éltek, ahol nem volt egyetlen foglalkoztatott sem. Nagyrészt a közfoglalkoztatás kiterjesztésének köszönhetően 2013-ra ez az arány 26% körülre mérséklődött, ennek ellenére a területi egyenlőtlenségek nem változtak. A foglalkoztatottság szempontjából

hagyományosan jobb helyzetben lévő dunántúli régiókban az arány 10% alatt marad, Nyugat-Dunántúlon csupán 6,1%.

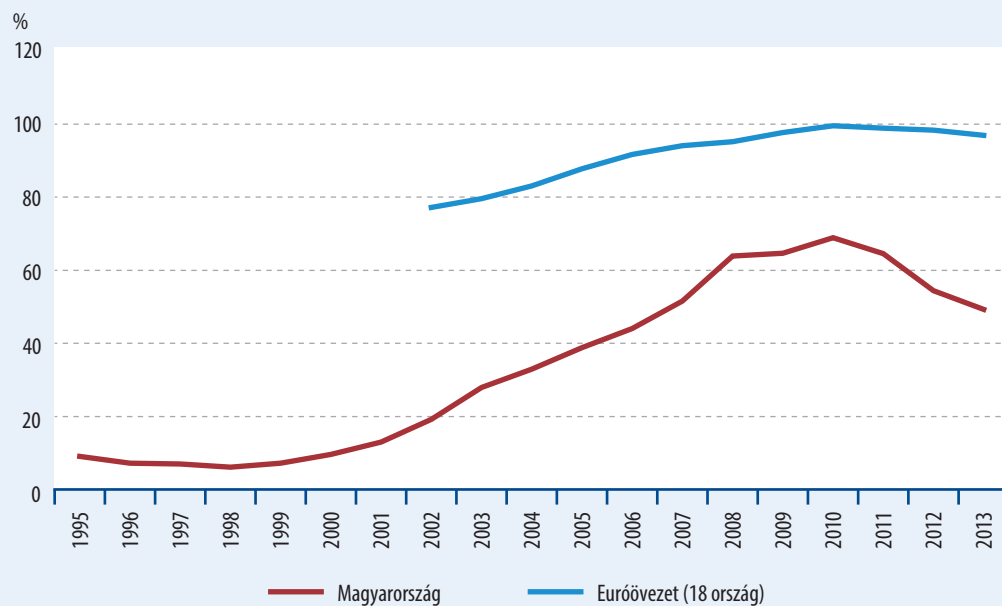
Definíció A foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásban élők mutatója az adott népességcsoporton belül azok arányát jelzi, akik olyan háztartásban élnek, amelynek egyetlen tagja sem foglalkoztatott (vagyis minden háztartás tag vagy gazdaságilag inaktív vagy munkanélküli).

A lakossági eladósodottsági ráta

Kulcsszavak lakossági eladósodottsági ráta, jövedelem, hitel

2.16.1. ábra A lakossági eladósodottsági ráta alakulása

2000 és 2010 között folyamatosan nőtt a lakosság eladósodottsága, 2011-ben azonban megfordult ez a kedvezőtlen trend.

Relevancia A nemzetközi tendenciákhoz hasonlóan Magyarországon is nő a háztartások eladósodottsága. A tapasztalatok és a felmérések azt mutatják, hogy a háztartások nem rendelkeznek megfelelő pénzügyi jártassággal: nem tudják megítélni saját kockázatviselő képességüket, illetve azt, hogy egyes pénzügyi szolgáltatások milyen előnyökkel és hátrányokkal járhatnak. Súlyos probléma a devizaalapú hitelek miatti eladósodottság, a felelős fogyasztási és megtakarítási döntések elősegítése a lakosság, a bankok és a kormányzat közös felelőssége. A Keretstratégia felhívja a figyelmet arra, hogy a takarékos és előrettekintő gazdálkodás a magántulajdonhoz kapcsolódó elveknek megfelelően egyéni mérlegelés kérdése. Emellett azonban a pénzügyi tudatosság fontos és közvetítendő érték is egyben, hiszen széles körű hiánya a lakosság eladósodásához és általános gazdasági egyensúlytalansághoz, válsághoz is vezethet. Ebben mind a polgároknak, mind a kormányzatnak szerepet kell vállalnia.

Elemzés Magyarországon 1995 óta a lakosság eladósodottsági rátája 1998-ban érte el a legalacsonyabb értékét (6,2%). 1998 után a ráta folyamatosan emelkedett, azaz a háztartások jövedelmükhöz viszonyítva egyre nagyobb hitelállománnyal rendelkeztek. 2010-ben a mutató 68,9%-on tetőzött. 2010 után a ráta csökkenni kezdett a jövedelem folyamatos növekedése és a hitelállomány mérséklődése miatt.

Nemzetközi kitekintés A 18 euróövezeti tagországban az átlagos lakossági eladósodottsági ráta növekedési ütemének nagysága stabil. 2012-ben a legmagasabb ráta Dániában (265,9%), a legalacsonyabb Szlovákiában (45,1%) volt.

Definíció A lakossági eladósodottsági ráta azt mutatja meg, hogy a háztartások adott időszakban rendelkezésre álló jövedelmének – kiegészítve a magánnyugdíjpénztárak nettó vagyonváltozása miatti korrekcióval – hány százaléka az adott időszak átlagos bruttó hitelállománya.

A lakossági eladósodottsági ráta az Európai Unióban, 2012, %

DK 265,9
NL 250,3

IE 197,8

SE 147,2

LU 142,9

UK 132,8

ES 122,9

PT 122,7

FI 106,0

BE 89,5

AT 86,4

DE 84,5

FR 83,3

EE 80,5

IT 65,8

CZ 57,3

LV 56,9

▶ HU 54,0 ◀

PL 53,9

SI 47,1

SK 45,1

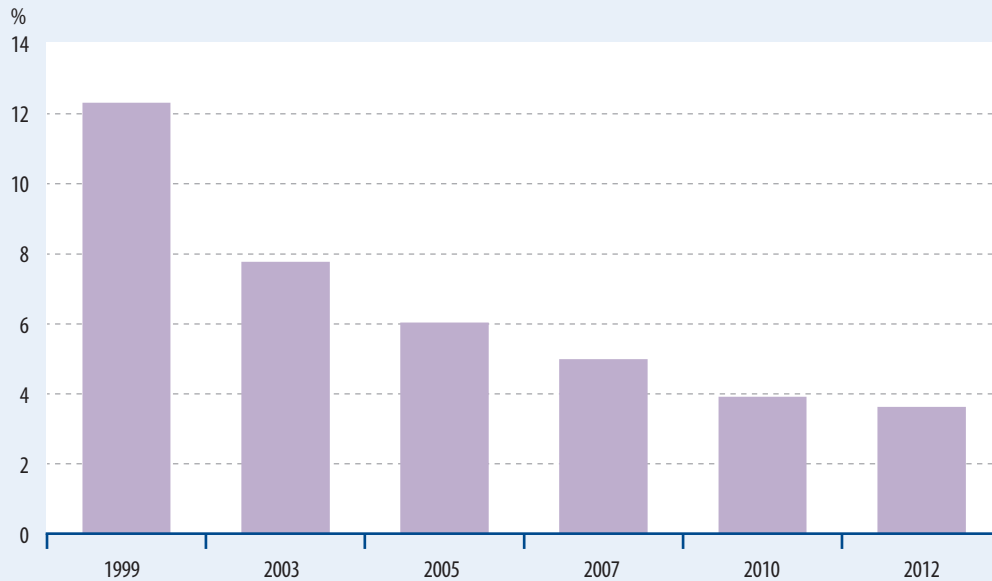
LT 37,7

Fürdőszoba nélküli lakások aránya

Kulcsszavak fürdőszoba nélküli lakások, lakásminőség, életkörülmények

2.17.1. ábra A fürdőszoba nélküli lakások aránya

A fürdőszoba nélküli lakások aránya folyamatosan csökken, 2012-ben 3,6%-ot tett ki.

Relevancia A fürdőszoba hiánya számos lakásminőségi problémára utal, a lakáskörülmények általános alakulását is tükrözi. A mutató jövedelmi ötödök szerinti vizsgálata alkalmas a lakásvizonyokban mutatkozó társadalmi különbségek megfigyelésére, a régiókénti adatok a területi különbségekre világítanak rá.

Elemzés A fürdőszoba nélküli lakások aránya folyamatosan csökken, 1999-ben még meghaladta a 12%-ot, 2012-ben már 4% alatt maradt. A mutató jelentős eltéréseket jelez mind a jövedelmi ötödök, mind pedig területi egységek szerint.

Nemzetközi kitekintés 2012-ben a fürdőszoba nélküli lakásokban élők arányának átlagértéke az Európai Unióban 2,7% volt. Magyarországon ennél 1,4%-kal többen éltek ellátatlan lakásokban. A legkedvezőbb értéket (0,1%) Hollandiában, Németországban, Spanyolországban mérték, a legkedvezőtlenebbet (35,4%) Romániában.

Részletek A fürdőszoba nélküli lakások aránya a háztartások legalsó jövedelmi ötödében 1999-ben 24% volt, 2012-re 10%-ra csökkent. Valamennyi jövedelmi kategóriában kedvező a változás, a csökkenés mértéke azonban éppen a legrosszabb helyzetű háztartásokban a legmérsékeltebb. A legfelső jövedelmi ötödében 2012-ben már csak 0,3%-ot tett ki a fürdőszoba nélküli lakások aránya. A régiók közül 2012-ben Észak-Magyarországon a legmagasabb a mutató értéke, a 7%-ot is meghaladja. A legkedvezőbb, 2% alatti érték Nyugat-Dunántúlon és Közép-Magyarországon figyelhető meg.

Definíció Fürdőszobával ellátott a legalább mosdófülkével rendelkező lakás. Az egyes háztartások ötödökbe sorolása a háztartás összes nettó jövedelme alapján történt.

RO — 35,4

LV — 18,5

LT — 14,8

BG — 13,9

EE — 9,5

PL — 4,2

HU — 4,1

IE — 2,8

EU-28 — 2,7

DK — 2,5

HR — 2,2

PT — 1,1

BE, CY — 0,9

EL, FI — 0,7

CZ — 0,6

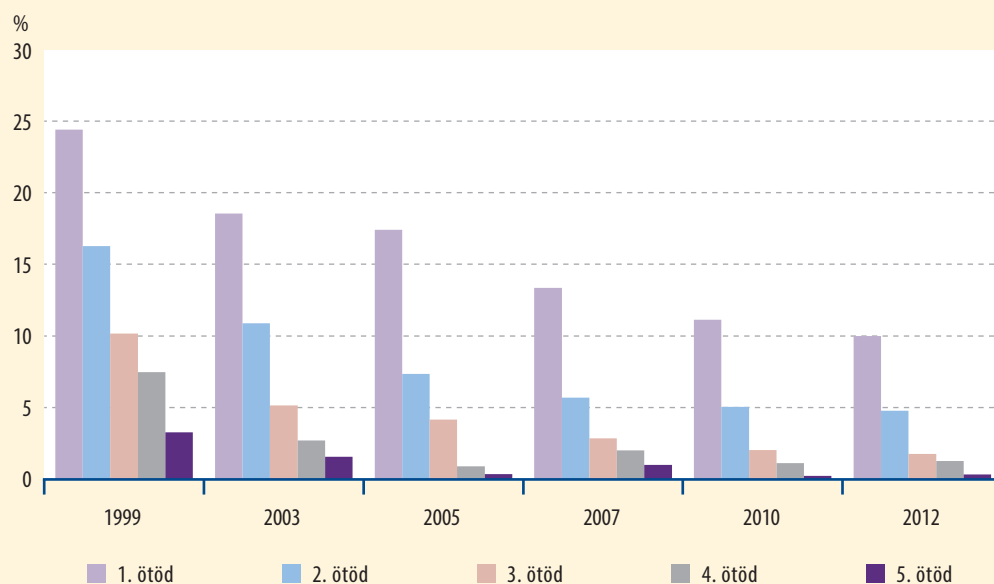
AT, FR, IT, SE, SI, UK — 0,5

MT, SK — 0,3

DE, ES, LU, NL — 0,1

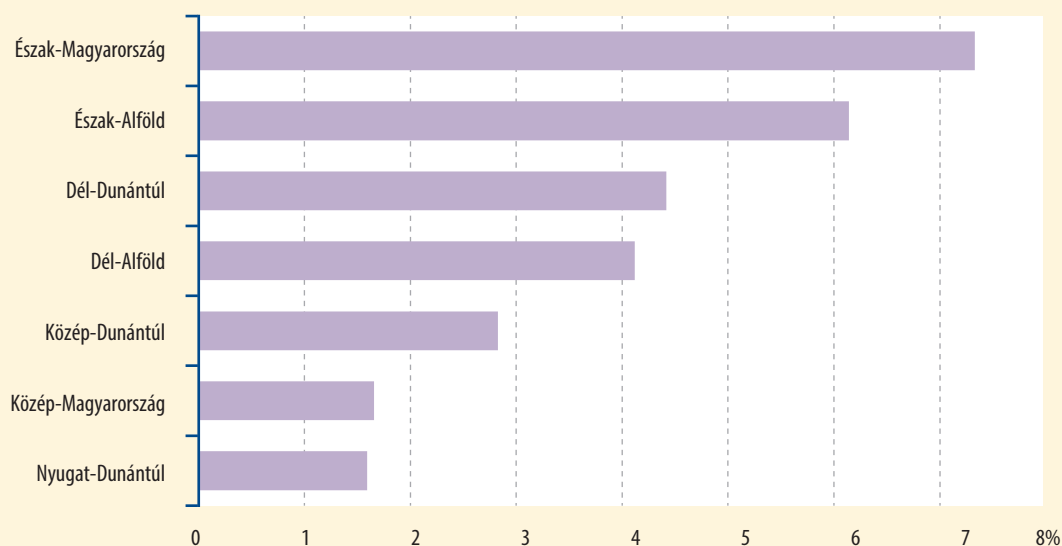
A teljes népességből azok aránya, akik olyan lakásban élnek, ahol sem fürdőszoba, sem zuhanyzó nincs, 2012, %

2.17.2. ábra Fürdőszoba nélküli lakások aránya a háztartás jövedelmi ötöde szerint

A fürdőszobával való ellátottságot erősen befolyásolja a háztartások jövedelmi helyzete, a fürdőszoba nélküli lakások aránya magasabb az alacsonyabb jövedelemmel rendelkező háztartásokban.

2.17.3. ábra Fürdőszoba nélküli lakások aránya régióként

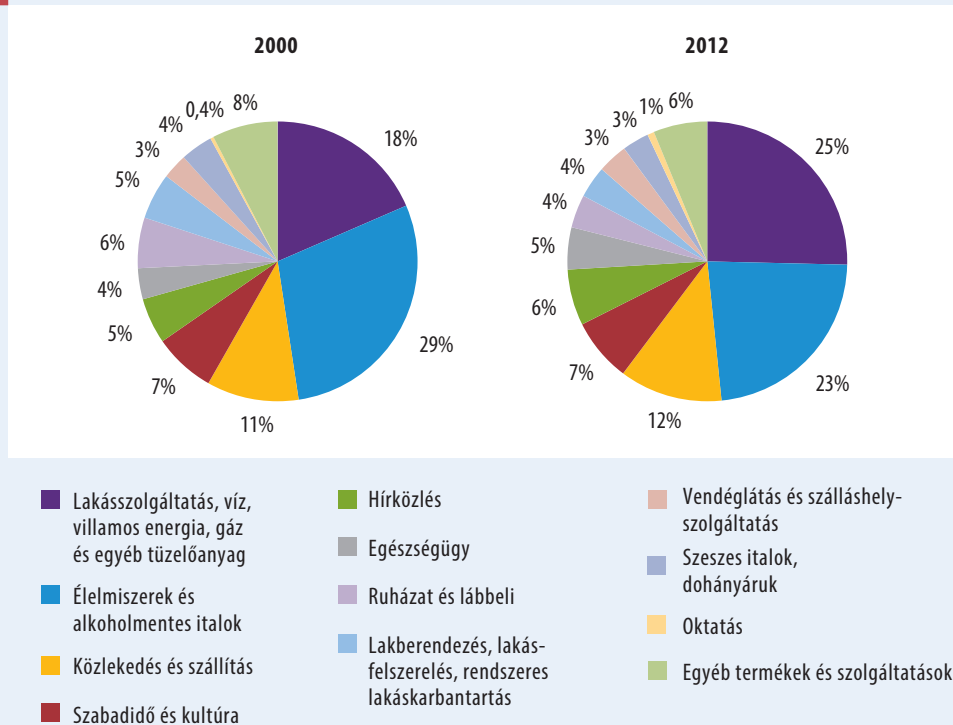

A fürdőszobával való ellátottságban jelentősek a területi eltérések, a legkedvezőbb és legkedvezőtlenebb régiók között négy és félszeres a különbség.

Fogyasztási szerkezet

Kulcsszavak **fogyasztási szerkezet, fogyasztás, háztartás, háztartási kiadás**

2.18.1. ábra **Egy főre jutó fogyasztási kiadások megoszlása**

2000 és 2012 között jelentősen megnövekedett a háztartások által lakásszolgáltatásra, vízre, villamos energiára, gázra és egyéb tüzelőanyagra fordított összeg.

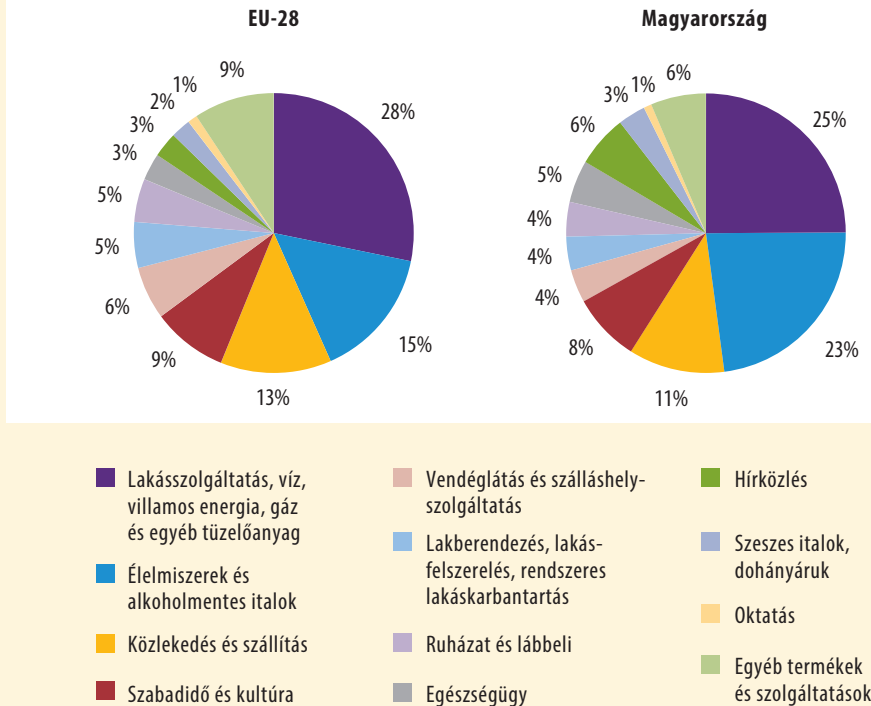
Relevancia A mutató segítségével reális képet kaphatunk a háztartások kiadásairól és így közvetett módon a benne élő személyek életszínvonalának alakulásáról is. Az indikátor megmutatja, hogy a háztartások jövedelmük mekkora hányadát költik alapvetőnek tekintett, illetve létfenntartási szükségletek kielégítésére, és mekkorát azon túl egyéb, pl. kikapcsolódásukat, szellemi fejlődésüket elősegítő ún. „jóléti” tevékenységekre. Az NFFK víziójában egy olyan fenntartható társadalmat céloz meg, amelyben az emberek tisztelik a természetet, természeti értékeinket, a helyi közösségek felismerik a rendelkezésükre álló természeti erőforrásokból adódó lehetőségeiket, termelésüket, energiateljesítésüket és fogyasztásukat erre alapozva szervezik meg. A fenntartható társadalom tagjai számára fontosak a mértékletesség és a takarékoság értékei.

Elemzés A fogyasztási szerkezet a háztartásokban élők egyéni igényeinek változása, valamint a pénzügyi helyzet függvényében az évek során fo-

lyamatosan változik. A változás sokrétű lehet, és vannak könnyebben, illetve létezően nehezebben módosítható, ún. „kötött” jellegű kiadások is. Ez utóbbiaknál a csökkentésre, illetve a helyettesítésre viszonylag szűk a mozgástér. Ilyen kiadási tételnek tekintjük például a lakásfenntartásra és energiára fordítottakat, aminek az élelmiszerkiadással közösen a magyar fogyasztási modellben kitüntetett szerepe van, hiszen az összes kiadás közel felét teszik ki együttesen.

A két tételre fordított kiadások aránya 2000 és 2012 között jelentősen ingadozott. Míg a vizsgált időszak kezdetekor 48% volt a fogyasztási kiadáson belüli részesedésük, addig kedvező társadalmi-gazdasági környezet hatására ez csökkenni kezdett, és 2005-re 6 százalékponttal esett vissza (42%). Az ezt követő ársokkok – az élelmiszerek inflációja 10 százalékponttal, a rezsiárak pedig többszörösen (210%) meghaladták az átlagos árváltozást – nyomot hagytak a lakosság fogyasztásában is, mert a kedvező tendencia megfordult, 2012-re az összes kiadásból való részesedésük az évezred eleji érté-

2.18.2. ábra

Egy háztartásra jutó kiadások szerkezete az Európai Unióban (EU-28) és Magyarországon, 2010

Minél gazdagabb egy ország vagy egy háztartás, élelmiszer-kiadásai az összkiadáshoz viszonyítva annál kisebbek. A közösségben átlagosan kisebb arányú e tételre fordított összeg, mint hazánkban.

ket is meghaladva 48% fölé emelkedett. Ezen belül azonban az élelmiszerekre fordított arány csökkent, a lakásszolgáltatásé és a háztartási energiáé viszont nőtt. 2000-ben még az élelmiszerek hasították ki a legnagyobb szeletet az összkiadásból, 2012-re már a lakásfenntartásra fordított összeg.

2012-ben lakásfenntartásra és háztartási energiára egy főre vetítve átlagosan 207 ezer forintot költött a lakosság, reálértéken ez az összeg 1,2%-kal alacsonyabb, mint az előző évi. A csökkenés ellenére továbbra is ez a főcsoport képviselte a legnagyobb részarányt a kiadásokon belül, az összes fogyasztás egynegyedét tette ki. 2012-ben országos átlagban reálértéken 4,2%-kal estek vissza az energiakiadások, ezen belül gázra 9,1, melegvíz-szolgáltatásra és távhőre 2,4, elektromos energiára 4,1%-kal költött kevesebbet a lakosság. Mindez a kiadás-csökkenés az átlagos árváltozásnál magasabb, 6,2%-os árszínvonal-növekedés mellett következett be, ami a háztartások tudatos fogyasztás-viszszafogását tükrözi.

A fogyasztásszerkezet változásának másik leglátványosabb kifejeződése az elmúlt években az összes fogyasztáson belüli csökkenő élelmiszer-

hányad. 2000-ben még a kiadások 29,1%-át az élelmiszerekre fordítottak tették ki (egy főre jutó értéke 111 ezer forint), 2005-re az arány jelentősen, 6,5 százalékponttal esett vissza (145 ezer forint). Ezután kissé emelkedett, a 2009. évi gazdasági mélypont után aránya 23% körül stabilizálódik. 2012-ben egy főre vetítve átlagosan 188 ezer forintot költött a lakosság élelmiszerekre és alkoholmentes italokra, reálértéken 1,9%-kal elmaradt a 2011. évitől. Ekkor szinte valamennyi élelmiszerfajta fogyasztásának a mennyisége visszaesett. Az élelmiszer árérzékenységét mutatja, hogy az emberek a nagyobb mértékben dráguló termékeket igyekeznek olcsóbbal helyettesíteni, vagy bizonyos szintig csökkenteni azok fogyasztását. Jól látszik ez az alkoholmentes italok vásárlásának alakulásában, amire 4,8%-kal költöttek kevesebbet, 9,4%-os árszintnövekedés mellett. Az átlagos árindexnél magasabb mértékben (9,0%-kal) nőtt a hús ára, aminek következtében éves szinten a fejenként fogyasztott mennyiség 1,4 kilogrammal csökkent. 9,2%-kal esett vissza az egy főre jutó tojásfogyasztás, ami a kiemelkedően magas, 36%-os áremelkedés következménye.

A harmadik legnagyobb kiadási csoport a közlekedés, a lakossági összes fogyasztás 11,9%-át tette ki 2012-ben. Közlekedésre és szállításra egy főre vetítve átlagosan 97 ezer forintot költött a lakosság, ennek közel felét üzemanyag-vásárlásra. Az üzemanyagra fordított kiadások összehasonlítható áron 0,8%-kal csökkentek, 13%-os éves árszínvonal-emelkedés mellett, ez a gépkocsihasználat visszaszorulását mutatja.

Nemzetközi kitekintés Az Európai Unió 28 tagországában 2010-ben a háztartási kiadások átlagos nagysága vásárlóerő-paritáson számolva 24 981 PPS, Magyarországon ugyanez az érték 11 397 PPS volt, az uniós átlag 46%-a. A rangsor végén Bulgária (9334 PPS), első helyen pedig Luxemburg (45 170 PPS) állt.

A fogyasztási kiadások szerkezetében jelentősek a tagországok közti különbségek, amelyek a társadalmi-gazdasági sajátosságokból következnek. Az EU 28 országában a legjelentősebb tételt a lakásfenntartásra és háztartási energiára fordítottak jelentik (28,2%), második helyen az élelmiszerekre és alkoholmentes italokra fordított (15,1%) kiadás áll. Az Engel-törvény értelmében minél gazdagabb egy ország vagy egy háztartás, élelmiszer-kiadásai az összkadáshoz viszonyítva annál kisebbek és fordítva. Az adatok ezt az összefüggést igazolják, hisz az élelmiszer-kiadások Luxemburgban (8,8%) és Németországban a legkisebbek (11,6%), miközben Bulgáriában ez közel 30%-os értéket jelent.

Az unió tagországainak átlagos lakásfenntartási kiadásai 28,2%-ot képviseltek, míg Magyarországon ez az érték 24,9%-ot jelentett háztartásonként. Ennek oka, hogy az unió régi tagállamai és az újjal csatlakozott kelet-európai tagországok lakáspiaca különböző: míg nyugaton magas a lakásbérleti aránya, addig nálunk inkább a magántulajdonú lakás dominál.

Az eltérő jövedelmi színvonal mellett néhány tételnél a markáns állami szerepvállalás, illetve annak hiánya is szerepet játszik. Az állam oktatásban vállalt támogatásra vezethető vissza például az, hogy Svédországban a háztartások oktatásra mindössze 6 PPS-t költenek, ami az uniós átlag (EU-28) mindössze 2,2%-a, szemben Ciprussal, ahol annak hiánya miatt ugyanez az érték 1522 PPS, az uniós átlag 6-szorosa.

Definíciók

A háztartás fogalma a háztartás-statisztikában: olyan személyek összessége, akik függetlenül a rokoni kapcsolatoktól közös jövedelmi, illetve fogyasztói közösséget képeznek, folyamatos életviteli költségeiket részben vagy egészben közösen viselik. A háztartási költségvetési felvétel a háztartáshoz tartozónak tekinti az ideiglenesen távol élő diákokat, munkavállalás miatt távollévőket azokban az esetekben, amikor ellátásukról döntően a megfigyelt háztartás gondoskodik, illetve utóbbiak esetében, ha jövedelmükkel alapvetően hozzájárulnak a háztartási kiadásokhoz.

Élelmiszer-mennyiségek: a háztartásban fogyasztott élelmiszerek csomagolás nélküli tömege, illetve darabszáma a megfelelő mértékegységben (kilogramm, liter, darab) gyűjtve.

Saját termelésű fogyasztás: a saját vagy bérelt földön, kertben, háztájiban termelt (termesztett), piaci értékesítésre nem került élelmiszerek, italok, tüzelő fogyasztása, akár a saját háztartásban állították elő, akár más háztartástól ajándékba kapták.

Az alkalmazott módszer néhány tekintetben országonként eltér, ezért az adatgyűjtés nem teljesen harmonizált. Az egyik ilyen legfontosabb módszertani különbség a saját tulajdonú lakásokban élők problémájának kezelése, amit korrekciós tényezőként egyes országokban az imputált lakhatási költség tétele kezeli. Nem alkalmazzák azonban ezt az Egyesült Királyságban, a Cseh Köztársaságban, Magyarországon és Macedóniában sem.

A háztartások fogyasztási kiadása magába foglalja a vásárolt, illetve a saját termelésből származó fogyasztást is. Ez utóbbinak a beszámítása, illetve figyelmen kívül hagyása is különbözik a tagországokban, azonban ez mindössze néhány ország, köztük Magyarország fogyasztási szintjét befolyásolja érdemben, ahol kiemelkedő a saját termelésből származó élelmiszer-fogyasztás.

A kiadási adatok összehasonlítása vásárlóerőegység (PPS - *Purchasing Power Standard*)-érték alapján történt. Az alternatív árfolyamon azonos mennyiségű áru és szolgáltatás megvásárlását teszi lehetővé minden országban az adott időszakban, figyelembe veszi a különböző országokban az eltérő árakat.

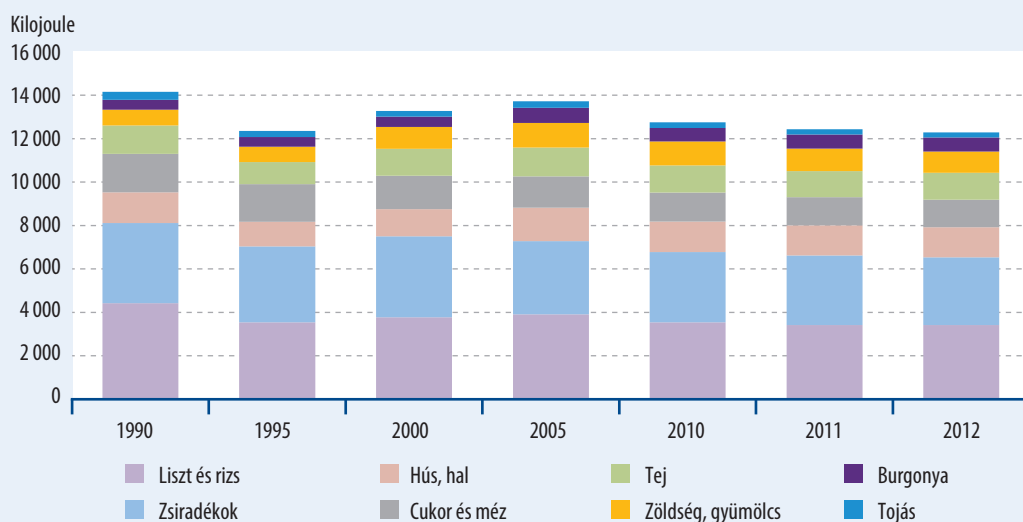
Stadat-táblák

2.2.4. Az egy főre jutó kiadások részletezése COICOP-csoportosítás szerint

Tápanyag- és élelmiszer-fogyasztás

Kulcsszavak **tápanyagfogyasztás, energia-, fehérje-, zsír-, és szénhidrátbevitel, élelmiszer-fogyasztás**

2.19.1. ábra **Az egy főre jutó napi energiabevitel alakulása és összetétele**

Az egy főre jutó energiabevitel 2010 után az 1990-es évek közepének szintjére csökkent.

Relevancia Az életszínvonal alakulásának egyik legfontosabb indikátora a magánháztartások tápanyag- és élelmiszer-fogyasztásának alakulása. Egyik dimenziója a megfigyelésnek az élelmiszer-hányad összes kiadáson belüli alakulása, a másik a fogyasztás szerkezetének alakulása (otthoni élelmiszerfogyasztás vásárolásból, illetve saját termelésből, házon kívüli étkezés), valamint fontos a mennyiségi mutatók alakulásának feltérképezése is.

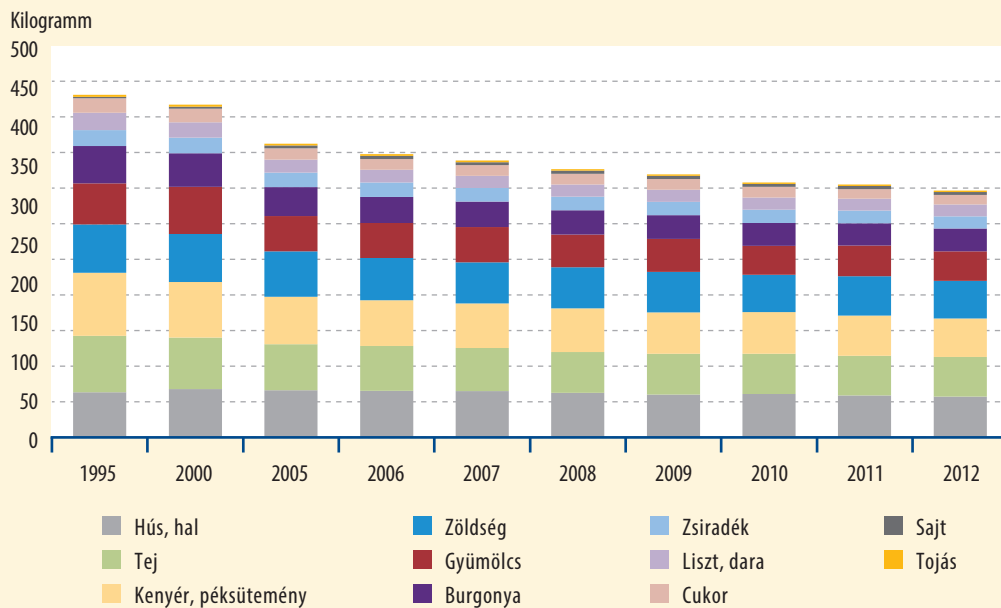
Elemzés Magyarországon a lakosság napi tápanyagfogyasztása 1990 és 2012 között hullámzóan alakult. Az egy főre jutó energiabevitel a rendszerváltást követő öt év alatt 13%-al visszaesett, majd 1996-tól 2005-ig kisebb ingadozásokkal 11%-al nőtt. Ezt követően 2006-tól újra folyamatosan csökkent a fogyasztás. A bevitt energia napi mennyisége 2012-ben 2000-hez képest 7%-kal, 2005-höz képest a tizedével volt alacsonyabb. Az energiabevitel az elmúlt évtized közepén egy főre vetítve meghaladta a napi 13 700 kilojoule-t, ami 2010-re 13 000 kilojoule alá csökkent.

Az egy főre jutó napi tápanyagfogyasztás 2012-ben 12 289 kilojoule volt, 6%-kal elmarad az előző öt év átlagához képest. 2005-höz képest több mint 1400 kilojoule-lal kevesebb a napi energiabevitel. A tápanyagfogyasztás 2010 után gyakorlatilag a rendszerváltás utáni, az 1990-es

évek közepének megfelelő szintre esett vissza. Az energia bevitt mennyisége ennek ellenére 2012-ben 13%-al meghaladja az optimális mennyiséget (10 886 kilojoule/fő/nap). A termékcsoportok arányai az energiabevitelben a csökkenés ellenére sem változtak, így a hazai fogyasztás több mint felét a liszt, a rizs és a zsiradékok tették ki. Az állati eredetű élelmiszerek (hús, hal, tej, tojás) a fogyasztás közel negyedét, a cukor- és mézfogyasztás a tizedét képezte, míg az alacsony kalóriatartalmú zöldség- és gyümölcsfélék – beleértve a burgonyát és az egyéb növényi eredetű élelmiszereket – 13%-át adták a tápanyagfogyasztásnak.

Az egy főre jutó napi fehérjefogyasztás 2012-ben 93 gramm volt, 5%-al kevesebb 2007–2011 átlagához képest, 2005-höz viszonyítva pedig több mint egytizedével alacsonyabb. A csökkenés nagy részét a liszt és rizs, valamint a húsfogyasztás visszaesése okozta. Mérséklődött a zsiradékfogyasztás (131 gramm/fő/nap) is, 3 grammal maradt el 2011-hez viszonyítva és 10 grammal (7%-al) a megelőző öt év átlagához képest. A napi szénhidrátbevitel (349 gramm/fő) szintén 3 grammal mérséklődött egy év alatt, így 19 grammal (5%-al) alacsonyabb 2007–2011 átlagánál. 2005-höz viszonyítva legnagyobb mértékben a szénhidrátfogyasztás esett vissza (12%-al), ami döntően a liszt és a rizs, valamint a cukor, kisebb

2.19.2. ábra Az élelmiszer-fogyasztás egy főre jutó évi átlagos mennyisége

2000 óta a kedvezőtlen gazdasági folyamatok és a fogyasztási szokások átrendeződése hatására a háztartásokban fogyasztott élelmiszer mennyisége csökkent.

résben a zöldségfélék és a gyümölcsök fogyasztásának csökkenéséből ered.

Az élettani ajánlást tekintve míg a 2012. évi szénhidrátbevitel megfelelő, addig a zsiradék-fogyasztás a folyamatos csökkenés ellenére több mint 50 százalékkal meghaladja az optimális mennyiséget.

Részletek A háztartásban fogyasztott élelmiszerek mennyisége – néhány fogyasztási tételtől eltekintve – 2000 óta csökken. Ebben elsősorban a kedvezőtlen külső és belső gazdasági folyamatok játszottak szerepet, ami az élelmiszerek esetében az átlagos árváltozásnál magasabb áremelkedésben realizálódott. A családok erre szükségyszerűen fogyasztás-visszafogással reagáltak. A lakosság helyzetét jellemzi, hogy 2000-hez képest 2012-re látványosan, közel 10 kilogrammal visszaesett az egy főre jutó éves húsfogyasztás. Több mint 17 literrel szűkült a tej, 52 darabbal a tojás, valamint 22 kilogrammal a gyümölcsfogyasztás is.

Emellett átrendeződtek a fogyasztói szokások is, aminek leglátványosabb eleme, hogy a lakosság jellemzően már nem csak otthon étkezik szívesen, hanem étteremben, egyéb vendéglátóhelyeken is, ami megnövelte az ott elfogyasztott élelmiszerekre fordított kiadások értékét. Ez minden további külső tényező hatása nélkül, önmagában is csökkentette a háztartásban elfogyasztott mennyiséget. A reklám, a kínálati piac gerjesztette változó életmód miatt – elsősorban a fiatalabb korosztály és a te-

hetősebbek körében – a házon kívül fogyasztott élelmiszerek értéke évről évre folyamatosan nőtt, nagyságrendileg 2000-ben az összes élelmiszerkiadás 9,2, 2012-ben már 14,3%-át jelentette.

A fogyasztási szokások változásának további jellemzője, hogy a válság éveiben megállt a saját termelésű élelmiszerek fogyasztásának csökkenése is. 2000-ben a saját termelésű fogyasztás az összes élelmiszerfogyasztás 20,8%-át tette ki, ami 2008-ra 9,9%-ra csökkent, ezt követően a trend megfordult, 2012-ben 10,5%-ra emelkedett.

Definíciók

A tápanyagfogyasztás bemutatja a lakosság egy főre jutó összes élelmiszer-fogyasztásának energia-, fehérje-, zsír- és szénhidráttartalmát.

Az egy főre jutó élelmiszer-fogyasztás kifejezi a magánháztartások egy főre jutó élelmiszer-fogyasztását, kilogramm/főben kifejezve.

Élelmiszer-mennyiségek: a háztartásban fogyasztott élelmiszerek csomagolás nélküli tömege, illetve darabszáma a megfelelő mértékegységben (kilogramm, liter, darab) gyűjtve.

Háztartásban fogyasztott élelmiszer: a háztartásban fogyasztott élelmiszerek és italok értéke.

Házon kívüli étkezés: a házon kívül fogyasztott élelmiszerek és italok becsült értéke.

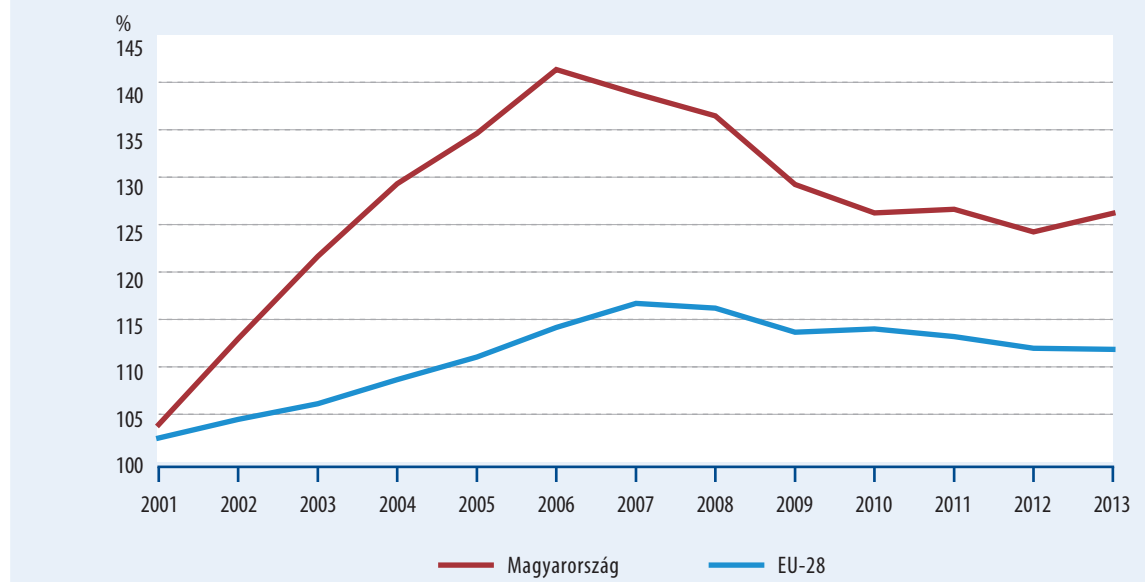
Stadat-táblák

3.1.17. Egy főre jutó élelmiszer-, ital-, dohány- és tápanyagfogyasztás

Kiskereskedelmi forgalom

Kulcsszavak **kiskereskedelmi forgalom volumene, kiskereskedelmi üzlethálózat**

2.20.1. ábra **A kiskereskedelmi forgalom volumenének alakulása** (2000=100,0)

A hazai kiskereskedelmi üzletek forgalmának volumene 2006-ig folyamatosan növekedett, a válság azonban jelentősen visszavetette ezt, azóta 2003–2004 szintje körül ingadozik.

Relevancia Egy ország gazdasági növekedésének fontos tényezője a lakossági fogyasztás, szintjének megítélése azonban kérdéses. Az alacsony fogyasztási szint az adott országban rendelkezésre álló anyagi források szűkösségét jelzik, míg a fejlett világ országaiban kialakult magas fogyasztási szint környezeti-társadalmi fenntarthatósági szempontból kérdéses. Környezeti szempontból a fogyasztási javak előállításához szükséges természeti erőforrások túlhasználata, míg társadalmi aspektusból a fogyasztási javak területileg egyenlőtlen eloszlása jelent problémát. A Keretstratégia megállapítja, hogy globálisan a jelenleg általánosan használt technológiákkal és jellemző fogyasztási szemlélettel képtelenség kielégíteni a jóléti igényeket. A folyó fogyasztásról valamilyen arányú lemondás a nemzeti erőforrások megőrzése és gyarapítása érdekében szükséges.

Elemzés A hazai kiskereskedelmi üzletek forgalmának volumene 2006-ig folyamatosan növekedett, 2007–2010 között évről évre csökkent, 2011–2012-ben stagnált, majd 2013-ban ismét nőtt, így összességben a 13 év alatt 26%-kal bővültek az eladások.

A forgalom legnagyobb része az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelmi üzletekben bonyolódott, ezek aránya 2013-ban már meghaladta a 46%-ot. Az értékesítés volumene a 13 év alatt közel egyharmadával nőtt.

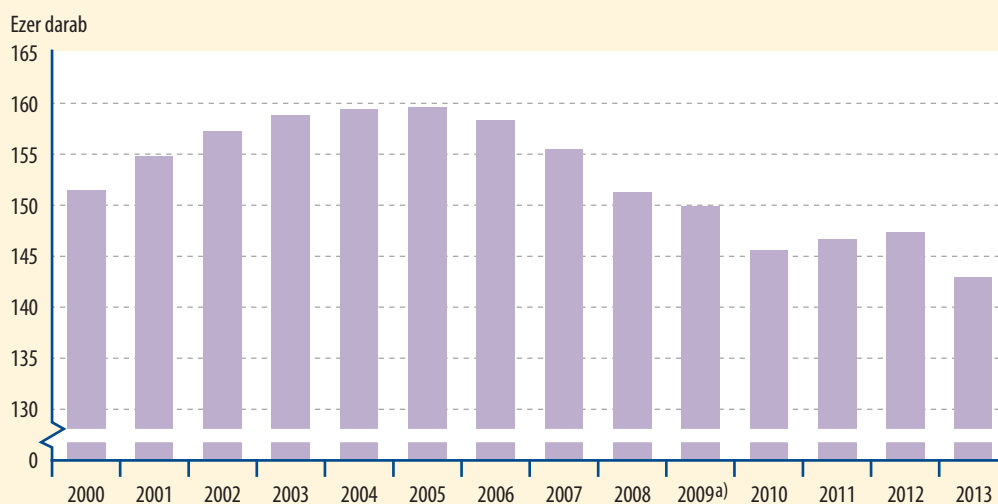
A nem élelmiszer-kiskereskedelem súlya 13 év alatt 10% ponttal csökkent, volumene 23%-kal növekedett.

A gépjárműüzemanyag-kereskedelem súlya 13 év alatt 2 százalékponttal nőtt, 2013-ban 19%-ot tett ki. Az értékesítés volumene 2000-ről 2013-ra 20%-kal emelkedett.

Nemzetközi kitekintés A kiskereskedelmi üzletek forgalmának volumene 2000–2013 között az Európai Unióban a Magyarországon mértnél kisebb mértékben, 11%-kal növekedett.

Részletek Magyarország kiskereskedelmi üzlethálózata a rendszerváltozást követően jelentősen átalakult. Az üzletek száma 2000-től 2005-ig folyamatosan emelkedett. Az üzlethálózat ezt követő szűkülésének eredményeként az üzletek száma (142 953) összességében 4%-kal csökkent a 2000-ben nyilvántartotthoz képest. Az üzletek területi

2.20.2. ábra A kiskereskedelmi üzletek számának alakulása

^{a)} 2009. június 30-án.

A nagy hálózatok térbővítése ellenére a közel 143 ezres kiskereskedelmi üzletállomány még mindig elaprózódott.

eloszlását tekintve kirajzolódik, hogy 2013-ban a magyar kiskereskedelmi üzlethálózat háromtizede Közép-Magyarország régióban, ezen belül is kéttizede a fővárosban összpontosult. A nagy hálózatok térbővítése (2013-ban közel négyszer annyi (169) hipermarket és háromszor annyi (120) bevásárlóközpont működött, mint 2000-ben) ellenére a közel 143 ezres kiskereskedelmi üzletállomány még mindig elaprózódott. 2013-ban az egy üzletes vállalkozások 53%-os részaránya közel ugyanakkora volt, mint 2000-ben. Egyre nagyobb alapterületű egységekben folyik a kiskereskedelmi termékek forgalmazása. 2013-ban az üzlethálózat 16 millió m²-t meghaladó eladótérrel rendelkezett, nagysága – elsősorban a hipermarketek és szakáruházak terjeszkedése miatt – az utolsó tíz évben mintegy 2 millió m²-rel, az egy üzletre jutó alapterület pedig ez idő alatt 90 m²-ről 111 m²-re emelkedett.

Definíciók

A kiskereskedelmi üzlethálózat a kereskedelmi termékek értékesítésére szolgáló egységeket foglalja magába. Idetartoznak a kiskereskedelmi üzletek, közforgalmú gyógyszertárak és üzemanyag-töltő állomások, viszont nem foglalja magába a gépjármű- és járműalkatrész-kereskedelmet (TEÁOR'08 szerint.)

A kiskereskedelem eladási forgalom a kiskereskedelmi hálózatban, fogyasztói folyó áron – áfával és fogyasztási adóval növelt értéken – történő eladás.

A kiskereskedelmi forgalom alakulását volumenindexek segítségével mérjük, ami a kiskereskedelmi eladási forgalom értékindexének deflálásával készül, a fogyasztóiár-megfigyelés reprezentánsaiból számított deflátor árindex felhasználásával.

Stadat-táblák

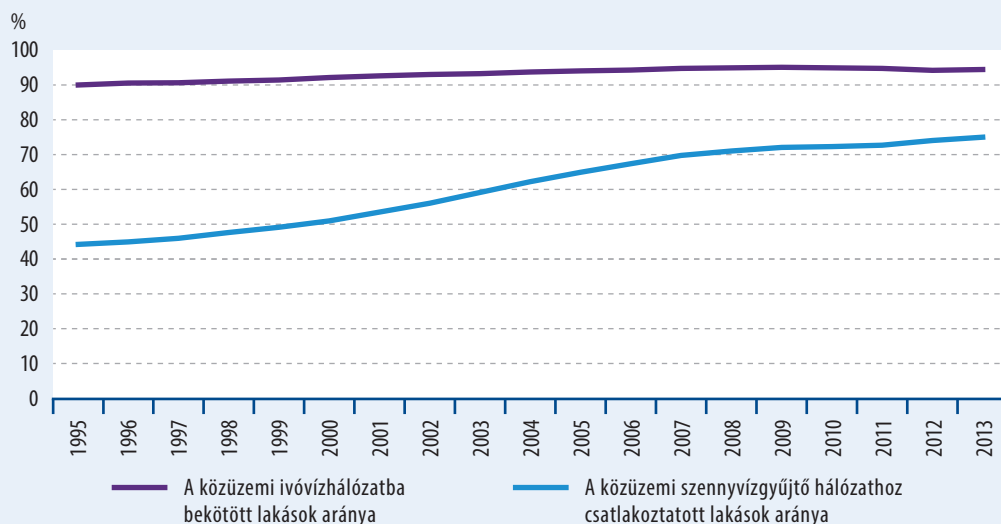
- 4.4.13. A kiskereskedelem forgalma**
- 4.4.15. A kiskereskedelmi forgalom naptárhataástól megtisztított volumenindexei**
- 6.4.4.1. A kiskereskedelmi üzletek és gyógyszertárak száma, december 31.**
- 4.4.6. A kiskereskedelmi üzletek és üzemeltetőik száma**
- 6.4.4.2. A kiskereskedelmi üzletek alapterülete, december 31.**
- 6.4.4.3. A bevásárlóközpontok és üzleteik száma, december 31.**
- 6.4.4.4. A hipermarketek és üzleteik száma, december 31.**
- 4.4.1. A kiskereskedelmi üzletek száma, december 31.**

Közműolló – kommunális ellátottság

Kulcsszavak **kommunális ellátottság, közműolló, ivóvízellátás, szennyvízelvezetés, energiaellátás**

2.21.1. ábra **A közműolló alakulása**

A közműolló a vizsgált időszakban jelentősen záródott, 2013 végén 19 százalékpontos volt.

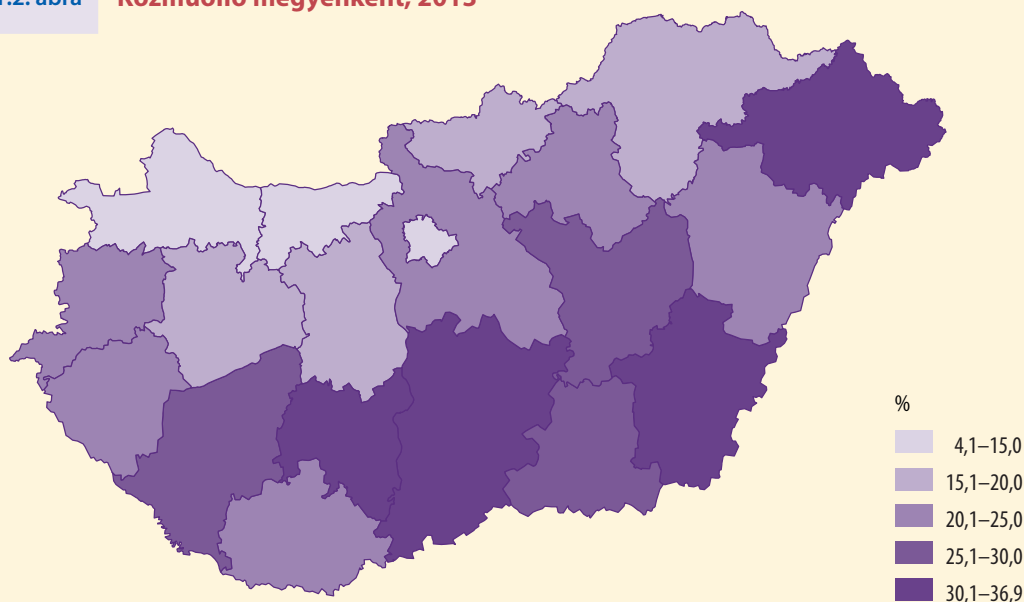
Relevancia Élővizeink szennyezettségéhez hozzájárulnak a hazai mezőgazdasági, ipari és háztartási szennyezőforrások. A kommunális szennyvíz jelentős szerepet játszik a felszíni vizek szennyezésében. A csatornázatlan lakóterületek egyedi, szikkasztásos szennyvízelhelyezése nagy terhelést jelent a felszín alatti vizekre.

Elemzés Az ivóvíz-ellátottság az ország településeit tekintve 2008-ban elérte a 100%-t, míg a vízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya 2013-ban több mint 94% volt. A termelt és szolgáltatott vízmennyiség, ezen belül a háztartások részére szolgáltatott ivóvíz mennyisége 2000–2013 között az emelkedő vízdíjak és a saját kutas ellátásra történő átállás következtében csökkent. A termelt víz esetében ez több mint 17%-os visszaesés. A szennyvízcsatornával ellátott települések száma a 2000. évi 854-ről 2013-ra több mint kétszeresére, 1860-ra emelkedett. A szennyvízelvezető hálózatba bekapcsolt lakások száma 1,2 milliót meghaladóan bővült, több mint 3,3 millió volt, ami 75%-os csatornázottsági szintet jelent. A közcsatornán elvezetett szennyvíz 2000 és 2013 között évente átlagosan 527 millió m³ volt, az éves átlagos közüemi vízművek által termelt ivóvízmennyiség (661 millió m³) több mint 80%-a.

Részletek 2013-ban területi bontásban Budapesten és Győr-Moson-Sopron megyében volt a legkedvezőbb a helyzet, a közműolló értéke ezen a területeken egyenként 4 és 10 százalékpont körüli, ezzel szemben Bács-Kiskun megyében 37, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Békés megyében pedig 33 százalékpont, ez utóbbi oka főként az alacsony csatornázottsági szint.

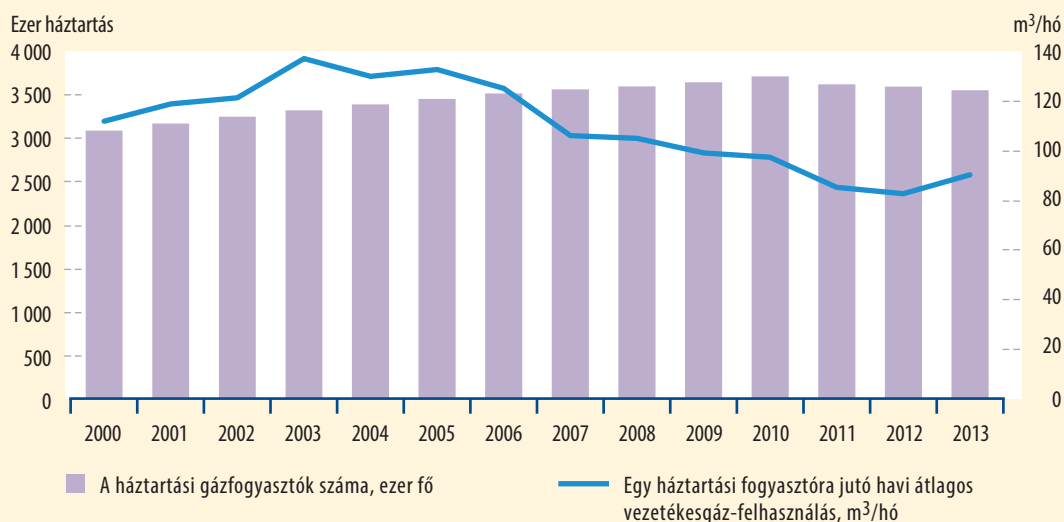
2013-ban hazánkban 2881 településen volt vezetékcsatlakoztatott földgázszolgáltatás, ami 91,3%-os ellátottságnak felel meg. A fogyasztók száma 3 millió 537 ezer volt, és 8,0 milliárd m³ földgáz ment értékesítésre. Valamivel több mint 3,2 millió háztartás energiaszükségletét fedezték a gázszolgáltatók, ami kismértékű csökkenés az előző évhez képest. Ezzel együtt is a lakásállomány 74%-a kapcsolódik a gázhálózatra. Az egy háztartásra jutó gázfogyasztás a 2003-as 125,4 m³/hó csúcsponttól lassuló ütemben, minimális kilengéssel csökkent a 2012-es 75,6 m³/hó értékre. A vizsgált időszak óta 2013-ban nőtt először ez a mutató (82,6%). A gázfelhasználás alakulásában a főszerepet főként a gázdíj folyamatos növekedése játszotta. A földgáz helyett a családi házakban – ahol a lehetőség adott volt – elsősorban fát tüzeltek el a földgáz mellett.

2.21.2. ábra **Közműöllő megyénként, 2013**

A közműöllő értéke Budapesten a legalacsonyabb (4 százalékpont).

2.21.3. ábra **A gázellátás alakulása**

Az ezredfordulótól 2010-ig nőtt, utána csökkent a háztartási gázfogyasztók száma.

Definíciók

Közműöllő: a vízhálózatba és a csatornahálózatba bekapcsolt lakások arányának különbsége százalékpontban kifejezve. Ideális esetben a közműöllő nagysága 0 százalékpont.

Vezetékes gázt fogyasztó háztartás: a gázenergiát közvetlenül felhasználó, gázfogyasztásmérővel rendelkező, mérő hiányában általánydíjat fizető lakás, illetve a lakók által az épületen belül

közösen használt, közös fogyasztásmérővel rendelkező helyiségek esetében az épület.

Stadat-táblák

2.3.9 Gázellátás

5.4.2. Közüemi víztermelés és -szolgáltatás

5.4.3. Települési szennyvízelvezetés és -tisztítás

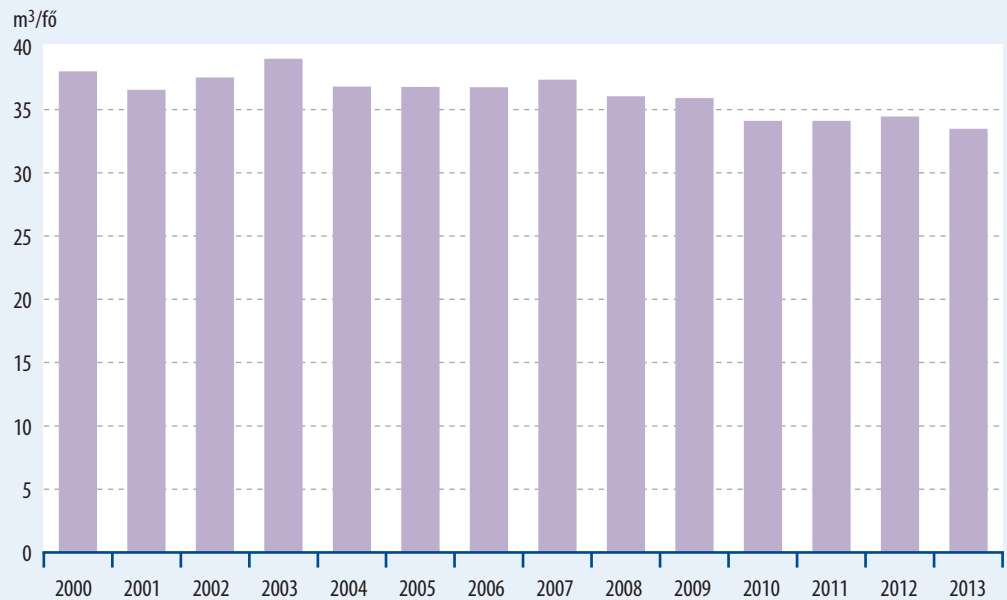
6.2.2.7 Gáz-és villamosenergiafelhasználás

Lakossági közüzemi vízfogyasztás

Kulcsszavak vízfogyasztás, vízi közmű

2.22.1. ábra Lakossági közüzemi vízfogyasztás

Magyarországon az egy főre jutó éves lakossági közüzemi vízfogyasztás csökken, amit a tudatos lakossági takarékoskodás mellett a magas vízárak is befolyásolnak.

Relevancia A környezettudatos társadalom vízkészletei megóvása és a társadalom egészséges, fenntartható fejlődése érdekében takarékosan használja fel az ivóvizet. Fenntarthatósági cél a mennyiségi egyensúly kialakulása a mesterséges vízkörforgásban, továbbá a víztakarékos és szennymentes technikák elterjesztése. Az NFFK szerint az egyéni felelősség a környezeti károk csökkentésére és a szűkös erőforrások korlátozott felhasználására magasabb hatékonysággal bír, mint a közösségi döntések eredményeképpen kialakított, azonban végeredményben az állam által kikényszerített intézkedések.

Elemzés Magyarországon 2000–2013 között az egy főre jutó éves közüzemi lakossági vízfogyasztás mintegy 12%-kal csökkent. Ennek oka elsősorban a magas vízárak és a csatornázott területeken a szintén jelentős közüzemi szennyvízelvezetési díj, valamint az ezek hatására terjedő saját kutas vízellátás. A lakossági vízfogyasztás évenkénti alakulását jelentősen befolyásolják az

egyedek klimatikus viszonyai is, ez megjelenik az aszályos évekhez (2000, 2003, 2007, 2012) tartozó megemelkedett vízfogyasztási értékekben is.

Nemzetközi kitekintés A lakosság részére a közüzemi vízművek által szolgáltatott egy főre jutó ivóvízmennyiséget az Európai Unió tagállamaival összehasonlítva Magyarország mutatója (2013-ban több mint 33 m³/fő) a második alsó ötödbe esik, ami környezetvédelmi szempontból kívánatosnak értékelhető és a víztakarékosságot jelzi. A mutató értéke az új tagállamokban (Ciprus kivételével) általában kisebb, mint a régiókban. Az eltérések főbb okai: az eltérő víztermelési technológiák, a lakások vízi közművekkel (vezetékes ivóvíz, csatorna) való különböző szintű felszereltsége, az eltérő klimatikus körülmények, a vízi közmű tulajdonviszonyai (állami/magán), a víz ára, a sajátkutas ellátás szerepe stb.

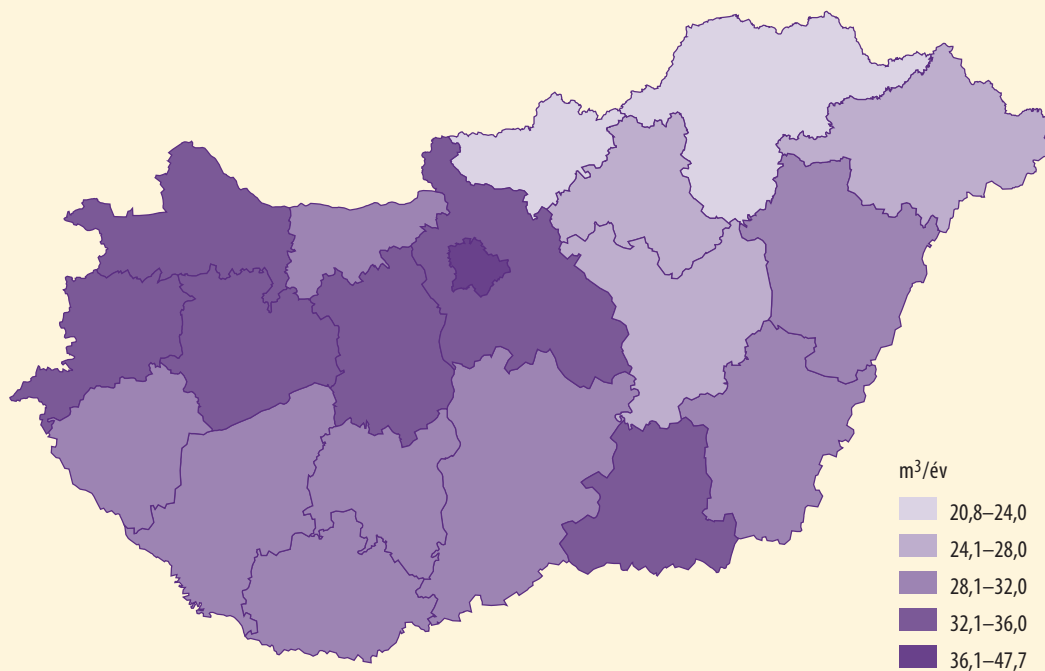
Részletek A megyénként eltérő vízárak és infrastrukturális állapotok miatt jelentősek az eltérések az egy főre jutó megyei vízfogyasztásban. Az egy lakosra jutó éves vízfogyasztás Budapes-

a) 2002.
b) 2004.
c) 2009.

d) 2010.
e) 2011.

Lakossági közüzemi vízfogyasztás az Európai Unióban, 2013, m³/fő/év

2.22.2. ábra Lakossági közüzemi vízfogyasztás megyénként, 2013

Az egy főre jutó lakossági vízfogyasztás Budapesten a legmagasabb.

ten és Pest megyében a legmagasabb, Nógrád és Borsod- Abaúj-Zemplén megyében a legalacsonyabb.

A megyei lakossági közüzemi vízfogyasztás a főváros valamint Pest, Győr-Moson-Sopron és Veszprém megye kivételével az országos átlagérték alatti.

Definíció A lakossági közüzemi vízfogyasztás magában foglalja a közüzemi vízművek által a háztartások részére szolgáltatott ivóvíz mennyiséget a közkifolyókon keresztül szolgáltatott vízzel együtt. Az éves megyei vízfogyasztást az évközepi lakosságszámra vetítik.

Stadat-táblák

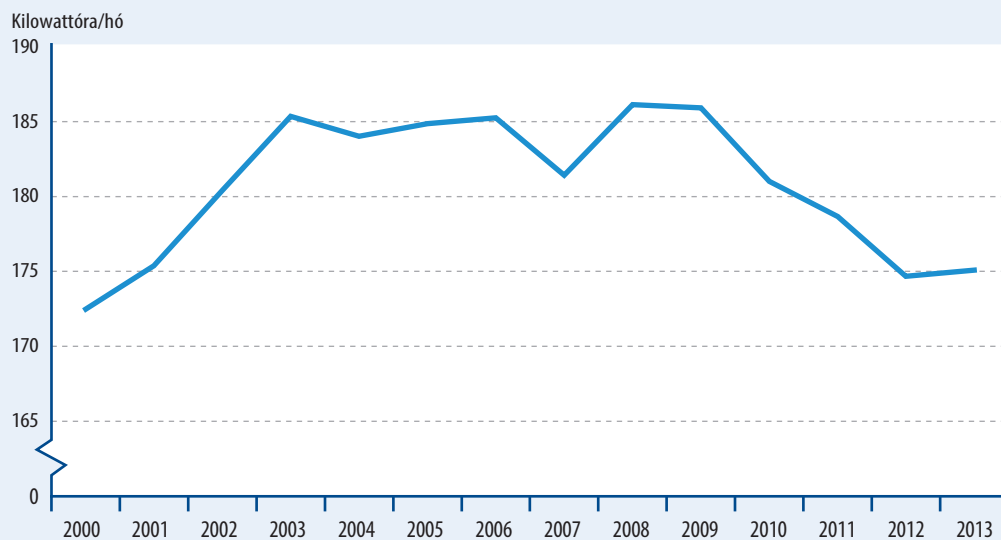
5.4.2. Közüemi víztermelés és –szolgáltatás

Háztartások villamosenergia-fogyasztása

Kulcsszavak háztartások villamosenergia-fogyasztása, energia-fogyasztás, villamos energia

2.23.1. ábra Háztartási fogyasztók villamosenergia-felhasználása

A háztartási villamosenergia-fogyasztás mértéke 2012-ben és 2013-ban a 2001. évi szintre mérséklődött.

Relevancia A háztartások rendelkezésre álló jövedelmének növekedésével egyidejűleg a fogyasztás mértéke is folyamatosan nő, következésképpen környezetterhelésben játszott szerepük is egyre jelentősebb. Az energiafogyasztás csökkentése a klímaváltozás veszélyeinek mérséklése mellett energiagazdálkodási szempontból is fontos cél. Lényeges a fűtés és hűtés hatékonyabbá tétele, illetve a település szerkezetének és az építkezéseknek a megváltozó időjáráshoz való igazítása. Növelni kell az éghajlatváltozással kapcsolatos lakossági tájékozottságot, a kibocsátás csökkentésre és az alkalmazkodási lehetőségekre vonatkozó ismeretek közreadását, azok alkalmazását. Cél a lakossági és közösségi energiafogyasztás csökkentése jobb hőszigeteléssel, takarékosabb gépekkel és eszközökkel, a fogyasztói minták megváltoztatása a kevesebb energiát igénylő javak és szolgáltatások irányába. A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia szerint felül kell vizsgálni az energetikai támogatások, valamint az energiahordozók jövedéki és általános forgalmi adózásának teljes rendszerét, azok fenntarthatósági teljesítményének figyelembevételével.

Elemzés A közüzemi villamosenergia-hálózat Magyarország minden településére kiterjed. Az ezredforduló óta egyre több villamos energiát igényelt a lakosság, annak ellenére, hogy az elektromos háztartási készülékek egyre inkább energiatakarékosabbá váltak. 2013-ban a több mint 5 millió háztartási fogyasztó használta fel a teljes villamosenergia-fogyasztás mintegy harmadát. A háztartási fogyasztás 2000 és 2003 között 7%-kal nőtt, majd 2009-ig magas, 185 kWh/hó körüli szinten állandósult. Azt követően azonban 6%-kal csökkent, és mára a 2001-es fogyasztási szinttel azonos.

A fogyasztók száma 2013-ban 6,5, felhasználásuk 8%-kal haladta meg a 2000. évit. Az egy főre jutó átlagos havi felhasználás 173 és 186 kWh között mozgott.

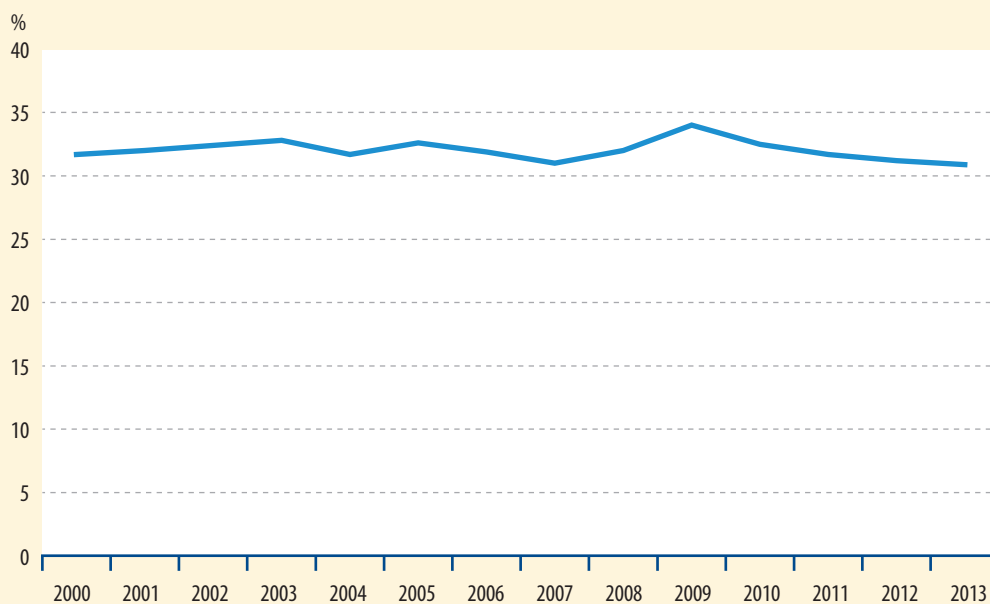
A háztartási villamosenergia-fogyasztók emelkedő száma részben a lakásállomány növekedésével, részben az elektromos hálózat külterületi terjeszkedésével, üdülők, hétvégi házak, településeket övező kiskertek épületeinek bekötésével magyarázható.

Nemzetközi kitekintés A villamosenergia-felhasználás a háztartásokban 2000-2012 között a 28 tagú EU-ra vonatkozóan folyamatosan nőtt.

Háztartások villamosenergia-fogyasztásának változása az Európai Unióban, 2012, 2000=100%

ES	172,1
CY	158,7
RO	157,3
LT	149,6
LV	149,4
PL	134,6
EL	134,1
EE	133,4
PT	128,3
IE	127,4
FR	123,0
FI	122,6
SI	122,2
AT	117,6
EU-28	115,0
NL	114,8
IT	113,7
HR	112,8
BG	109,9
MT	109,1
HU	108,5
LU	106,9
CZ	105,5
DE	105,0
UK	102,6
DK	97,8
SE	92,5
SK	87,4
BE	83,1

2.23.2. ábra Háztartási villamos energia aránya az összes fogyasztásból

A háztartások részesedése a villamosenergia-fogyasztásból a vizsgált időszakban jellemzően 31–34% között mozgott.

A különböző nemzeti és uniós energiahatékonyságot hirdető intézkedések ellenére a vizsgált időszak alatt 15%-os növekedés következett be. Spanyolországban, Romániában és Cipruson bővült a legnagyobb arányban (57–72%-kal) a fogyasztás, ugyanakkor Belgiumban, Szlovákiában és Svédországban a háztartások 7–17%-kal kevesebb villamosenergiát használtak fel. Hazánkban a fogyasztás bővülése mérsékelt, alig több mint az uniós átlag fele.

Részletek A háztartások villamosenergia-fogyasztása területileg erősen eltérő. Az egy fogyasztóra jutó felhasználás Győr-Moson-Sopron és Pest megyékben a legnagyobb, 17, illetve 29%-kal haladja meg az országos átlagot (175,1 kWh/hó). Számottevő még Heves megye, valamint Tolna fogyasztása is. A fajlagos felhasználás Zalaiban és Somogyban a legalacsonyabb, az országos átlag 75–78%-a.

2000 óta a háztartások fogyasztása Fejér megye kivételével a Dunántúl minden megyéjében csökkent, az ország keleti részében és Közép-Magyarországon növekedett, a legnagyobb mértékben Pest megyében (16%-kal).

Definíciók

A háztartások villamosenergia-fogyasztásának mutatói az összes szolgáltatott villamos energiá-

ból a háztartások által felhasznált összes hatásos villamos energiafogyasztási jellemzőit adja meg. Nem minősül háztartási fogyasztásnak a nem háztartási árszabással elszámolt ipari, foglalkozási célra vételezett villamos energia mennyisége.

Villamosenergia-fogyasztó: az a fogyasztásmérővel rendelkező háztartás (lakás, társbérlet, üdülő), amely villamosenergia-szolgáltatásban részesül, és fogyasztását a szolgáltató háztartási árszabással, külön-külön számolja el.

Villamosenergia-felhasználás: a háztartások (lakások, üdülők) részére értékesített villamos energia mennyisége, ideértve a külön mért, éjszakai árszabás szerint elszámolt villamos energiát is. Nem minősül háztartási felhasználásnak az a külön mért fogyasztás, amely nem háztartási szükségletet, hanem ipari tevékenységet szolgál.

Stadat-táblák

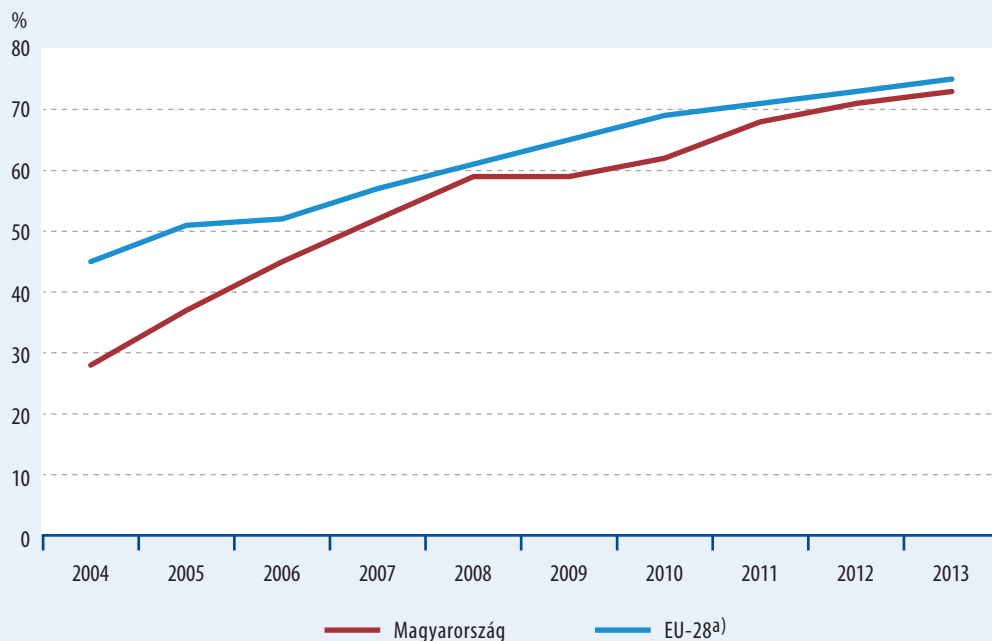
2.3.10. Villamosenergia-ellátás

Internethasználat

Kulcsszavak internethasználat

2.24.1. ábra Lakossági internethasználat

a) 2007-ig EU-27, 2008-tól EU-28.

A lakossági internethasználat 2004 óta jelentősen nőtt, 2013-ban 73% volt.

Relevancia Az internethasználat bővülése az innovációk és új tudományos technológiák gyorsabb megismerésének köszönhetően hozzájárulhat a gazdasági fejlődés előmozdításához, illetve az esélyegyenlőség, diszkrimináció elleni harc megvalósításában is jelentős a szerepe. A világháló elterjedése emellett környezetbarát módon teremti meg annak a lehetőségét, hogy az információk minél gyorsabban eljussanak a felhasználókhoz.

Elemzés A 16–74 éves lakosságnak 73%-a tényleges internethasználó volt 2013-ban, vagyis a felmérést megelőző három hónapban használta a világhálót. Az időszak elején 2004-ben ez az arány még csak 28% volt. Az Európai Unió átlag 2004-ben még 17 százalékponttal volt több a hazai értéknél, míg 2013-ban már csak 2 százalékpontos az eltérés, a felzárkózás dinamikus. Az in-

ternethasználat terjedésének okai az információs technológia rohamos, felhasználóbarát fejlődése, az eszközök olcsóbbá válása, az oktatás és munka világának erősödő igénye a digitális írástudók iránt és az életet megkönnyítő online szolgáltatások megjelenése.

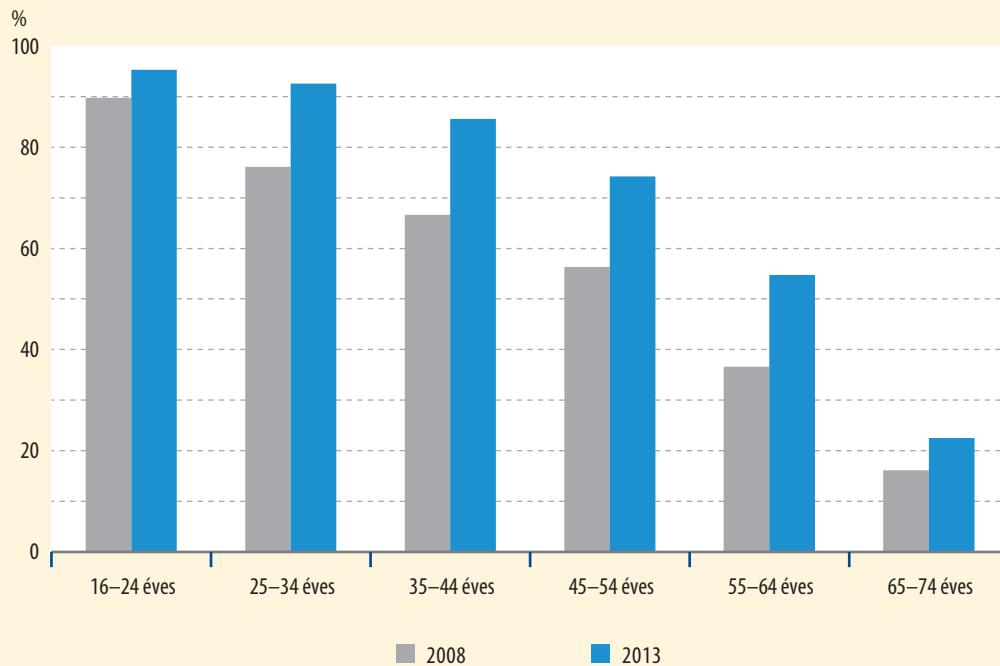
Nemzetközi kitekintés Magyarország 2004-ben még 21. helyen állt a tagállamok rangsorában, 2013-ban már a 16. A rangsor élén 2013-ban Dánia állt, ahol a lakosság 95%-a tényleges internethasználó, míg a sor végén Románia, ahol minden második ember látogatta a világhálót a felmérést megelőző három hónapban.

Részletek Az internethasználat több tényezővel függ össze. Keresleti oldalról a hozzáférést meghatározza a háztartások jövedelme, amit infokommunikációs-eszközök vásárlására fordíthatnak, az oktatási rendszer és a munkahely tanulókkal és munkavállalókkal szembeni erősödő informatikai igénye, a háztartás típusa, a háztartá-

Magánszemélyek aránya az Európai Unióban, akik az elmúlt 3 hónapban használták az internetet, 2013, %

DK	95
SE	95
LU, NL	94
FI	92
UK	90
DE	84
BE, FR	82
AT	81
EE	79
IE, SK	78
EU-28, LV, CZ	75
HU, SI	73
ES	72
MT	69
LT	68
HR	67
CY	65
PL	63
PT	62
EL	60
IT	58
BG	53
RO	50

2.24.2. ábra Internethasználat korcsoportok szerint

Az internet használat aránya 2008 óta az összes korcsoportban emelkedett.

son belül a technológiák iránt leginkább fogékony korcsoportok aránya. Jelentős szerepet játszik a népsűrűség is, emelkedésével arányosan nő az internetkapcsolattal rendelkező háztartások száma, az adott területen élő összes háztartáson belül.

Az uniós átlaghoz való felzárkózásunk nem volt egyenletes, 2008–2009 között megtorpant a bővülés, ami a gazdasági válság hatásaival magyarázható. Az internethasználat aránya 2008 óta az összes korcsoportban emelkedett. 2008–2013 között kiemelkedő mértékben nőttek a 25 és 64 év közötti korcsoportok adatai, ezen belül is a 35–44 éves korcsoport fejlődése volt a legerőteljesebb (19 százalékpont). A legkisebb mértékű fejlődés a legfiatalabb, 16–24 éves korcsoportban volt, de

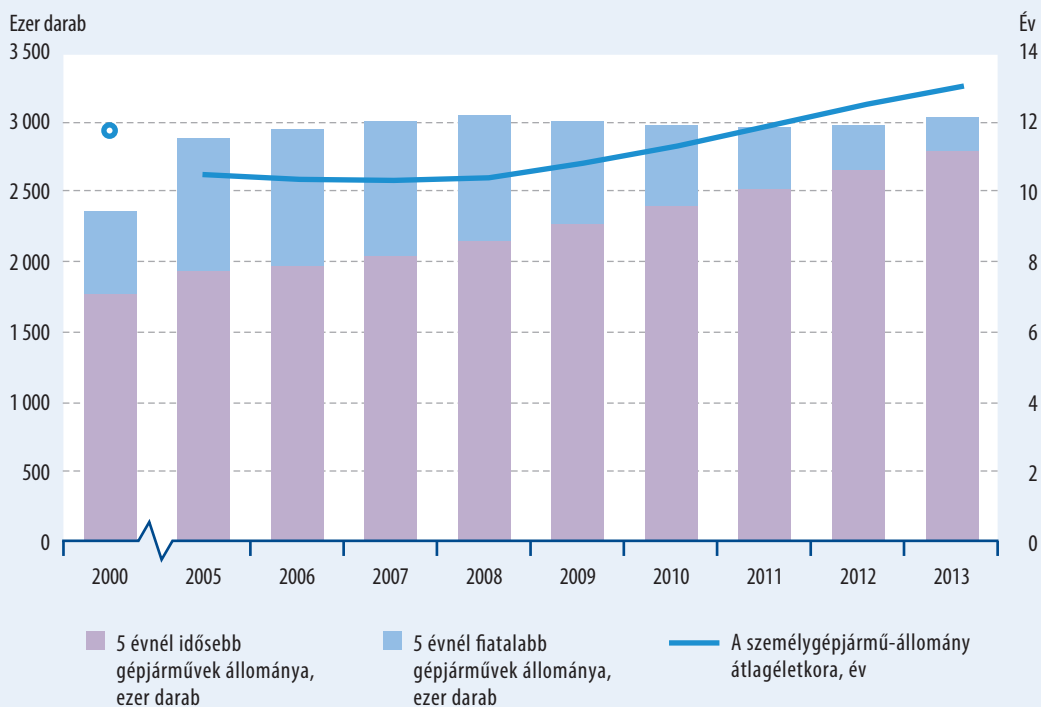
itt már 2008-ban is kiemelkedő volt a bázisadat. 2013-ban továbbra is a két legfiatalabb korcsoportban (16–24, 25–34 évesek) a legmagasabb az internethasználat intenzitása, a tényleges internethasználók aránya 95 és 92%. Az internethasználat továbbra is a 65–74 éves korcsoportban a legalacsonyabb (22%), ez jelentős leszakadást jelent az előtük álló, 55–64 éves korcsoporthoz viszonyítva is (55%).

Definíció A lakosság internethasználatának mértékét a tényleges használók aránya fejezi ki, azt mutatja, hogy a 16–74 éves lakosság hány százaléka használta az internetet a felmérést megelőző 3 hónapban.

Személygépjármű-állomány

Kulcsszavak személygépjármű-állomány, motorizációs szint

2.25.1. ábra A személygépjármű-állomány nagysága és kora

Az 1000 lakosra vetített személygépjármű-állomány 2012-ben 301 darab volt, 2009 óta alig változik.

Relevancia Az iparból származó szennyezés nagymértékű csökkenése következtében a települések levegő minőségét ma már főként a közlekedés határozza meg, ami napjainkban szorosan kapcsolódik a gazdasági és társadalmi élet szintje minden területéhez. Az országok gazdasági fejlődésének egyik fontos alapeleme, a gazdasági igények, az emberek mozgásszabadságának kiszolgálója, ezzel hozzájárulva a magasabb életkörülmények biztosításához is. Ugyanakkor ökológiai károkat okoz, közvetlenül és közvetve veszélyezteti az emberi egészséget, életet. Uniós célkitűzés a kevésbé környezetterhelő közlekedési rendszerek kialakítása, ennek részeként a közúti közlekedésnek a vasútra és a belvizekre, illetve az egyéni közlekedésnek a tömegközlekedésre való áttérése.

Elemzés Magyarországon a személygépjármű-állomány 2000-ról 2013-ra 29%-kal bővült. A növekedés azonban nem volt egyenletes, átlagosan a 2000-es évek első felében 4, 2005–2008 között 2%-kal nőtt az állomány. 2007 végére túllépte a 3 milliót, viszont a válság kirobbanása után folyamatosan csökkent, 2010-re újra 3 millió alá esett, és a tendencia 2011-ben is folytatódott. A gazdaság bővülésével párhuzamosan 2012-ben újra növekedni kezdett az állomány, 2013-ra ismét meghaladta a 3 milliót.

Nemzetközi kitekintés Az EU-28 országaiban a személygépkocsik ezer lakosra vetített száma az 1995-ös 378-ról 2012-re 487-re nőtt, átlagosan évente 2%-kal. 2012-ben az ezer lakosra eső személygépkocsik száma 224 (Románia) és 663 (Luxemburg) között szóródott. Luxemburgon kívül több mint 500 autó jutott ezer lakosra vetítve Olaszországban, Máltán, Litvániában, Finnországban, Cipruson, Ausztriában, Németországban, Szlovéniában és Franciaországban. 1995

Személygépjármű-állomány alakulása az Európai Unióban, 2009, darab/ezer lakos

és 2012 között a motorizációs szint több mint kétszeresére növekedett Litvániában, Lengyelországban, Romániában, Lettorszában, Görögországban és Horvátországban. Magyarországon az 1995-ös 218-ról 301-re, 39%-kal nőtt az ezer lakosra jutó személygépkocsik száma 2012-ben.

Részletek Az 5 évnél fiatalabb gépjárművek állománya 2001 és 2006 között átlagosan 9%-kal bővült, ettől kezdve azonban 2013-ig átlagosan 18%-kal – egyre gyorsuló ütemben – csökkent. A világgazdasági válság hatására mérséklődött a

fizetőképes kereslet, ami az új autók számának drasztikus visszaesését eredményezte. A hazai gépjárműpark 2007-ig fiatalodott, azóta öregszik. Míg az 1990-es évek közepén a hazai személygépjármű-állomány több mint 3/5-ét KGST-autók alkották (Lada, Trabant, Wartburg, Skoda), addig napjainkban az Opel, a Suzuki, a Volkswagen és a Ford a legnépszerűbb gépjárműtípusok.

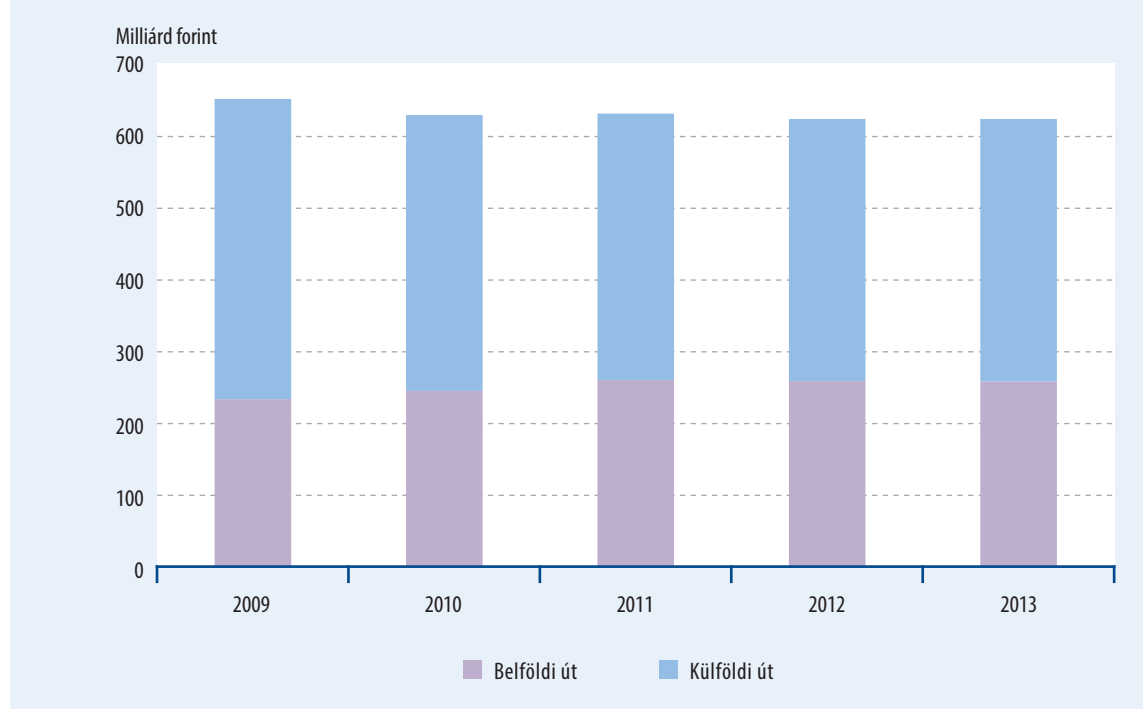
Definíció A személygépjármű-állomány az ezer lakosra vetített személygépjárművek számát mutatja.

Stadat-táblák

4.6.11. A személygépkocsi-állomány gyártmány szerint

4.6.12. A személygépkocsi-állomány átlagos kora gyártmányok szerint

Turisztikai célú kiadások

Kulcsszavak **turisztikai költés, költésszerkezet, többnapos utazások**2.26.1. ábra **A magyar lakosság többnapos turisztikai utazásaihoz kapcsolódó kiadásai**

A lakosság belföldi turisztikai költésének aránya 2011-ben 41%-ra nőtt, majd az azt követő években ezen a szinten maradt.

Relevancia A turizmus minden más gazdasági ágazatnál jobban függ a természeti környezet állapotától. A turisztikai célpontok vonzerejük megtartásához tiszta, rendezett környezetet igényelnek. A turizmus mára számos országban a legfontosabb nemzetgazdasági ágak egyikévé nőtte ki magát. Kiemelkedő jelentőségű tehát a turizmusnak a környezeti szempontokat figyelembe vevő növelése.

Elemzés A többnapos belföldi utazásokhoz kapcsolódó költés 2011-ben elérte a 260 milliárd forintot, majd folyó áron hasonló szinten maradt az azt követő években. A külföldi utazásokhoz kapcsolódó költés 2012-ig tapasztalható folyamatos csökkenése 2013-ben megállt. Ezeknek a folyamatoknak az eredményeként a turisztikai költésen belül a belföldi turizmus részaránya 2011-ben 41%-ra nőtt, majd ezen a szinten stabilizálódott. A folyamatokra vélhetően jelentős hatást gyakoroltak a gazdasági válság összetett hatásai, a forint/euró árfolyam alakulása, illetve a kormányzati turizmusélnkítési programok, mint például a SZÉP kártya bevezetése.

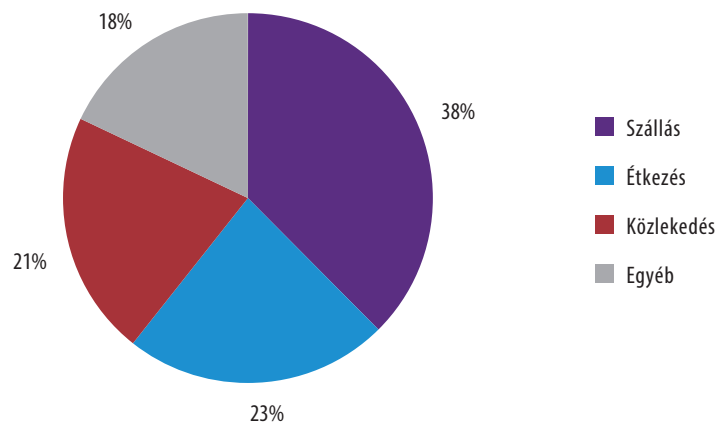
Nemzetközi kitekintés Az Európai Unió országaiban a 2009–2012 között az euróban, folyó áron mért belföldi turisztikai költés 2,3%-kal csökkent, míg a kiutazásra fordított összeg 2,4%-kal növekedett.²

Részletek A lakosság 2013-ban 258 milliárd forintot költött belföldi turizmusra, folyó áron hasonló az egy évvel korábbihoz. Szálláshely-szolgáltatások vásárlására 97 milliárd (38%), vendéglátó szolgáltatásokra és élelmiszerek vásárlására 60 milliárd (23%), közlekedésre (beleszámítva az üzemanyag vásárlásokat is) 55 milliárd forint (21%) jutott.

Definíció A lakosság belföldi turisztikai költésének aránya a teljes turisztikai költéshez viszonyítva: a többnapos belföldi utazásokhoz kapcsolódó költés aránya a teljes nemzeti turisztikai költéshez (beleértve a kiutazó turizmust is).

² Ciprus, Hollandia, Horvátország, Luxemburg, Málta és Svédország nélkül.

2.26.2. ábra A többnapos belföldi utazások költségszerkezete, 2013

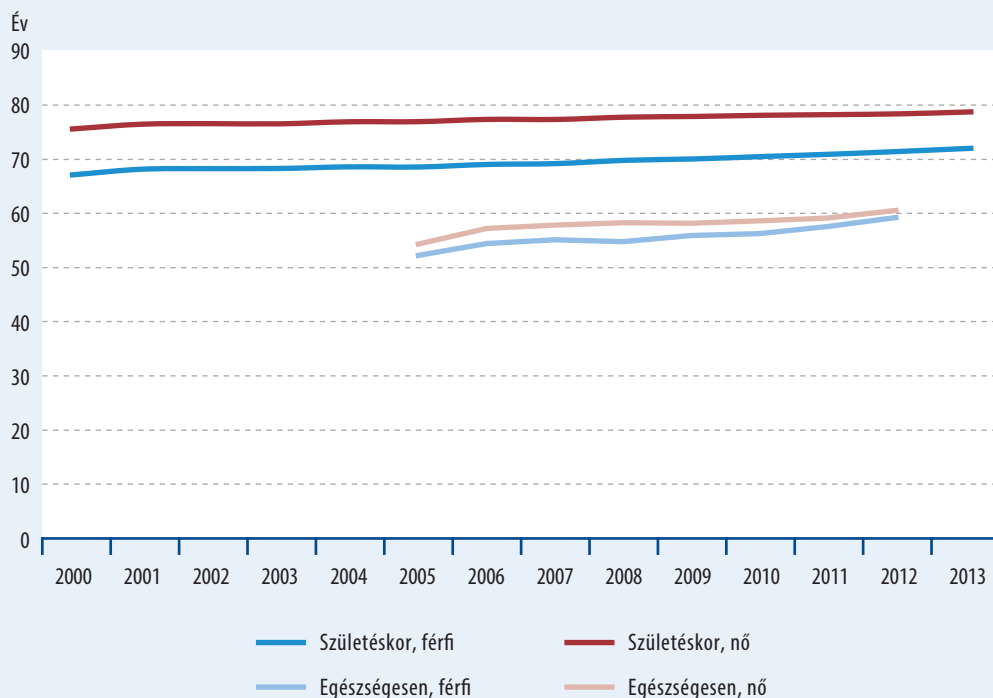
A turisták költségüknek 38%-át szálláshely-szolgáltatásra, közel negyedét étkezésre, ötödét közlekedésre költötték.

Várható élettartam

Kulcsszavak **várható élettartam, egészségesen várható élettartam, várható élettartam 65 éves korban**

2.27.1. ábra **A születéskor várható és egészségesen várható élettartam alakulása**

A születéskor várható élettartam hazánkban a férfiak esetében 2013-ban 72,0, a nők esetében 78,7 év volt.

Relevancia A várható élettartam egy ország gazdasági-társadalmi fejlettségének és a lakosság egészségi állapotának alapvető indikátora. A várható élettartam a lakosság halandósági viszonyait is kifejezi, az élettartam emelkedése az egészségi állapot javulásával és a halandóság csökkenésével jár együtt. A lakosság egészségi állapota a rendelkezésre álló humán erőforrás egyik meghatározó tényezője, ezért növekedése a fenntartható fejlődésnek is biztósítéka. A Keretstratégia szerint a magyar emberek egészségi állapota rosszabb, mint ami gazdasági fejlettségi szintünkön elvárható lenne, és mint a szomszédos országokban. A halandóság csökkentésében a közép-európai régiós átlaghoz való felzárkózás a cél, ezzel együtt a betegségteher túlnyomó részét adó, jelentős mértékben az életmódtól függő krónikus nem fertőző megbetegedések számának csökkentése, az egészségkockázatos magatartási formák ará-

nyának, valamint a környezeti kockázati tényezők mérséklése.

Elemzés 2000 és 2013 között a férfiaknál 4,9, a nőknél 3,1 évvel emelkedett a születéskor várható élettartama. A férfiak életkorának nagyobb mértékű emelkedése következtében 8,5 évről 6,7 évre mérséklődött a nemek közötti különbség, ami európai viszonylatban még mindig magas. A kiegyenlítődség társadalmi okaként felmerül a nemi szerepek határainak elmosódása is, vagyis napjainkra az életmódot tekintve valamelyest csökken a két nem egészségtudatos magatartása közötti különbség. A várható élettartam fokozatos emelkedése mögött az életkörülmények javulása, az egészségügyi ellátás színvonalának emelkedése és az egészségtudatos magatartás terjedése állhat. A nők várható élettartama szerinte a világon magasabb, genetikai, hormonális és életmódbeli okokra vezethető vissza. Magyarországon 2012-ben a születéskor várható egészségben eltöltött élettartam a férfiak esetén 59,2, a nőknél 60,5 év. A mutató

Születéskor várható élettartam az Európai Unióban, 2012, év

ES	82,5
IT	82,4
FR	82,1
SE	81,8
LU	81,5
NL	81,2
CY, AT	81,1
DE, UK	81,0
IE, MT	80,9
EL, FI	80,7
PT	80,6
BE	80,5
EU-28, SI	80,3
DK	80,2

CZ 78,1

HR 77,3

PL 76,9

EE 76,7

SK 76,3

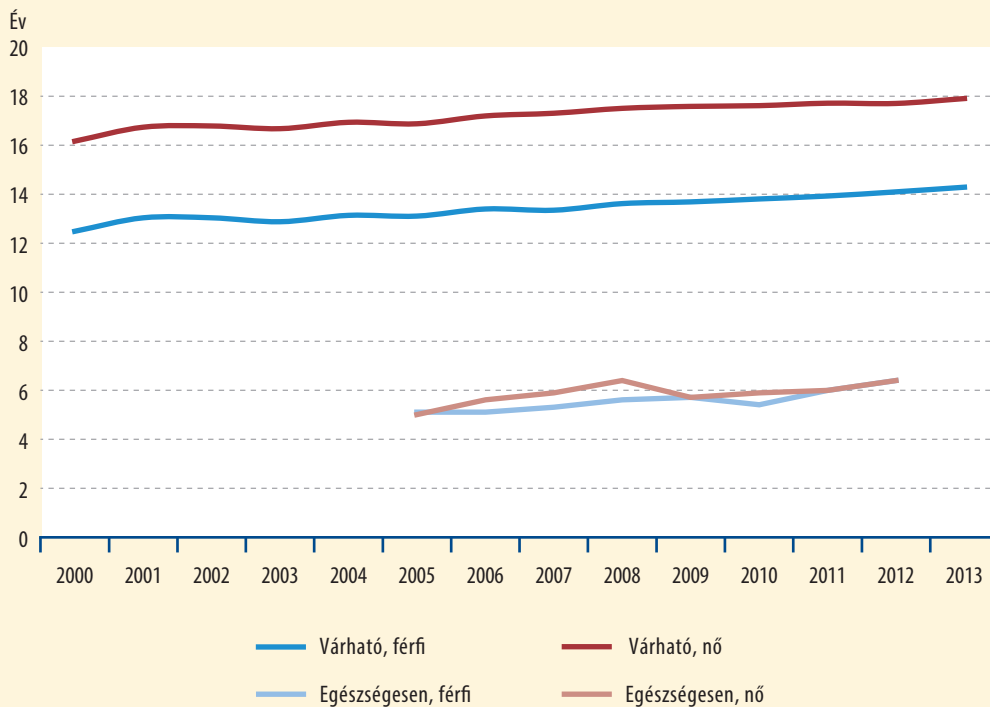
HU 75,3

RO 74,5

BG 74,4

LV, LT 74,1

2.27.2. ábra A 65 éves korban várható és egészségesen várható élettartam alakulása

A nők 65 éves korban várható élettartama 1,7, a férfiaké 1,8 évvel emelkedett 2000 és 2013 között.

értéke az unió átlagától (nőknél 61,9, a férfiaknál 61,3 év) elmarad, de évről évre növekszik, a nők esetében mérsékeltébb ütemben, mint a férfiaknál.

Nemzetközi kitekintés Az emelkedés ellenére 2012-ben a magyar születéskor várható élettartam 24. az EU-28 országainak rangsorában, 7,2 évvel lemaradva az élen álló Spanyolországtól. 2012-ben a születéskor várható átlagos élettartam az EU 28 tagállamában a férfiaknál átlagosan 77,5, nőknél 83,1 év volt. Ez az érték férfiak esetében 5,9, a nőknél 4,4 évvel volt magasabb, mint hazánkban.

2012-ben a 65 éves korban még várható élettartam hazánkban 3,1 évvel volt alacsonyabb, mint az EU-28 átlaga. Ez az érték a férfiaknál 17,7, a nőknél 21,1 év volt, ami azt jelenti, hogy a hazai 65 éves férfiak 3,4, a nők 3 évvel remélhettek kevesebbet az EU-országok átlagához képest.

Az egészségesen várható élettartamok a várható élettartamoktól eltérően Európa egyes országaiban magasabbak a férfiak esetében, mint a nőknél, de ebben a kulturális különbségeknek és a szubjektív elemnek is meghatározó szerepe lehet. (A számítások során vélemény alapú kérdéssel mérik fel az egészségi állapotból eredő korlátozottság előfordulását.) A kelet- és közép-európai országokban, ahol a mutató értéke a nők esetében magasabb, a

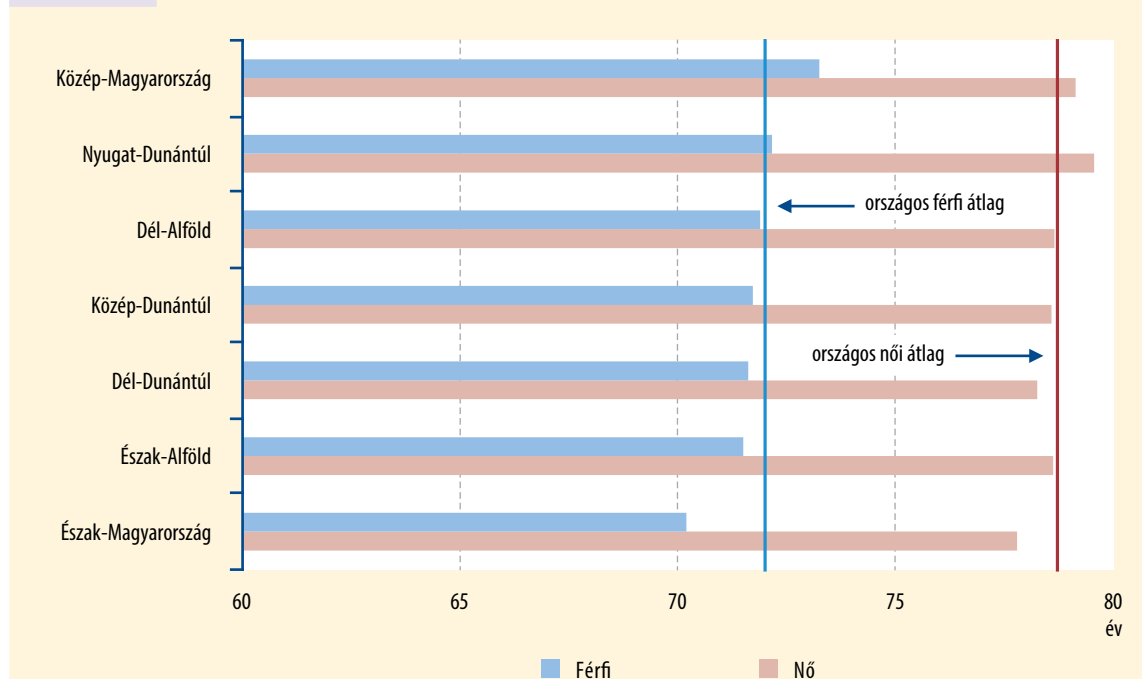
különbség értéke akár 2,2–4,6 év is lehet, ugyanakkor a fejlettebb országokban a nők „előnye” nem számottevő. Magyarországon a nők–férfiak közötti különbség európai összehasonlításban közepes.

Részletek Az egészségesen várható élettartamokat összehasonlítva a nők hosszabb egészségesen eltöltött időszakra számíthatnak. A teljes élettartamon belül az egészségesen várható időszak aránya viszont a férfiak esetében kedvezőbb: ők életük 80%-át egészségesen élik le, míg a nők csak 75%-át. A nők életében tehát hosszabb az egészségesen, de a betegen eltöltött időszak is mint a férfiaknál. A 65 éves korban még egészségesen várható élettartam értéke 2,4 évvel alacsonyabb, mint az EU-25³ átlaga (8,8 év a férfiaké és nőké egyaránt).

A 65 éves korban várható élettartam kismértékben, de szintén emelkedett 2000 és 2013 között; a férfiaknál 1,8, a nőknél 1,7 évvel. 2013-ban a férfiak átlagosan 14,3, a nők 17,9 életévét remélhettek 65 éves korukban. A nemek közötti különbség 2007 és 2013 között enyhén csökkent, 2013-ban 3,6 év volt.

³ 2004. évi állapot szerint.

2.27.3. ábra Születéskor várható élettartam nemenként és régióként, 2013

A különbség a közép- és észak-magyarországi férfiak várható élettartama között 3,1, a nyugat-dunántúli és észak-magyarországi nők között 1,8 év volt 2013-ban.

A 2000 óta eltelt időszakban mindegyik régióban emelkedett a születéskor várható élettartam. A legnagyobb javulás a férfiaknál Közép-Magyarországon következett be, ahol a születéskor várható élettartam 5,4 évvel nőtt, míg Észak-Magyarországon csak 4 évvel. A nőknél Észak-Alföldön volt a legjelentősebb növekedés, itt a születéskor várható élettartam 3,6 évvel nőtt, miközben Észak-Magyarországon csupán 2,6 évvel.

2000–2013 között a 65 éves korban még várható élettartam is emelkedett valamennyi régióban. A legnagyobb javulás a férfiaknál Közép-Magyarországon, a nőknél Dél-Dunántúlon volt, a férfiak esetében 2,1, a nők esetén 2,2 év.

Definíciók

A születéskor várható élettartam indikátora kifejezi, hogy az újszülöttek az adott év halandósági viszonyai mellett átlagosan hány életévet remélhetnek.

A születéskor egészségesen várható élettartam indikátora megmutatja, hogy egy ember a születéskor hány egészségesen eltöltött évre számíthat. Kombinált mutató, a halandósági és a morbiditási adatok felhasználásán alapul. Az egészségesen várható élettartam (egészségi állapotból eredő) korlátozottságtól mentesen leélhető életévek számát fejezi ki. A mutatót külön a férfi és külön a

női népességre számítják, a korszpecifikus halálozási adatok és az egészséges és (egészségi ok miatt) korlátozott népesség prevalenciája (százalékos előfordulási aránya) egy adott életkori csoportban, az EU-SILC (*Statistics on Income and Living Conditions*, magyarul VÉKA) felmérésből származó adatai felhasználásával. Az egészségesen várható élettartamok függetlenek a népességszámtól és a népesség korösszetételétől, ami lehetővé teszi az összehasonlítást a különböző társadalmi csoportok – nemek, társadalmi-foglalkozási kategóriák stb. – között éppúgy, mint országok között, Európán belül.

A 65 éves korban várható élettartam megmutatja, hogy egy ember 65 évesen még hány évre számíthat.

A 65 éves korban egészségesen várható élettartam megmutatja, hogy egy ember 65 évesen még hány egészségesen (egészségi állapotból eredő korlátozottságtól mentes) évre számíthat.

Stadat-táblák

6.1.7. Születéskor várható átlagos élettartam, átlagéletkor

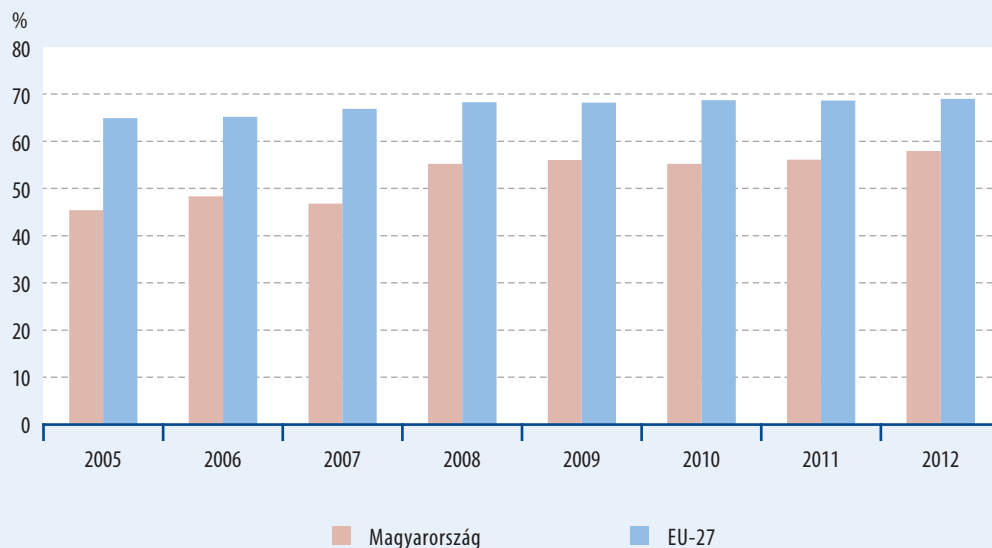
Vélt egészség

Kulcsszavak **vélt egészség, egészségi állapot, jövedelemszint, iskolai végzettség**

2.28.1. ábra

A vélt egészség alakulása (a magukat a nagyon jó, illetve jó egészségi kategóriába helyezők aggregált aránya)

A hazai lakosság vélt egészsége évről évre folyamatosan javul és közelíti az uniós tagországok átlagát, de még így is több mint 11 százalékpont volt az elmaradás 2012-ben.

Relevancia A vélt egészség indikátor az egészségi állapot (közvetetten életminőség) jellemzésére, mérésére szolgáló szubjektív mutató, az egyének saját egészségügyi helyzetükről alkotott véleményén alapul.

Elemzés A felnőtt lakosság túlnyomó többsége elégedett az egészségi állapotával vagy legalábbis megfelelőnek tartja azt. A férfiak pozitívabban vélekednek saját egészségükről, noha a halálozási adatok és az egészség-magatartás vizsgálatából adódó eredmények is arra utalnak, hogy a nők alapvetően többet törődnek egészségükkel és kockázatkerülő életmódot folytatnak (a rendszeres dohányzás, italozás, túlsúly vagy elhízottság prevalenciája a férfiak körében jelentősen magasabb).

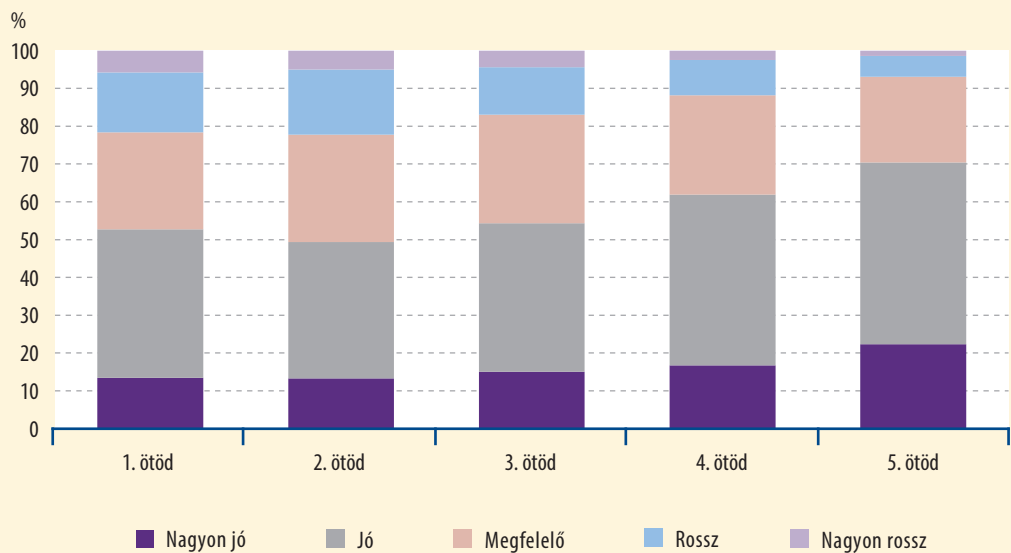
Nemzetközi kitekintés Az egészségükkel elégedettek aránya évről évre nő az Európai Unió országaiban és hazánkban is. A mutató szoros kapcsolatban van az egészségi állapottal és az élet-színvonallal is. Az európai átlaghoz képest a hazai lakoságnak csak kisebb hányada (mindössze 57,9%, szemben az EU-27 69,0%-os átlagával)

tartja nagyon jónak vagy jónak az egészségi állapotát, de 2010 és 2012 között a növekedés üteme hazánkban nagyobb volt.

Részletek A nagyon jó anyagi helyzetűek jóval nagyobb arányban állítják magukról, hogy kitűnő egészségi állapotnak örvendenek, mint az alacsonyabb jövedelműek. Tovább csökkent, mindössze 6,9% azoknak az aránya a magas jövedelműek körében, aki rossznak vagy nagyon rossznak ítéli az egészségét, míg az alacsony jövedelműeknél 21%-ot is meghaladja az egészségükkel elégedetlenek aránya, és ez 2010 óta számottevően nem javult.

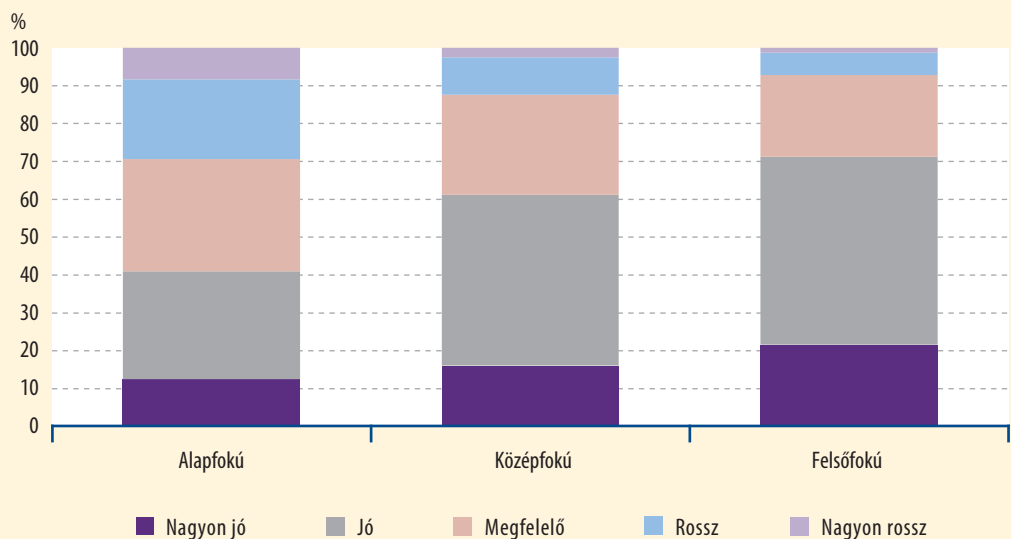
Az iskolázottság szerepe kiemelkedő az egészségi állapot alakulásában. A felsőfokú végzettségűek lényegesen jobbnak tartják az egészségüket, és az valószínűleg ténylegesen jobb is, mint az általános iskolai vagy középfokú végzettségűeké. Az egyén egészségmegőrzésének és egészségügyi magatartásának kulcsa az iskolázottság, a magasabb végzettséggel megszerezhető általános tudásszint, vagy legalább a tájékozottság iránti igény, ami az egészséggel kapcsolatos ismeretekre is vonatkozik.

2.28.2. ábra A vélt egészség alakulása a jövedelmi ötödök szerint, 2012

A magasabb jövedelmi ötödökbe tartozók kedvezőbbnek ítélik meg egészségü helyzetüket.

2.28.3. ábra A vélt egészség alakulása az iskolai végzettség szerint, 2012

A magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők kedvezőbbnek ítélik meg az egészségüket.

Definíciók

Az egészségi állapot jellemzésére a lakossági felvételekben leginkább elfogadott az egészség önértékelése (vélt egészség), vagyis az egészségi állapotát a válaszadó egy ötfokozatú skálán határozza meg. A válaszlehetőségek a nagyon jótól a nagyon rosszig terjednek.

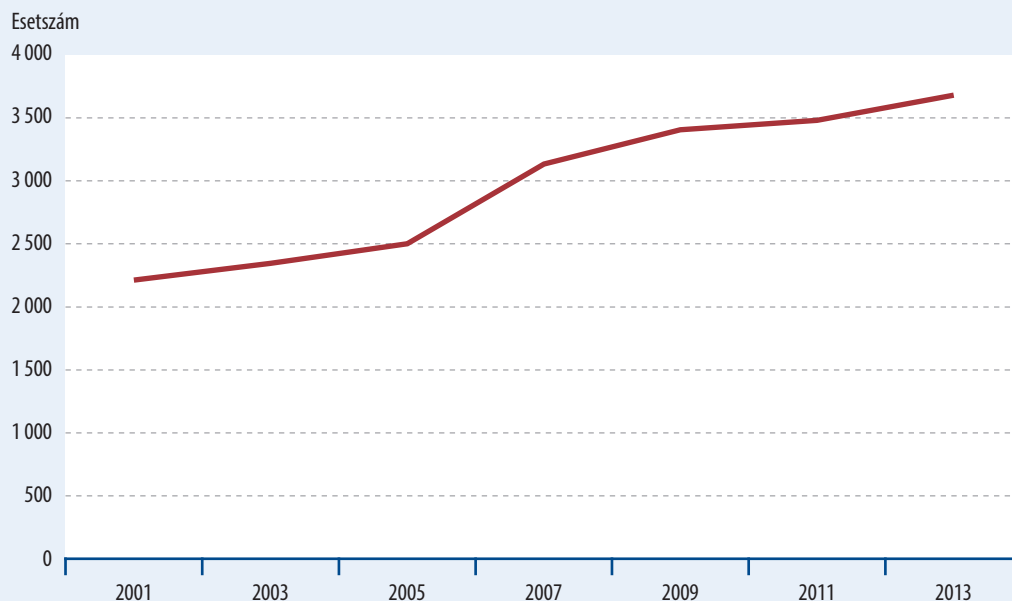
A jövedelmi ötödök számításakor a háztartás nagyságát és összetételét is tekintetbe veszik, és az egy főre jutó jövedelem értékével számolnak. A népességet az egy főre jutó jövedelem nagysága szerint növekvő sorba rendezve és öt egyenlő részre osztva az egyes ötödökbe a népességnek 20%-a tartozik, a legszegényebbek az 1. a leggazdagabbak az 5. ötödbe.

Magas vérnyomás – krónikus betegségek

Kulcsszavak **krónikus betegségek, cukorbetegség, magas vérnyomás, asztma, ischaemiás szívbetegség, tanulók betegségei, egészségügy**

2.29.1. ábra **A magasvérnyomás-betegség tízezer 19 éves és idősebb lakosra jutó száma**

A felnőtt lakosság körében emelkedik az előfordulások gyakorisága.

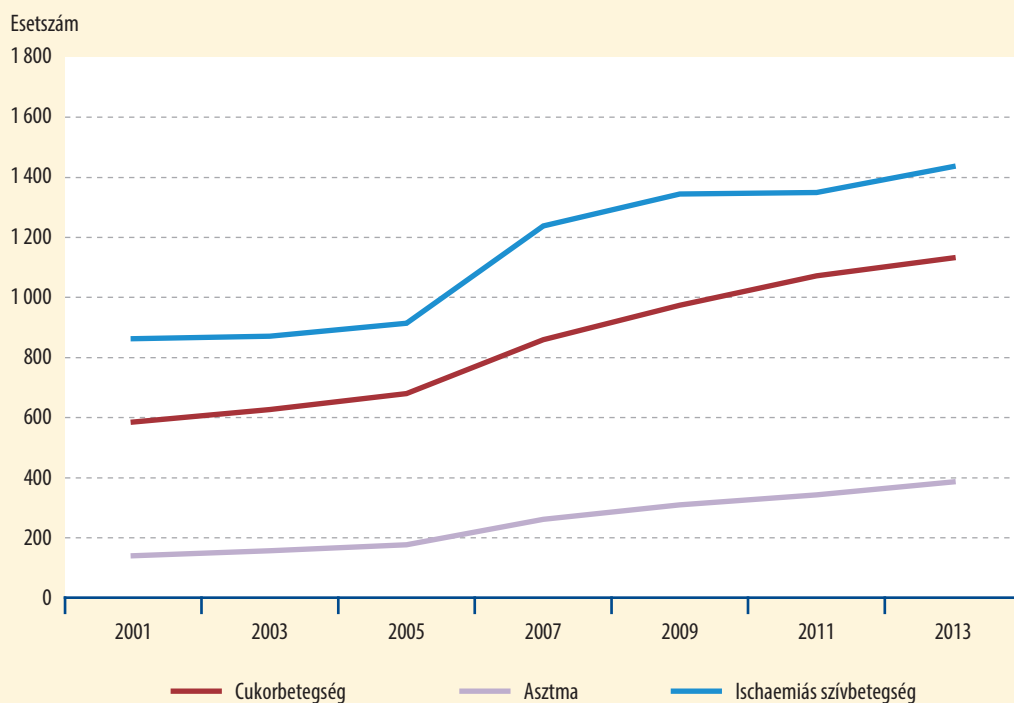
Relevancia Mivel a krónikus betegségek közös kockázati tényezőkre vezethetők vissza, célzott egészségügyi programokkal közülük sok elkerülhető lenne. A megfelelő kezeléshez való egyenlőbb hozzáférés mind szélesebb körben való biztosítása jelentős mértékben javítaná az Európai Unió országainak egészségügyi, valamint gazdasági helyzetét. A Keretstratégia szerint cél a betegségteher túlnyomó részét adó, jelentős mértékben az életmódtól függő krónikus nem fertőző megbetegedések számának csökkentése. Egyéni szinten ehhez az egészséges táplálkozás, a rendszeres sportolás, vagy a prevenció programokon és szűréseken való részvétel járulhat hozzá. A kormányzat az egészségügyi ellátórendszer modernizációjával, népegészségügyi, prevenció programok és szűrések indításával, illetve az egészséges életmód népszerűsítését célzó tevékenységek támogatásával tehet a javulás érdekében.

Elemzés A háziiorvosi szolgálathoz bejelentkezett 19 éves és idősebb korosztály tízezer lakosra jutó megbetegedéseinek nagysága, illetve sorrendje nemenként, korosztályonként és területileg is eltér. A leggyakoribb megbetegedések a keringési

rendszer betegségei, közülük első helyen a magasvérnyomás-betegség áll. A háziiorvosok morbiditási jelentései alapján a magasvérnyomás-betegség tízezer megfelelő lakosra jutó száma tizenhárom év alatt a 19 éves és idősebbek körében 66%-kal nőtt (2001-ben 2214, 2013-ban 3683 volt a megbetegedések száma), a férfiak körében 76, a nőknél 60%-kal emelkedett. A 2009-ben végzett Európai lakossági egészségfelmérés (ELEF2009) eredményei alapján a felnőtt lakosság 33%-a szenved magasvérnyomás-betegségben.

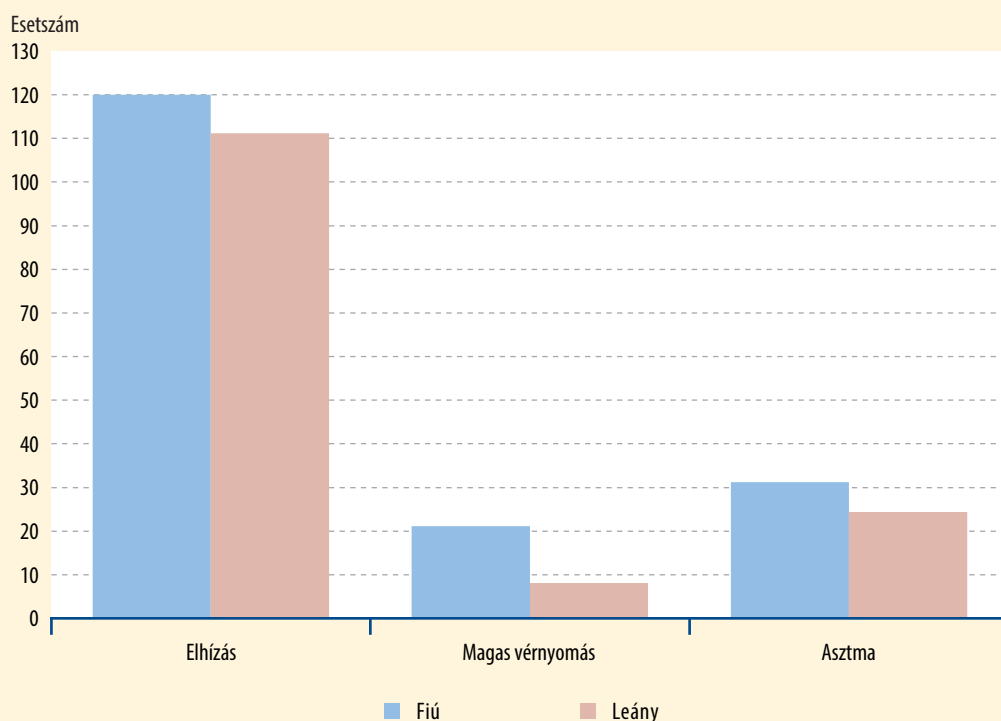
Részletek Az ischaemiás szívbetegség (IBSZ) előfordulása is jelentősen, másfélszeresére nőtt 2001 óta. Míg 2001-ben 863, addig 2013-ban 1435 volt a tízezer azonos korú lakosra számított megbetegedési mutató. A férfiak esetében ez a növekedés 59 (2001-ben 813, 2013-ban 1293 volt a megbetegedések száma), a nőknél pedig 72% (2001-ben 907, 2013-ban 1560 volt a tízezer lakosra számított mutató). A 2009-es kérdőíves lakossági egészségfelmérés szerint a felnőtt népesség csaknem egyharmada szenvedett valamilyen szívbetegségben, amelyek közül kiemelkedik az angina (7,2%), illetve a szívinfarktus (4,2%).

2.29.2. ábra Főbb megbetegedések tízezer 19 éves és idősebb lakosra jutó száma

A három vizsgált megbetegedés esetén az előfordulások gyakorisága növekvő pályán van.

2.29.3. ábra Ezer megvizsgált tanulóra jutó néhány kiemelt megbetegedés a 2012/2013-as tanévben

A 2012/2013-as tanévben a fiúk esetében nagyobb arányban fordultak elő a vizsgált betegségek, mint a lányoknál.

A diabetes mellitus megbetegedési mutatója tíz év alatt majdnem kétszeresére nőtt (2001-ben 585, 2013-ban 1131 volt a tízezer azonos korú lakosra számított megbetegedési mutató). A férfiak esetében a növekedés megkétszereződött (2001-ben 543, 2013-ban 1127 volt a tízezer azonos korú lakosra számított szám), a nőknél 82%-os (2001-ben 622, 2013-ban 1135 volt a megbetegedési arány) volt a növekedés. A lakossági önbevallás szerint 2009-ben a felnőtt népesség 8,3%-a küzdött cukorbetegséggel.

Az ischaemiás szívbetege és az asztma megbetegedési arányszámainak esetében az Észak-Alföld régió mutatói, a diabetes mellitus és a magasvérnyomás-betegség esetében a Dél-Dunántúl haladják meg a legnagyobb mértékben az országos átlagot. Ez a tendencia mindkét nem esetében érvényes.

Az iskoláskorúak körében (8–18 éves) az elhízás a vezető betegségek közé tartozik (fiúk esetében 120 ezrelék, lányok esetében 111 ezrelék az arány a megvizsgált gyermekekre vonatkozóan). Előkelő helyet foglal el az asztmás (fiúk 31, lányok 24 ezrelék) és a magasvérnyomás-betegségben szenvedő gyermekek (fiúk 21, lányok 8 ezrelék) aránya is.

A 2012/2013-as tanévben a tizenkettedik évfolyamos fiúk körében a legnagyobb arányú elhízás (ezer megvizsgált gyerekből 134 tartozott ebbe a kategóriába), a lányok esetében a negyedik évfolyamban (119 ezrelék). A legkedvezőbb helyzetben e tekintetben a második évfolyamosok vannak, ahol ezer megvizsgált tanulóból a fiúk esetében 104, a lányok esetében 107 tanuló tekinthető elhízottnak.

Az asztmás megbetegedés a környezeti tényezők egyik egészségügyi következménye. Korábban a kisgyermekek betegsége volt, ma az ifjak körében is megemelkedett a száma. Az asztmás megbetegedések aránya a negyedik évfolyamos

fiúk (35 ezrelék) és a tizedik évfolyamos lányoknál (28 ezrelék) esetében a legnagyobb.

A magasvérnyomás-betegség gyakorisága az életkor előrehaladtával nagymértékben nő. Míg a második évfolyamosok körében ezer megvizsgált tanulóból 2 fiú, illetve 2 lány tartozott ebbe a kategóriába, addig a 12. évfolyamon számuk 43, illetve 11.

A cukorbetegség előfordulása is életkoronként növekszik: a második évfolyamon ezer megvizsgált tanulóra a fiúk és lányok esetében is 2 tanuló jut, a tizenkettedik évfolyamon 3.

Definíciók

Az iskola-egészségügyi szűrővizsgálatok mutatói az ezer megvizsgált tanulóra jutó megbetegedések számát mutatják meg nemek és korcsoportok szerint. A morbiditás szerinti csoportosítás a betegségek nemzetközi osztályozása 10. revíziója alapján készült.

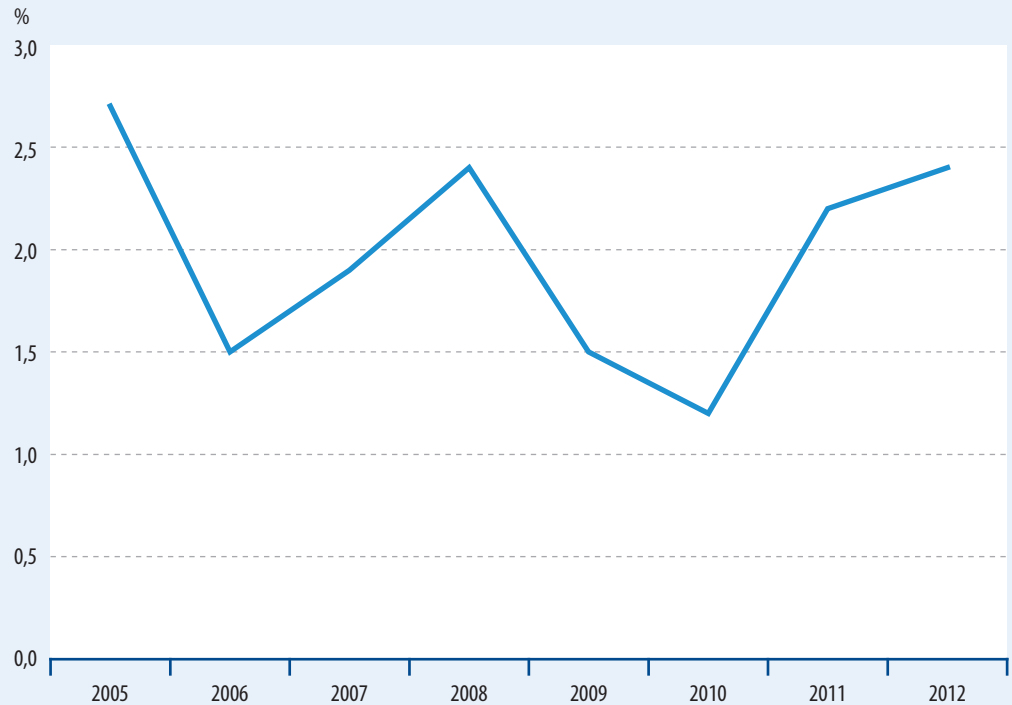
A normális testsúly összefüggésben van a magassággal, a korrallal, az alkattal, a nemmel, ezért nehéz definiálni. Az elhízás mértékének meghatározására a testtömegindexet (*Body Mass Index, BMI*) használják, ami a kilogrammban mért testsúly és a méterben mért testmagasság négyzetének hányadosa. A testtömegindex értékei alapján a gyermekeknél a tápláltsági állapot meghatározására a következő kategóriák használatosak: alultáplált (BMI <3 percentil (pc), sovány (BMI ≥3 pc, de <10 pc), túlsúly (BMI ≥85 pc, de <97 pc), elhízás (BMI 97 pc feletti).

Magasvérnyomás-betegséget azon gyermekek esetében állapítják meg, akiknek szisztolés és/vagy diasztolés vérnyomás értéke több helyen időközben, legalább 3 alkalommal mérve, ismételten a korának megfelelő 90 percentilis érték fölötti, függetlenül az eredettől (primer vagy szekunder), és gyógyszeres kezelést igényel.

Anyagi okból megghiúsult orvos-beteg találkozások

Kulcsszavak anyagi okból megghiúsult orvos-beteg találkozások, egészségügy, orvosi ellátás

2.30.1. ábra Anyagi okból megghiúsult orvos-beteg találkozások arányának alakulása

A mutató értéke évről évre ingadozik, 2012-ben a népesség közel 2,5%-a anyagi okok miatt mondott le az orvosi ellátás igénybevételéről.

PL	6,2
▶ HU, CY	5,9
PT	4,9
FR	4,8
▶ EU-28	4,5
BE	4,5
HR	3,3
EE	2,8
SK	2,7
DE	2,2
LU	1,9
IE ^{a)}	1,8
MT, SE	1,5
LT	1,1
AT ^{a)} , CZ	0,9
ES	0,8
DK	0,4
FI, UK	0,3
NL	0,2
SI	0,1

Relevancia Kiemelt fenntarthatósági cél a közpénzből finanszírozott szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása, valamint az e szolgáltatások színvonalát befolyásoló, területi és szociokulturális eredetű egyenlőtlenségek csökkentése.

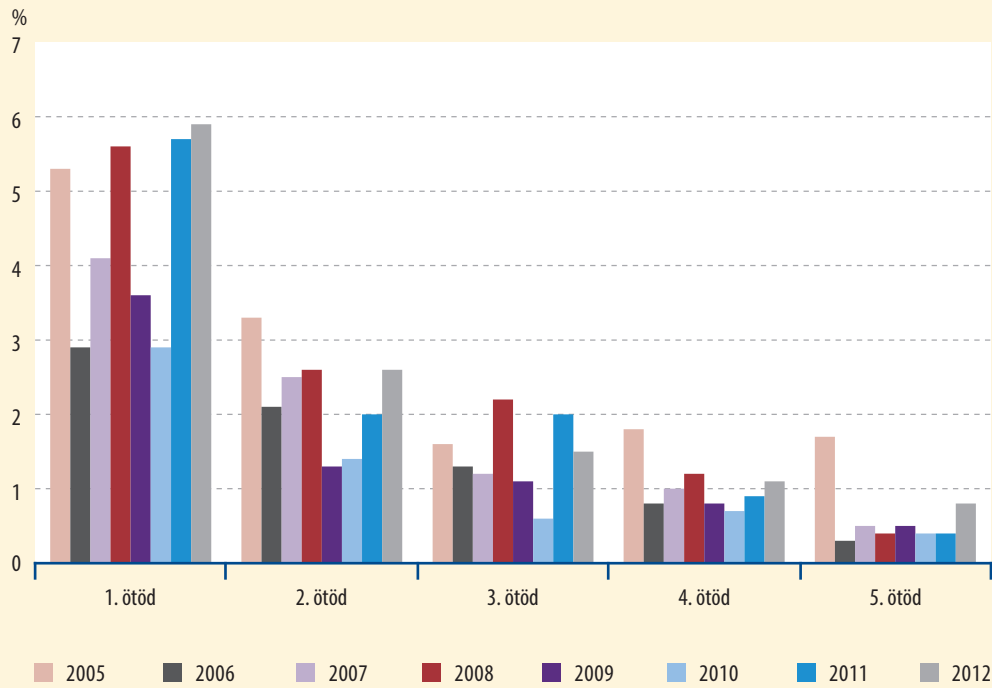
Elemzés Az anyagi okból megghiúsult orvos-beteg találkozások aránya erősen összefügg a társadalom tagjainak jövedelmi helyzetével. Az alsóbb jövedelmi ötödbe tartozók, különösen a legszegényebbek sokkal gyakrabban számolnak be arról, hogy pénzühiány miatt nem tudtak igénybe venni valamilyen orvosi ellátást. Az eredmények szerint 2010-ben volt a legkisebb különbség a különböző jövedelmi helyzetűek között, az azóta eltelt években nőtték a különbségek, különösen a legalsó jövedelmi ötödbe tartozók romló helyzete miatt.

Anyagi okból megghiúsult orvos-beteg találkozások aránya a legalacsonyabb jövedelmi ötödben az Európai Unióban, 2012, %

Nemzetközi kitekintés A jövedelmi különbségek változó mértékben az Európai Unió összes tagországában összefüggenek az anyagi okból elmaradt orvos-beteg találkozások mértékével, a legelső ötöd helyzete tekintetében jelentősek a különbségek az országok között. Kiemelkedően rossz értékeket 2012-ben Lettországra mértek, ahol a legszegényebbek több mint 20%-a számolt be arról, hogy anyagi okból le kellett mondenia valamilyen orvosi ellátásról, de Romániában, Bulgáriában, Görögországban és Olaszországban is 10% felett áll a mutató. A legkedvezőbb eredményeket Csehországban, Dániában, Spanyolországban, Hollandiában, Szlovéniában, Finnországban, illetve az Egyesült Királyságban találjuk, ahol az alsó ötödben is csupán kevesebb mint 1%-ot érint a probléma.

2.30.2. ábra

Anyagi okból megghiúsult orvos-beteg találkozások aránya jövedelmi ötödök szerint

Elsősorban az alsó jövedelmi ötödben számottevőek az anyagi okból megghiúsult orvos-beteg találkozások.

Definíció A megghiúsult orvos-beteg találkozások jövedelmi ötödök szerinti aránya megmutatja, hogy a különböző jövedelmi kategóriákba tartozók esetében mennyire gyakori, hogy anyagi okokból nem kerül sor valamilyen orvosi ellátás

igénybevételére. A jövedelmi ötödöket az egy fogyasztási egységre jutó nettó jövedelem alapján képezik. Az indikátor segítségével megkaphatjuk, hogy az orvosi ellátás igénybevétele mennyire függ a jövedelemtől a 16 éves és idősebb népességnél.

Dohányzók aránya

Kulcsszavak rendszeresen dohányzók aránya, dohányzással összefüggő halálozási ráta

2.31.1. ábra A rendszeresen dohányzók aránya

A felnőtt magyar nők csaknem negyede, a férfiak harmada dohányzik napi rendszerességgel.

Relevancia A dohányzás bizonyítottan oksági kapcsolatban áll számos daganatos, szív-érrendszeri és légzőszervi betegség kialakulásával. Az anyai dohányzás emellett számos komplikációhoz vezethet a teherbeeséssel, a terhességgel és a szüléssel kapcsolatban is, és a bölcsőhalál bekövetkezésének esélyét szintén emeli. A dohányzás egyes fertőző betegségek esetében is szerepet játszhat: a HIV-fertőzöttek gyenge immunrendszerük miatt különösen veszélyeztetettek a dohányzással szemben. A tbc-halálozások magas számához a dohányzás is hozzájárul. A dohányzás következtében megromlott egészségi állapot nemcsak az egyén számára okozhat problémát, hiszen az egészségügyi ellátások gyakoribb igénybevételéhez és a kiesett munkanapok számának emelkedéséhez vezethet, ez pedig jelentősen növeli a társadalmi költségeket is. Az NFFK célként fogalmazza meg az egészségkockázatos magatartási formák arányának

mérséklését. Az egyének elsődleges felelőssége az egészségtudatos magatartás, a kormányzás számára viszont az egészségre káros termékekkel kapcsolatos tájékoztatás, tiltás vagy adóztatás szolgálhat eszközként a lakosság egészségi állapotának javítására, hiszen ezzel csökkenteni lehet az ilyen termékek árversenybeli előnyeit, növelni a hátrányait.

Elemzés A 2009-ben végzett Európai lakossági egészségfelmérés adatai szerint több mint 2,5 millió felnőtt dohányzott, többségük napi rendszerességgel. A két nem között jelentős eltérés volt: a nők 22,6%, a férfiak 32,7%-a gyújtott rá minden nap. A legfrissebb, 2012-es kutatások szerint számottevően nem változtak ezek az arányok a férfiak körében, a nők esetében 1 százalékpontos emelkedés történt. Összességében 2000 óta a férfiaknál csökkent, a nőknél stagnált a rendszeres dohányzók aránya.

A dohányzással összefüggő halálozási ráta az Európai Unióban, 2011, százezer lakosra

LT 428,7
HU 411,5

BG 317,8

CZ 301,0

EE 285,5

PL 227,7

MT 225,5

FI 198,9

EU-27 192,7

EL 180,0

AT 177,8

DK 175,9

DE 170,3

NL 148,5

LU 148,1

PT 147,5

CY 141,3

ES 133,6

Nemzetközi kitekintés Az Eurostat lakossági egészségfelmérésekből származó adatai alapján a vizsgált országok közül a magyar férfiak a középmezőnyben helyezkednek el, a nők viszont Görögországot követően a második helyen szerepelnek.

Az Egészségügyi Világszervezet számításai szerint a dohányzással összefüggő százezer lakosra jutó standard halálozási ráta (SDR) Magyarországon több mint kétszerese (411,5) az EU-tagországok átlagának (192,7). Hazánkat csak a Baltikum két országa, Litvánia és Lettország, valamint Románia múlja felül e téren. A mutató értéke határozottan csökkent az elmúlt évtizedekben: 1980-ban még 566,24, 1990-ben 536,76, 2000-ben pedig 489,53 volt a százezer főre jutó standardizált halálozási ráta Magyarországon.

Részletek A dohányzás mint egészségkárosító magatartásforma a lakosság jelentős hányadára jel-

lemző, hiszen csaknem minden harmadik felnőtt gyűjt rá alkalomszerűen vagy akár minden nap. A két nem között számottevőek a különbségek, azaz a dohányzó nők aránya lényegesen alacsonyabb, mint a férfiaké, de mivel a férfiak körében csökken a dohányzás, a nőknél viszont nem változott jelentős mértékben az elmúlt évtizedben, így a nemek közötti olló szűkülni látszik.

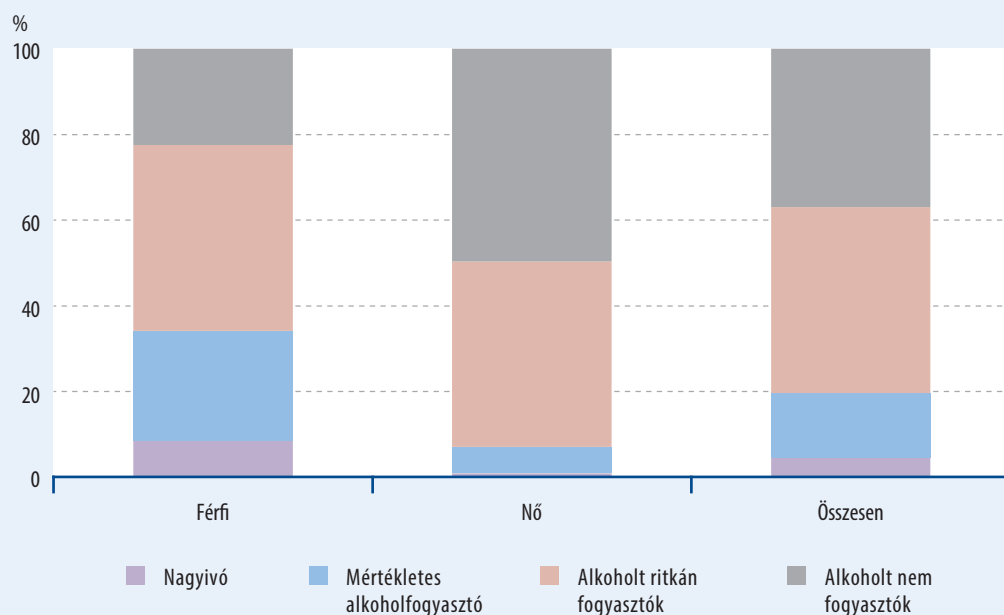
Mindkét nem esetében az idősebbek dohányoznak a legkisebb eséllyel, míg a nőknél a középkorúak számítanak a legnagyobb dohányosoknak (a férfiaknál a fiatalok és középkorúak közötti eltérés elhanyagolható). Az országon belül Dél-Dunántúlon a lakosság harmada dohányzik minden nap, Közép- és Dél-Dunántúlon, illetve a Dél-Alföldön viszont csak a negyede.

Definíció Rendszeres dohányzónak számítanak azok, akik napi rendszerességgel dohányoznak.

Alkoholfogyasztás

Kulcsszavak alkoholfogyasztás, alkoholfogyasztással összefüggő halálozási ráta

2.32.1. ábra Alkoholfogyasztási szokások, 2009

A felnőtt lakosság 4,6%-a tartotta magát nagyivónak.

Relevancia A túlzott mértékű alkoholfogyasztás csaknem negyvenféle betegség kialakulásában szerepet játszhat. A nagyivás többek között jelentősen növeli a szájüreg-, nyelőcső- és emlőrák, a magas vérnyomás, a szív-érrendszeri betegségek, a stroke, a májzsugorodás, a mentális és magatartásbeli rendellenességek, a gyomor-bélrendszeri betegségek, az immunológiai rendellenességek, a csontrendszeri és izombetegségek, a nemzőszervek rendellenességei, illetve a születési rendellenességek gyakoriságát és a korai halálozások számát. Becslések szerint az alkoholfogyasztás felelős a halálozás 3,2%-áért világszerte. Az Európai Unióban évente csaknem 200 ezer ember haláláért tehető felelőssé az alkohol. A morbiditási terhek jelentőségét mutatja, hogy mintegy 17 milliárd eurót költenek évente az alkoholfogyasztással kapcsolatos esetek gyógykezelésére. Az NFFK célként fogalmazza meg az egészségkockázatos magatartási formák arányának mérséklését. Az egyének elsődleges felelőssége az egészségtudatos magatartás, a kormányzás számá-

ra viszont az egészségre káros termékekkel kapcsolatos tájékoztatás, tiltás vagy adóztatás szolgálhat eszközként a lakosság egészségi állapotának javítására, hiszen ezzel csökkenteni lehet az ilyen termékek árversenybeli előnyeit, növelni a hátrányait.

Elemzés Az önbevallásra épülő adatok szerint 2009-ben a felnőtt magyar lakosság 4,6%-a a nagyivók közé volt sorolható, 15,1% tartozott a mértékletes ivók, 43,4% az alkoholt ritkán fogyasztók, illetve 37% az absztinensek közé.

Nemzetközi kitekintés Az alkoholfogyasztással összefüggő halálozás Magyarországon csaknem kétszerese volt 2011-ben az Európai Unió átlagának: míg Magyarországon 100,43 volt a standardizált halálozási ráta százezer főre vetítve, addig ugyanez az érték az EU-ban 57,18 volt.

Részletek Az erősen konzervatív becslést lehetővé tévő kérdőíves felmérés adatai alapján minden huszadik felnőtt (a férfiak 8,6%-a és a nők 1,1%-a) a nagyivók közé tartozott – társadalmi szinten ez 400 ezer főt jelent. A nagyivók aránya a középkorú férfiakon belül volt a legmaga-

Az alkoholfogyasztással összefüggő halálozási ráta az Európai Unióban, 2011, százezer lakosra

LT 110,0
EE 105,9

HU 100,4

FI 80,7
PL 79,9

CZ 69,7

DK 58,8
AT 58,5
LU 58,4

EU-27 57,2

BG 54,6

DE 50,3
PT 48,5NL 39,3
ES, SI 37,8EL 34,8
CY 34,6

MT 31,1

sabb, közülük minden kilencedik több szeszes italt fogyasztott a kelleténél, s ettől nem sokkal maradtak el a 65 éves és idősebbek sem, akiknél 10,4% volt a nagyivók aránya. A nők körében a korcsoportok közötti különbség nem a nagyivók, hanem az absztinensek arányában mutatkozott jelentősnek: míg a 18–34 év közöttiek 40,3, addig a 65 évesnél idősebbek 66,9%-a egyáltalán nem fogyasztott alkoholt.

Definíció Nagyivónak nevezzük azokat a nőket, akik a kérdést megelőző héten összesen több

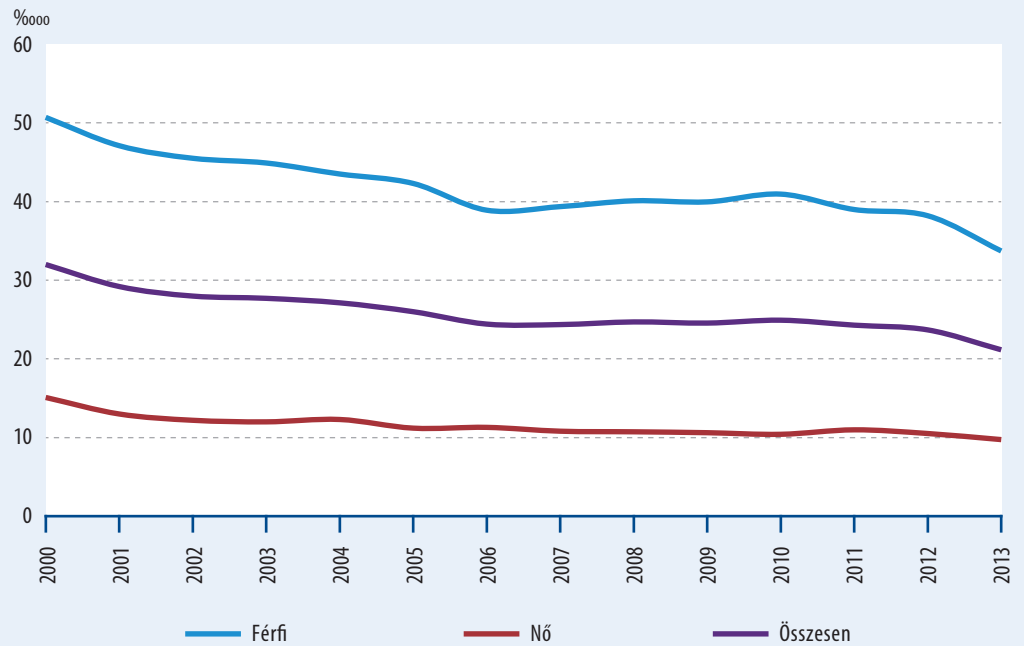
mint 7, illetve azokat a férfiakat, akik több mint 14 egységnyi alkoholt fogyasztottak (a nők esetében az eltérő fiziológiai sajátosságok miatt kell kisebb határértékeket figyelembe venni). Egy ital/alkoholegység 1 korsó sörnek, 2 dl bornak vagy 5 cl röviditalnak felel meg, azaz 1 dl sör 0,2 itálnak, 1 dl bor 0,5 itálnak és 1 cl rövidital 0,2 itálnak számít. A szakirodalomban „*binge drinking*”-nek nevezett jelenség (egy alkalommal nagy mennyiségű alkohol fogyasztása) miatt nagyivónak nevezzük azokat is, akik egy-egy alkalommal 6 vagy több italt fogyasztanak.

Öngyilkosság következtében meghaltak aránya

Kulcsszavak öngyilkosság következtében meghaltak aránya

2.33.1. ábra Halállal végződött öngyilkosságok százezer lakosra jutó száma

2000 és 2013 között 34%-al csökkent az öngyilkosság következtében meghaltak aránya.

Relevancia Az öngyilkosság nem betegség, hanem cselekmény, leggyakoribb oka valamilyen mentális zavar. Ezért az öngyilkosság következtében meghaltak aránya a mentális egészség egyik legfontosabb indikátora. Az egészségi helyzet javulása Magyarországon az egyik legfontosabb fenntarthatósági cél, mivel minden más gazdasági és társadalmi folyamatra is erőteljesen kihat.

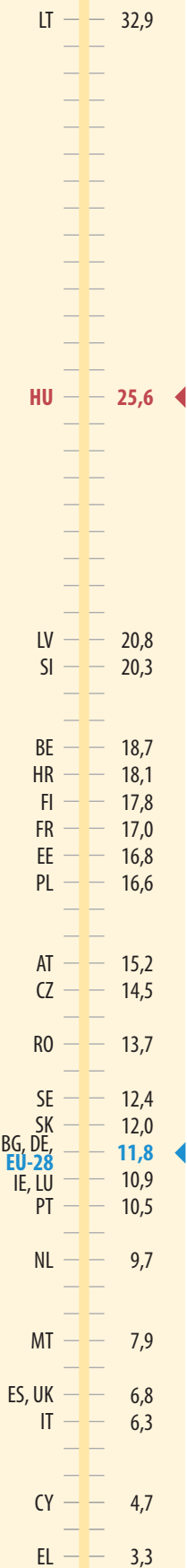
Elemzés 2000 és 2013 között az öngyilkosság következtében meghaltak aránya 34%-kal csökkent. 2000-ben százezer férfi lakosra 51, százezer női lakosra 15 öngyilkosság okozta halálozás jutott, tizennégy esztendő alatt ez az arány a férfiak körében 34-re, a nők körében 10-re mérséklődött. A vizsgált időszakban a nemek közötti különbségek kismértékben növekedtek. 2013-ban a férfiak öngyilkossági arányszáma 3,5-szerese volt a nőkének.

Halállal végződött öngyilkosságok standardizált halálzási arányszáma az Európai Unióban, 2010, százezer lakosra

Nemzetközi kitekintés Nemzetközi összehasonlításban a hazai adatok a csökkenés ellenére is kiemelkedően magasnak mondhatók. 2010-ben Magyarország öngyilkosság okozta halandósága a második legmagasabb volt az uniós országok között, hazánkban százezer lakosra 22-vel több halálozás jutott, mint a legalacsonyabb értékkel rendelkező Görögországban. Magyarország 25,6 értékénél csak Litvánia mutatója kedvezőlenebb. A legalacsonyabb értékeket a mediterrán országokban (Görögország, Ciprus, Olaszország) mérték.

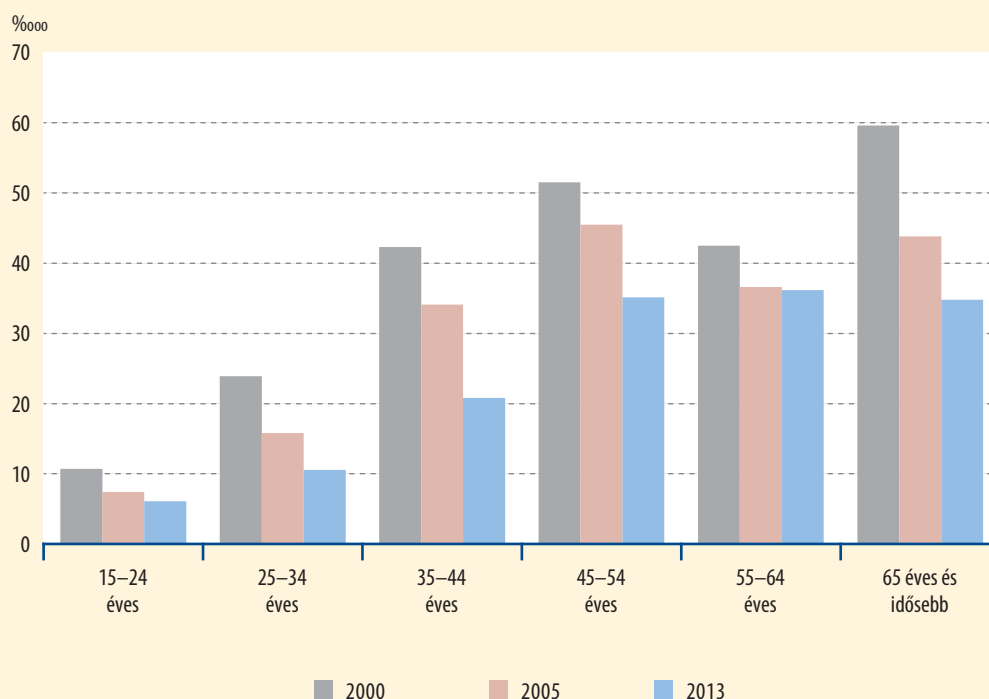
Hazánkban az öngyilkosság következtében meghaltak halandósága nők esetén kétszerese, férfiak esetén pedig több mint kétszerese az EU-28 átlagának. A legalacsonyabb halálozási arányszámmal rendelkező Görögországhoz képest Magyarországon 2010-ben százezer lakosra a férfiak esetén 39-cel, a nők esetén 10-zel több halálozás jutott.

Részletek 2000 és 2013 között korcsoportonként különböző mértékben csökkentek az öngyilkosság okozta halálozási arányszámok: míg a 15–44

2.33.2. ábra

A halállal végződött öngyilkosságok százezer lakosra jutó száma korcsoport szerint

2000 és 2013 között 56%-al csökkent a 25-34 éves korban öngyilkosság következtében meghaltak aránya.

év közötti és 65 év feletti korcsoportok halálozási rátái az átlagosnál jóval nagyobb mértékben, 42-56%-kal lettek alacsonyabbak, addig a 45-54 és az 55-64 évesek arányszámai csak 15-32%-kal csökkentek. Az öngyilkossági halandóságot tekintve 2013-ban mindkét nem esetén az 55-64 éves és a 65 éves és idősebb korosztály volt a legveszélyeztetettebb.

Az öngyilkossági halandóságot tekintve bár kismértékben csökkentek, továbbra is jelentősek a regionális különbségek: 2013-ban százezer főre számítva a Dél-Alföldön 29-en, Nyugat-Dunántúlon 14-en haltak meg öngyilkosság következtében, miközben az országos érték 21 volt. Számottevőek a területi különbségek, ha nemek szerinti bontásban vizsgáljuk meg az öngyil-

kosság következtében meghaltak arányát. Míg 2013-ban százezer főre számítva a Dél-Alföldön 45 férfi és 13 nő, addig Nyugat-Dunántúlon 23 férfi és 5 nő halt meg öngyilkosság következtében.

Az esetek több mint a 60%-ánál az elkövetés módja akasztás. Lényegesek ugyanakkor a férfiak és nők elkövetési módja. Míg férfiaknál az öngyilkosság következtében meghaltak közel 70%-a az akasztást választja, addig a nőknél 40%-os ez az arány, ugyanakkor a nőknél magasabb (30%) a mérgezést választók aránya.

Definíció A százezer lakosra jutó öngyilkosságok száma csak a halállal végződő eseteket veszi számba.

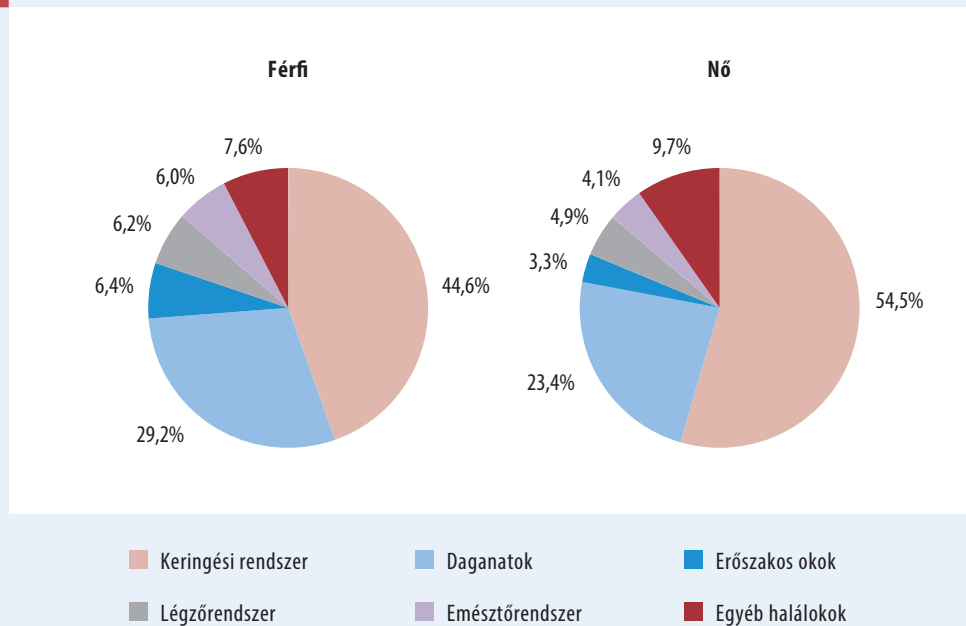
Stadat-táblák

1.4. Halálozások a gyakoribb halálokok szerint

Halálozások kiemelt halálokok szerint

Kulcsszavak **halálozás, halálokok**

2.34.1. ábra A halálozások kiemelt halálokok szerinti megoszlása, 2013

A keringési rendszer betegségeinek aránya a legmagasabb a kiemelt halálokok között, átlagosan a halálozások felét teszi ki, míg a daganatok a negyedét.

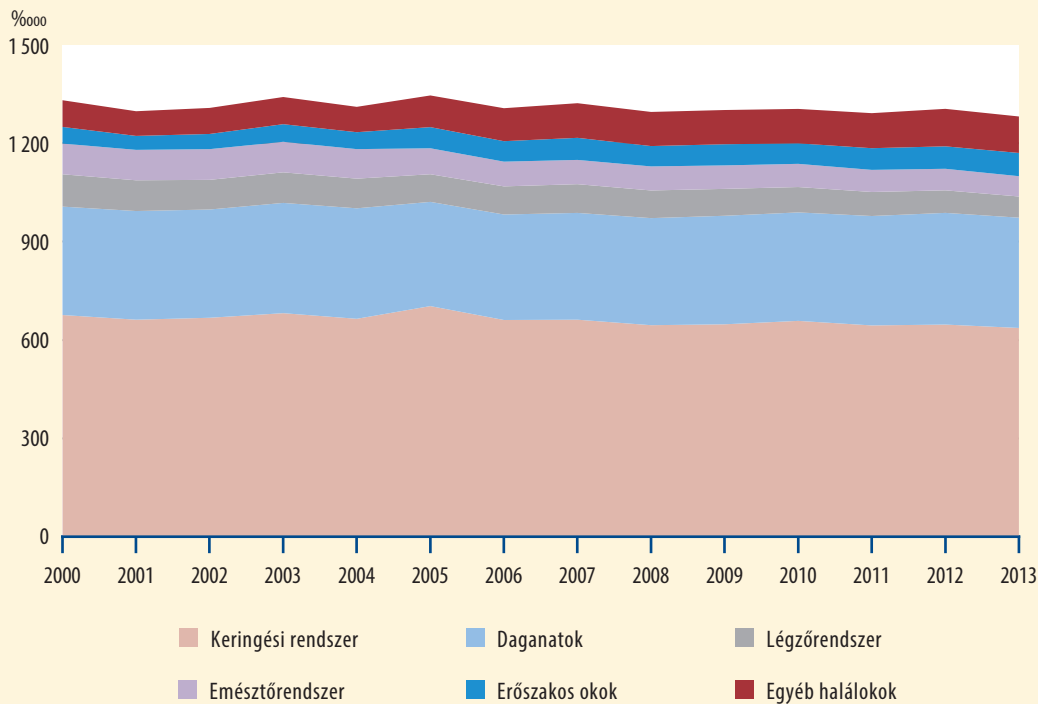
Relevancia A halálokok vizsgálata fontos információkkal szolgál azokról a betegségekről, amelyek a lakosság halálozását okozzák. A leggyakoribb halálokok visszaszorítása javítja a népesség egészségi állapotát, mérsékli a halandóságot, emeli a várható élettartamot. Az NFFK alapján a halandóság csökkentésében a közép-európai régiós átlaghoz való felzárkózás a cél, ezzel együtt a betegségteher túlnyomó részét adó, jelentős mértékben az életmódtól függő krónikus nem fertőző megbetegedések számának csökkentése, az egészségkockázatos magatartási formák arányának, valamint a környezeti kockázati tényezők mérséklése. Egyéni szinten ehhez az egészségtudatos életmód járulhat hozzá. A kormányzat az egészségügyi ellátórendszer modernizációjával, népegészségügyi, prevenciós programok és szűrések indításával, illetve az egészséges életmód népszerűsítését célzó tevékenységek támogatásával tehet a javulás érdekében.

Elemzés Magyarországon 2013-ban a legtöbb ember a keringési rendszer betegségeiben halt

meg, gyakoriságukat tekintve utána a daganatok következnek. E két halálóki csoport az összes halálozás 76%-át teszi ki. Viszonylag magas az emésztőrendszer betegségeiben, főleg férfiaknál az erőszakos eredetű halálokokban, illetve a légzőrendszer betegségeiben elhunytak száma is. Ezek a betegségek az összes halálozás 15%-át okozzák. A többi halálokok a halálozások mindössze 8%-áért felelősek. A halálokok változásának alakulását tekintve 2000 és 2013 közötti a legjelentősebb javulás az erőszakos halálokoknál és az emésztőrendszer betegségeinél történt. Csökkent a keringési rendszer és a fertőző betegségek következtében meghaltak halandósága is, viszont számottevő emelkedés következett be a légzőrendszer betegségei okozta halálozásokban, és enyhe növekedés tapasztalható a daganatos halálozásokban is.

Nemzetközi kitekintés Nemzetközi összehasonlításra a WHO (World Health Organization) európai népességre standardizált halálozási arányszáma alkalmas. A magyar halálóki struktúrára hasonló a fejlett egészségi kultúrájú országokéhoz. A fejlettebb országokhoz mért többelhalan-

2.34.2. ábra Százezer lakosra jutó halálózás Magyarországon kiemelt halálokok szerint

A halálózások több mint háromnegyedét a keringési rendszer betegségei és a daganatos megbetegedések teszik ki.

dóság abból adódik, hogy a vezető halálokokban többen és korábban halnak meg, mint másutt. Magyarország standardizált halálózási arányszáma 2010-ben az ötödik legmagasabb volt az uniós országok között, hazánkban százezer lakosra 420-szal több halálózás jutott, mint a legjobb helyen álló Olaszországban. A magyar férfiak standardizált mutatói a kiemelt halálloki főcsoportok mind-egyikében magasabbak, mint az EU-átlag. 2010-ben az emésztőrendszer betegségeiben meghaltak arányszáma 2,3-szorosa, a keringési rendszer betegségeiben meghaltak arányszáma kétszerese volt az EU-átlagnak. A magyar nők halálloki mutatói kisebb mértékben térnek el az EU-átlagtól, mint a férfiaké. 2010-ben a légzőrendszer betegségeinek halandósága hasonló volt, mint az EU országainak átlaga, a keringési és az emésztőrendszer betegségeinek halandósága azonban közel kétszerese az EU-átlagnak.

Részletek 2000 és 2013 között a százezer lakosra jutó halálózások száma a férfiaknál csökkent, a nőknél viszont emelkedett. A két nem halálloki struktúrája nagyon hasonló, a különbség az egyes halálloki csoportok egymáshoz viszonyított ará-

nyaiban van. A férfiak körében 2013-ban magasabb volt a daganatos betegségekben, a légző- és az emésztőrendszer betegségeiben, valamint az erőszakos okokban meghaltak aránya, a nők között pedig sokkal gyakrabban vezettek halálhoz a keringési rendszer betegségei. A régiók közötti különbségek növekedtek. A 2000 óta eltelt időszakban Közép-Magyarországon jelentősen csökkent, Észak-Magyarországon stagnált a százezer lakosra jutó halálózások száma. A régiók halálloki struktúrája nagyon hasonló, csak kisebb eltérések vannak a halálloki csoportok egymáshoz viszonyított értékeiben.

Definíció A halállokok szerinti csoportosítás a betegségek nemzetközi osztályozása 10. revíziója alapján készült. A standardizált halálózási arányszám a WHO standard európai népességének kor- és nem szerinti súlyozott nyers halálózási arányszám.

Stadat-táblák

1.4. Halálózások a gyakoribb halálokok szerint

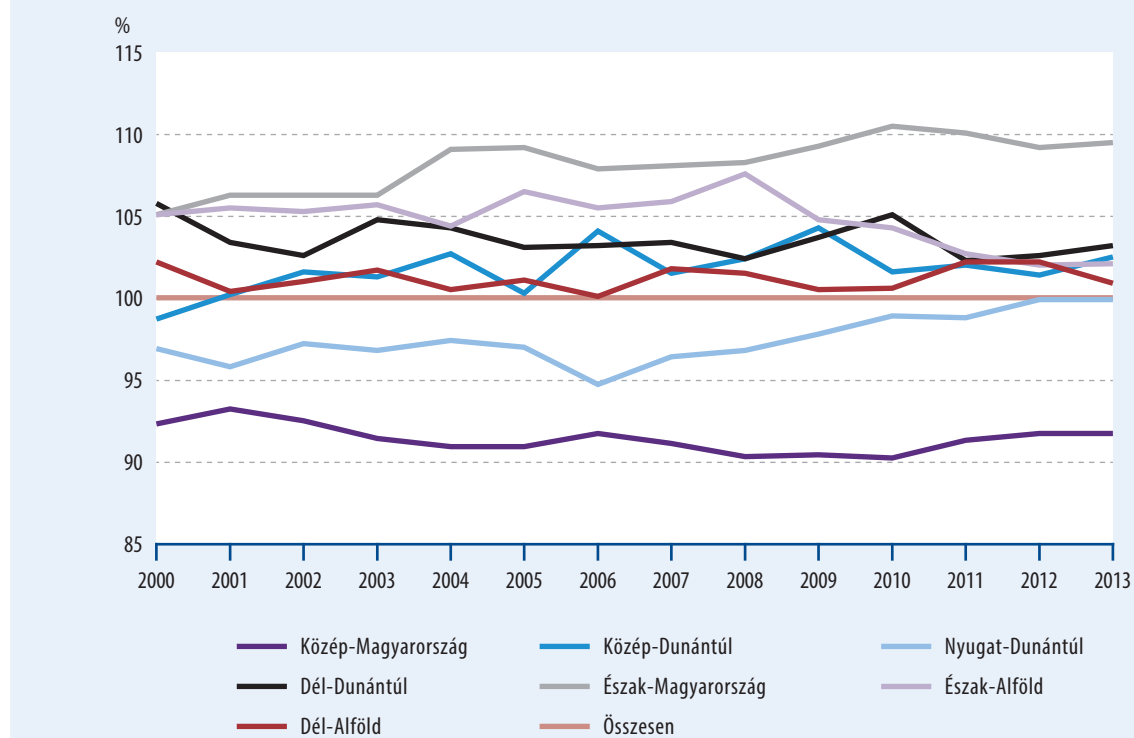
Standardizált halandósági hányados

Kulcsszavak standardizált halandósági hányados, halálozás

2.35.1. ábra

Standardizált halandósági hányados régióként

(Országos=100,0)

2000 és 2013 között 4 százalékponttal nőtt a különbség a legmagasabb és a legalacsonyabb mortalitású régiók között.

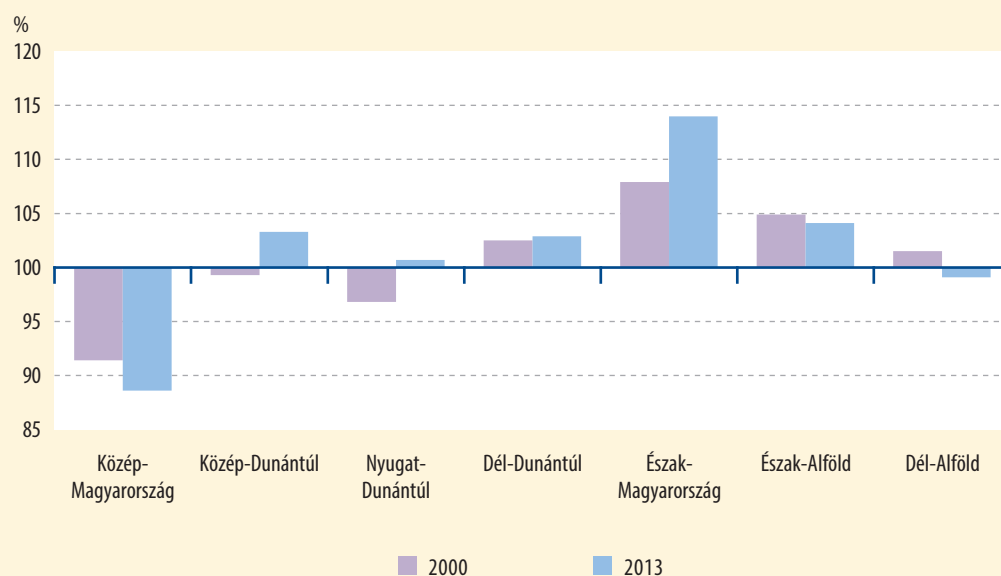
Relevancia Az országon belüli halálozási egyenlőtlenségek feltárásának célja, hogy ráirányítsa a figyelmet a regionális szinten meglévő a halálozási veszélyeztetettségben jelentkező különbségekre. A halandóság területi különbségeinek hátterében állhat a régió gazdasági fejlettsége, az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés eltérő mértéke, illetve a társadalmi státus is.

Elemzés 2013-ban a standardizált halandósági hányados (SHH) értéke Közép-Dunántúlon, Dél-Dunántúlon, Észak-Magyarországon és az alföldi régiókban az országos átlag felett, míg Közép-Magyarországon és Nyugat-Dunántúlon ez alatt volt. A standardizált halandósági hányados tekintetében a legrosszabb helyzetű régió 2013-ban Észak-Magyarország, a legjobb helyzetű pedig Közép-Magyarország volt. A 2000 óta eltelt időszak során Közép-Magyarország halandósága javult, Észak-Magyarországi romlott az országos átlaghoz képest. 2013-ban az SHH Észak-Ma-

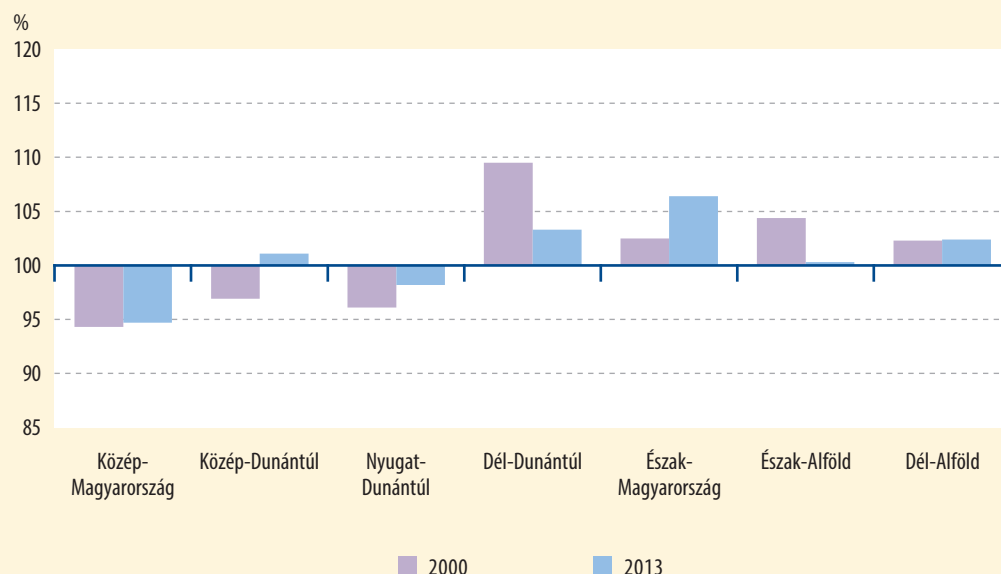
gyarországon 110, Közép-Magyarországon 92% volt. A két szélső érték között 18 százalékpont a különbség, 4 százalékponttal magasabb, mint 2000-ben.

Részletek A 2000 és 2013 közötti időszakban a férfiaknál nőtték, a nőknél viszont mérséklődtek a különbségek az egyes régiók SHH-értékei között. 2013-ban az észak-magyarországi férfiak standardizált halandósági hányadosa 114, a közép-magyarországiaké 89% volt. A két szélső érték közötti különbség 25 százalékpont, 9 százalékponttal magasabb, mint 2000-ben.

A női SHH értékeit tekintve mindkét időpont területi rangsorában Közép-Magyarország képe a legkedvezőbb. Változás történt viszont a legkedvezőtlenebb értékű régióban. Míg 2000-ben Dél-Dunántúl mutatója volt a legmagasabb, addig 2013-ra a nőknél is Észak-Magyarország került erre a helyre. A két szélső érték közötti különbség viszont csökkent, mivel 2000-ben még 15

2.35.2. ábra **Férfiak standardizált halandósági hányadosa régióként**

2000 óta 25 százalékponttal nőtt a különbség a férfiak észak-magyarországi és közép-magyarországi SHH-ja között.

2.35.3. ábra **Nők standardizált halandósági hányadosa régióként**

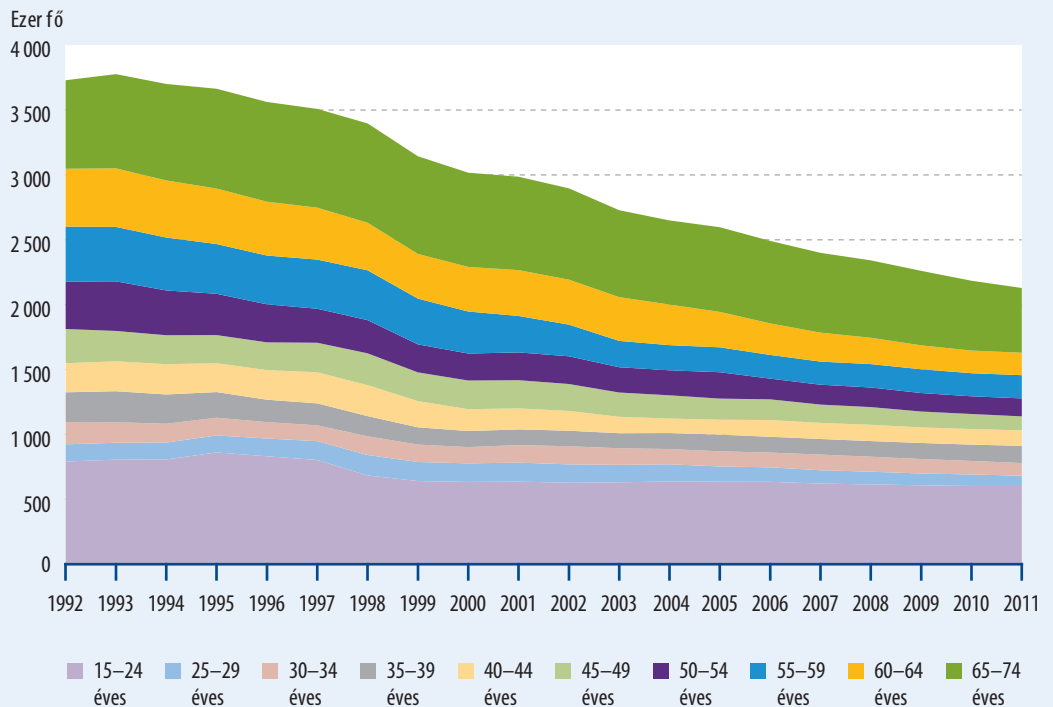
A nőknél mérséklődött a különbség a legmagasabb és a legalacsonyabb SHH-értékű régiók között az elmúlt tizennégy év alatt.

százalékpont volt a különbség, 2013-ra ez az érték 12 százalékpontra mérséklődött.

Definíció A standardizált halandósági hányados (SHH) a régiókban ténylegesen megfigyelt és az országos standard súlyokkal várható halálozások

hányadosa, ami százalékos formában fejezi ki a régiók halandóságának eltéréseit az országos átlagtól. Ha egy régió halandósága magasabb az országos értéknél, akkor a standardizált halandósági hányadosa nagyobb, mint 100%.

Alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők aránya

Kulcsszavak **alacsony iskolai végzettség, iskolázottság, oktatás**2.36.1. ábra **Az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők száma korcsoportok szerint****Folyamatosan csökken az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők száma.**

Relevancia Az iskolai végzettség szintje szorosan összefügg a munkavállalási esélyekkel, mert a képzetebbek lehetőségei sokkal jobbak iskolázatlan társaikénál. Ez azonban nemcsak a munka világában, hanem az élet más területein is igaz. Az alacsony képzettségűek körében többnyire nagyobb a szegénységi kockázat, és ez hatással van a következő generációra is. A hátrányos helyzet az esetek döntő részében tovább öröklődik. Ráadásul az ilyen iskolai végzettségű szülők gyermekei általában már az oktatás alsóbb szintjein hátrányba kerülnek a kortársaikhoz képest, amely visszahat az iskolai teljesítményre. Az iskolázottság növelése segíti a társadalmi kohézió megteremtését, és az életésélyek javulását. Az NFFK szerint erősíteni kell az iskola esélykiegyenlítő szerepét, iskolarendszerünk erősen szelektáló jellegét oldani kell.

Alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők aránya a 15–64 éves népesség körében az Európai Unióban, 2013, %

Elemzés Míg a 15–74 éves népesség létszáma az elmúlt 20 évben csak kismértékben változott, addig a legfeljebb 8 évfolyamot végzettek száma az iskolázottsági szint emelkedésének és a generációcserének köszönhetően fokozatosan csökkent. 1992-ben még a 15–74 évesek közel fele tartozott az alacsony iskolai végzettségűek közé, 2013-ban már csak 26%-uk.

Nemzetközi kitekintés Az alacsony iskolai végzettségűek arányát tekintve Magyarország az uniós átlagnál kedvezőbb helyzetben van. Ráadásul az ilyen végzettséggel rendelkezők aránya Magyarországon folyamatosan nagyobb mértékben csökken, mint az Európai Unió átlagában. 2013-ban a legkedvezőbb mutatóval rendelkező országok rangsorában – 20% alatti eredménnyel – 5 olyan tagállam áll az élen, amely 2004-ben Magyarországgal együtt csatlakozott az unióhoz: Csehország, Szlovákia, Litvánia, Észtország és Lettország.

EU-28 27,9
IE 27,2
LU 26,1
CY 25,4

SE 22,9
HU 22,6
HR 22,4
BG 22,1
AT 22,0
UK 21,7
FI 20,8
SI 18,5
DE 17,7
LV 16,6
PL 16,1
EE 15,8
SK 14,7
LT 14,4
CZ 12,9

A legkedvezőtlenebb az érték Portugáliában és Máltán, ahol a 15–74 éves korosztály 63, illetve 59%-nak csak alacsony végzettsége van.

Részletek A fiatal és középkorosztály iskolai végzettségének szintje a demográfiai csere, illetve a felsőoktatási expanzió eredményeként fokozatosan emelkedett, így elsősorban a középkorúaknál (az 50 év felettiéknél) volt erőteljes az alacsony végzettségűek számának csökkenése. 1992-ben az alacsony iskolai végzettségűeknek 40%-a a kor-skála két végéről, a 15–24 és 65–74 évesek közül került ki, 2013-ban ez az arány már 50% volt. A 15–24 évesek aránynövekedésére hatással volt az is, hogy az iskolakezdés életkora kitolódott, illetve a tankötelezettség korhatára is változott. A legfeljebb 8 évfolyamot végzettek körében a nemek

aránya gyakorlatilag változatlan maradt az elmúlt 15 évben, mindvégig a nők voltak többségben, 2013-ban ez az érték a korábbi évekhez hasonlóan 57% volt.

Az alacsony iskolai végzettségűek aránya az oktatási intézmények és így a magasabb szintű tanulmányokat folytatók, valamint a magasabb végzettséget igénylő foglalkozásokban dolgozók koncentrációja miatt Közép-Magyarországon lényegesen kisebb (19%), mint a többi régióban. Észak-Alföldön, Dél-Dunántúlon és Észak-Magyarországon arányuk meghaladja a 30%-ot.

Definíció Alacsony iskolai végzettségűeknek azokat tekintjük, akik legfeljebb az általános iskola 8 osztályát végezték el a 15–74 éves korcsoporton belül.

Stadat-táblák

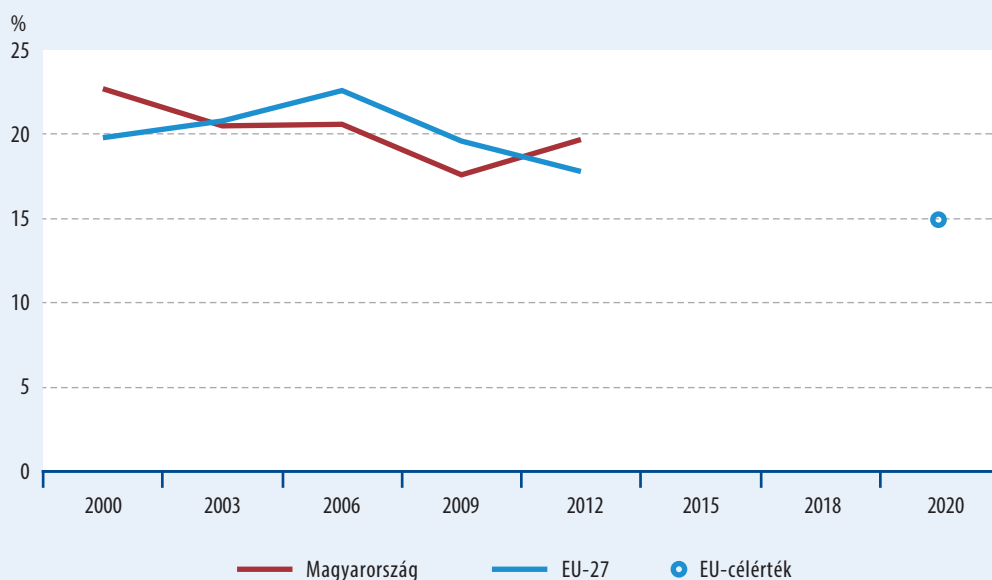
2.1.5. A 15–74 éves népesség száma legmagasabb iskolai végzettség szerint, nemenként

Rosszul olvasó tanulók aránya

Kulcsszavak rosszul olvasó tanulók, oktatás

2.37.1. ábra Rosszul olvasó tanulók aránya

A rosszul olvasó fiatalok aránya Magyarországon sokat javult az ezredforduló után, azonban az utóbbi években nőtt.

Relevancia Az általános műveltség, a kulturális szocializáció minőségének javításához biztosítani szükséges a magyar és az egyetemes kultúra értékeihez való jobb hozzáférést, a közösségi terek, a kulturális infrastruktúra fejlesztése révén erősíteni kell a kulturális alapszolgáltatások elérhetőségét, erősíteni kell a kultúra és a közösségi tevékenységek szerepét az oktatásban és képzésben. Mindezeknek elengedhetetlen feltétele a megfelelő minőségű szövegértés. Uniós célkitűzés, hogy az olvasás terén gyengén teljesítő 15 évesek aránya 2020-ra 15% alá csökkenjen.

Elemzés Magyarországon az ezredfordulótól 2009-ig a rosszul olvasó tanulók aránya fokozatosan csökkent (23-ról 18%-ra), ám a legutóbbi, 2012-es PISA- (*Programme for International Student Assessment*) felmérés tanúsága szerint a helyzet jelentősen romlott. 2009-ről 2012-re 2 százalékponttal nőtt, és így majdnem 20%-ra emelkedett a szövegértésből rosszul teljesítők aránya. Hazánkban a rosszul olvasók (leszakadók) aránya magasabb lett az OECD-országok átlagánál. A két nem

között nagy az eltérés: a fiúk 27, a lányok 13%-a nem érte el a 2. szintet. Ezek a fiatalok gyakorlatilag funkcionális analfabéták.

Nemzetközi kitekintés 2012-ben az EU tagállamai közül 7-ben sikerült elérni a 2020-as célkitűzést. A legkedvezőbb a helyzet Észtországban és Írországban (az arány 10% alatti). A lista másik végén Bulgária és Románia található, ahol 37–39% a gyengén teljesítők aránya. Magyarország a szövegértésből rosszul teljesítő diákok részesedése alapján az EU-tagállamok rangsorában a 18.

Definíció A rosszul olvasók aránya megadja azoknak a tanulóknak az arányát, akik egyes szintű, vagy annál rosszabb értékelést kaptak a nemzetközi tanulói teljesítménymérés (PISA) kombinált szövegértési tesztjén. A szövegértés a PISA definíciója szerint a 15 éves tanulók írásbeli információk felhasználásának képességét méri. A PISA 2012 hat képességszint segítségével írja le a tanulók teljesítményét. A második szint elérését vízválasztónak tekintik a tanulók jövőjét illetően, mert ez az a készségszint, ami minimálisan szükséges a modern társadalmi életben való hatékony részvételhez.

A rosszul olvasó tanulók aránya az Európai Unióban, 2012, %

BG — 39,4
RO — 37,3

SK — 28,2

SE — 22,7
EL — 22,6
LU — 22,2
IT — 21,2
SI — 21,1

▶ **HU** — 19,7 ◀
AT, IT — 19,5
FR — 18,9
PT — 18,8
HR — 18,7
ES — 18,3
▶ **EU-27** — 17,8 ◀
LV — 17,0
CZ — 16,9
UK — 16,6
BE — 16,1

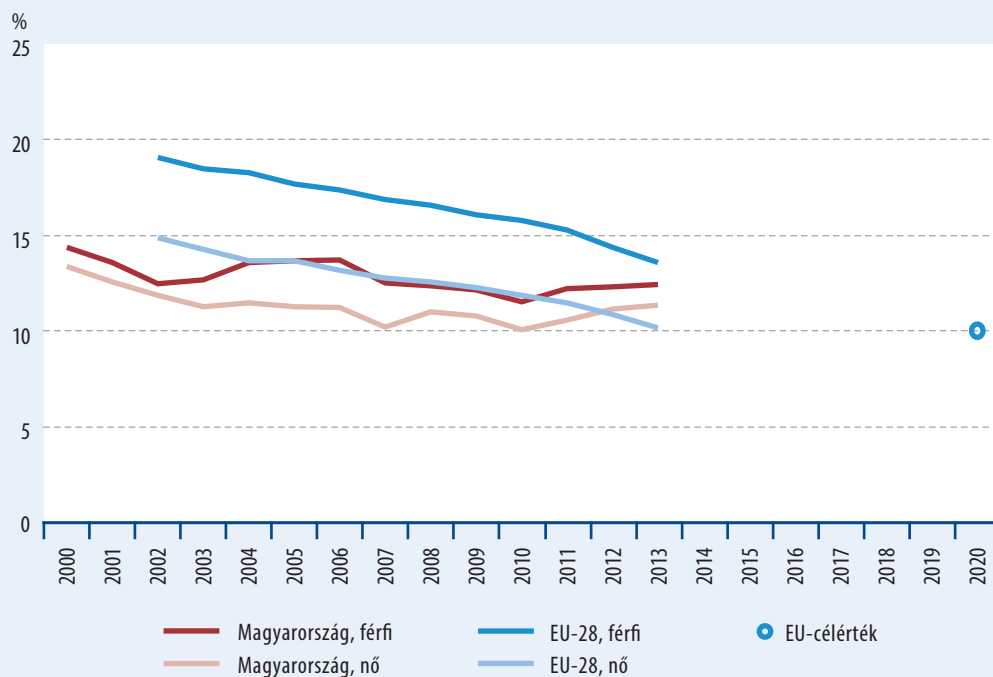
DK — 14,6
DE — 14,5
NL — 14,0FI — 11,3
PL — 10,6
IE — 9,6
EE — 9,1

Korai iskolaelhagyók

Kulcsszavak korai iskolaelhagyók, alapkú végzettség, iskolai végzettség, oktatás

2.38.1. ábra Korai iskolaelhagyók aránya

A korai iskolaelhagyók aránya 210-ig csökkent, utána valamelyest emelkedett.

Relevancia Az Európa 2020 a legfontosabb célkitűzései között említi a korai iskolaelhagyók arányának csökkentését.

Elemzés A hazai adatok tekintetében a vizsgált időszakban 2,1 százalékponttal csökkent a 18–24 éves, alapkú végzettségű, tanulmányokat nem folytató fiatalok, az úgynevezett leszakadók aránya.

Ezt a tendenciát részletesebben elemezve megállapítható, hogy 2010-ig a korai iskolaelhagyók aránya kisebb megszakításokkal csökkent, majd – az uniós folyamatokkal ellentétben – növekedésnek indult. 2000 és 2010 között 13,9%-ról 10,5%-ra javult, 2011-ben újra 11,2% lett, majd tovább romlott, távolodva az uniós célértéktől. 2013-ban 11,8%-ra emelkedett, de még így is kicsivel kedvezőbb, mint az uniós átlag.

A korai iskolaelhagyók arányát alapvetően két tényező befolyásolja: az iskolarendszertől alacsony iskolai végzettséggel kikerülők aránya, és a felnőttoktatásban való részvételi arány. 2010 után mindkét mutató kedvezőtlenül ala-

kult hazánkban, ebből adódóan nőtt a korai iskolaelhagyók aránya. Ez több okra vezethető vissza, részben a család kedvezőtlen anyagi helyzetére, a szülők tartós munkanélküliségére, de többek között az iskolarendszer területi hiányosságaira és a tudás, a műveltség értékének csökkenésére is.

Nemzetközi kitekintés A korai iskolaelhagyók aránya 2013-ban Horvátországban, Szlovéniában, Csehországban és Lengyelországban a legkedvezőbb, 6% alatti. Ezeket követi Luxemburg, Litvánia, Szlovákia, Svédország és Ausztria, 6 és 8% közötti értékkel. A rangsor végén főleg mediterrán országok találhatók, a korai iskolaelhagyók aránya Olaszországban, Romániában, Portugáliában és Máltán több mint 17%, Spanyolország esetében pedig meghaladja a 23%-ot is. Magyarország a 28 ország közül a 21. helyen áll 2013-ban, míg 2010-ben még a 12. volt.

A korai iskolaelhagyók aránya az Európai Unióban, 2013, %

ES	23,6
MT	20,8
PT	19,2
RO	17,3
IT	17,0
BG	12,5
UK	12,4
EU-28	12,0
HU	11,8
BE	11,0
EL	10,1
DE	9,9
LV	9,8
EE,FR	9,7
FI	9,3
NL	9,2
CY	9,1
IE	8,4
DK	8,0
AT	7,3
SE	7,1
SK	6,4
LT	6,3
LU	6,1
PL	5,6
CZ	5,4
SI	3,9
HR	3,7

Részletek A nők körében a leszakadók aránya folyamatosan alacsonyabb volt, mint a férfiak között. 2000 és 2013 között ez az arány a férfiak esetében 1,9 százalékponttal 12,5, a nők körében 2,0 százalékponttal, 11,4%-ra csökkent.

2013-ban a korai iskolaelhagyók aránya Közép-Magyarországon volt a legalacsonyabb, 7,6%, ez 2,4 százalékponttal jobb volt, mint az unió által kívánt célérték (10%). A Nyugat-Dunántúlon, Közép-Dunántúlon és a Dél-Alföldön az országos átlagnál kedvezőbb volt a helyzet, de így is elmaradt az uniós célértéktől. A ko-

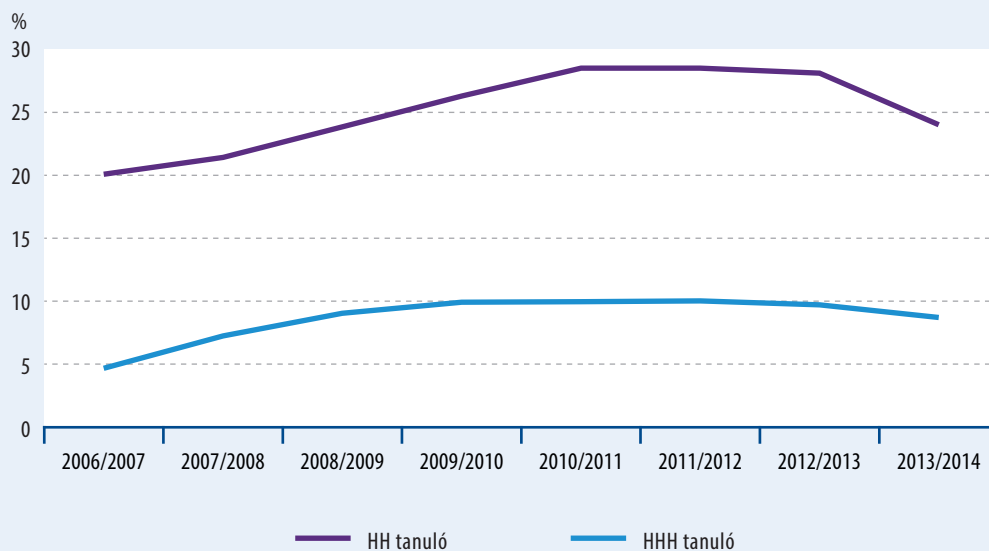
rai iskolaelhagyók aránya Észak-Magyarországon volt a legmagasabb (19%), de 15% feletti értékkel szerepelt a Dél-Dunántúl és Észak-Alföld is.

Definíció Ez a mutató a korai iskolaelhagyóknak a megfelelő korcsoportba tartozó (18–24 éves) népességben belüli arányát jelzi. Korai iskolaelhagyóknak azok az alapfokú iskolai végzettségű 18–24 évesek minősülnek, akik a kikérdezést megelőző négy hét folyamán semmiféle (sem iskolarendszerű, sem iskolarendszeren kívüli) oktatásban, képzésben nem vettek részt.

Hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók

Kulcsszavak **hátrányos helyzetű tanulók, halmozottan hátrányos helyzetű tanulók**

2.39.1. ábra

Hátrányos helyzetű (HH) és halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulók aránya a nappali oktatásban

Forrás: Emberi Erőforrások Minisztériuma.

A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetűnek minősített tanulók arányának növekedése megállt, ami részben a jogszabályi változásoknak köszönhető.

Relevancia A társadalmi kohézió olyan viszonyok kialakítását kívánja meg, amelyek hosszú távon mindenki számára biztosítják a társadalmi-gazdasági részvétel alapfeltételeit, megteremtik, és nyitva hagyják a mobilitási utakat az egyén számára. A magyar oktatási rendszer nem minden esetben biztosít egyenlő esélyeket az abban részt vevők számára. Tény, hogy a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok általában rosszabb feltételek mellett, alacsonyabb színvonalú oktatásban részesülnek. A köznevelésben egyre több kezdeményezés indul az újratermelő és generációról generációra állandósuló társadalmi különbségek ellensúlyozására, és az esélyegyenlőtlenségek megszüntetésére a fejlesztési stratégiák is prioritásként fogalmazzák meg. Az NFFK szerint a sikeres iskolai karrier megalapozása, a lemorzsolódás csökkentése érdekében a hátrányos helyzetű gyermekek 3 éves kortól történő óvodáztatása, majd minőségi, integrált oktatáshoz való hozzáférésük elengedhetetlen.

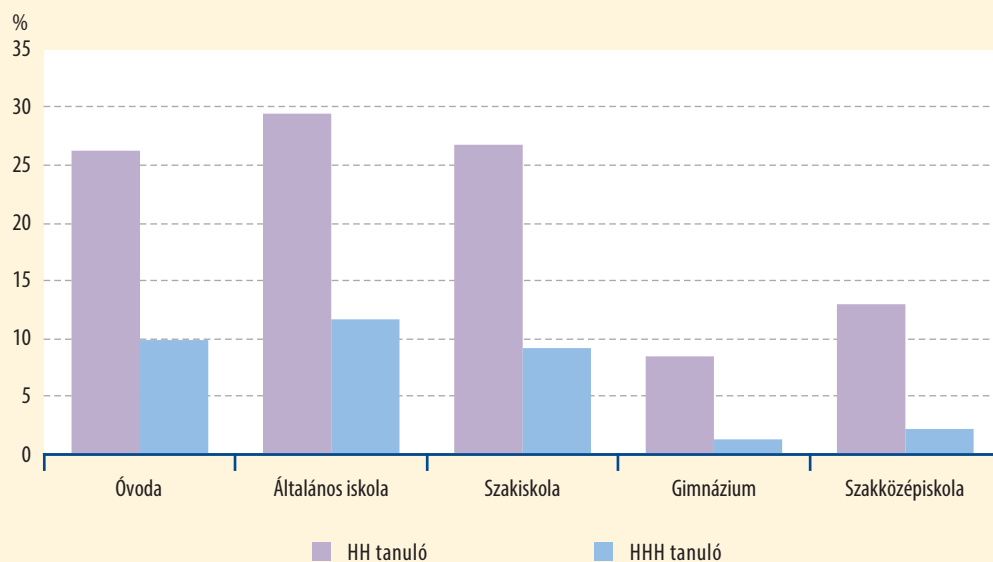
Elemzés A 2013/2014-es tanévben az előző évihez képest a hátrányos helyzetű (HH) tanulók aránya 4, a halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulóké 1 százalékponttal csökkent. Az

eredmények értékelésekor figyelembe kell venni, hogy e tanévben a HH és a HHH új jogszabályi meghatározása lépett érvénybe, és az iskolák számára nem voltak egyértelműek az átmeneti rendelkezések, ezért előfordult, hogy az indokoltnál kevesebb tanulójukat sorolták a fenti kategóriába.

Továbbra is az általános iskolákban a legmagasabb a HH- (29%) és a HHH (12%) arány. Az érettségire felkészítő középiskolai szinten ezek az értékek sokkal alacsonyabbak (11, illetve 2%).

Részletek A hátrányos helyzetű tanulók arányában nagyok a területi különbségek. Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben a legrosszabb a helyzet, itt a HH arány az országos átlag kétszerese, 50, illetve 42%-os. Ezzel szemben Budapesten és Győr-Moson-Sopron megyében ennél jóval alacsonyabb, 10% alatti. A HHH arány tekintetében is hasonló a megyék rangsora, csak az eltérések még szélsőségesebbek. Míg Budapesten 1% alatti a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya, addig Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 25% feletti, azaz minden 4. tanulóval elmondható, hogy családi körülményei, szociális helyzete miatt az átlagnál több nehézséggel kell megküzdenie.

2.39.2. ábra **Hátrányos helyzetű (HH) és halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulók aránya a nappali oktatásban iskolatípus szerint, 2013/2014**

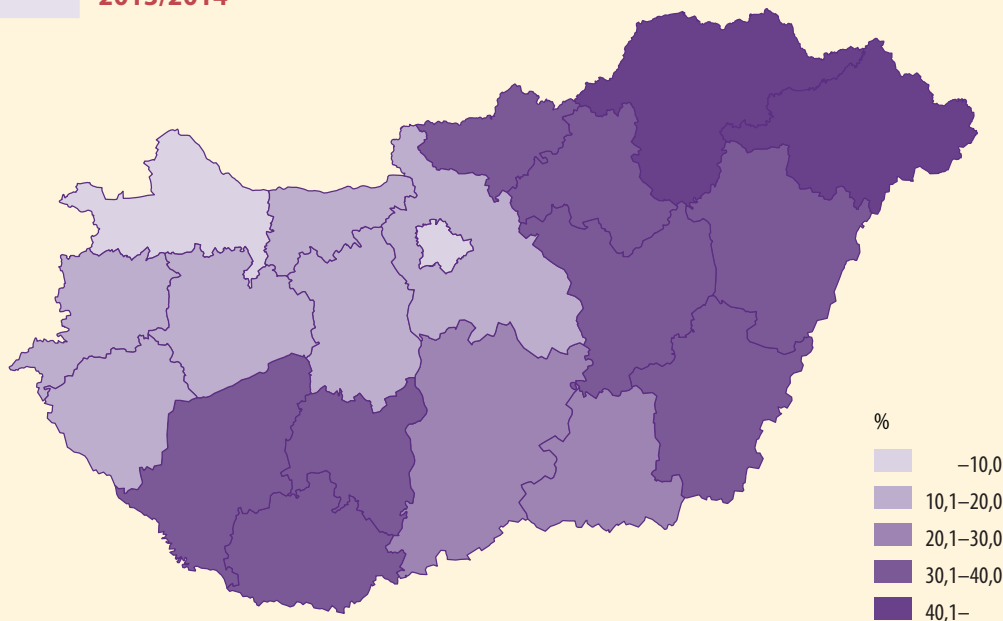

Forrás: Emberi Erőforrások Minisztériuma.

A köznevelés alsóbb szintjein kedvezőtlenebb a helyzet.

2.39.3. ábra **Hátrányos helyzetű tanulók aránya a nappali oktatásban megyénként, 2013/2014**

Forrás: Emberi Erőforrások Minisztériuma.

A hátrányos helyzetű tanulók aránya Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében majdnem kétszer akkora, mint Budapesten.

Definíciók

Hátrányos helyzetű gyermek, tanuló az, aki rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult, és

- vagy alacsony a szülők iskolai végzettsége,
- vagy alacsony a szülők foglalkoztatottsága,

– vagy elégtelen lakókörnyezet, illetve lakás-körülmények között él.

Halmozottan hátrányos helyzetű az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermek, aki esetében a fenti három körülmény közül legalább kettő fennáll.

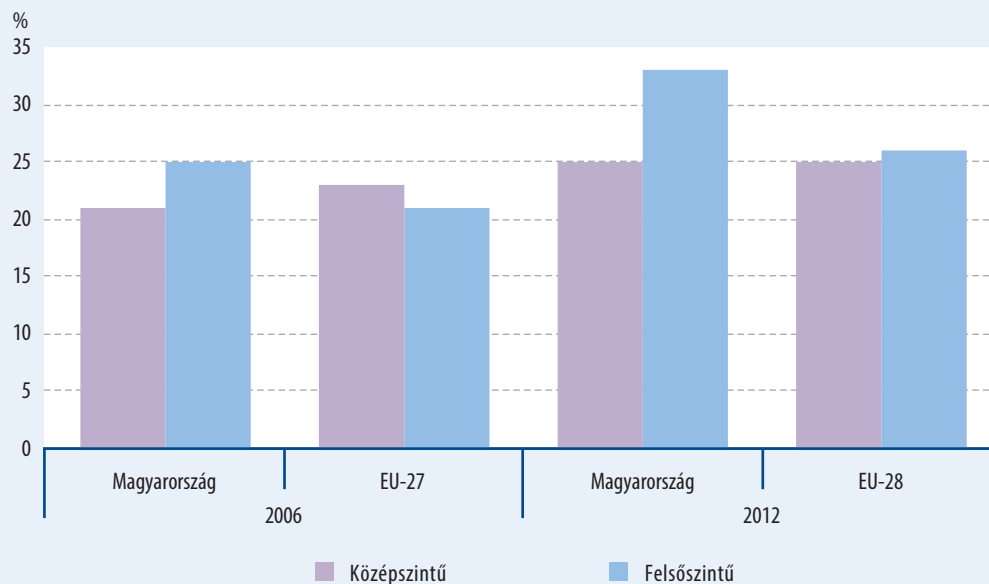
Számítógépes ismeretek

Kulcsszavak számítógépes ismeretek, számítógép

2.40.1. ábra

Legalább középszintű számítógépes ismeretekkel rendelkezők aránya

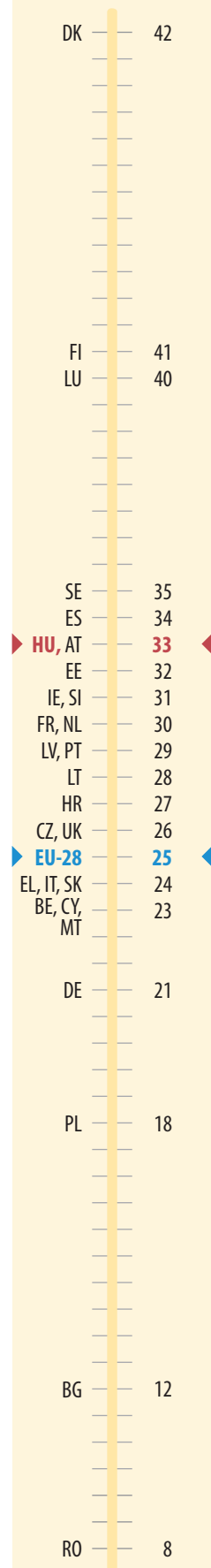
A legalább középszintű számítógépes ismeretekkel rendelkezők aránya 2012-ben 25% volt Magyarországon.

Relevancia A digitális forradalom hatására megnövekedett munkahelyi számítógép-használat megköveteli a számítógépes ismeretek bővítését, folyamatos fejlesztését. Amellett, hogy a munkaerőpiacon való sikeres megjelenés egyik feltétele a digitális írástudás (azon készséggé fejlesztett ismeretek összessége, amelyek biztosítják a felhasználók számára a számítógépek nyújtotta lehetőségek kihasználását) hozzájárul az általános műveltség gyarapításához, mindennapi életünk megkönnyítéséhez is.

Elemzés Az e-képességek terén 2012-re a 16–74 éves lakosság körében jelentős előrelépés következett be 2006-hoz viszonyítva. 2012-ben a minden harmadik lakos felsőszinten és minden negyedik középszinten használta a számítógépet. 2006-ban a felsőszintű számítógép-használat csupán a lakosság egynegyedére, a középszintű használat pedig alig több mint egyötödére volt jellemző. A felsőszintű ismeretekkel rendelkező lakosság aránya 2006-hoz viszonyítva 8 százalékponttal emelkedett, jelenleg 33%. A középszintű ismeretekkel bíró lakosság aránya 4 százalékponttal növekedett, 2012-ben elérte a 25%-ot.

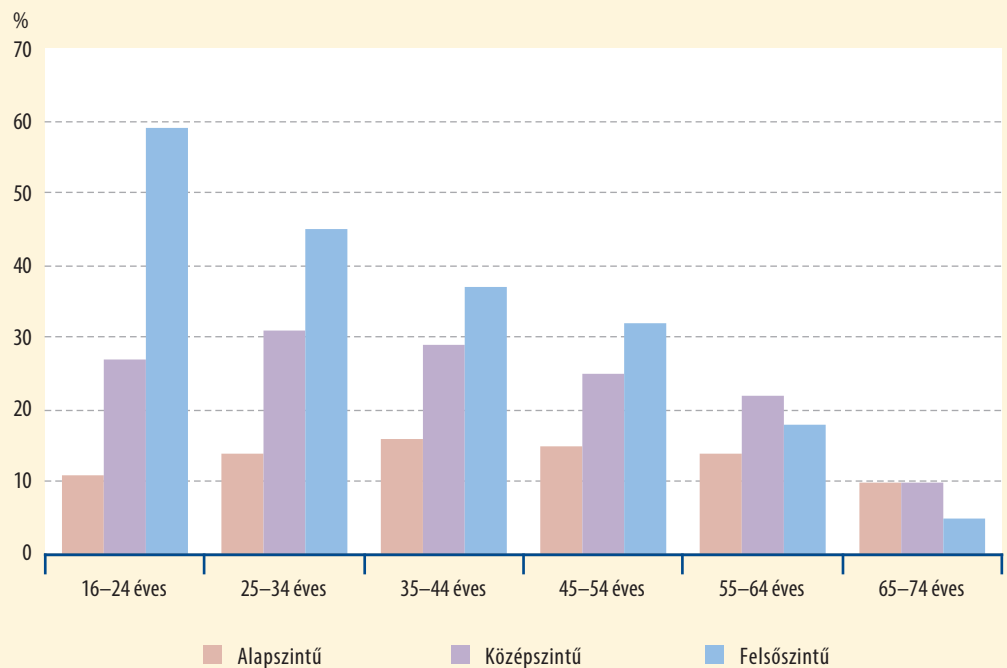
Nemzetközi kitekintés 2012-re a középszintű és felsőszintű ismeretekkel rendelkezők aránya eltérően változott Magyarországon és az Európai Unió tagállamaiban 2006-hoz viszonyítva. A hazai növekedés mértéke mindkét szinten meghaladja az uniós átlag fejlődését. Nemcsak a fejlődés üteme, de az arányok összehasonlítása is kedvező képet mutat, a középszintű ismeretekkel rendelkezők aránya nálunk 2012-ben elérte az uniós átlagot. A felsőszintű ismeretekkel rendelkezők aránya viszont már 2006-óta jelentősen meghaladja az uniós szintet, 2012-ben a hazai arány 33, az uniós 26% volt. Magyarország ezzel az aránnyal 2012-ben az európai uniós listán a hatodik helyet foglalja el, Ausztriával együtt. Felsőszintű számítógépes ismeretekkel legnagyobb arányban Dániában és Finnországban rendelkeznek (42, illetve 41%), míg a legalacsonyabb arányt Romániában mérték.

Részletek 2012-ben a 16–74 év közötti magyar lakosság 76%-a használt már számítógépet. A

Felsőfokú ismeretekkel rendelkezők aránya az Európai Unióban, 2012, %

2.40.2. ábra Számítógépes ismeretekkel rendelkezők aránya, 2012

A 16-24 éves fiatalok 59%-a rendelkezik felsőszintű számítógépes ismeretekkel.

16-44 év közöttiek az átlagot (33%) meghaladó arányban rendelkeznek felsőszintű számítógépes ismeretekkel. Közülük a korábbiakhoz hasonlóan most is kiemelkednek a 16-24 éves fiatalok, akiknek 59%-a magas szintű számítógép használó. A 25-34 év közötti fiatal lakosok közt is több mint háromszor annyi a magas digitális írástudással rendelkező, mint alapszintű. A 35-44 év közötti korcsoport 37%-a felsőfokon tud bánni a számítógéppel. A 45 és 54 év közötti korosztály esetén a felső szintű tudásúak aránya 32%, több mint kétszerese az alapszintű tudással rendelkezőknek. Az 55-64 év közötti lakosságnál már kevesebb a magas, mint a közepes tudásszinttel rendelkező, és a magas szintűek aránya csak 4 százalékponttal haladja meg az alapszintűekét. A legidősebbek, a 65 év felettiek között a felső szintű ismeretekkel rendelkezők aránya csupán 5% és a középszintűek aránya is csak éppen eléri a 10%-ot.

Definíciók A számítógépes ismeretek mutatója megadja a különböző szintű számítógépes ismeretekkel rendelkező 16-74 éves lakosok arányát a teljes, azonos korcsoportú népességre nézve. Az e-képességek olyan felhasználói képességek, amelyek az új információs és kommunikációs technológiai eszközök hatékony alkalmazását teszik lehetővé.

Számítógépes ismeretek köre:

- 1) Fájlok, mappák kezelése (másolása, törlése, áthelyezése)
- 2) Szövegszerkesztő használata (szövegrészek másolása, kivágása és beillesztése dokumentumon belül)
- 3) Táblázatkezelő használata / matematikai alpműveletek (összeadás, kivonás, szorzás, osztás) végzése matematikai képletek segítségével, pl. Excelben
- 4) Fájl tömörítése (pl. WinZip használatával)
- 5) Új eszközök csatlakoztatása, installálása (nyomtató, modem stb.)
- 6) Számítógépes program írása speciális programnyelv használatával.

Tudásszintek:

Alapszintű: akik 1 vagy 2,
középszintű: akik 3 vagy 4,
felsőszintű: akik 5 vagy 6 műveletet végeznek a felsoroltak közül.

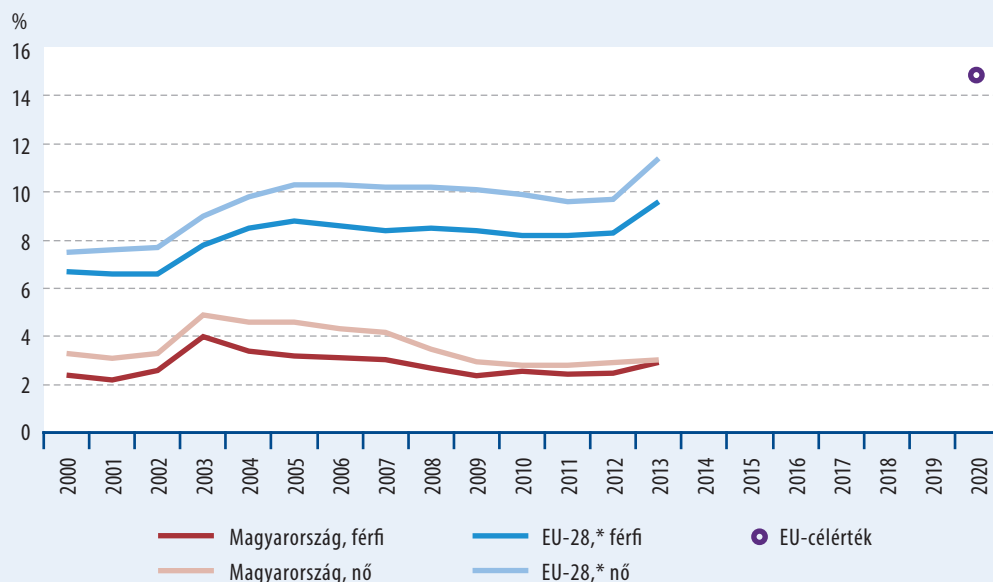
Egész életen át tartó tanulás

Kulcsszavak egész életen át tartó tanulás, oktatás, képzés

2.41.1. ábra

Egész életen át tartó tanulás a 25–64 éves népességben belül, 2000–2013

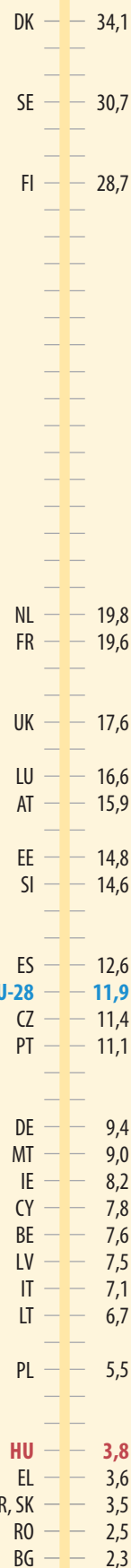
Az oktatásban vagy képzésben részt vevők aránya bár emelkedett (elsősorban a férfiak körében) Magyarországon, de így is jelentősen elmarad az uniós átlagtól.

Relevancia A népesség tanulási, továbbképzési aktivitásáról ad képet az egész életen át tartó tanulás indikátora. A fejlett piacgazdaságokban az oktatás-képzés egyre kevésbé fejeződik be az iskolarendszertől való kilépéssel, a szakképesítés megszerzésével. A folyamatos technológiai fejlődés szükségességévé teszi a képzésbe való többszöri bekapcsolódást, a rendszeres továbbképzést, a gazdasági szerkezet átalakulásával járó szakmaváltást. Az egyén egész életen át tartó tanulási folyamata a gazdaság által megkövetelt változó igényekhez való alkalmazkodását szolgálja. Mindemellett átfog minden olyan tervszerű tanulási tevékenységet, melynek célja ismeretek szerzése, illetve készségek és kompetenciák fejlesztése. A polgárok és családok számára ajánlasként fogalmazza meg a Keretstratégia az életen át tartó tanulás melletti elköteleződést. A kormányzás ehhez az intézményrendszer hatékonyságának javításával járulhat hozzá.

Elemzés Magyarországon 2000–2002 között a 25–64 éves népességben belül 3% körül alakult az oktatásban, képzésben részt vevők aránya, ez a 2003-as mintegy 1,5 százalékpontos ugrásszerű

növekedés után 2005-ig évi 4% körüli szinten állandósult. Ezt követően azonban 2011-ig folyamatosan csökkent, ekkor az érintett népességnek már csak 2,6%-a tanult vagy képezte magát. A részvételi arány 2013-ban enyhén növekedett, ekkor 3,0%-ot ért el, de még így is nagyon alacsony, messze elmarad az EU tagországainak átlagától.

Az ok nem feltétlenül csak a felnőtt korú népesség alacsonyabb tanulási szándékában vagy lehetőségeiben keresendő. Kutatások, kiegészítő felvételek eredményei egyértelműsítik, hogy egyre többen nem vesznek számításba olyan képzéseket a kérdés megválaszolásakor, melyek rövidebb ideig tartanak, egy-két napos betanítási folyamatot jelentenek, vagy esetleg nem munkához kapcsolódóak.

Élethosszig tartó tanulás az Európai Unióban, 2013, %

Nemzetközi kitekintés A felnőttoktatásban, -képzésben való részvételben az uniós tagállamok között nagy a szóródás. A 25–64 évesek közül az unióban tízből átlagosan 1, a skandináv országokban legalább 2, Dániában több mint 3 felnőtt vett részt oktatásban, képzésben. A részvételi arány a közép-kelet-európai tagállamokban a legalacsonyabb. Közösségi szinten és Magyarországon is több nő tanul valamilyen formában, mint férfi.

Részletek Az egész életen át tartó tanulás indikátorának nemenkénti vizsgálata a nők magasabb részvételét jelzi. Az évezred elején meglévő 1 százalékpont körüli különbség az évtized derekára megközelítette a 1,5 százalékpontot is, 2005 óta viszont szűkül a rés a két érték között, a 2013. évi felmérés eredménye már csak 0,1 százalékpontos különbséget jelez.

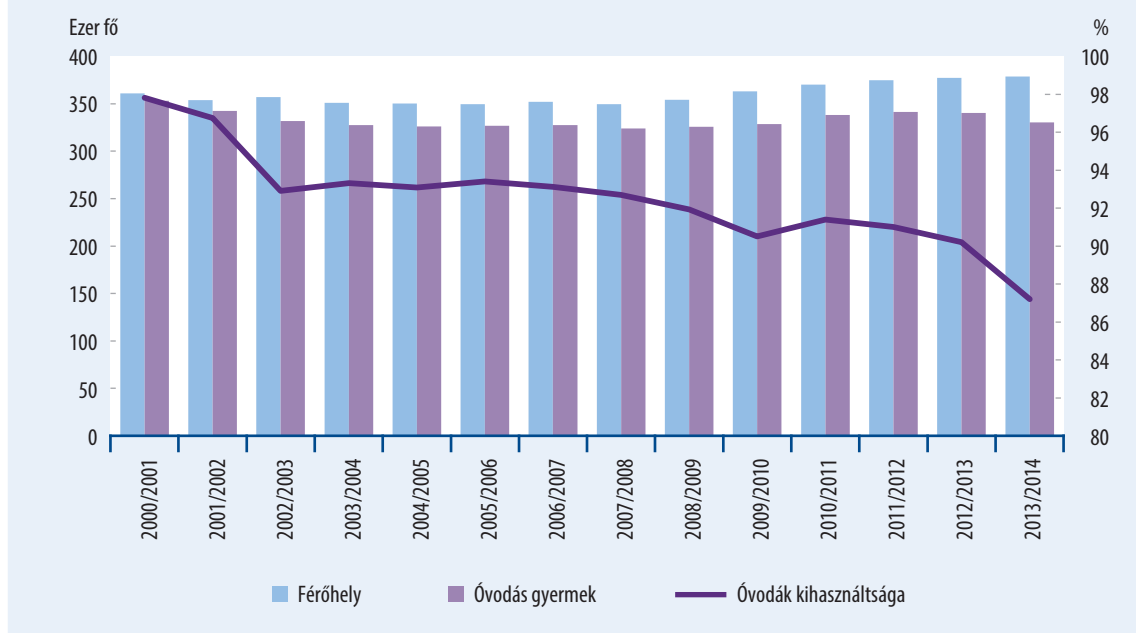
Az oktatásban, képzésben részt vevők arányában nagy a területi szóródás: az egyes régiók

közötti különbség több mint kétszeres is lehet. A legkedvezőbb a helyzet Közép-Magyarországon, ezt követi az észak-alföldi térség az országos átlag feletti értékkel. A dél-alföldiek és a dél-dunántúliak oktatásban, képzésben való részvétele kevéssel az országos átlag alatt marad. Legkisebb arányban Nyugat-Dunántúlon, Közép-Dunántúlon és Észak-Magyarországon tanulnak a felnőttek. Több év adatát áttekintve a régiók közti különbség nem állandó: már egy, nagyobb képzést igénylő projekt megvalósulása is jelentős változást eredményezhet az oktatásban, képzésben résztvevő felnőttek arányában egy adott régióban.

Definíció Az egész életen át tartó tanulás mutatója a felvételt megelőző 4 hétben bármiféle (iskolarendszerű, illetve iskolarendszeren kívüli) oktatásban, képzésben részt vevő 25–64 éveseknek a teljes 25–64 éves népességen belüli arányát jelzi.

Gyermekek óvodai és bölcsődei elhelyezési lehetősége

Kulcsszavak **óvodák kihasználtsága, bölcsődék és családi napközik kihasználtsága, napközbeni ellátások elérhetősége**

2.42.1. ábra **Óvodai kihasználtság**

A 2013/14-es tanévben az óvodák kihasználtsága 87% volt.

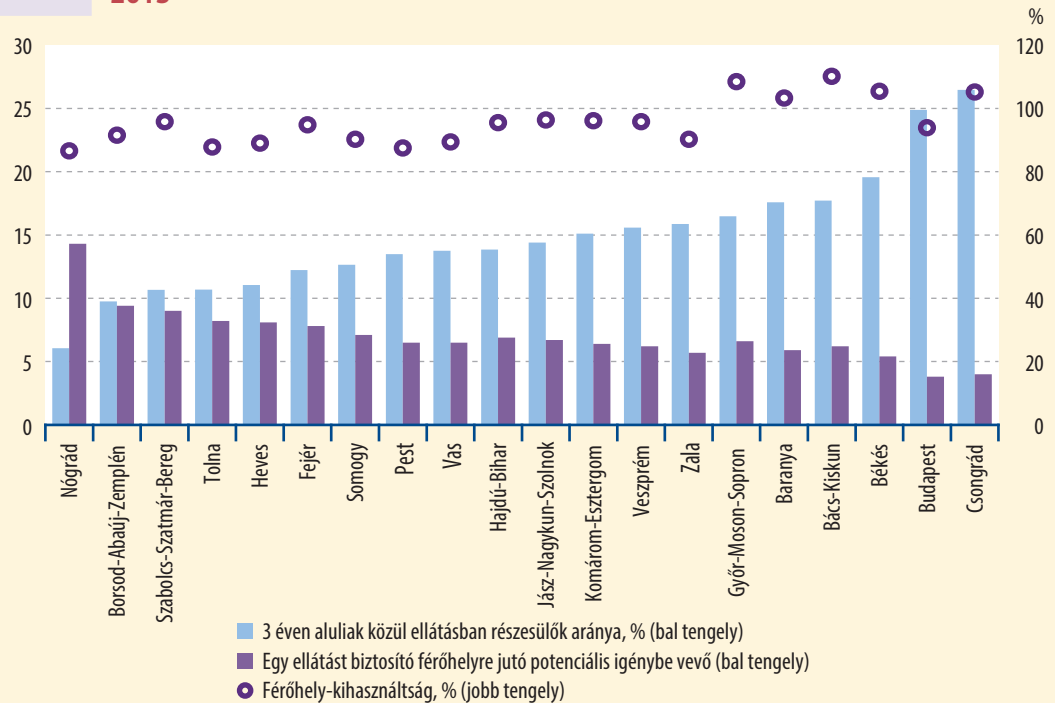
Relevancia Az NFFK szerint a gyermekek leszakadásának visszaszorítása érdekében fontos, hogy a 3 éven aluli gyermekek és a szüleik számára biztosított legyen a hozzáférés az egészségügyi, a gondozási, a korai fejlesztési és a szociális szolgáltatásokhoz. Ehhez szükséges a helyben elérhető szolgáltatások összehangolása. A későbbi sikeres iskolai karrier megalapozásához és a lemorzsolódás elkerüléséhez fontos a gyermekek 3 éves kortól történő óvodáztatása, majd a minőségi, integrált oktatás elérhetőségének biztosítása. A még nem iskolaköteles gyermekek napközben elhelyezési lehetősége elősegíti a szülők munkába állását is. A fiatal anyák és apák munkavállalási lehetősége hozzájárul ahhoz, hogy a gyermekvállalás egyfelől kisebb jövedelem-kieséssel járjon a családok számára, másfelől pedig ahhoz, hogy az anya/apa szakmai tudásában megtestesülő humántőke hasznosuljon.

Elemzés 3 éves korig a kisgyermekek – családon kívüli – napközbeni ellátásának fő formája a bölcsőde, az iskolakezdetig az óvoda. Az egyéb alternatív lehetőségek közül egyre népszerűbb és elterjedtebb a családi napközi, amely a gyerme-

keknek a bölcsőde, az óvoda, az iskolai napközi vagy tanulószoba helyett biztosít megfelelő napközi felügyeletet.

A bölcsődék kihasználtsága 2000 és 2008 között folyamatosan nőtt, egészen 130%-ig, majd az ellátások diverzifikálásával együtt bővülő intézményi kínálat következtében a túlszűfolttság fokozatosan mérséklődött és 2013-ra megszűnt. 2007 óta a bölcsődei férőhelyek száma 51%-kal bővült, ezzel párhuzamosan a beíratott gyermekek száma – az alapvetően csökkenő tendenciát mutató születésszám miatt is – ennél jelentősen kisebb mértékben, 15%-kal emelkedett. A családi napközik befogadóképessége több mint 12-szeresére nőtt, a bölcsődéknél alacsonyabb férőhely-kihasználtsággal működnek. Az elhelyezési problémával küzdő településeken a 2 évesnél idősebb gyermekek ellátását az egységes óvoda- és bölcsőde is biztosíthatja.

Az óvodás gyermekek száma 2000-től 2004-ig folyamatosan csökkent, majd egy kis ingadozás után 2011-től ismét fogyott. A visszaesés 2013-ban kimagasló, 9000 fős volt a 6 éves és idősebb gyermekek körében az előző tanévhez képest, amit a demográfiai okok mellett az magyarázhat,

2.42.2. ábra **Tényleges és potenciális kereslet a bölcsődei és családi napközis ellátás iránt, 2013**

! *Az intézményi kínálat bővülésével 2013-ban megszűnt a bölcsődék túlszűfolttsága, de a 3 évesnél fiatalabb gyermekek 22%-a olyan településen él, ahol helyben nem biztosított a napközbeni ellátás.*

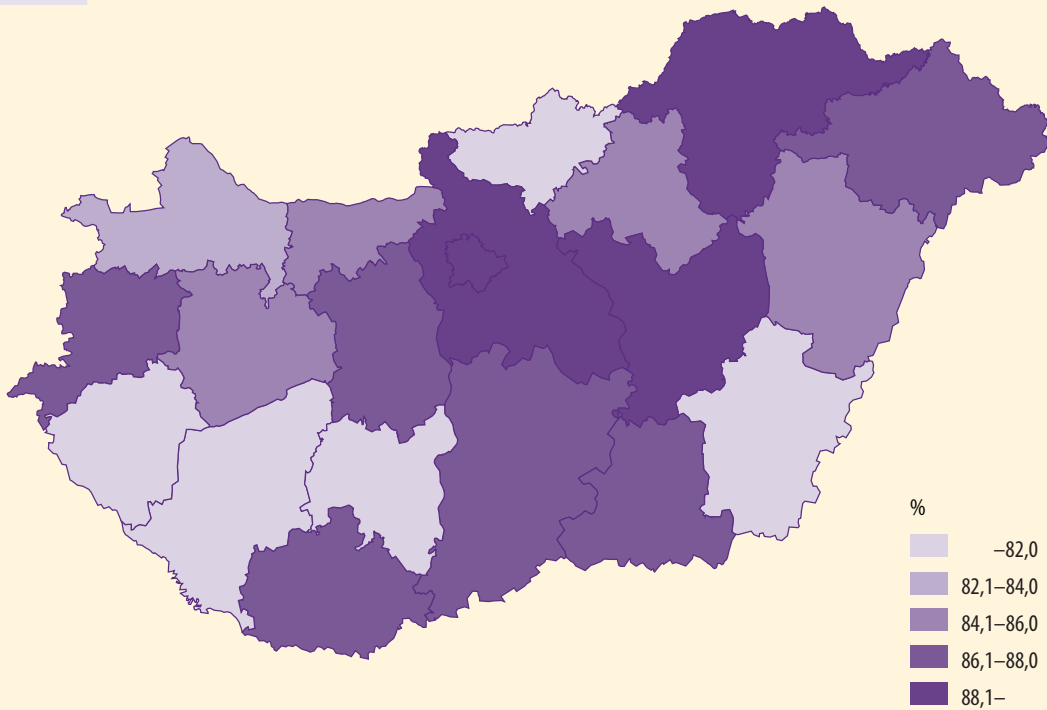
hogy a jogszabály kötelezően előírta a szeptemberi iskolakezdést az augusztus 31-ig 6. életévüket betöltők számára. Az óvodai férőhelyek száma 2007 óta folyamatosan nőtt. A két ellentétes tendencia hatására jelentősen csökkent az óvodák kapacitáskihasználtsága, a 2000. évi 98%-ról 2013-ra 87%-ra. Az óvodába járási kötelezettség 3 éves kortól való bevezetése - főleg helyi szinten - kapacitáshiányt eredményezhet.

Nemzetközi kitekintés Magyarországon 2013-ban a 3 évesnél fiatalabb gyermekek 16,2%-a járt napközbeni ellátást biztosító intézménybe, ez az arány jelentősen alacsonyabb az EU tagállamainak 29%-os átlagánál, és messze elmarad Dánia és Hollandia 60%-ot is meghaladó értékétől. Hazánkban a napközbeni ellátás igénybevételét számottevően befolyásolja az a tény, hogy a kisgyermekek gondozását hagyományosan a család végzi, a bőkezűnek mondható családtámogatási rendszer lehetővé teszi, hogy az anyák éveig otthon maradjanak gyermekeikkel. A 3 évesnél fiatalabb gyermeket nevelő nők 6%-os foglalkoztatottsági aránya az uniós országok körében a legalacsonyabb.

Részletek A bölcsődében gondozott gyermekek és a férőhelyek egymáshoz viszonyított aránya megyénként számottevően különbözik. Elsősorban a bölcsődei férőhelyekkel egyébként is jól ellátott megyékben jelentkezik legjelentősebb mértékben további kapacitás iránti igény, Bács-Kiskun, Békés, Csongrád és Győr-Moson-Sopron megyékben továbbra is 100% feletti a férőhely kihasználtság. Ezeken túl a relatív kevés férőhellyel rendelkező Nógrád megyében jelentkezik még túlszűfolttság. A családi napközis férőhelyek sem tudják – Nógrád kivételével – a telítettségi problémát orvosolni.

Az óvodák kihasználtsága minden megyében csökkent 2012-ről 2013-ra. 2013-ban a legnagyobb telítettség (90% feletti) Budapesten és Pest megyében figyelhető meg. Ezzel szemben Békés megye óvodáinak kihasználtsága 80% alatti. A sorrend ugyan kicsit változott, de a megyék közötti különbségek mértéke nem csökkent, a kapacitás kihasználtságban a legjobb és legrosszabb megye között több mint 11 százalékpontos az eltérés.

2.42.3. ábra Az óvodák kihasználtsága megyénként, 2013

Az óvodai férőhelyek kihasználtsága Közép-Magyarországon a legmagasabb.

Definíciók

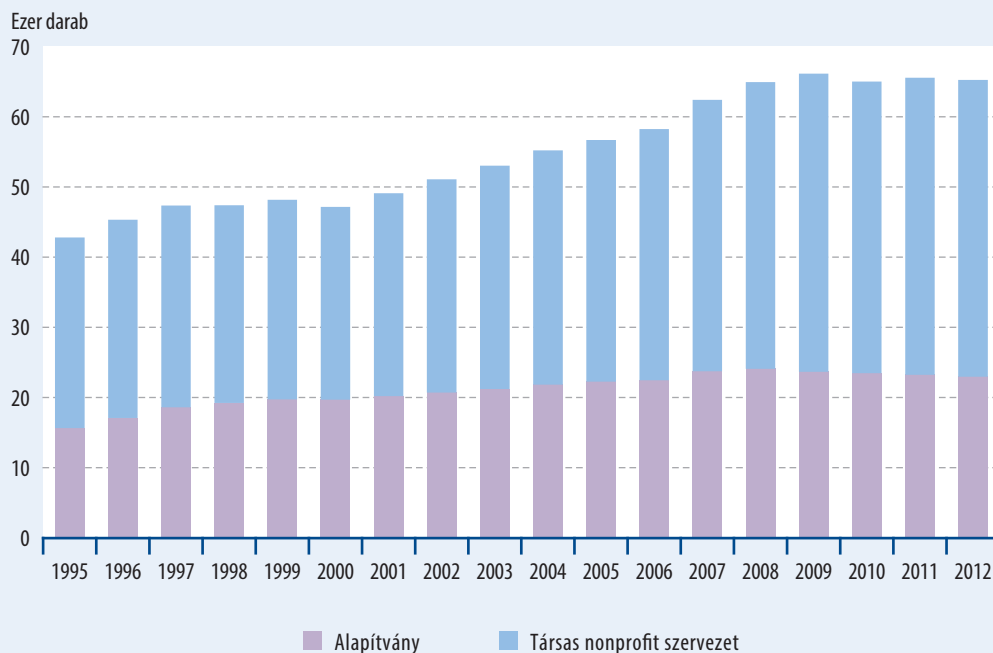
A bölcsődei kihasználtság százalékos mutató, a beíratott gyermekek és a működő bölcsődei férőhelyek számának hányadosával határozható meg.

Az óvodai kihasználtság az óvodába felvett és az adatfelvétel eszmei időpontjában az óvoda nyilvántartásában szereplő gyermekek és a működő óvodák férőhelyének aránya.

Stadat-táblák
2.4.10. Bölcsőde, családi napközi
2.6.3. Óvodai nevelés

Civil szervezetek

Kulcsszavak **civil szervezetek, nonprofit szektor, alapítványok, társas nonprofit szervezetek**

2.43.1. ábra **Civil szervezetek száma**

Az elmúlt két évtizedben a nonprofit szektor mind méretében, mind összetételében lényegesen megváltozott.

Relevancia Az NFFK szerint a fenntarthatóságot biztosító felelősségi és döntési rendszernek a szubszidiaritás elvén kell alapulnia, e rendszer egyik szereplője a civil szféra. A Keretstratégia számos ajánlást tesz a civil szerveződéseknek, amelyek már működésükkel is hozzájárulnak a társadalmi összetartozás, az emberek és csoportok közötti bizalom erősítéséhez. A civil szervezetek, az egyházak és vallási közösségek egyre erősödő szerepet játszanak a leszakadó csoportok integrációjában, amely a fenntarthatóság felé való átmenet egyik kulcsterülete.

Elemzés Az 1990-es évek elején a tagsági viszonyon alapuló szervezetek abszolút dominanciája volt jellemző, az alapítványok száma elenyésző volt, napjainkban viszont már ebben a formában működik a nonprofit szektor 35%-a. A társas nonprofit szervezetek esetében az alapítási láz körülbelül 1995-ig tartott, ezután egy stagnáló időszak következett, majd 2000-tól újra lassú növekedés. 1990 és 1994 között nagyszámú magánalapítványt is létrehoztak, azonban ezek alaptőkéje meglehe-

tősen kicsi volt. Ezt követően a szervezetszám növekedése itt is fokozatosan lelassult. Az utóbbi években a nonprofit szektor mérete 65 ezres szervezetszám körül stabilizálódik, ezen belül évente átlagosan 2–3 ezer szervezet „cserélődik”.

Az évek folyamán a tevékenységi szerkezet is nagymértékben megváltozott. Azoknál a szervezeteknél, amelyek a település- és gazdaságfejlesztés, a közbiztonság, az oktatás és a vallás területén tevékenykednek dinamikus és gyors, az átlagosnál jóval intenzívebb gyarapodás volt tapasztalható az egész időszak alatt. Emellett a szabadidős, kulturális, az egészségügyi és szociális, valamint a környezetvédelmi alszektorok mérete is több mint kétszeresére nőtt. Ezzel szemben a szakmai gazdasági érdekképviseletek, valamint a sport- és tűzoltó-egyesületek száma a vizsgált időszakban csökkent.

Nemzetközi kitekintés 1990-ben a magyar nonprofit szektor arányaiban is sokkal kisebb volt, mint a fejlett nyugat-európai országoké. A rendszerváltást követően azonban a civil szervezetek

gombamód szaporodtak, társadalmi és gazdasági szerepük fokozatosan megerősödött. Az egy főre vetített szervezetszám tekintetében tehát Magyarország már megközelítette az európai átlagot, azonban mind gazdasági súly, mind foglalkoztatás tekintetében még jelentős az elmaradás.

Részletek Az alapítványi és az egyesületi szféra tevékenységi területek szerinti összetétele alapvetően eltér egymástól. Azok a területek, amelyek a nyugat-európai országokhoz képest meglehetősen fejletlenek voltak, jóval nagyobb arányt képviselnek az alapítványi szférában, mint az egyesületek között. Mindazonáltal ezeknek a jóléti szolgáltatásokat nyújtó szervezeteknek a szektoron belüli aránya viszonylag alacsony Magyarországon, eltekintve a fejlett országok civil szférájával, ahol éppen ez a legfontosabb terület.

Napjainkban a tevékenységi szerkezet már kiegyensúlyozottabb. Az egyesületek körében a hagyományoknak megfelelően továbbra is nagy a sport- és szabadidős szervezetek aránya. Emellett számos társas nonprofit szervezet működik a kul-

túra és a művészetek területén is. Az oktatási és egészségügyi szervezetek körében az alapítványi forma domináns. A hazai nonprofit szektorban a legkisebb arányban a politikai, illetve a többcélú adományozó szervezetek, valamint a nonprofit szövetségek vannak jelen.

A szektor teljes bevétele 1256 milliárd forint volt 2012-ben, ez az összeg a hazai GDP 4,5%-val egyenlő. Ennek 40–40%-a állami támogatásból, illetve az alap- és gazdálkodási tevékenységből származott, 20% pedig a magánszemélyek és az üzleti szféra hozzájárulásának köszönhető. A nonprofit szervezetek együttesen 144 ezer főnek biztosítottak munkát, közülük 95 ezernek teljes munkaidőben. Mindez a nemzetgazdaságban foglalkoztatottak közel 4%-át jelenti.

Definíció Nonprofit szervezetek: alapítványok (magán, illetve közalapítványok) és társas nonprofit szervezetek (egyesületek, egyesülések, szövetségek, szakmai, munkaadói és munkavállalói érdekképviseletek, köztestületek, nonprofit gazdasági társaságok, nonprofit intézmények).

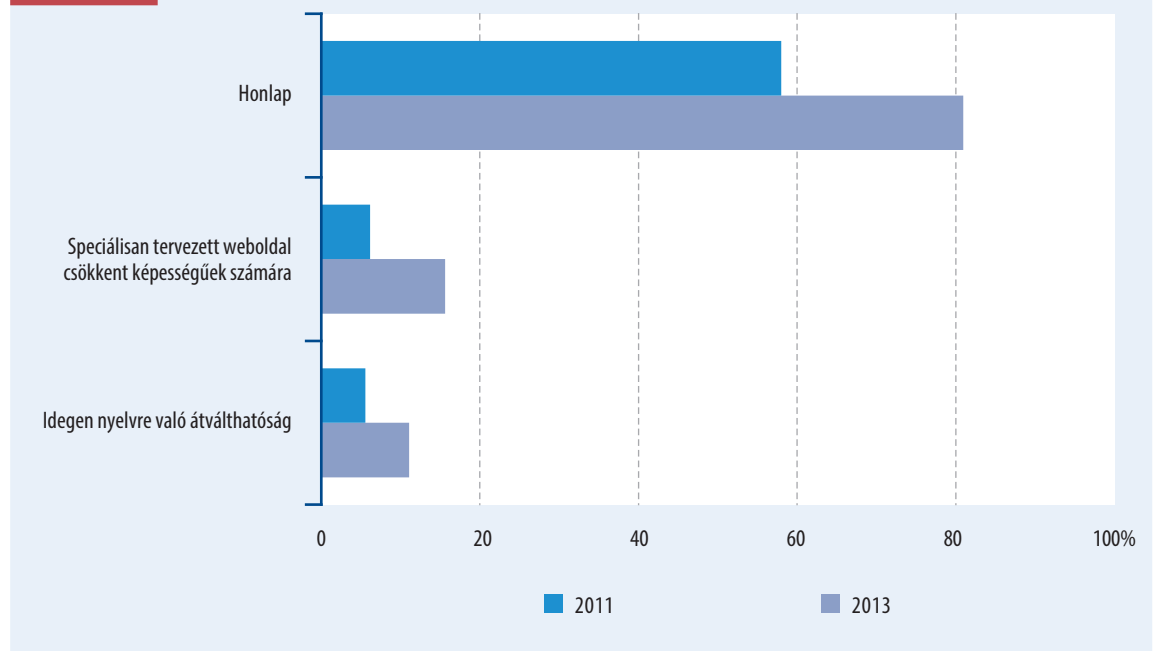
Stadat-táblák

3.2. Gazdasági és nonprofit szervezetek

Az e-kormányzás elérhetősége

Kulcsszavak e-kormányzás, szolgáltatások, e-közigazgatás, honlap

2.44.1. ábra Az e-kormányzás elérhetősége

2011 és 2013 között a közigazgatási szervek internetes elérhetősége, valamint a szolgáltatás fejlettsége is emelkedett.

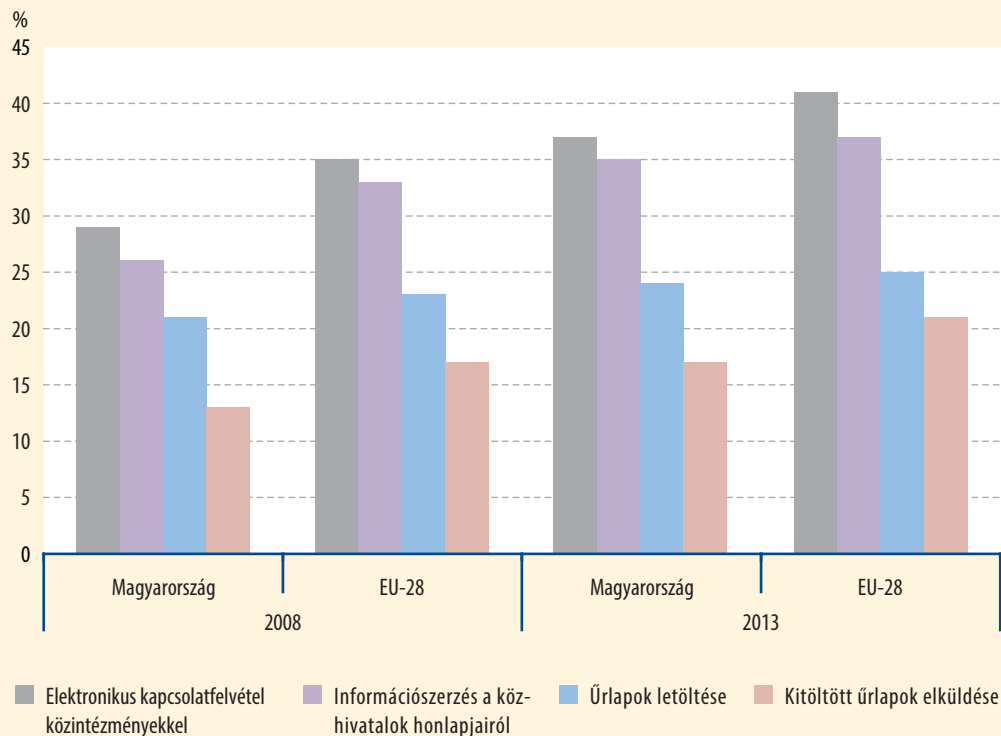
Relevancia Az infokommunikációs technikák a 21. századi fejlődés hajtómotorjaként szolgálnak. A különböző modern információszolgáltató eszközök a dematerializáció révén pozitív hatást gyakorolhatnak a közlekedésre, a szállításra, a kereskedelemre, az egészségügyre, és a termelési folyamatokra is.

Elemzés Az e-közigazgatás fejlettségének egyik fontos mutatószáma a honlapok elterjedtsége és sokfélesége. 2013-ban a megfigyelt közigazgatási intézmények 81%-a rendelkezett saját honlappal. Az államigazgatási intézmények 63%-ának volt saját honlapja, míg ez az arány az önkormányzatok esetében 83%. Megfordult tehát a helyzet a két évvel ezelőtti adatokhoz képest, ami háttérben az állhat, hogy az államigazgatási intézmények funkcióinak harmonizálásával párhuzamosan az egyes szervek honlapjait is központosították. Ennek következtében a különböző szervek nem önállóan rendelkeznek weboldallal, hanem valamely nagyobb gyűjtőoldal részévé váltak. Mindemellert pedig növekedett az önálló honlappal rendelkező önkormányzati szervek száma. 2011-hez képest növekedett az idegen

nyelvre átváltható és a csökkent látóképességűek számára akadálymentesített honlapok aránya. A közigazgatási szervek honlapjának 45%-áról lehetett űrlapokat letölteni, 10%-áról a felhasználók a kitöltött űrlapjaikat vissza is küldhették, teljes körű elektronikus szolgáltatásra viszont csupán a közigazgatási szervek mintegy 3%-ában volt lehetőség.

Nemzetközi kitekintés Nemzetközi összehasonlításban hazánk a felső egyharmadban helyezkedik el. Az e-közigazgatási szolgáltatások első három szintjén rendre meghaladja EU-átlagot. Európai uniós szinten az elmúlt években az e-közigazgatási szolgáltatások igénybevételének növekedési üteme lassult, majd meg is állt. Magyarországon ez a folyamat még továbbra is növekedő.

Részletek Az e-kormányzat használatának legátfogóbb mutatója a közhivatalokkal elektronikus ügyintézési kapcsolatba lépők aránya az elmúlt 12 hónapban. Az elektronikus kapcsolatot létesítők aránya 2013-ban 37% volt, 8 százalékponttal magasabb, mint 2008-ban. Az uniós átlag végig meghaladta a magyar szintet.

2.44.2. ábra **Az e-kormányzás használata a lakosság által a megelőző 12 hónapban**

2011-ben a közigazgatási szervek honlapjának 45%-áról lehetett űrlapokat letölteni, 10%-áról a felhasználók a kitöltött űrlapjaikat vissza is küldhették, teljes körű elektronikus szolgáltatásra viszont csupán a szervek mintegy 3%-ában volt lehetőség.

Az e-közigazgatási szolgáltatások iránti keresleti oldal változása fontos mutatószáma az információs társadalom fejlődésének. A magyarországi vállalkozások az elmúlt két évben növekvő mértékben vették igénybe az e-közigazgatást, különösen a teljesen elektronizált ügyletek esetében. 2012-ben az internethasználó magyarországi vállalkozások 95%-a vette igénybe információ szerzésére a közigazgatási intézmények honlapjait. Űrlapokat a vállalkozások 93%-a töltött le, és 91%-uk vissza is juttatta elektronikus úton a közigazgatási szervhez. Az e-közigazgatási eljárások legmagasabb szintjén minden ügyintézésrel kapcsolatos munkát elektronikusan valósítanak meg, beleértve az esetlegesen felmerülő pénzmozgásokat is. 2012 folyamán a magyarországi internethasználó vállalkozások mintegy 86%-a intézte ügyeit teljes mértékben elektronikus úton. Ezen vállalkozások 94%-a vette igénybe a világhálót munkavállalói után fizetendő járulékaiknak, és 96%-a társasági adójának és az általános forgalmi adó bevallására.

Definíciók

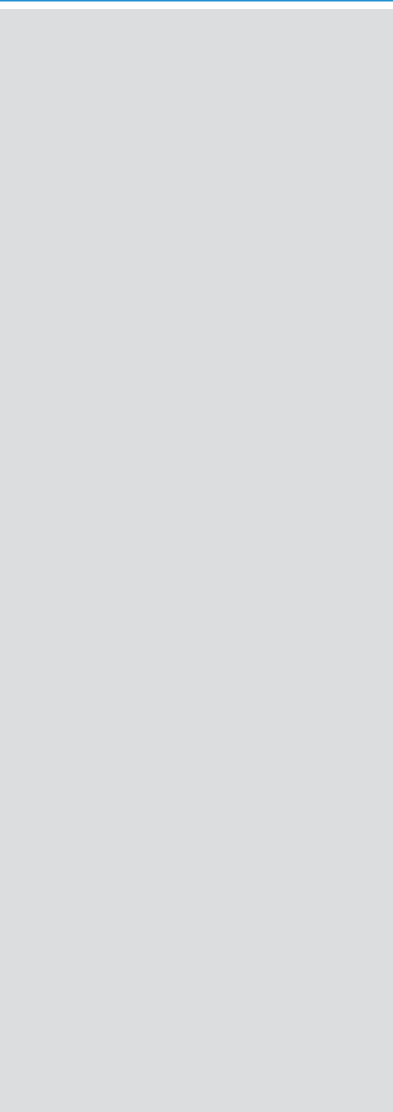
Az e-kormányzás elérhetősége a honlappal rendelkező közigazgatási intézmények arányát mutatja. Az intézmény önálló honlapjának tekintjük azokat az oldalakat is, amelyek tartalmának és stílusának kialakításába az intézmény beleszól, függetlenül attól, hogy azt a felettes szerv, vagy a helyi informatikus alakította ki.

Az e-kormányzás lakosság általi használatának indikátora leírja, hogy a felmérést megelőző 12 hónapban a 16–74 év közötti lakosság hány százaléka létesített elektronikus kapcsolatot közintézményekkel, használta az elektronikus közigazgatási honlapokat információszerzésre, űrlapok letöltésére, vagy kitöltött formanyomtatványok visszaküldésére.

Az adatok a 2013-as felmérésből származnak. Az internet igénybevétele közigazgatási ügyek intézésére modul referencia-időszaka a 2012-es év volt a 2013-as felmérésben.

3.

Gazdaság

A gazdasági folyamatok alakulása

Általános gazdasági mutatók

- A válság következtében 1993 óta először csökkent a GDP 2009-ben, ezt követően ismét növekvő pályára állt a mutató éves változása, ami csak 2012-ben, átmenetileg tört meg.
- A bruttó állóeszköz-felhalmozás 2007 és 2012 között folyamatosan csökkent, 2013-ban valamelyest emelkedett, értéke a GDP közel ötödét érte el.
- A hazai háztartások megtakarítási hajlandósága korábban meghaladta az uniós átlagot, az elmúlt években viszont a közösségi átlag szintjére süllyedt a mutató.
- A GDP arányában kifejezett államadósság az 1990-es évek második felében fokozatosan, jelentős mértékben csökkent, 2005 óta meghaladja a 60%-os maastrichti küszöbértéket. A 2011-es tetőzést követő két évben egymás után csökkent az adósságráta értéke, 2013-ban 77% volt.
- A GDP-arányos kutatási és fejlesztési ráfordítások két évtizeden át végig 1% alatt mozogtak. 2008 óta 1% fölött alakult ez az érték. Dinamikus növekedés azonban csak a vállalkezési szektorban következett be, ahol 2013-ra már a K+F-ráfordítások közel 70%-a jelent meg. A hazai vállalatok alapján 2020-ra a ráfordítások 1,8%-át e tevékenységre kell fordítani.
- 2013-ban a fogyasztói árak átlagosan 1,7%-kal emelkedtek az előző évhez viszonyítva, ennél alacsonyabb csak 1970-ben volt. Uniós csatlakozásunk óta így először sikerült elérni az erre vonatkozó maastrichti kritériumot.

Gazdasági kapcsolatok

- A magyar gazdaság rendszerváltás óta lezajlott szerkezeti átalakulásában meghatározó szerepet játszanak a külföldi közvetlen tőkebefektetések. Az elmúlt évtized első felében beáramló tőke erőteljes növekedését a válság hatására az évtized második felétől jóval szerényebb növekedési ütem váltotta fel. A külföldön működő magyar tőkebefektetések összege a hazánkba érkezőnél számottevően kisebb, növekedési üteme azonban jóval nagyobb annál.

Energia

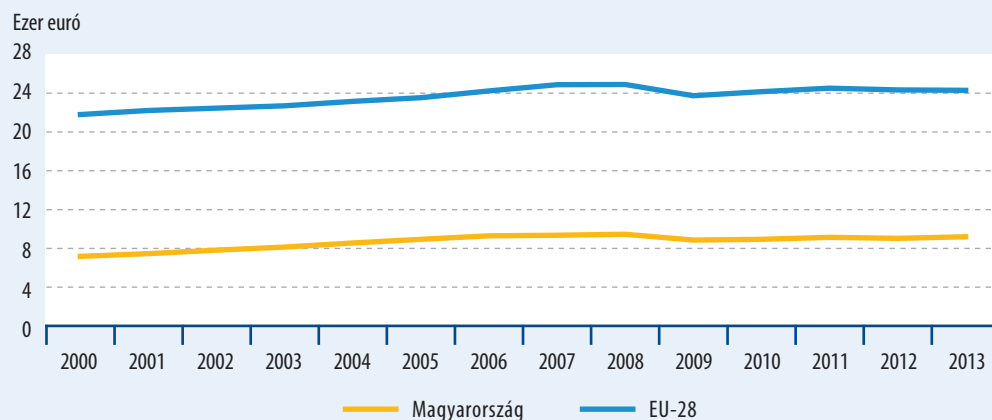
- Hazánk energetikai importfüggősége 2003 és 2010 között 60% körüli értéken mozgott, majd az azt követő években jelentősen mérséklődve az uniós átlaggal megegyező lett.
- Az energiaellátásában a megújuló energiahordozók egyre nagyobb szerepet kapnak: 2000 és 2013 között a megújuló energiaforrásokból előállított primer energia mennyisége mintegy két és félszeresére emelkedett. Részesedésük a teljes bruttó végső energiafogyasztásból 2012-ben közel 10%, a kitűzött célértéknek több mint 3/5-e volt.
- A bioüzemanyagok használata növekvő tendenciájú, a 2012. évi érték (4,6%) a 2020-ra kitűzött célértéknek majdnem fele.

Közlekedés

- Az Európai Unió fenntartható fejlődés stratégiájának egyik operatív célkitűzése a gazdasági fejlődés függetlenítése a szállítás iránti igénytől. Ez a teherfuvarozás terén nem valósul meg hazánkban, 2000–2013 között az áruszállítási teljesítmény növekedése a bruttó hazai termékét számottevően meghaladta. A személyszállításban ezzel szemben a bővülés a GDP növekedésénél mérsékeltebb volt.

Fejezet	Sorszám	Mutató	Oldalszám	Értékelés
Általános gazdasági mutatók	3.1.	Bruttó hazai termék (GDP)	172	
	3.2.	Bruttó nemzeti jövedelem (GNI)	173	
	3.3.	Bruttó állóeszköz-felhalmozás	175	
	3.4.	Bruttó megtakarítási ráta	177	
	3.5.	A kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága	178	
	3.6.	Munkaerő-termelékenység	180	
	3.7.	Hazai anyagfelhasználás	181	
	3.8.	Működő vállalkozások	183	
	3.9.	Kutatási és fejlesztési ráfordítások	185	
	3.10.	Fogyasztóiár-index (infláció)	187	
Gazdasági kapcsolatok	3.11.	Külkereskedelmi termékforgalom egyenlege	189	
	3.12.	Külföldiműködőtőke-befektetés	191	
	3.13.	Osztalék formájában kivitt jövedelem	193	
	3.14.	Nemzetközi árverseny-képességi index	194	
Energia	3.15.	Energiaimport-függőség	195	
	3.16.	Energiaintenzitás	197	
	3.17.	Megújuló energiaforrások	199	
	3.18.	A közlekedés energiafelhasználása	202	
	3.19.	Közlekedési célú bioüzemanyag-felhasználás	204	
	3.20.	Kapcsolt hő- és energiatermelés	206	
	3.21.	Implicit energiaadó	208	
Közlekedés	3.22.	Az áruszállítás teljesítménye a GDP-hez viszonyítva	209	
	3.23.	A személyszállítás teljesítménye a GDP-hez viszonyítva	211	

Bruttó hazai termék (GDP)

Kulcsszavak **bruttó hazai termék (GDP), egy főre jutó GDP**3.1.1. ábra **Az egy főre jutó GDP 2005. évi átlagáron**

Az egy főre jutó GDP növekedési trendje 2000-tól az uniós átlaggal közel megegyezően változott, ahhoz nem közeledett.

Relevancia A GDP növekedési üteme a gazdaság dinamizmusáról, versenyképességéről tájékoztat. A magas GDP-növekedési ráta azt jelenti, hogy a társadalom további gazdasági erőforrásokat tud teremteni a jelen generációnövekvő gazdasági szükségleteihez, a magasabb jövőbeni megtérülés reményében befektetéseket, illetve más társadalmi és környezeti célokat is megvalósíthat. Minde mellett az egy főre jutó GDP nem tekinthető a jólét átfogó mutatószámának. A növekvő termelés környezetszennyezést, egészségi problémákat és ezzel gyakran együtt járó olyan kiadásnövekedést okozhat, ami ugyan növeli a GDP-t, de nem járul hozzá az életminőség javulásához.

Elemzés 1997–2006 között a GDP növekedési üteme minden évben legalább 3%-kal nőtt az előző évihez viszonyítva. Ebben az időszakban elsősorban az ipar volt a növekedés motorja. 2007-ben a GDP csekély mértékben emelkedett (0,5%). A 2008 első felében még jól teljesítő iparban a gazdasági válság hatására az év második felétől visszaesés következett be. A szolgáltatások teljesítménye stagnált, míg a kedvező időjárásnak köszönhetően kiemelkedően magas terméseredmények következtében a mezőgazdaság több mint 50%-kal nőtt. Utóbbi eredményeként a GDP még nőtt ebben az évben (0,9%). A válság következtében 1993 óta először csökkent a GDP 2009-ben,

Az egy főre jutó GDP az Európai Unióban, vásárlóerő-paritáson, 2013 (EU-28=100), %

6,6%-kal 2008-hoz képest. Az előző évi alacsony bázisnak köszönhetően 2010-ben már újra nőtt a GDP (0,8%), amit 2011-ben 1,8%-os emelkedés követett. 2012-ben 1,5%-kal mérséklődött, míg 2013-ban ugyanilyen mértékben nőtt a GDP.

Nemzetközi kitekintés Az Európai Unió bruttó hazai terméke 2013-ban stagnált az előző évhez viszonyítva. Az EU-tagországok több mint felében nőtt, 11 tagállamban csökkent a GDP volumene. A legjelentősebb mértékű (3%-ot is meghaladó) növekedés Litvániában, Romániában és Lettországbán, míg Görögországban (3,9%) és Cipruson (5,4%) csökkent leginkább a gazdaság teljesítménye.

Definíció A bruttó hazai termék az ágazatok vagy szektorok által előállított, alapáron értékelt bruttó hozzáadott értékek összege és az ágazatokra vagy szektorokra fel nem osztható termékadók és támogatások egyenlege. Az egy főre jutó GDP a folyó áras GDP és az évközepepi népesség hányadosa.

Stadat-táblák

3.1.1. A bruttó hazai termék (GDP) értéke és volumenindexei

3.1.2. A bruttó hazai termék (GDP) értéke forintban, euróban, dollárban, PPS-ben

3.1.3. Az egy főre jutó bruttó hazai termék (GDP) értéke

3.1.4. A bruttó hozzáadott érték értéke és megoszlása nemzetgazdasági áganként

3.1.5. A bruttó hozzáadott érték volumenindexei nemzetgazdasági áganként

NL	131
IE	130
AT	128
SE	127
DK	124
DE	122
BE	119
FI	113
UK	109
FR	107
EU-28	100
IT	99
ES	94
CY	89
MT	86
CZ, SI	82
PT	79
SK	75
EE	73
EL, LT	67
PL	67
HU	66
LV	64
HR	61
RO	55
BG	45

Bruttó nemzeti jövedelem (GNI)

Kulcsszavak **bruttó nemzeti jövedelem (GNI), munkavállalói jövedelem, tulajdonosi jövedelem, visszaforgatott jövedelem, kamat, osztalék, EU-transzferek**

3.2.1. ábra A bruttó nemzeti jövedelem és a bruttó hazai termék alakulása

Az ezredfordulót követően 2013-ban volt legmagasabb a GNI GDP-hez viszonyított aránya.

Relevancia Az NFFK megállapítja, hogy a magyar gazdaság nemzetközi kitétsége, a külföldi tőkéktől és nyersanyagoktól való függése magas, amihez jelentős, a külföld felé való eladósodottság társul. Fontos az önrendelkezés megfelelő szintjének fenntartása a gazdaságpolitikai döntésekben. A bruttó nemzeti jövedelem (GNI) értéke a GDP-vel szemben nem tartalmazza a külföldi tőke által Magyarországon létrehozott tulajdonból származó jövedelmet és a külföldi munkavállalók magyarországi jövedelmeit, azonban szerepel benne a magyar befektetők és munkavállalók külföldön szerzett jövedelmei, illetve az Európai Unióból kapott támogatások és fizetett adók egyenlegének összege.

Elemzés 1995-ben a GNI értéke a GDP 96,8%-át tette ki. 2000–2006-ig közel azonos szinten mozgott (94,9–95,5%) azonban 2007-re 1,5 %-kal romlott az előző évihez képest. 2009 és 2012 között a GNI átmenő tételei aránya 4,3–4,8% volt a GDP-hez viszonyítva. 2013-ban javulás történt (97,1%), így tovább közeledik a GNI értéke a GDP-hez.

Részletek A GDP és GNI átmeneti tételei közül a munkavállalói jövedelmek egyenlege 1995-ben 39,7, 2013-ban 644,0 milliárd forint volt. A tulajdonból származó jövedelem egyenlegének alakulását a visszaforgatott jövedelem, az osztalék, valamint a kamat egyenlegének változása befolyásolta. 1995-ről 2000-re a fenti tényezők megoszlása gyökeresen megváltozott. Míg 1995-ben a visszaforgatott jövedelem, valamint az osztalék egyenlege közel kiegyenlítette egymást, addig a kamat aránya azóta sem érzékelhető mértékben volt hatással a tulajdonból származó jövedelemre (92,8%). 2003-ig a visszaforgatott jövedelem felülmúlta az osztalék nagyságát, 2004-ben közel egyenlők, 2006-tól kezdve azonban az osztalék egyenlege teszi ki a tulajdonosi jövedelmek több mint a felét. 2008-ban a befektetők által visszaforgatott jövedelem a tulajdonból származó jövedelem 7,9%-a, ez jelentős csökkenés (18,3%) a 2007. évihez képest. A tulajdonból származó jövedelmeken belül a kamat súlya a 2007. évi 24,0%-ról 39,0%-ra nőtt 2008-ban. 2008-tól a három tényező tulajdonból származó jövedelmekhez viszonyított aránya minden évben át-

rendeződik. 2009-ben a tulajdonból származó jövedelmek egyenlege 443,5 milliárd forinttal javult. A legnagyobb, 1119,7 milliárd forintos változás a visszaforgatott jövedelem egyenlegében történt. 2010-ben ismét romlott a tulajdonból származó jövedelem egyenlege, majd 2011-ben 274,1 milliárd forinttal csökkent az előző évihez viszonyítva. A visszaforgatott jövedelmek egyenlege 2010-ben 603,7 milliárd forinttal növelte a GNI-t, 2012-ben 71,3, 2013-ban 30,7 milliárd forinttal csökkentette azt. Az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk óta az EU-vissztranszferrek egyenlege 2006-ig fokozatosan nőtt, az ezt követő két évben megközelítőleg azonos értéket mutatott. 2009-ben egy ugrásszerű, 113,3 milliárd forintos növekedés történt. 2011-ben EU-nak fizetett adó és az EU-tól kapott támogatás egyenlege 84,6 milliárddal nőtt 2010-hez képest. 2012 és 2013-ra tovább emelkedett ez az érték, 10,7, majd 46,6 milliárd forinttal a megelőző évekhez képest.

Definíciók A GNI a GDP-ből származtatható mutató, figyelembe veszi a külföldről kapott és a külföldnek fizetett elsődleges jövedelmeket. A bruttó hazai termékkel ellentétben nem tartalmazza a hazánkban működő külföldi tőke által létrehozott tulajdonosi jövedelmeket és a külföldi munkavállalók magyarországi jövedelmeit, viszont szerepel benne a magyar befektetők és a munkavállalók külföldön szerzett jövedelme és az Európai Unióból kapott támogatások és fizetett adók egyenlegének összege.

Munkavállalói jövedelem alatt a munkaadó által a munkavállaló részére az elszámolási időszak alatt elvégzett munkája ellenértékeként fizetett valamennyi pénzbeli vagy természetbeni díjazás értendő.

A tulajdonból származó jövedelem a pénzügyi eszköznek vagy a természeti erőforrásnak a pénzügyi eszköz vagy természeti erőforrás tulajdonosa által egy másik gazdasági egység rendelkezésére bocsátásáért cserébe járó jövedelem.

A kamat a betétek, a hitelviszonyt megteremtítő értékpapírok, a kölcsön és az egyéb követelések tulajdonosainak jár a pénzügyi eszközök egy másik gazdasági egység rendelkezésére bocsátásáért.

Az osztalékok a részvények tulajdonosai által kapott tulajdonból származó jövedelmek olyan formái, amelyekre ezek a tulajdonosok például annak eredményeképpen válnak jogosulttá, hogy pénzeszközöket bocsátanak a vállalatok rendelkezésére.

A külföldi közvetlen tőkebefektetés újrabefektetett jövedelme: a külföldi befektetéssel működő vállalat működési eredménye és az összes kapott tulajdonból származó jövedelem vagy folyó transzfer összege, amiből kivonjuk az összes általa fizetett tulajdonból származó jövedelmet vagy folyó transzfert, beleértve a külföldi befektetők részére teljesített tényleges átutalásokat és a külföldi befektetéssel működő vállalat jövedelme, vagyona stb. után fizetendő minden folyó adót.

Stadat-táblák

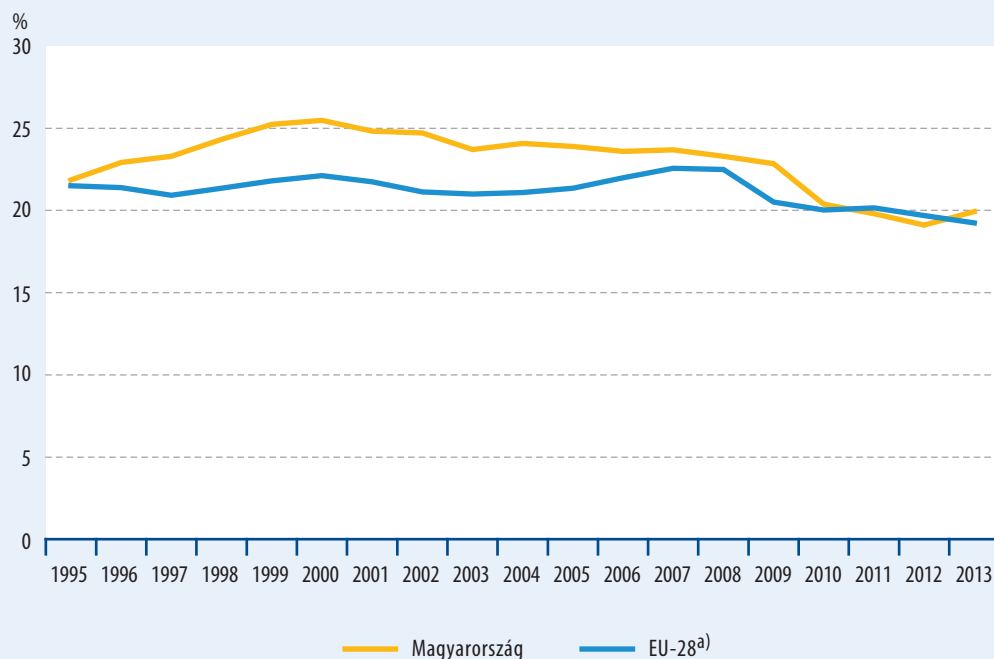
3.1.10. A bruttó nemzeti jövedelem (GNI) értéke és volumenindexei

Bruttó állóeszköz-felhalmozás

Kulcsszavak **bruttó állóeszköz-felhalmozás, kormányzati bruttó állóeszköz-felhalmozás, kormányzaton kívüli állóeszköz-felhalmozás, beruházás**

3.3.1. ábra **Bruttó állóeszköz-felhalmozás a GDP arányában**

^{a)} Az uniós adatok minden esetben Ciprus nélkül értendők.

A bruttó állóeszköz-felhalmozás Magyarországon 2007-től 2012-ig folyamatosan csökkent, 2013-ban GDP-arányos értéke 19,9%.

Relevancia A természeti, humán és társadalmi tőke növeléséhez nélkülözhetetlen a gazdasági (termelői) tőkeállomány bővítése, ami kizárólag beruházások útján valósítható meg. Ezen belül is kiemelkedő jelentőségűek a – főként a hazai tulajdonú – vállalkozások (kormányzaton kívüli szektor) beruházásai. Az NFFK célként fogalmazza meg a fizikai tőke gyarapítását, a közösségi tőkejavak amortizációjának pótlását. Kiemelt feladat a vállalkozói réteg megerősítése, a hazai tőkebefektetések fokozatos növelése, külföldi kitettségünk csökkentése.

Elemzés A nemzetgazdaság bruttó állóeszköz-felhalmozása (GFCF) a GDP arányában 1995-ben 21,9% volt, az EU-ban 21,5%. Magyarországon a GFCF aránya 2005-ig rendszeresen 2–3%-kal magasabb volt, mint az unióban. Ezt követően – a 2009. évi kiugró értéktől eltekintve – a két érték fokozatosan közelített egymáshoz, és 2010-től már az uniós mutató volt a magasabb. 2013-ban ismét a magyar arány a jelentősebb. Összességében Magyarországot 2000-ig növekedés, majd folyamatos csökkenés jellemezte egészen 2012-ig, míg az EU-ban viszonylag hullámzóbb tendencia után 2007 óta csökken a GFCF aránya.

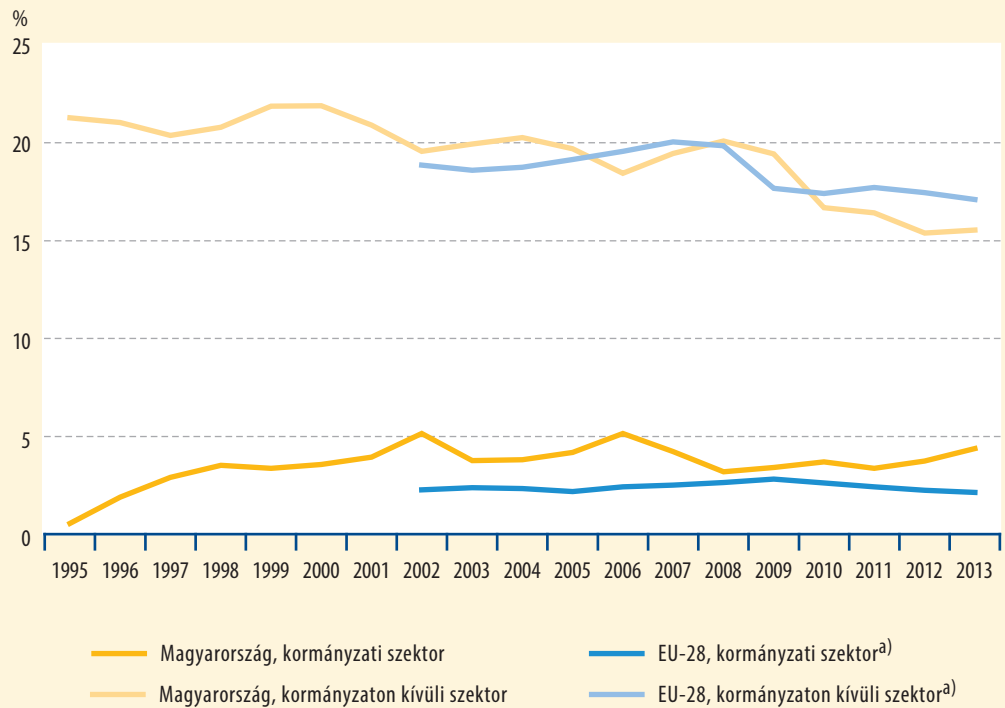
Nemzetközi kitekintés 2013-ban Észtországban, Csehországban és Romániában volt legmagasabb a GDP-arányos állóeszköz-felhalmozás. A legalacsonyabb arányt Görögországban, Portugáliában és Írországból mérték.

Részletek A kormányzati szektor GDP-arányos bruttó állóeszköz-felhalmozása az 1995-ös nagyon alacsony 0,6%-os értékről folyamatosan emelkedést követően 2002-ben elérte az 5,1%-os csúcst. Ezt követően hullámvás volt, 2003-ban jelentősen, 1,4 százalékponttal csökkent, majd 2006-ig ismét nőtt, ezután újra csökkent, 2013-ban 4,4% volt az értéke. A magyar kormányzati

Bruttó állóeszköz-felhalmozás a GDP százalékában az Európai Unióban, 2013, %

EE	27,3
CZ	24,9
RO	24,7
LV	23,3
SE	23,0
BE	22,3
AT	22,2
FR	22,1
BG	21,3
FI	21,2
SK	20,4
HU	19,9
SI	19,7
HR	19,3
PL	18,8
ES	18,5
DE, DK	18,4
NL	18,2
LT	18,2
IT	17,8
MT	17,5
LU	17,1
UK	16,4
IE	15,2
PT	15,1
EL	11,2

3.3.2. ábra Bruttó állóeszköz-felhalmozás a GDP százalékában szektorok szerint

^{a)} Az EU-s adatok minden esetben Ciprus nélkül értendők.

A kormányzati szektoron kívüli állóeszköz-felhalmozás az EU-átlag alatti, és csökkenő tendencia érvényesült az elmúlt években.

szektor bruttó állóeszköz-felhalmozása a vizsgált időszakban magasabb és változékonyabb volt az uniós átlagnál. A kormányzaton kívüli szektorok állóeszköz-felhalmozása 1995-ben 21,3% volt. 2009-ig 19–21% között alakult, majd folyamatosan és jelentősen csökkent a mostani, 15,6%-os szintre.

Definíció A bruttó állóeszköz-felhalmozás az elszámolási időszakban vásárolt vagy saját termelésben előállított tárgyi eszközök és immateriális javak értékét, a használt tárgyi eszközök érték növekedését, a külföldről származó tárgyeszköz-áportot, valamint a pénzügyilízing-konstrukcióban beszerzett tárgyi eszközök értékét tartalmazza. Az arány a GDP-nek a nemzetgazdaság által állóeszköz-felhalmozásra fordított részét adja meg. A bruttó szemléletű állóeszköz-felhalmozásból nem vonják le az állóeszköz-állomány tárgyidőszaki értékcsökkenését, illetve az eszközsejtezés értéket, tehát a nemzeti vagyonnak az állóeszközök felhalmozásával összefüggő változását a növekmények oldaláról jelzi.

Kormányzati bruttó állóeszköz-felhalmozás: a GDP kormányzati szektor által állóeszköz-felhalmozásra fordított részét adja meg. A kormányzaton kívüli szektorokra vonatkozó állóeszköz-felhalmozás adja meg a GDP kormányzaton kívüli szektorok által állóeszköz-felhalmozásra fordított részét.

Stadat-táblák

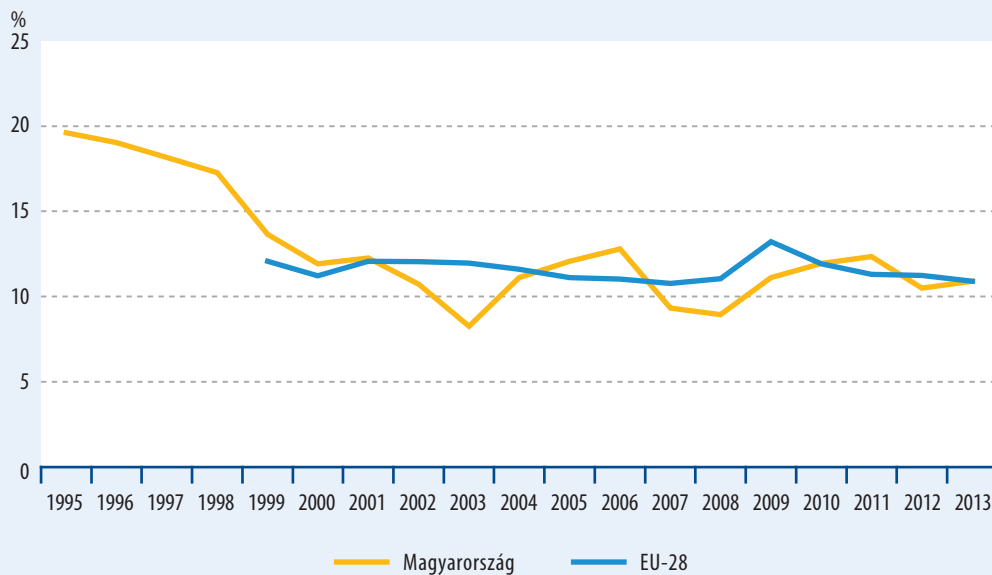
3.1.6. A bruttó állóeszköz-felhalmozás értéke

Bruttó megtakarítási ráta

Kulcsszavak **bruttó megtakarítási ráta, megtakarítás, rendelkezésre álló jövedelem**

3.4.1. ábra **A háztartások bruttó megtakarítási rátája a GDP arányában**

Korábban a hazai háztartások megtakarítási hajlandósága meghaladta az uniós átlagot, az elmúlt években viszont a közösségi átlag szintjére süllyedt.

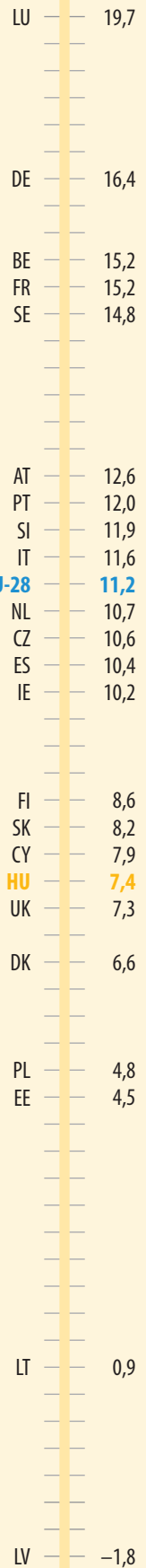
Relevancia A mindenkor megtakarítási ráta segítségével meghatározhatóak azok a rendelkezésre álló gazdasági erőforrások, amelyek mozgósításával a termelői, a természeti, az emberi és társadalmi tőke növelhető, javítva az elkövetkező generációk jólétét. A Keretstratégia a családok számára ajánlja a pénzügyi tudatosság, a megtakarítások fontosságának értéként való kezelését és közvetítését, hogy a fenntartható módon fejlődő Magyarország a jövőben kevésbé legyen érzékeny a pénzügyi válságokra.

Elemzés Magyarországon az elmúlt 19 év alatt a háztartások bruttó megtakarítási rátája 1995-ben volt a legmagasabb (19,6%). Az utána következő években folyamatosan csökkent, azaz a háztartások jövedelmük egyre kisebb hányadát halmozták fel. A csökkenés 2003-ig tartott, amikor a mutató értéke 8,3% volt. 2004-től a megtakarítási hajlandóság újra növekedni kezdett, 2006-ban elérte a 12,8%-t, felülmúlta az unió 27 tagországának átlagát. Ezután újra csökkeni kezdett, 2008-ban 8,9%-ra. A csökkenés (és a 2003-as visszaesés) oka elsősorban a megtakarítások részét képező felhalmozáson belül a lakásépítések alakulásában keresendő. 2009-től ismét növekedés volt a mu-

tató értékében. A következő években a megtakarítási ráta ismét az EU-27 átlagához hasonlóan alakult.

Nemzetközi kitekintés Az Európai Unió 28 tagállamában az átlagos megtakarítási ráta meglehetősen stabilnak mutatkozik, rendre 12% körüli értéket mutat. Az egyes tagországokban eltérőek a tendenciák. Németországban 16% körüli megtakarítási rátákat lehet kimutatni, míg Szlovéniában 14–17% körüli, Szlovákiában pedig 6–11% közötti ingadozás volt az elmúlt 10 évben.

Definíció A háztartások bruttó megtakarítási rátája azt mutatja, hogy a háztartások adott időszakban rendelkezésre álló jövedelmük – kiegészítve a magán-nyugdíjpénztárak nettó vagyonváltozása miatti korrekcióval – hány százalékát halmozzák fel későbbi szükségleteik teljesítése céljából pénzügyi eszközökben, illetve tőkejavakban. A rendelkezésre álló jövedelem fennmaradó részét fogyasztásra, azaz az adott időszakban felmerült szükségletekre fordítják.

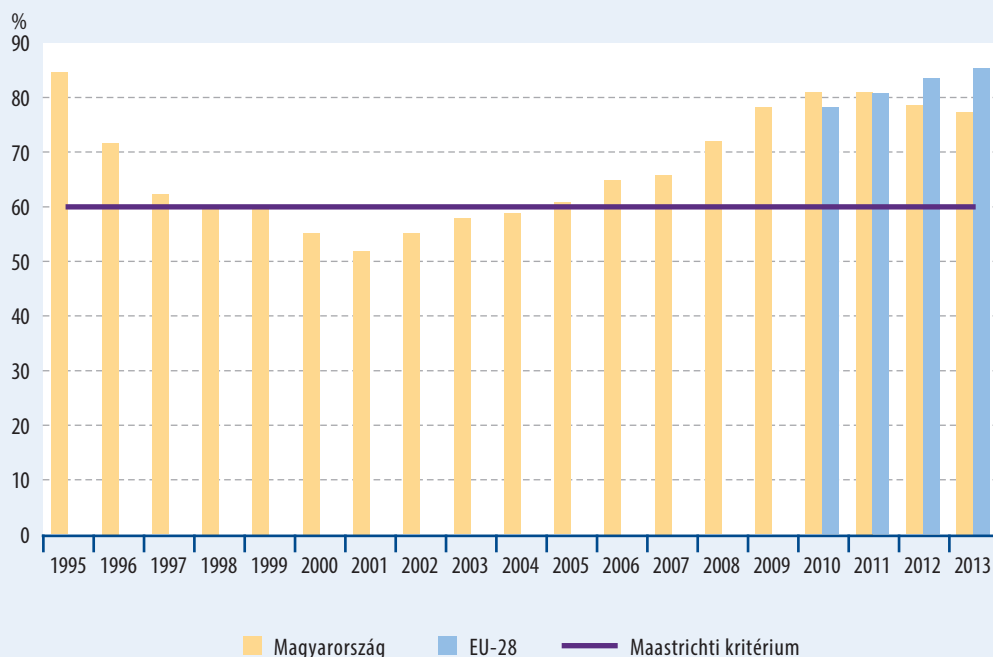
A lakosság bruttó megtakarítási rátája az Európai Unióban, 2012, %

A kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága

Kulcsszavak államadósság, maastrichti kritérium, belső és külső adósság

3.5.1. ábra A kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága a GDP arányában

2001 és 2011 között folyamatosan emelkedett, ezt követően csökkent az államadósság hazánkban.

Relevancia A kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága egyike a maastrichti szerződésben megfogalmazott kritériumoknak, amelyek teljesítése feltétele az euróövezethez történő csatlakozásnak. Eszerint az államadósság szintje nem haladhatja meg a bruttó hazai termék 60%-át, ha pedig meghaladja, akkor megfelelő mértékben és ütemben kell csökkenteni és közelíteni ehhez az értékhez. A Keretstratégia megfogalmazza, hogy a kormányzásnak a költségvetés kialakítása során jelentős felelőssége van a hazai gazdasági tőke fenntarthatósága tekintetében. Az eladósodás maximális mértékét illetően szükség van az alkotmányos korlát érvényesítésére annak érdekében, hogy a jelen kiadásai ne kössék gúzsba a jövő gazdálkodóit. A kormánynak ezért a költségvetés kialakítása során felelőssége van, hogy milyen mértékben terheli a következő generációkat az adósság megfizetésével.

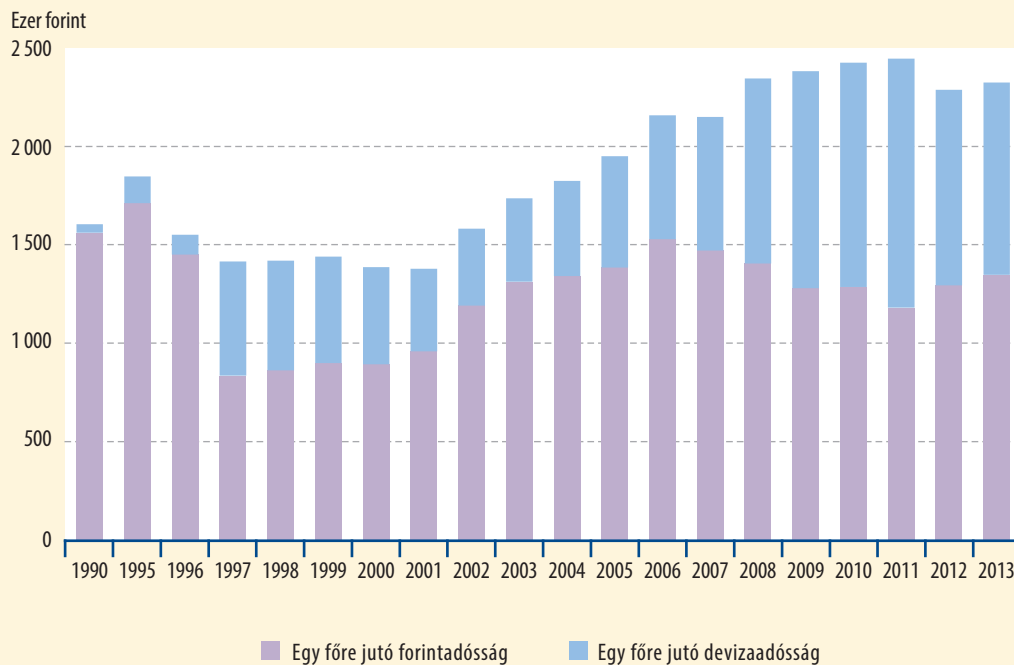
A kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága a GDP százalékában az Európai Unióban, 2013, %

Elemzés Magyarországon a GDP arányában kifejezett államadósság az 1990-es évek mások felében fokozatosan, jelentős mértékben csökkent, 2001-ben érte el a minimumát, 52%-ot, ami 8 százalékponttal a maastrichti küszöbérték alatt van. Azóta 2011-ig folyamatos emelkedéssel 2011-ig 81%-ig kúszott fel az értéke (2005-ben a mutató újra meghaladta a 60%-ot). Az elmúlt két évben egymás után csökkent, előbb majdnem 3, majd 1 százalékponttal az adósságráta értéke, ami 2013-ban 77%.

Nemzetközi kitekintés Az Európai Unió 28 tagországának átlagos adósságrátája a 2010–2013 közötti időszakban növekedett, ezen időszak alatt a mutató értéke 78%-ról 85%-ra kúszott fel. Az EU-tagállamok közül a bruttó államadósság GDP-hez viszonyított aránya 2013-ban Görögországban (175%), Portugáliában és Olaszországban (128%), valamint Írországon (123%) volt a legmagasabb. Hazánk mutatója 8 százalékponttal a 28 tagállam átlagos értéke alatt teljesült (77%).

3.5.2. ábra

A kormányzati szektor egy főre jutó konszolidált bruttó belső és külső adóssága 2011. évi áron

Az adósságállomány szerkezete 1997-től jelentősen átalakult a külső adósság részarányának javára.

Az adósságráta legalacsonyabb értékeit Luxemburgban (24%), Bulgáriában (18%) és Észtországban (10%) mérték.

Részletek Az egy főre jutó adósság 2013. évi áron 2001-ben érte el a minimumát, 1,4 millió forintot, ezt követő évben növekedésnek indult, 2006-ban átlépte a 2 millió forintot, majd 2011-ben érte el maximumát, 2,5 millió forintot. Az elmúlt két évben 2,3 millió forint körül alakult az egy főre vetített adósság értéke. Összetételét tekintve az 1990-es évek első felében még a forintadósság volt a meghatározó, a devizaadósság a 10%-ot sem érte el. Ez a megoszlási viszony 1997-re megváltozott, ekkor a devizaadósság 41%-ot ért el. Utána folyamatos csökkenés volt a devizaadósság részarányában, 2004-ig 27%-ra. 2004-ben indult újra növekedésnek a deviza részaránya, ez 2011-ig tartott, ekkor már az adósság több mint felét kitevte. A 2011-et követő két évben már újra csökkent a devizaadósság részaránya. A devizaadósság meghatározásában fontos szerepet játszik a forintárfolyam alakulása.

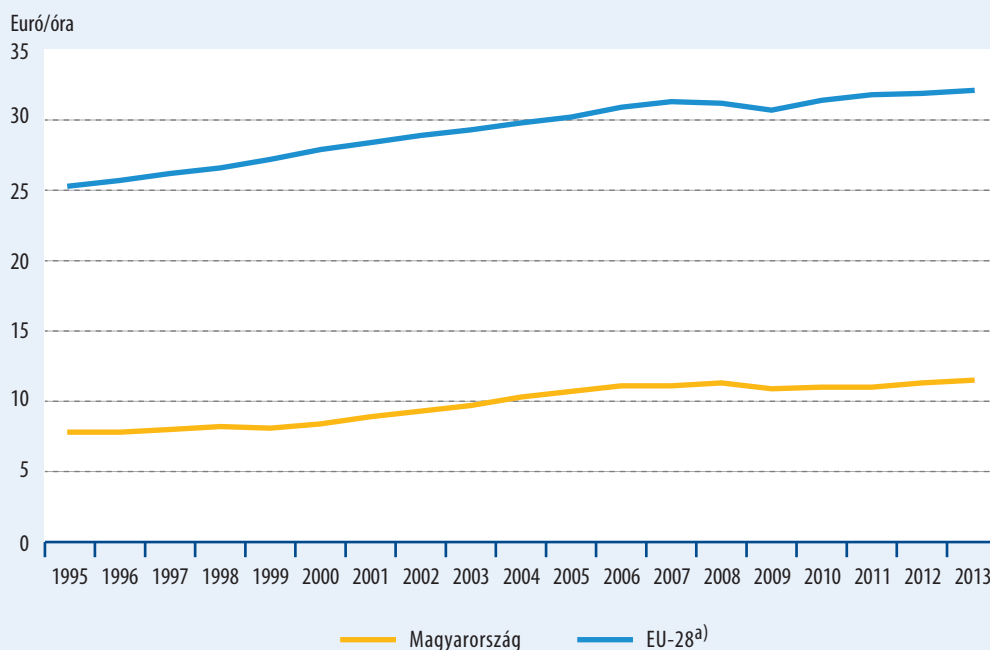
Definíció A kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága nem tartalmazza az államháztartáson belüli pénzügyi kapcsolatokat. Bruttó szemléletű, a szektor követelése nem vonhatók le az adósságból.

Munkaerő-termelékenység

Kulcsszavak munkaerő-termelékenység, GDP, munkaóra

3.6.1. ábra Munkaerő-termelékenység

a) 1995–1999 között EU-27.

2006-ig emelkedett, 2006 és 2011 között lényegében stagnált hazánkban a munkaerő-termelékenység.

Relevancia A mutató növekedése hozzájárul a gazdaság versenyképességének javításához, ami kiemelt cél az Európa 2020 stratégiában. Az Európai Uniónak növelnie kell globális kereskedelmi partnereivel és versenytársaival szembeni versenyképességét. A globális szint mellett a tagállamok között is jelentős különbségek vannak. Hazánk gazdasági nyitottsága, a külpiaci eseményektől való erős függősége miatt kiemelten fontos a termelékenység és versenyképesség javítása.

Elemzés A munkaerő-termelékenység hazánkban 1995 óta 47%-kal emelkedett, 2013-ban közel 12 euró volt egy munkaórára vetítve. A növekedés dinamikája 2005 után mérséklődött, majd 2009-ben vissza is esett. Az ezt követő években mérsékelt emelkedés jellemezte a termelékenység változását. Az Európai Unió 28 tagállamának átlaga jelentősen, közel háromszorosan meghaladja a hazai értéket.

Nemzetközi kitekintés 2013-ban az Európai Unió tagországai (Horvátország nélkül) között az első Luxemburg és az utolsó Bulgária között közel 12-szeres különbség volt. Hazánk, valamint a többi, 2004-ben és 2007-ben csatlakozott tagország az unós átlag alatt található, az utolsó 14 ország közül 12 új tagállam.

Definíció A munkaerő-termelékenység a volumenindexként számolt bruttó hazai termék (GDP) és a befektetett munkaóra hányadosa, egy ország munkaerő-termelékenységéről nemzetközi szinten is összehasonlítható számot ad.

Munkaerő-termelékenység az Európai Unióban, 2013, euró/óra

a) 2012.

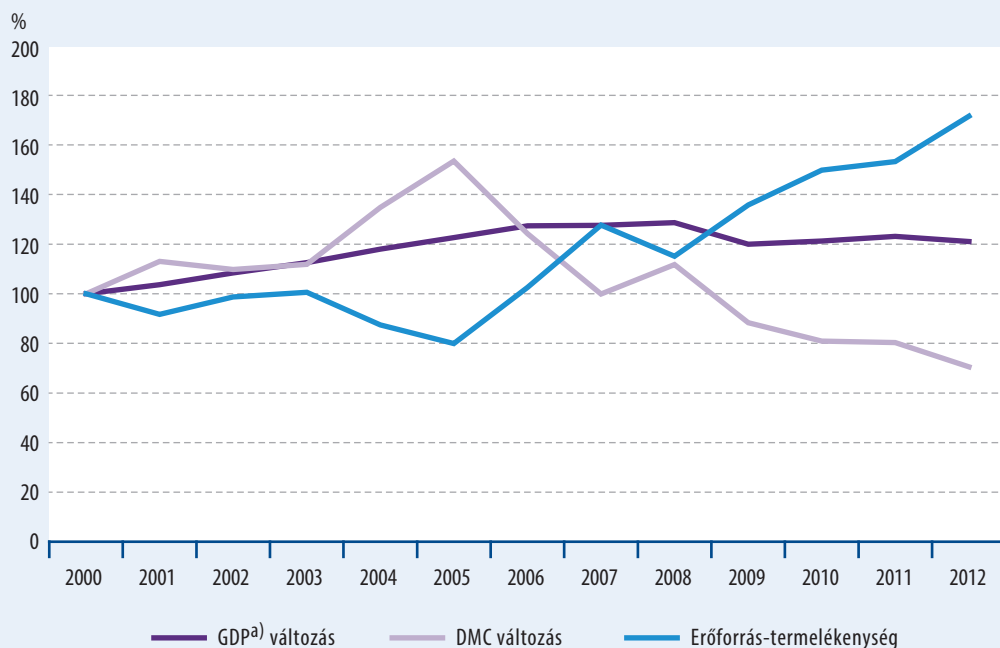
LU ^{a)}	58,2
DK	53,4
IE	48,8
BE	45,9
NL	45,8
FR	45,6
SE	45,5
DE	42,8
AT	39,9
FI	39,7
UK	39,2
IT	32,2
EU-28, ES	32,1
CY	21,6
SI	21,4
EL	20,2
PT	17,1
MT ^{a)}	14,5
SK	13,2
CZ	13,1
HU	11,5
EE	11,4
LT, PL	10,6
LV	8,4
RO	5,6
BG	4,9

Hazai anyagfelhasználás

Kulcsszavak hazai anyagfelhasználás, erőforrás-termelékenység

3.7.1. ábra Az erőforrás-termelékenység és összetevőinek (DMC és a GDP) változása

^{a)} 2005-ös áron.

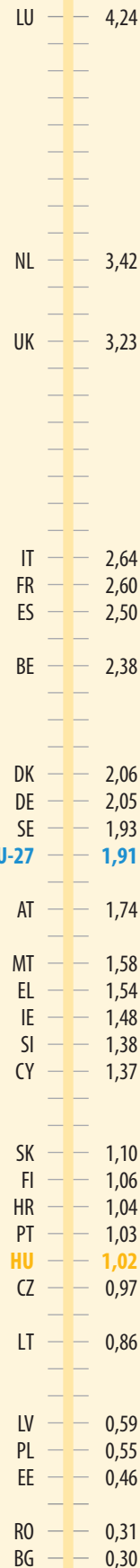
Az erőforrás-termelékenység 2000 óta 2012-ben volt a legmagasabb.

Relevancia Az erőforrás-termelékenység a GDP és a hazai anyagfelhasználás (*domestic material consumption* – DMC) hányadosa. A mutatószám segítségével meghatározható, hogy a gazdasági növekedéssel egyidejűleg milyen mértékű a természeti erőforrások igénybevétele. A mutató emelkedése a rendelkezésre álló erőforrások termelékenységének bővülését jelzi, ami lehetővé teszi a kevesebb környezeti kárral együtt járó gazdasági növekedést.

Elemzés Magyarországon 2000-ben 1 kilogramm erőforrás-felhasználása 0,59 euróval járult hozzá a bruttó nemzeti termékhez. A 2000–2012 közötti időszak végére a mutató értéke (2012-ben 1,02 euró/kilogramm) jelentősen emelkedett az időszak elejéhez képest, ami főként az anyagfelhasználás csökkenésének köszönhető.

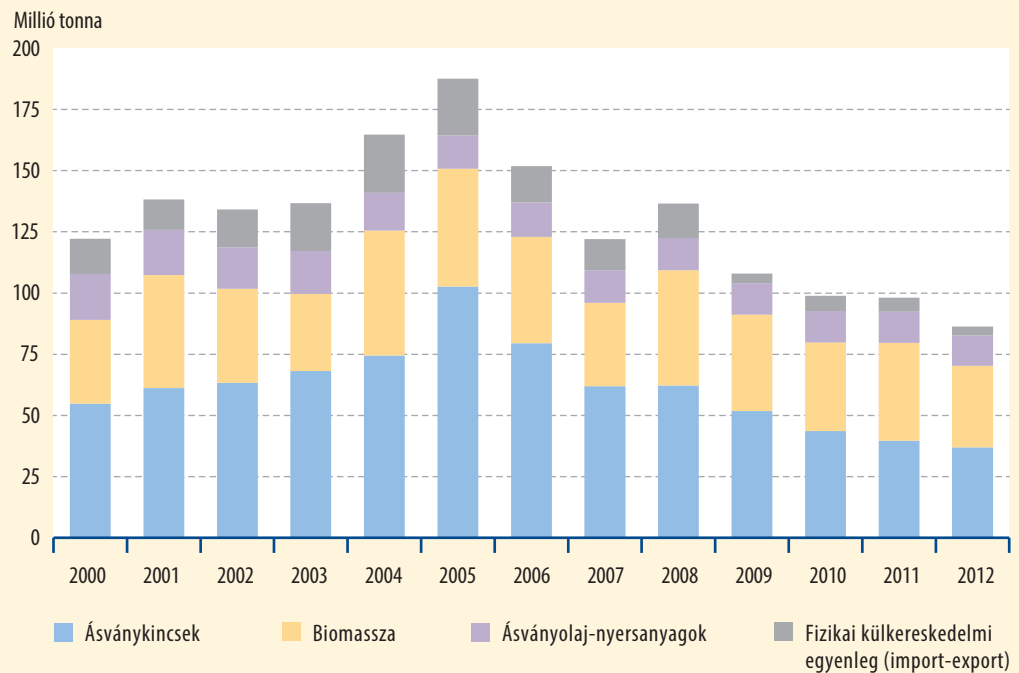
Nemzetközi kitekintés 2012-ben a mutató értéke alacsonyabb volt az EU-hoz 2004-ben és utána csatlakozó országokban. A nyugat-európai országokban az újonnan csatlakozóknál jobban gazdálkodnak a rendelkezésre álló (természeti) erőforrásaikkal. A magyarországi mutató értéke 1,02 euró/kilogramm jelentős mértékben elmarad az EU-27 átlagától (1,91), de magasabb a legtöbb közép-kelet európai ország hasonló adatánál.

Részletek Az ásványolaj-nyersanyagok és a fémérc bányászata csökken, a nem fém ásványi nyersanyagok és a biomassza kitermelt mennyisége évről évre ingadozik. 2004 és 2006 között, amikor az ásványi nyersanyagok bányászata az élénkülő keresletet (autópálya-építés) követve jelentősen nőtt, illetve a kedvező időjárás az átlagosnál nagyobb mennyiségű biomassza-képződését tette lehetővé, a hazai nyersanyag-kitermelés összértéke 140–165 millió tonna körül alakult.

Erőforrás-termelékenység az Európai Unióban, 2012, euró/kilogramm

3.7.2. ábra A hazai anyagfelhasználás összetevői

A hazai anyagfelhasználás értéke 2009-re a 2000-es szint alá süllyedt, a csökkenés azóta is tart.

Definíciók A hazai anyagfelhasználás a nemzetgazdaságban közvetlenül felhasznált anyagok teljes mennyiségét mutatja. A definíció szerint a hazai anyagfelhasználás (DMC) a nemzetgazdaságba bekerülő összes anyag (felhasznált hazai kitermelés és import) és az exportált anyagok különbségével egyenlő.

Közgazdasági értelemben a hazai anyagfelhasználás a nemzetgazdaság rezidenseinek anyagfelhasználását mutatja. Az export tehát

nem számít bele a mutatóba, meg kell különböztetni a hazai igények szerinti fogyasztást az exportpiac igényei által támasztott kereslettől.

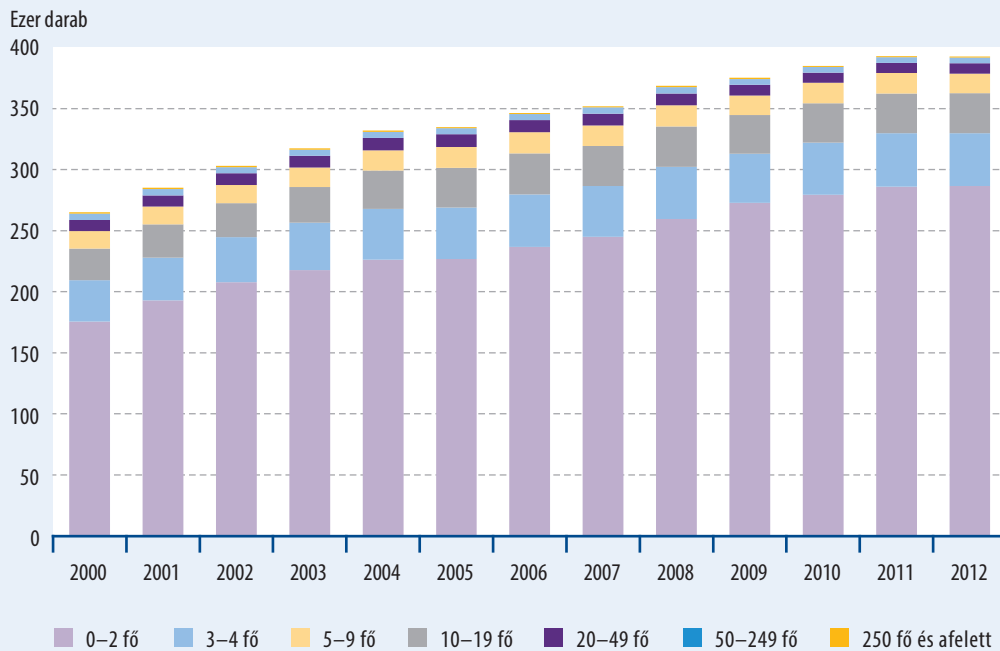
Környezeti értelemben a mutató az anyagok nemzetgazdaságon belüli felhasználása okozta környezetterhelés mérésére szolgál, amely során az anyagokat a teljes életciklusuk alatt vizsgáljuk, függetlenül attól, hogy a környezet terhelése az országon belül vagy abban az országban történik, ahonnan a terméket importálták.

Működő vállalkozások

Kulcsszavak működő vállalkozások, regisztrált vállalkozások, kisvállalkozások

3.8.1. ábra A működő társas vállalkozások száma létszám-kategóriák szerint

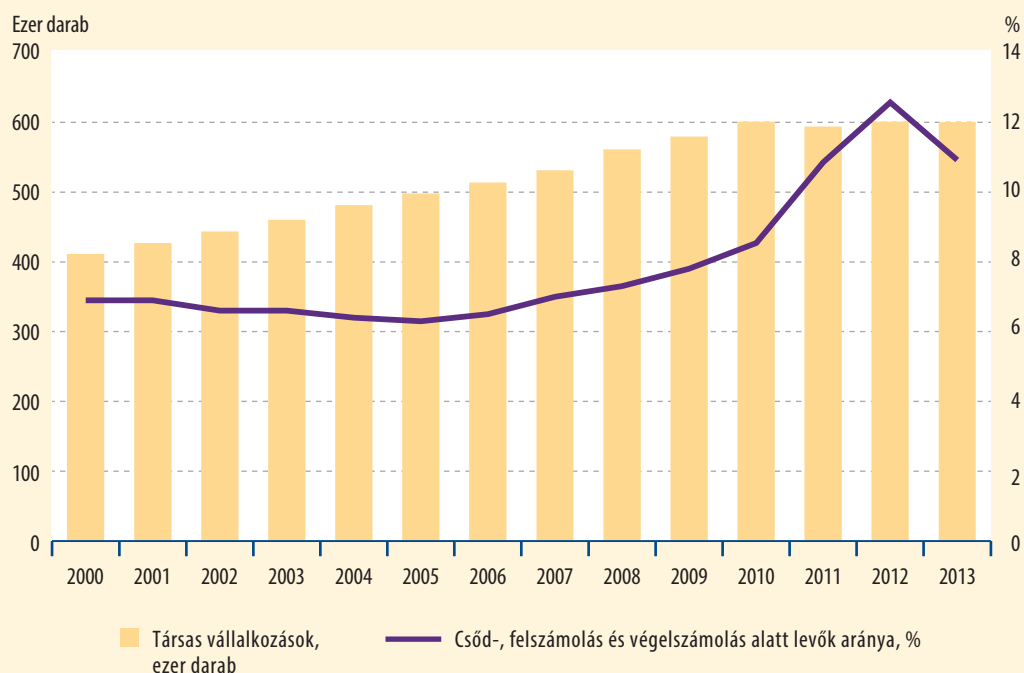
A működő vállalkozások 2000 óta tartó emelkedése 2012-ben megállt.

Relevancia A magyar gazdaságra a multinacionális nagyvállalatok és a hazai kis- és közép-vállalkozások jelenlétének kettőssége jellemző. Fontos cél utóbbiak megerősítése, versenyképességük növelése a bel- és külfiacon egyaránt. A gazdasági világválság hatását a külföldi tulajdonú multinacionális vállalatok is megérezték, a kis- és közép-vállalkozások is sebezhetőbbé váltak. Ennek ellenére továbbra is a hazai kis- és közép-vállalkozások biztosítják a foglalkoztatás legnagyobb részét. Az NFFK szerint olyan fejlesztéseket kell megvalósítani, amelyek a kezdő vállalkozásokat segítik a megerősítésben (például inkubátorházak). További fontos teendő a vállalatokra nehezedő adminisztrációs költségek csökkentése, amely a szabályok bonyolultságából és állandó változásából adódóan jelentős terhet jelent a KKV-k számára. A Keretstratégia megállapítja, hogy a vállalkozások többnyire már pusztán működésükkel hozzájárulnak az értéktelenséghez és a gazdasági tőke erősítéséhez, önálló felelősségvállalásuk tovább javíthatja a hazai gazdasági erőforrások fenntarthatóságát. A hazai

beszállítók, illetve elsősorban a lokális termelési rendszerek előnyben részesítése, illetve a helyi, térségi gazdasági kapcsolatok erősítése hosszabb távon azt eredményezi, hogy az így megtermelt hozzáadott érték nagyobb hányada gazdagítja a Magyarországon élő embereket.

Elemzés Hazánkban a társas vállalkozások döntő többségében kisvállalkozások. Létszám-kategóriák szerint 2000-ben a működő társas vállalkozások 98%-a 50 főnél kevesebb foglalkoztatottal rendelkező kisvállalkozás volt. Ezen belül a 10 főnél kevesebb foglalkoztatottat alkalmazó mikro-vállalkozások aránya 89%, az Európai Unió legtöbb tagországára is ez jellemző. Az 50–249 fős közép-vállalkozások részaránya 2, a 250 főnél több munkavállalót foglalkoztató nagyvállalatoké 0,4% volt. 2000 és 2012 között ezek az arányok folyamatosan tovább tolódtak a kisvállalkozások irányába, amelyek aránya 2012-ben 1 százalékponttal volt magasabb a kezdeti értéknél, a közép-vállalatoké 0,8, a nagyvállalatoké 0,2 százalékponttal zsugorodott.

3.8.2. ábra **A regisztrált társas vállalkozások száma és a csőd-, felszámolás és végelszámolás alatt levők aránya**

A megszűnés előtt álló vállalkozások aránya a 2008-as válság hatására 4 százalékponttal emelkedett.

Részletek A működő társas vállalkozások száma évről évre emelkedett, az elmúlt tizenkét évben 48%-kal bővült, számuk 2012-re elérte a 392,5 ezret. Az emelkedés mértéke a kezdeti években (2000–2004) 5–7% között mozgott, és fokozatosan csökkent. A válság kezdete óta a bővülés 2% körüli értéket mutatott. 2008-ban az ehhez képest kiugró emelkedés (4,8%) elsősorban a törvényi változásokkal magyarázható. A vállalkozások beindításánál lényeges szempont az alapítás egyszerűsége, a bejegyzéshez szükséges tőke összege, valamint a felelősségvállalás mértéke. A korlátolt felelősségű társaságok és a részvénytársaságok száma az alapításukhoz szükséges alaptőke 2007. évi nagymértékű csökkentésének köszönhetően jelentősen emelkedett.

A 2012. évi csekély mértékű csökkenés – a visszaélések visszaszorítása érdekében hozott – törvényi változásokkal, ezen keresztül pedig a cégalapítás megszigorításával magyarázható. 2012. január 1-jétől megszűnt az egyórás cégbejegyzés, az adószám kiadása csak a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) előzetes ellenőrzése után történhet meg. Ezzel a lépéssel megpróbálják kizárni a cégalapításból azokat a személyeket, akik korábbi cégekben adósságokat hagytak maguk után, illetve jogsértést követtek el. Az adóhatóság a vizsgálat lefolytatása után meg is tagadhatja az

adószám kiadását, továbbá 2012. március 1-jétől megemelkedett a cégbejegyzési illeték.

2000-ben a regisztrált társas vállalkozások száma 411,5 ezer volt, 6,9% állt csőd-, felszámolási vagy végelszámolási eljárás alatt. A társas vállalkozások száma 2013-ra 46%-kal, a csőd-, felszámolási, illetve végelszámolási eljárás alatt állók aránya 10,9%-ra nőtt.

Definíciók A működő vállalkozások száma megmutatja, hogy egy adott évben a regisztrált – jogilag létező – vállalkozások közül hány folytat gazdasági tevékenységet.

Működőnek tekintünk minden vállalkozást, amelynek az adott évben volt árbevétele vagy foglalkoztatottja.

Regisztrált szervezet: a megfigyelés időpontjában az adminisztratív nyilvántartásban szereplő, jogilag létező, adószámmal rendelkező egység, beleértve az adott időpontban csőd-, felszámolási és végelszámolási eljárás alatt állókat is.

Stadat-táblák

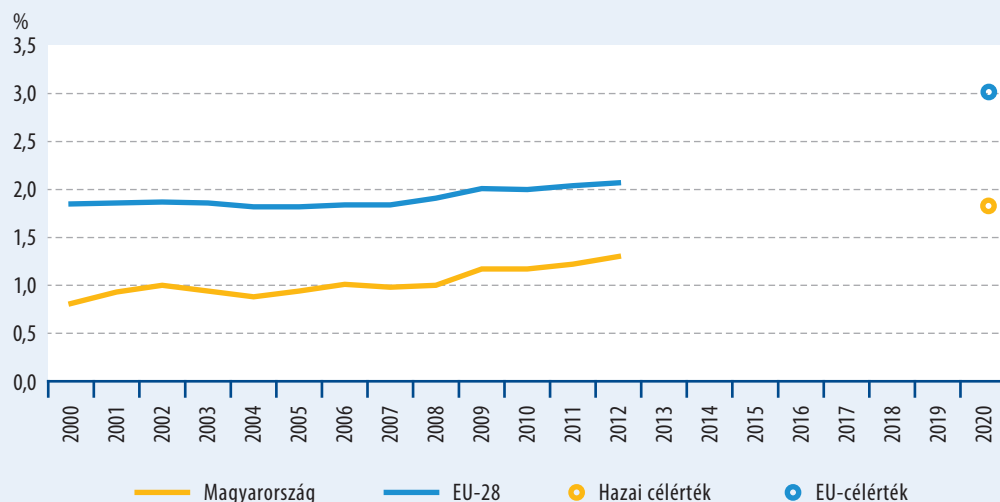
3.2. Gazdasági és nonprofit szervezetek

Kutatási és fejlesztési ráfordítások

Kulcsszavak kutatás-fejlesztési ráfordítások, K+F, innováció

3.9.1. ábra Kutatás-fejlesztési ráfordítások a GDP százalékában

Bár 2000-bez képest a GDP-arányos K+F-ráfordítás növekedett, a kívánt növekedési pályától kissé elmarad.

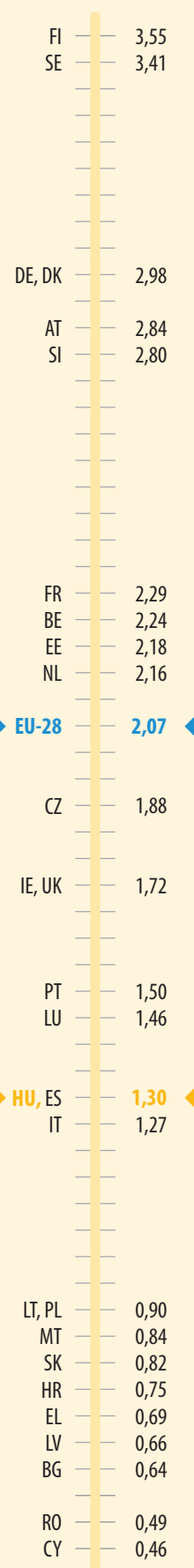
Relevancia A lisszaboni, majd az Európa 2020 stratégia is kiemelt célként fogalmazta meg, hogy 2020-ra az EU tagországokban a K+F-ráfordítások átlagosan ériék el a GDP 3%-át. Európában a K+F-kiadások aránya elmarad a legjelentősebb globális versenytársak, mindenekelőtt az Amerikai Egyesült Államok és Japán értékétől, ez elsősorban a vállalkozások alacsony beruházási szintjének tulajdonítható. Európának javítania kell az üzleti szféra K+F-be történő beruházásaira vonatkozó feltételeket. Az NFFK szükségesnek tartja az innovációs ráfordítások növelését, a kormány számára ajánlást fogalmaz meg, miszerint a vállalati K+F+I (kutatás+fejlesztés+innováció) támogatásával a kormány nemcsak a környezeti fenntarthatósághoz, hanem a hazai kis- és középvállalkozások fejlődéséhez is hozzájárulhat. Ez erősíti a hazai vállalkozások versenyelőnyét, ami a többi nemzeti tőke tekintetében is előnyös hatásokkal jár.

Elemzés Magyarországon a GDP-arányos kutatási és fejlesztési ráfordítások két évtizeden át végig 1% alatt mozogtak. Változás 2008-tól érzékelhető, azóta 1% fölött alakult ez az érték, és növekedés történt. Dinamikus növekedés azonban csak a vállalati szektorban következett be, ahol 2013-ra már a K+F-ráfordítások közel 70%-a jelent meg. Ezzel szemben a felsőoktatási

és államháztartási szektorra leginkább a stagnálás jellemző.

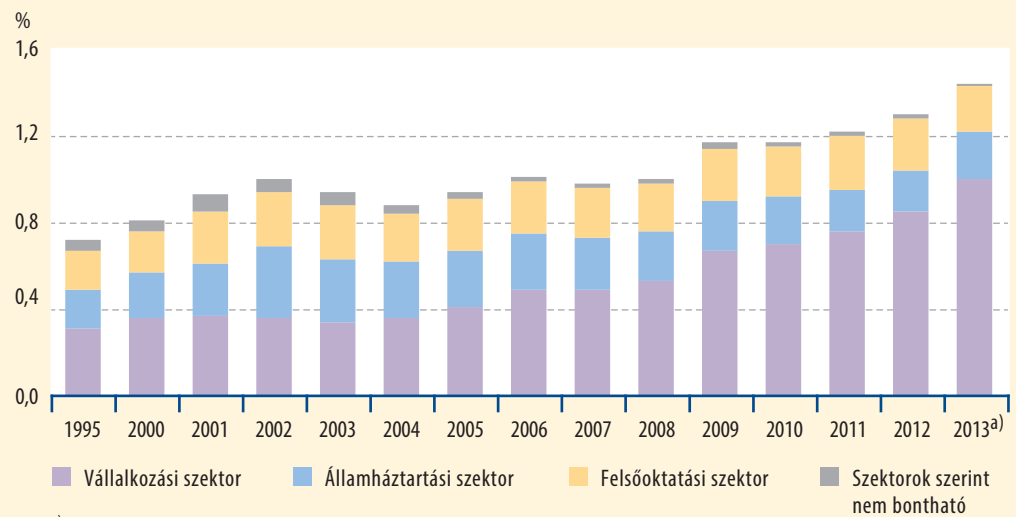
Nemzetközi kitekintés A K+F-ráfordítások GDP-hez viszonyított aránya 2012-ben az EU-28 átlagában 2,1, a Magyarországon pedig 1,3% volt.

Definíciók A kutatás-fejlesztési ráfordítások, valamint a K+F-tevékenység mérésére, nemzetközi összehasonlítására használt legerjedtebb mutatószám a GDP százalékában fejezi ki a K+F-ráfordítások összegét. A K+F-ráfordítás a K+F-költség és a K+F-beruházás áfa nélküli együttes összege, bármilyen hazai vagy külföldi forrásból származik, függetlenül attól, hogy a pénzforrás eredetileg kutatásra, fejlesztésre vagy más célra állt rendelkezésre. A kutatás és kísérleti fejlesztés olyan módszeresen folytatott alkotómunkát jelent, ami a meglévő ismeretanyag bővítésére – beleértve az emberről, a kultúráról és a társadalomról szerzett ismereteket is –, valamint arra szolgál, hogy ezt az ismeretanyagot új alkalmazások kidolgozására használják fel. Az innovációval összefüggő árbevétel azt fejezi ki,

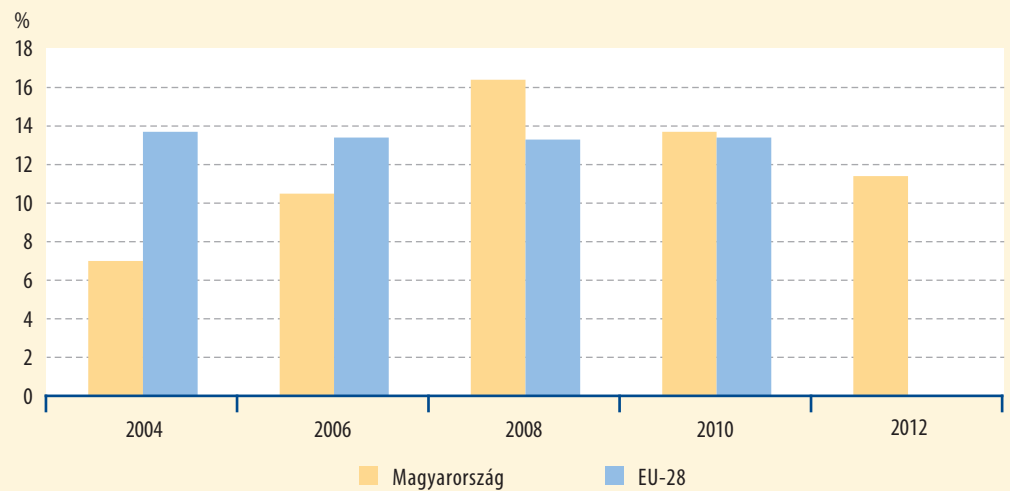
Kutatási és fejlesztési ráfordítások a GDP százalékában az Európai Unióban, 2012, %

3.9.2. ábra Kutatási és fejlesztési ráfordítások a GDP százalékában szektorok szerint

A vállalkozói szektor K+F-ráfordításai 2004 óta folyamatosan emelkednek.

3.9.3. ábra Az innovációból származó árbevétel aránya a vállalkozások összes árbevételéből

Az innovációból származó árbevétel aránya a 2008. évhez képest folyamatosan csökken.

hogy a vállalkozások árbevételében milyen arányú a vállalkozás vagy a piac számára is új termékek értékesítéséből származó összeg. Innováció az új, vagy jelentősen továbbfejlesztett termék (áru vagy szolgáltatás) vagy eljárás, új marketingmódszer, vagy új szervezési-szervezeti módszer bevezetése az üzleti gyakorlatban, munkahelyi szervezetben vagy a külső kapcsolatokban.

Az innovációból származó árbevétel aránya a vállalkozások összes árbevételéből az Európai Unióban, 2010

Stadat-táblák

- 3.4.1. A kutatás-fejlesztés főbb arányai
- 3.4.2. Kutató-fejlesztő helyek és K+F-létszám
- 3.4.3. Kutatás-fejlesztési ráfordítások
- 3.4.4. A kutatás-fejlesztési ráfordítások pénzügyi forrásai
- 3.4.5. A megjelent publikációk száma

SK	23,4
ES	19,0
DE	15,5
CZ, FI	15,3
DK	15,0
IT	14,9
CY, FR	14,7
PT	14,4
RO	14,3
HU	13,7
BE	12,4
EE	12,3
AT	11,9
SI	10,7
HR, NL	10,5
IE	9,3
SE	8,4
LU	8,3
PL	8,0
BG	7,6
MT	7,4
LT	6,6
UK	5,2
LV	3,1

Fogyasztóiár-index (infláció)

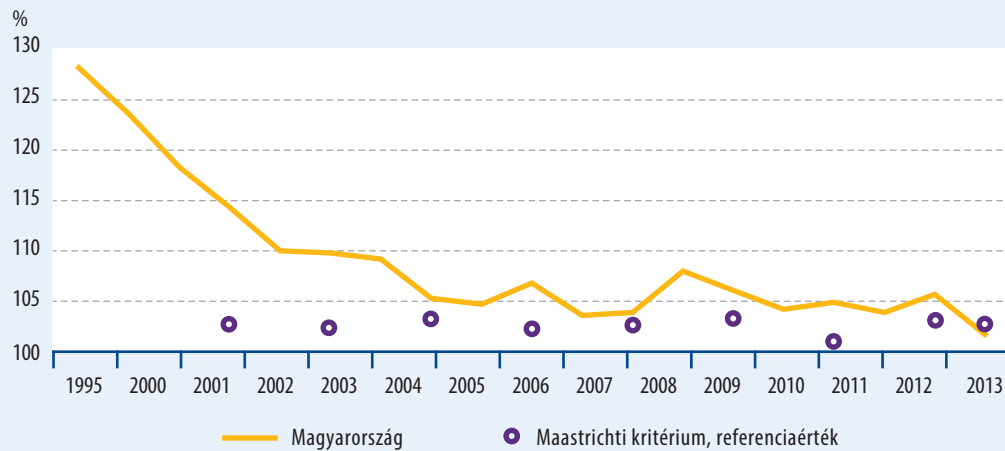
Kulcsszavak **fogyasztóiár-index, infláció, fogyasztói árak, élelmiszerek, üzemanyagárak, energiahordozó-árak**

3.10.1. ábra

Fogyasztóiár-index

(előző év=100,0)

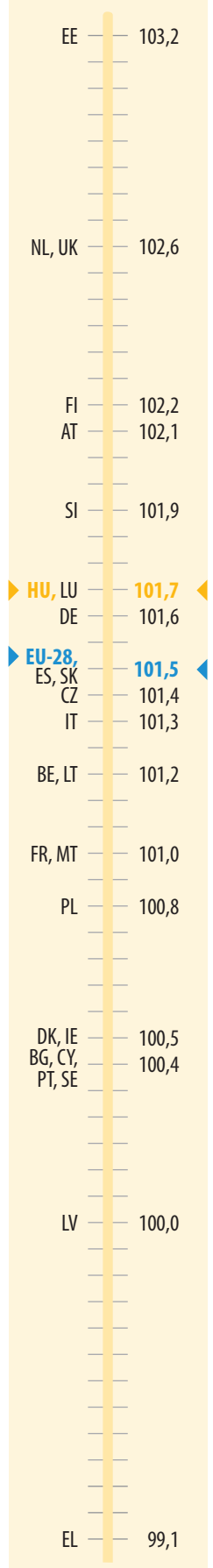

2013-ban a fogyasztói árak átlagosan 1,7%-kal emelkedtek az előző évhez viszonyítva, ennél alacsonyabb csak 1970-ben volt (1,3%).

Relevancia Az infláció akkor okoz komoly károkat, ha magas szintű és ingadozó. A gazdaságnak, a fogyasztóknak és az üzleti vállalkozásoknak egyaránt hátrányos az instabilitás. Amennyiben az inflációs ráta ingadozik, azaz az árak változása időről időre jelentősen eltér, az bizonytalanságot eredményez. Az ingadozó és megjósolhatatlan inflációs ráták miatt a fogyasztók és a vállalkozások nehezebben tudnak hosszú távra tervezni, csökkenhet a befektetések volumene, a megtakarítási szint, így romlik a piac hatékonysága. Az euró bevezetésére való felkészülés során az EU-tagállamoknak teljesíteniük kell a maastrichti szerződésben előírt konvergenciakritériumokat. Az egyik kritérium értelmében a tagállamok inflációs rátája nem haladhatja meg 1,5 százalékponttal többel a három legjobban teljesítő EU-tagállam inflációs rátáját.

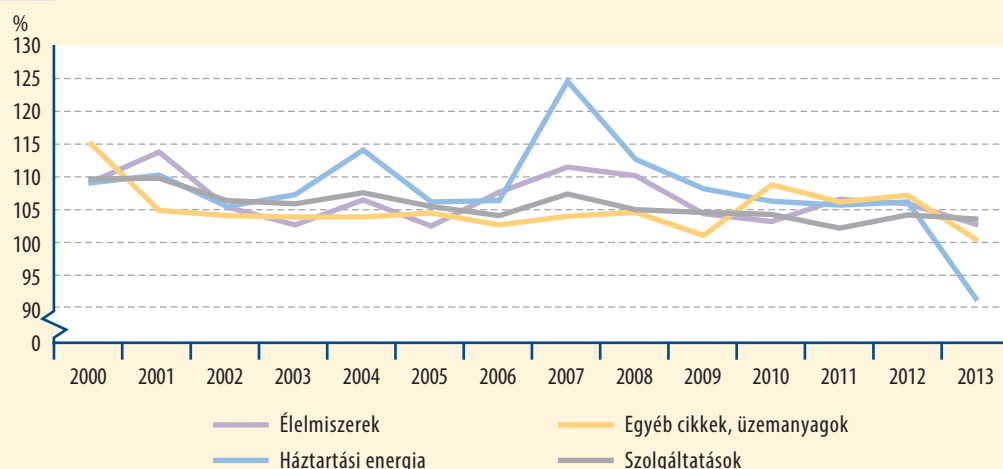
Elemzés Az elmúlt két évtizedet tekintve az infláció a rendszerváltást követő években volt a legmagasabb. Az 1990-es évek második felétől folyamatosan lassult a fogyasztói árak éves növekedési üteme, 2000-ben hosszú idő óta először csökkent 10% alá az éves infláció mértéke. Bár 2004-ben az áfa- és jövedékiadó-változások hatásaként átmenetileg ez a tendencia megszakadt, 2005-ben tovább folytatódott és 3,6%-ra esett az infláció. 2006-ban újabb gyorsulás történt, döntően az áfa és egyéb termékeket terhelő adók mértékében bekövetkezett változások következményeként. 2007-

ben a fogyasztói árak az előző évekhez képest jóval nagyobb mértékben, 8,0%-kal emelkedtek, ami az év elején bevezetett hatósági intézkedéseknek, továbbá az élelmiszerek előző évekhez viszonyított nagyobb mértékű drágulásának volt a következménye. 2008-ban és 2009-ben valamelyest tovább lassult az éves árnövekedés üteme, azonban 2010-ben ismét megszakadt, amikor mértéke 4,9% volt. Az áremelkedésben az egyik legjelentősebb szerep a jövedéki adó mértékének január 1-jétől történő növelése volt, de emellett az üzemanyagok előző évek nagyobb mértékű drágulásának a hatása is megfigyelhető volt. 2011-ben az előző évinél kisebb mértékben, 3,9%-kal emelkedtek az árak átlagosan egy év alatt. 2012-ben az előző évinél nagyobb mértékben, 5,7%-kal nőttek az árak, ami meghatározóan az év eleji áfaemelés, a jövedékiadó-emelések, illetve az üzemanyagok erőteljesebb drágulásának a következménye. 2013-ban a fogyasztói árak átlagosan 1,7%-kal emelkedtek az előző évhez viszonyítva, ez 4 százalékponttal alacsonyabb a 2012-ben mértéknél. A 2013. évi fogyasztói árak alakulásában meghatározóan a hatósági, illetve a kormányzati árintézkedések játszották a legnagyobb szerepet. Ezen belül 2013-ban a rezsiszökkentő árintézkedések befolyásolták legerőteljesebben a fogyasztói árakat. Emellett

Harmonizált fogyasztóiár-index (HICP) az Európai Unióban, 2013 (előző év=100,0), %

3.10.2. ábra Fogyasztóiár-index a kiemelt főcsoportokban

A fogyasztóiár-index alakulásában az utóbbi években a fogyasztói kosárban nagy súlyt képviselő élelmiszerek és háztartási energiahordozók ár-változása volt a legmeghatározóbb.

jelentős hatása volt még a pénzügyi tranzakciós illeték bevezetésének és a dohányárak 2012. decemberben megemelt jövedéki adójának, ami a 2013. eleji árakban jelent meg, valamint a dohányárak árrésének év közbeni emelésének.

Nemzetközi kitekintés A harmonizált fogyasztóiár-index alakulását vizsgálva az Európai Unió immáron 28 tagállamának éves átlagos fogyasztóiár-növekedése a 2012. évi 2,6%-ról 2013-ban 1,5%-ra csökkent az Eurostat adatai alapján. Bár az árszínvonal-növekedés igen alacsony szintre apadt, 2009-ben már volt példa ennél kisebb inflációra is az unióban, akkor mindössze 1% volt az éves infláció mértéke. 2013-ban szinte valamennyi uniós tagállamban az infláció lassulása volt a jellemző, ugyanakkor az egyik legintenzívebben hazánkban mérséklődött. Erőteljesebb volt még a lassulás Lengyelországban, (3,7%-ról 0,8%-ra), Cipruson (3,1%-ról 0,4%-ra), valamint Portugáliában (2,8%-ról 0,4%-ra). 2012-ben még Magyarországon mérték a legnagyobb áremelkedést az Európai Unión belül, 2013-ban Észtország, valamint Románia állt az élen 3,2%-os éves átlagos árnövekedéssel. Emellett az Egyesült Királyságban, Hollandiában, Horvátországban, Finnországban és Ausztriában is átlag feletti, 2%-ot meghaladó mértékű volt a drágulás. Görögországban a gazdasági válság nyomán bekövetkezett csökkenő fogyasztás hatása az árakban is megjelent, defláció alakult ki, egy év alatt átlagosan 0,9%-kal csökkentek az árak.

Részletek A fogyasztóiár-index alakulásában az egyik legmeghatározóbb szerep, a fogyasztásban

is nagy súlyt képviselő, a fogyasztói kosár mintegy egynegyedét kitevő élelmiszereké. Az élelmiszerek éves átlagos 2,8%-os fogyasztóiár-növekedése 2013-ban jelentősen alatta maradt a korábbi évben mért 5,9%-os szintnek, azonban továbbra is meghaladta a teljes fogyasztóiár-index mértékét. Az élelmiszerek tavalyi alakulásában egyrészt a kedvezőbb mezőgazdasági terméseredmények voltak meghatározóak, megjegyezve, hogy a 2012. évi súlyos aszálykárok miatt kiugróan magas volt bizonyos mezőgazdasági termékek termelői ára.

Az elmúlt évben a fogyasztói árak és ezen belül a háztartási energiahordozók árának alakulásában meghatározó szerepe volt a kormányzati intézkedéseknek. A háztartási energiahordozók körében a korábbi éveket jellemző árnövekedés 2013-ban árcsökkenésbe fordult át, ami a vezetékes gáz, az elektromos energia, a távfűtés és a palackos gáz esetében életbe lépő rezsicsökkentő intézkedés hatása.

Definíciók A fogyasztóiár-index a lakosság (a háztartások) által vásárolt termékek, igénybe vett szolgáltatások fogyasztói árainak havonkénti átlagos változását mérő mutatószám.

Harmonizált fogyasztóiár-index (HICP): az EU ajánlásait tükröző fogyasztóiár-index, célja, hogy az Európai Unió tagországaiban biztosítsa a nemzetközi összehasonlítást.

Stadat-táblák

3.6.1. A fogyasztóiár-index

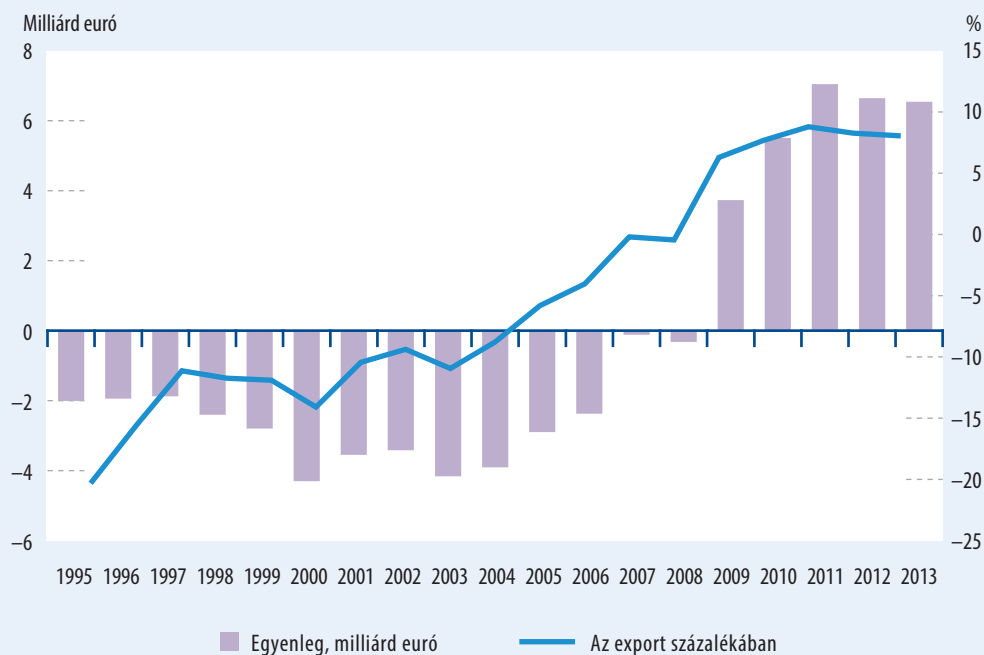
3.6.2. Harmonizált fogyasztóiár-index

3.6.5. Fogyasztóiár-indexek a kiadások részletes csoportjai szerint

Külkereskedelmi termékgazdaság egyenlege

Kulcsszavak külkereskedelmi termékgazdaság, export, import

3.11.1. ábra A külkereskedelmi termékgazdaság egyenlege

A külkereskedelmi egyenleg az uniós csatlakozást követően nagymértékben javult, 2009-et követően jelentős aktívum jellemzi.

Relevancia A mutatószám megmutatja a kiviteli és behozatali forgalom értékének különbségét, az áruforgalom egyensúlyát. A külkereskedelmi termékgazdaság egyenlege a folyó fizetési mérleg fontos eleme.

Elemzés 1995 és 2008 között a magyar külkereskedelmi termékgazdaság deficit volt. Az 1990-es évek második felében a nagyértékű külfölditőke-beáramlás alapvetően megváltoztatta a gazdaság struktúráját és kibővítette a vállalatok lehetőségeit. Magyarországon a külföldi tőkével alapított cégek beruházásokat hajtottak végre, ami a fogyasztási célú import növekedésével együtt az egyenleg romlását okozta. Az Európai Unióhoz történő csatlakozást követően az egyenleg fokozatosan javult, az export gyorsabban növekedett az importnál, az export célú termelésnek köszönhetően. 2007-ben közel egyensúlyba került a mérleg.

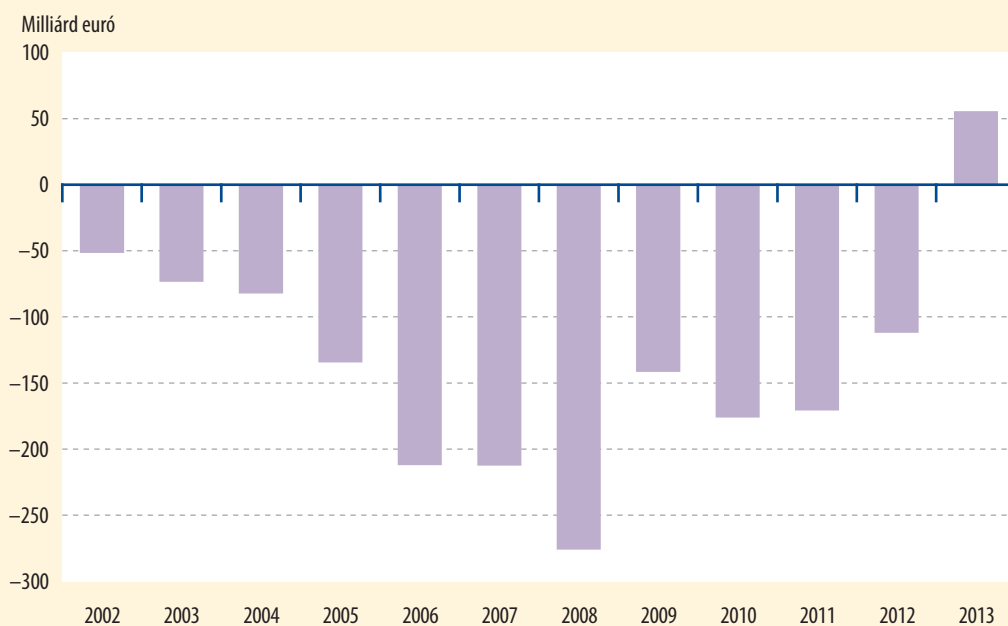
A 2008-as pénzügyi válság kirobbanása után a belföldi felhasználás stagnálása, majd visszaesése mellett a külkereskedelmi egyenleg látvá-

nyosan javult. 2009-től a hazai külkereskedelmi mérleg évről évre nagyobb többlettel zárt. Az egyenleg javulásának fő oka a fogyasztási import csökkenése és a híradás-technikai, majd a hazai autógyárak kapacitásának kiépülésével az autóiipari termékek exportjának felfutása. 2011-ben az egyenleg értéke meghaladta a 7 milliárd eurót, az export százalékában kifejezett többlet nagysága közel 9% volt. Az egyenleg, valamint az export százalékában mért többlet 2012-ben és 2013-ban hasonló értéket ért el, kismértékű csökkenést követően 6,5 milliárd euró, illetve 8% körül mozog.

Az Európai Unióval folytatott kereskedelmünk részaránya évek óta hasonló szinten áll, 2013-ban az export 77, az import 72%-át bonyolítottuk le az EU tagállamaival, az egyenleg folyamatosan aktívumot mutat.

Nemzetközi kitekintés A válság hatása alól legfontosabb kereskedelmi partnerünk, az Európai Unió sem tudta kivonni magát. A recessziót követően a tagállamok külkereskedelmi forgalmá-

3.11.2. ábra Az Európai Unió (EU-28) külkereskedelmi egyenlegének alakulása

A külkereskedelmi termékforgalom egyenlege az Európai Unióban a világgazdasági válság után javult, és 2013-ban már aktívum jellemezte.

ban erőteljes bővülés következett be, egészen a 2008-as pénzügyi válság kitöréséig, amikor a hiány rekordszintű, 276 milliárd eurós volt.

2009-ben a tagállamok többsége recesszióba került, ugyanakkor az exportnak az importnál kisebb mértékű csökkenése miatt a külkereskedelmi egyenleg javult. 2010–2011-ben erőteljes (kétszámjegyű) növekedés indult be mind az export, mind az import tekintetében, az import növekedési üteme kismértékben meghaladta az exportét. 2012-ben az unió külkereskedelmi egyenlege kedvező irányba mozdult, amit az export 8%-os növekedése mellett az import 4%-os bővülése eredményezett. 2013-ban az Európai

Unió külkereskedelmi egyenlege hosszú idő óta először aktívummal, az előzetes adatok szerint közel 56 milliárd euróval zárt, aminek háttérben az import előző évhez viszonyított csökkenése és az exportnak ugyanezen bázishoz viszonyított növekedése áll.

Definíció A külkereskedelmi termékforgalmi egyenleg a kiviteli és behozatali forgalom értékének különbségét, az áruforgalom egyensúlyát mutatja be. A külkereskedelem relatív egyenlege az egyenleg és a termélexport egymáshoz viszonyított aránya, a külkereskedelmi passzívum, illetve aktívum relatív nagyságát fejezi ki.

Stadat-táblák

3.5. Külkereskedelem

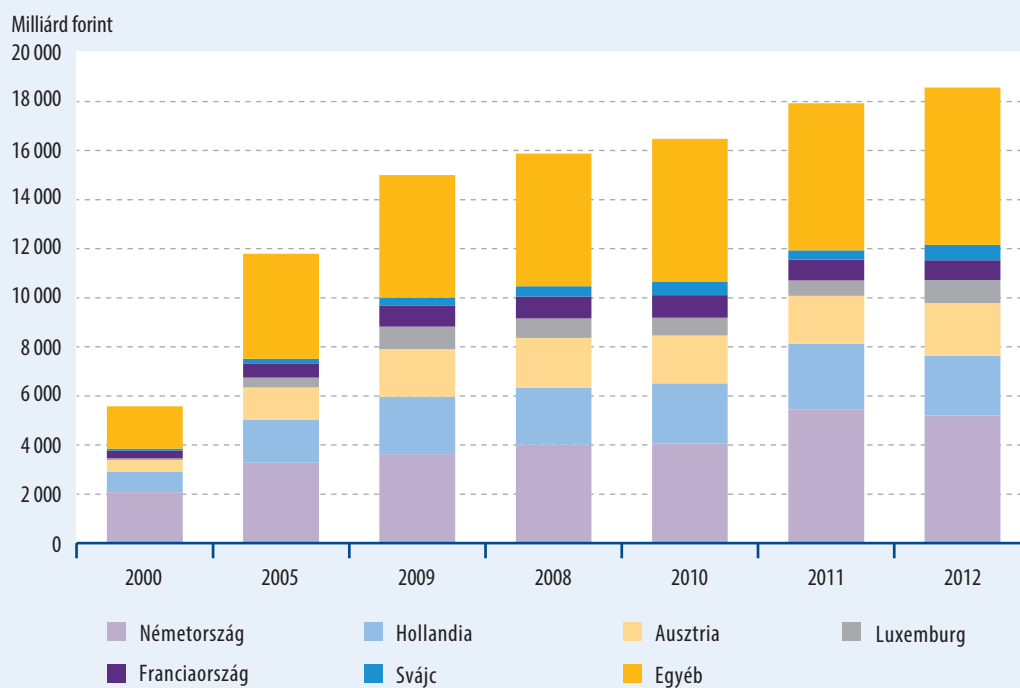
Külföldi működőtőke-befektetés

Kulcsszavak külföldi tőke, működő tőke, tőkebefektetés

3.12.1. ábra

A Magyarországon befektetett külföldi működő tőke állománya származási országok szerint

A tőkeállomány növekszik és jelentős része az Európai Unió országaiból származik.

Relevancia A világgazdasági folyamatok alakulásában fontos szerepe van a tőke szabad áramlásának. A magyar gazdaság rendszerváltás óta lezajlott szerkezeti átalakulásában meghatározó szerepet játszanak a külföldi közvetlentőke-befektetések, jelentősen hozzájárulva a termelékenység növekedéséhez, új munkahelyek teremtéséhez, a technika modernizációjához, az exportképesség javulásához. A Keretstratégia megállapítása szerint magas a magyar gazdaság nemzetközi kiterjedése, a külföldi tőkétől és nyersanyagoktól való függése, amihez jelentős, a külföld felé való eladósodottság társul.

Elemzés 2012 végén a Magyarországra beáramló közvetlentőke-befektetések (részvény, egyéb részesedés, újrabefektetett jövedelem) állományának összege 18 573 milliárd forint volt, 3,6%-kal múlta felül az előző évet. Az elmúlt évtized első felében beáramló külföldi működő tőke erőteljes növekedését (2003-ban 24%-os, 2005-ben 19%-os volt az előző évhez képest) a világgazdasági

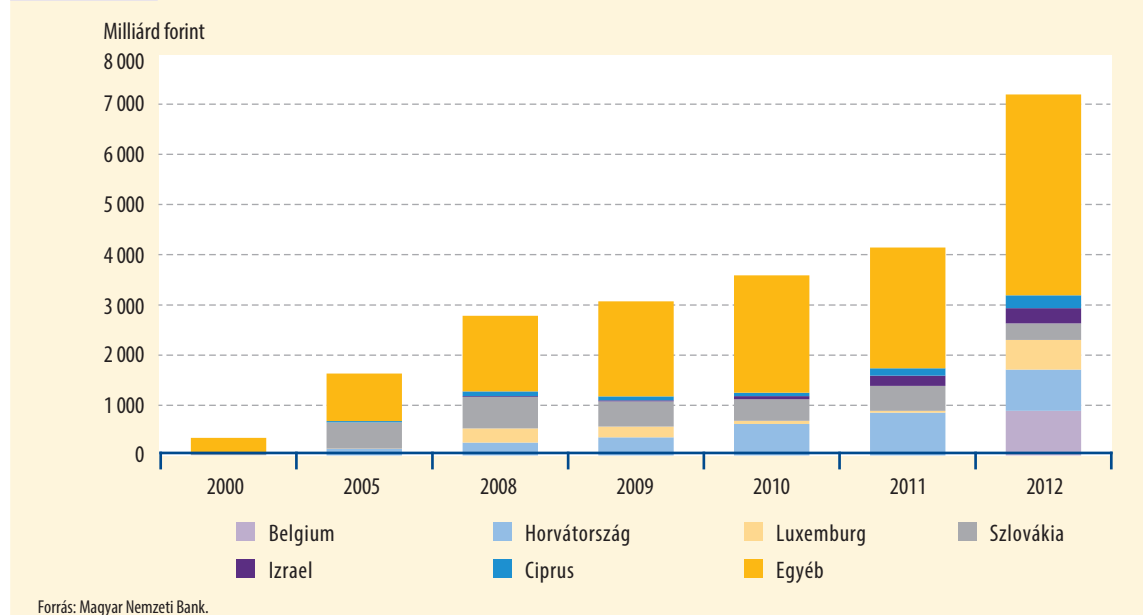
válság hatására az évtized második felétől jóval szerényebb növekedési ütem váltotta fel.

A külföldi befektetések állományának több mint kétharmada a szolgáltató ágazatokban fejtette ki tevékenységét 2012-ben. Közülük a legnagyobbak a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység (31%), a kereskedelem, gépjárműjavítás (11%), és a pénzügyi, biztosítási tevékenység (9%).

A feldolgozóiparhoz a befektetések állományának kevesebb mint egynegyede, 24%-a tartozik. Ezen belül a legjelentősebb a számítógép, elektronikai, optikai termékek gyártása (4,2%), ezt követi a gumi, műanyag és nem fémes ásványi termékek gyártása (4,0%), majd a járműgyártás (3,7%).

A külföldön működő magyar tőke állománya 7191,3 milliárd forint volt 2012 végén (a részvény, egyéb részesedés, újrabefektetett jövedelem együttesen), 74%-kal nőtt az előző év azonos időszakának adatához képest. A külföldön működő magyar tőkebefektetések összege ugyan kisebb, mint a külföldiek magyarországi tőkebefektetése, növekedési üteme azonban jóval nagyobb.

3.12.2. ábra A magyar külföldi működő tőke a legnagyobb fogadó országok szerint

A külföldön működő magyar tőkebefektetések növekedési üteme jóval nagyobb, mint a külföldiek magyarországi tőkebefektetése.

A külföldre irányuló magyar befektetések közül az adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység volt a legjelentősebb, 31, ezt követi a pénzügyi, biztosítási tevékenység 23, a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység 10%, majd a kereskedelem, gépjárműjavítás 4%-os részesedéssel.

A Magyarországról külföldre irányuló tőkebefektetések kisebb arányban érkeznek a feldolgozóiparba, mint a hazánkban működő külföldi tőke, részesedése az összes állományból mindössze 15, míg a magyarországi befektetéseknél ez az arány 24%.

A feldolgozóiparon belül a gyógyszergyártás tölti be a vezető szerepet, 5%-os, ezt követi a kocszgyártás, kőolaj-feldolgozás, a számítógép, elektronikai, optikai termékek gyártása 4–4%-os részesedéssel. Jelentős még a bányászat, kőfejtés 14%-os részesedése is.

Részletek A külföldi tőke magyarországi megjelenése óta változatlan a három legnagyobb befektető ország pozíciója: az első Németország, a második Hollandia, a harmadik Ausztria. 2012-ben a külföldi működő tőkéből való részesedésük sorrendben: 28, 13, illetve 12% volt. Ez a három ország az összes befektetés több mint felét adta 2012-ben is. Jelentős még Luxemburg 5, Franciaország 4 és Svájc 3%-os befektetése. Legfontosabb befektető partnereink az Európai Unió tagországai közül kerülnek ki, a 2012. évi közvet-

lentőkebefektetés-állomány közel háromnegyed része az EU-27-ből származott (Európa részesedése 79% volt).

A magyar működő tőkét befogadó országok közül a legjelentősebbek 2012-ben Belgium 12, Horvátország 11 és Luxemburg 8%-os részesedéssel. 2012-ben a magyar közvetlentőke-befektetés állományának 62%-a található az európai országokban, az EU-27-ben az arány 41%.

Definíció Külföldi érdekeltségű vállalkozás: olyan jogi személyiségű vagy jogi személyiség nélküli vállalat, amelyben egy másik gazdaságban rezidens befektető a törzsrészesvények vagy szavazati jogok legalább 10%-ával vagy ennek megfelelő részesedéssel rendelkezik. Az adatok nem tartalmazzák a 10% alatti részesedésű és a külföldön tevékenységet végző, passzív pénzközvetítői funkciót betöltő vállalkozásokat.

Stadat-táblák

3.1.18. Külföldi érdekeltségű vállalkozások száma nemzetgazdasági ág szerint

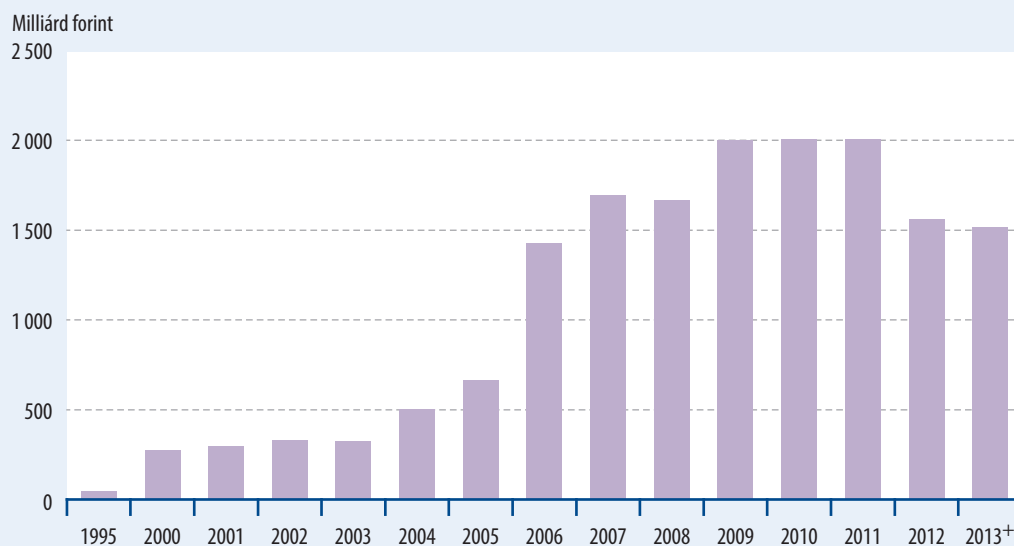
3.1.19. Külföldi érdekeltségű vállalkozások külföldi tőkéje nemzetgazdasági ág szerint

3.1.20. A külföldi tőkebefektetések befektető országok és országcsoportok szerint

3.1.21. A külföldön működő magyar tőke ágazonként

3.1.22. A külföldön működő magyar tőke fogadó országok és országcsoportok szerint

Osztalék formájában kivitt jövedelem

Kulcsszavak **osztalék, tulajdonosi jövedelem, speciális célú vállalatok (SCV)**3.13.1. ábra **Osztalék formájában kivitt jövedelem alakulása**

+ Előzetes adat.

Az osztalék formájában kivitt jövedelem 2005 után jelentősen nőtt, 2009 és 2011 között közel azonos szinten volt, majd 2012-ben és 2013-ban is csökkent.

Relevancia Az NFFK szerint magas a magyar gazdaság nemzetközi kitétsége, a külföldi tőkéktől és nyersanyagoktól való függése, amihez jelentős, a külföld felé való eladósodottság társul. Kiemelt feladat ezért a vállalkozói réteg megerősítése, a hazai tőkebefektetések fokozatos növelése, külföldi kitétségünk csökkentése. Az osztalék formájában kivitt jövedelem a magyarországi vállalkozások külföldi tulajdonosai által kapott olyan külföldre fizetett tulajdonból származó jövedelem, amelyekre annak eredményeképpen válnak jogosulttá, hogy pénzeszközöket bocsátanak a vállalatok rendelkezésére. 2006-tól a nemzeti számlák rendszerében elszámolt speciális célú vállalatok (SCV) hatással voltak mind a külföldről kapott, mind a külföldre fizetett tulajdonosi jövedelmekre.

Elemzés 1995-ről (45,5 milliárd forint) 2004-re (503,2 milliárd forint) több mint tizenegyszerezésére nőtt a külföldre fizetett osztalék összege. A 2002-ben 35 milliárd forintos előző évi növekedéshez képest 2003-ban enyhe, 1,4%-os visszaesés, majd 2004-ben drasztikus emelkedés (53%) történt. 2005-ben – ugyan az előző évihez képest alacsonyabb, de – ismételt, 164 milliárd forintos

növekedés volt. 2006-ban a kivitt osztalékban eddig nem tapasztalt növekedés következett be. A 2005. évi 667,2 milliárd forintos külföldre fizetett osztalék 1428,2 milliárd forintra nőtt. Ez a jelentős emelkedés 2007-ben már nem volt jellemző, sőt a növekedési ütem az előző évinek közel harmadára lassult. 2008-ban kismértékű csökkenés következett be, így a kivitt osztalék 1,7%-kal maradt el a 2007. évitől. 2009-ben ismét növekedés történt, a változás mértéke 20% volt. 2010-ben és 2011-ben a külföldre fizetett osztalék összege közel azonos volt, majd 2012-ben 22%-kal csökken, ezt követően 2013-ban további 44,2 milliárd forinttal elmaradt az előző évitől.

Definíciók Az osztalékok a részvények tulajdonosai által kapott tulajdonból származó jövedelmek olyan formái, amelyekre ezek a tulajdonosok annak eredményeképpen válnak jogosulttá, hogy pénzeszközöket bocsátanak a vállalatok rendelkezésére.

SCV: a külföldön tevékenységet végző, passzív pénzközvetítői funkciót betöltő vállalkozások.

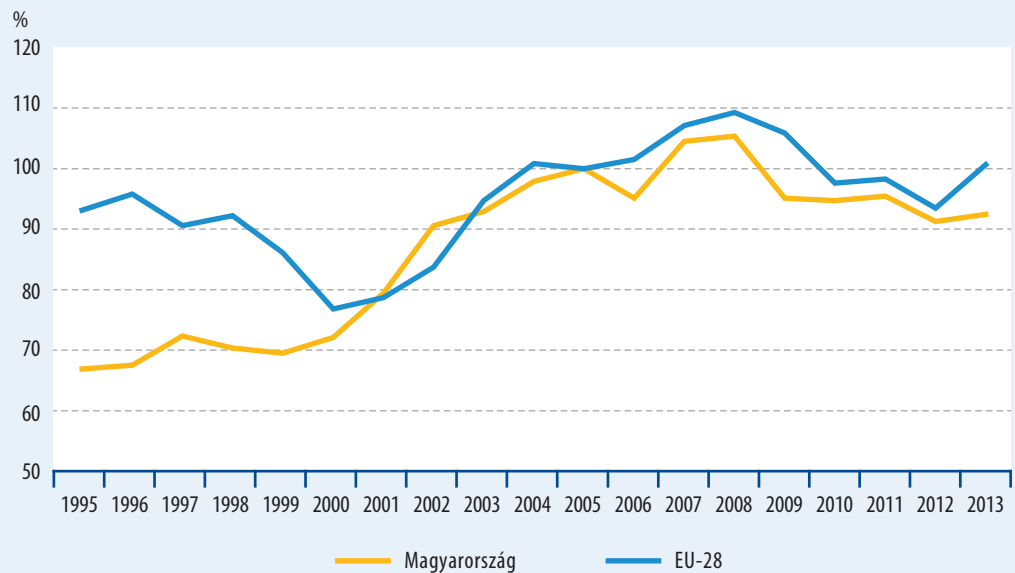
Nemzetközi árverseny-képességi index

Kulcsszavak árversenyképesség, árfolyam, termelékenység, munkaerőköltség

3.14.1. ábra Tényleges átváltásiárfolyam-index

(2005=100,0)

2008 és 2013 között közel 13 százalékponttal nőtt Magyarország tényleges átváltásiárfolyam-indexe. (Az index csökkenése a versenyképesség javulását jelzi.)

Relevancia A nemzetközi árversenyképesség a fenntarthatóság indikátorai közül elsősorban a gazdasági erőforrások mutatóinak alakulására van hatással. Közvetlenül befolyásolja a GDP alakulását, közvetetten pedig az államadósság és a foglalkoztatottsági ráta változását. A fenntartható nemzetierőforrás-gazdálkodás pedig amellyel, hogy az aktuális generációk számára magasabb színvonalú életet biztosít és ellenállóbbá teszi a nemzetet a regionális vagy globális, környezeti vagy gazdasági válságok ellen, hozzájárul a magyar nemzet hosszú távú versenyképességéhez is.

Elemzés Magyarországon 1995-ről 2008-ra (2006-os átmeneti csökkenéssel) az index jelentősen, több mint felével nőtt. 2008-at követően javulás vette kezdetét, a pozitív irányú változás háttérben elsősorban a forintárfolyam jelentős mértékű gyengülés áll. Fizetőeszközünk a vizsgált 37 országgal szembeni valutaárfolyama (NEER) 2005 és 2013 között közel 15%-kal gyengült.

Nemzetközi kitekintés Hazánk teljesítménye az árverseny-képességi index alakulását tekintve nagymértékű hasonlóságot mutat az EU-28 átlagával a 2000-es évek eleje óta. A 2005. évi bázishoz viszonyítva a legnagyobb átváltásiárfolyam-index növekedés Bulgáriában volt, a legkedvezőbb változás Görögországban volt. Bulgária árversenyképességének csökkenése mögött a nemzeti fizetőeszköz erősödése és a munkaerőköltségek növekedése, míg Görögország esetében a 2005. évi szinthez viszonyított jelentős munkaerőköltség-csökkenés áll az erősödés mögött.

Definíció A nemzetközi árversenyképesség-index segítségével meghatározható egy ország (vagy egy adott pénznem területi egysége) nemzetközi piacon jelenlévő elsődleges versenytársakkal szembeni árversenyképessége. Az indikátor megítélését szolgálja a tényleges átváltási árfolyamindex (REER), ami a valutaárfolyam (NEER) változásán kívül figyelembe veszi az adott ország egységre jutó munkaerőköltség változását is a vizsgált 37 országgal szemben (EU-28 + 9 egyéb ország: Ausztrália, Kanada, Egyesült Államok, Japán, Norvégia, Új-Zéland, Mexikó, Svájc és Törökország.) Az index növekedése a versenyképesség romlását jelzi.

Tényleges átváltásiárfolyam-index az Európai Unióban, 2013 (2005=100,0), %

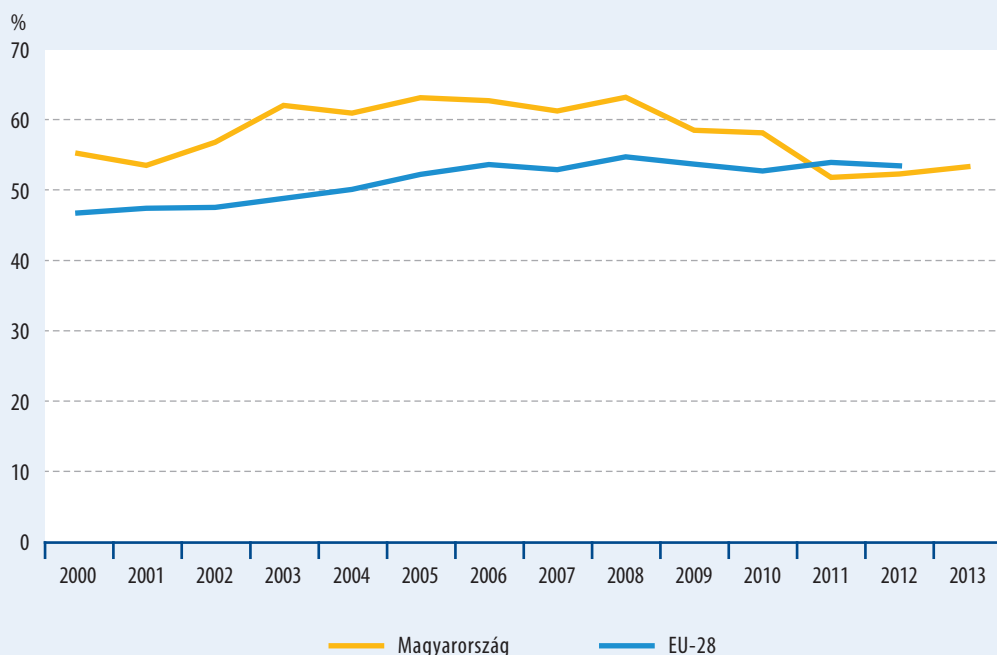
BG	151,65
LV	136,69
EE	131,28
SK	126,89
LU	121,02
CZ	113,61
MT	112,06
FI	109,97
BE	108,84
LT	107,34
DK	107,01
RO	106,73
IT	105,50
FR	104,28
SE	104,25
NL	104,23
SI	104,06
HR	103,80
AT	103,36
EU-28	100,68
PL	97,65
DE	96,89
ES	95,54
PT	94,33
CY	93,39
IE	92,59
HU	92,43
UK	87,90
EL	85,82

Energiainport-függőség

Kulcsszavak energiainport-függőség, energiafüggőség, import

3.15.1. ábra Energiainport-függőség

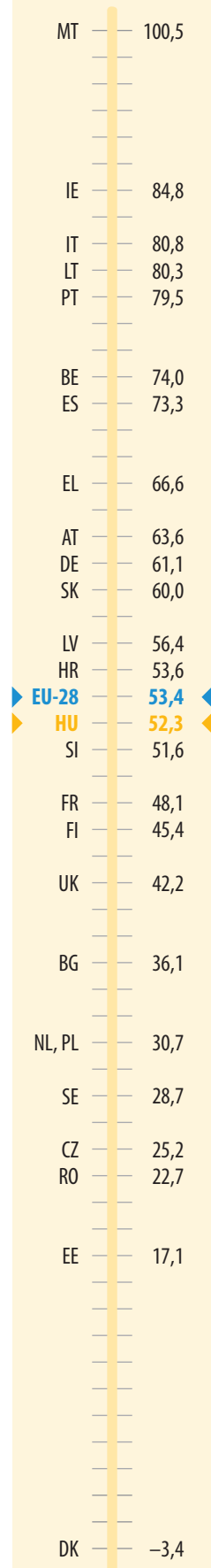
! *Hazánk energetikai importfüggősége 2003 és 2010 között 60% körüli értéken mozgott, majd az azt követő években mintegy 10 százalékponttal mérséklődve az uniós átlaggal megegyező lett.*

Relevancia A fosszilis energiahordozók használata, az energiahordozók importja és az ebből fakadó ellátásbiztonsági kockázat energiagazdálkodásunk számára jelentős feladatokat határoz meg. Az ellátás biztonságossá tételéhez egyrészt elengedhetetlen a megújuló energiahordozók részarányának – adottságoknak megfelelő – növelése, másrészt az egyirányú függőség csökkentése, az import források diverzifikálása. Az Európai Unió klíma- és energiacsomagja, valamint a 2020-ra vonatkozó energiastratégia is megerősíti e célokat.

Elemzés Hazánk primer energiaellátásának jelentős hányadát importból fedezi, az előzetes adatok alapján 2013-ban a belföldi felhasználás 53%-a származott behozatalból. Nemcsak primer, de szekunder energiahordozókat (benzín, villamos energia) is importálunk. A 2003-tól 2010-ig jellemző 60%-os függőségünk az elmúlt évekre mintegy 50%-ra, az uniós átlag szintjére mérséklődött. Az importon belül a szénhidrogé-

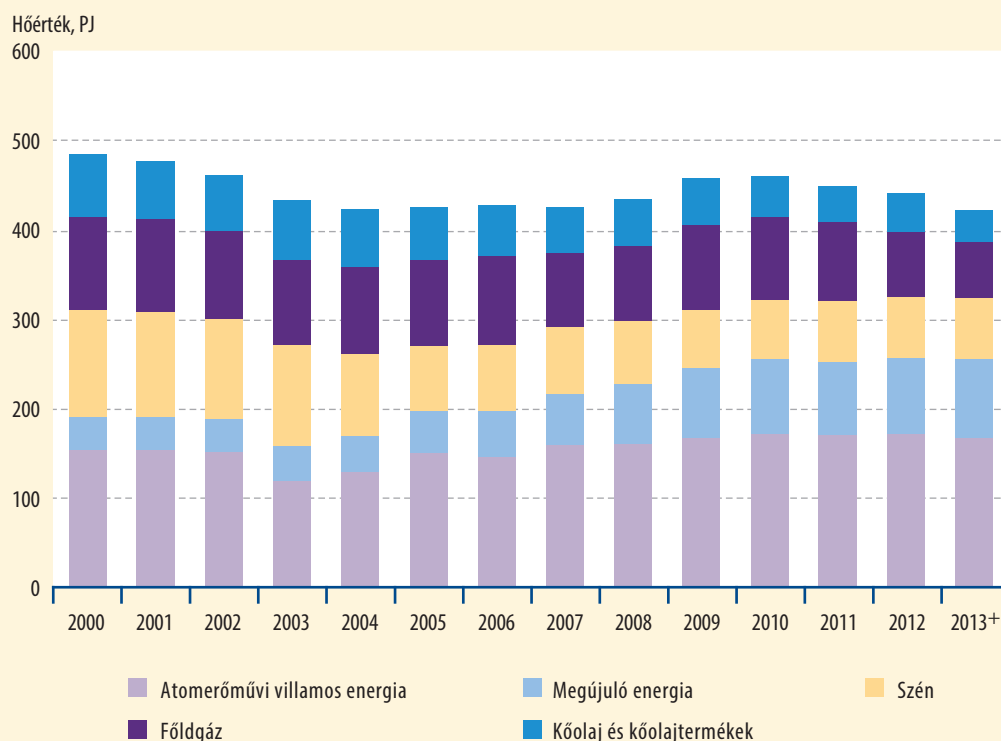
nek – terajoulban mért – volumene a legnagyobb, különösen az energiafogyasztásunk 33%-át kitevő földgázé, amelynek 90%-a importból, elsősorban Oroszországból származik. Hazánkban a gazdaságosan kitermelhető kőolajkészlet is szűkös, a belföldi felhasználás kőolajszükségletének 2000-ben még 25%-át, 2013-ban már csak 15%-át fedezte a hazai termelés. A szénfelhasználás csökken a hagyományos erőművek kiváltásával, illetve átalakításával, azonban még a mérséklődő felhasználás mellett is a szén egyre nagyobb hányada importból származik. A fosszilis energiahordozók behozatala mellett gyorsan nő a villamosenergia-import is.

Nemzetközi kitekintés Az EU energiainport-függősége, ha minimális mértékben is, de folyamatosan nőtt az elmúlt évtizedben, főként a bővülő energiaigények, valamint a földgázimport

Energiainport-függőség az Európai Unióban, 2012, %

3.15.2. ábra Az alap-energiahordozók termelése hőértékben

+ Előzetes adatok.

Forrás: Nemzeti Környezetvédelmi és Energia Központ Nonprofit Kft., Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal.

A fosszilis energiahordozók csökkenő kitermelését a villamos energia atomerőműben történt előállításának bővülése és a megújuló energia kompenzálja.

növekvő fontossága miatt. 2004 óta az EU-ban felhasznált energia több mint 50%-a importból származik. A 28 tagállam közül 11 esetében – elsősorban Észak- és Kelet-Európában – jóval 50% alatti, 17-ben pedig 50% feletti volt az importált energiától való függőség. Utóbbiak közül Málta, Ciprus és Luxemburg szinte teljes mértékben behozatalból fedezik energiaigényüket. Egyedül Dániában negatív az energiafüggőség (–3,4%). Magyarország (52%) az uniós átlaghoz hasonló aránnyal a közepesen energiafüggő országok csoportjába tartozik.

Részletek Magyarország hagyományos energia-hordozó-készletei (szénhidrogén és szén) nagyrészt kimerültek az elmúlt évtizedek folyamán. A primerenergia-termelés összetételét tekintve 2000 és 2013 között a földgáz kitermelése 39%-kal, a kőolajé, valamint a kőszéné közel felére csökkent hőértékben számolva. Széntermelésünk erősen visszaesett, bányászatunk jelenleg lignitre és barnakőszénre korlátozódik, 2005-ben a feketekőszén-bányászat megszűnt. A fosszilis energiahordozók csökkenő kitermelését a

villamos energia előállításának növekvő atomerőműi aránya és a megújuló energia kompenzálja. A primerenergia-termelésben a megújuló részaránya a 2000. évi 7,4%-ról 2013-ra 21%-ra emelkedett.

Definíció Az energiainport-függőség mutatója azt fejezi ki, hogy egy adott ország milyen mértékben szorul importált energiaforrásokra a hazai energiaigények teljesítése érdekében. Az indikátort úgy számolhatjuk ki, hogy a nettó import mennyiségét elosztjuk a bruttó belföldi primer energiafelhasználás és a készletfelhalmozás összegével. A nettó import az összes import és az összes export különbözete. Az energiafüggőség negatív előjelű is lehet nettó exportor esetében, a 100% fölötti pozitív érték készletfelhalmozásra utal.

Stadat-táblák

5.7.2. Alap-energiahordozók termelése hőértékben

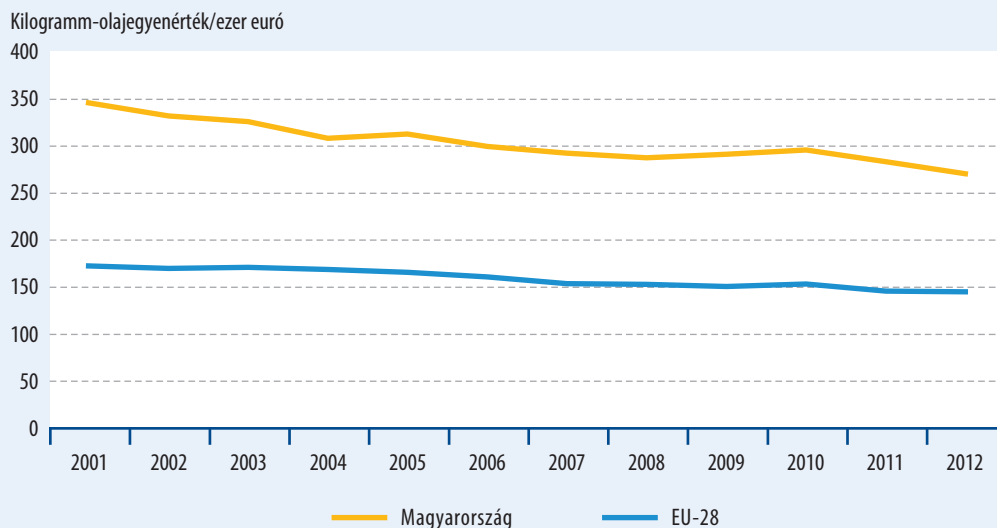
3.8.1. Primer energiamérleg

Energiaintenzitás

Kulcsszavak energiaintenzitás, közvetlen energiafelhasználás

3.16.1. ábra Energiaintenzitás

Az energiaintenzitás 22%-kal csökkent 2001 és 2012 között.

Relevancia Az energiafelhasználás és a GDP viszonya a gazdasági fejlődés energiaigényéről ad tájékoztatást. Az általános cél a kettő egymástól való elválása mind energiaellátási, mind környezeti szempontokat figyelembe véve. Az energiaintenzitás nemzetgazdasági szinten azonban csak korlátozottan alkalmas az energiahatékonyság jellemzésére, a gazdaság belső szerkezete (pl. energiaigényes ágazatok), a felhasznált energiaforrások összetétele (fosszilis vagy megújuló források), az ország földrajzi adottságai (pl. klimatikus viszonyok) befolyásolhatják a mutató alakulását.

Elemzés Hazánk energiaintenzitás mutatója 2001 és 2012 között 22%-kal mérséklődött, amiben szerepet játszott a gazdaság szerkezetének jelentős átalakulása, valamint az energiatermelés és -felhasználás hatékonyságának növekedése is.

Nemzetközi kitekintés A jelentős csökkenés ellenére a hazai érték (269 kilogramm-olajegyenérték/1000 euró) közel kétszerese az uniós átlagnak (143 kilogramm-olajegyenérték/1000 euró). 2001 és 2012 között az energiaintenzitás tekintetében a legnagyobb arányú csökkenés az EU-28 tagállamai közül Szlovákiában (45%), Litvániában (45%), és Bulgáriában (36%), Romániában (35%)

volt, de a korábbi magas bázis miatt ezen országok mutatója még így is magas. 2012-ben az egyésgnyi GDP-re jutó energiafelhasználás Írországban (83 kilogramm-olajegyenérték/ezer euró) és Dániában (87 kilogramm-olajegyenérték/ezer euró) volt a legalacsonyabb, míg Bulgária (670 kilogramm-olajegyenérték/ezer euró) és Észtország (479 kilogramm-olajegyenérték/ezer euró) értékei messze az EU-átlag fölött a legmagasabb energiaintenzitást mutatják. Magyarország a kilencedik az EU-átlag fölötti értékkel rendelkező 19 ország közül.

Részletek A hazai közvetlen energiafelhasználás a rendszerváltást követő visszaesés után gyakorlatilag nem változott, azonban 2012-ben az előző évhez képest 8,4%-kal csökkent. Továbbra is a lakosság energiafelhasználása a legnagyobb, részesedése 2012-ben 35% volt. Ezt követi a közlekedési szektor (27%), amelynek részaránya dinamikusan növekszik, és mára megelőzi a kereskedelem, szolgáltatás szektort (19%), valamint a korábban nagyobb súlyú ipari szektort (17%). A lakosság végső energiafelhasználásá-

BG — 669,9

EE — 478,7

RO — 378,8

CZ — 355,4

SK — 329,3

LV — 328,6

PL — 298,7

LT — 291,6

▶ HU — 268,7 ◀

SI — 227,7

HR — 225,6

FI — 204,0

BE — 172,2

CY — 167,0

EL — 165,7

NL — 149,4

SE — 148,2

MT — 147,4

PT — 146,5

▶ EU-28 — 143,2 ◀

FR — 142,9

ES — 136,4

LU — 133,8

DE — 129,2

AT — 123,9

IT — 117,3

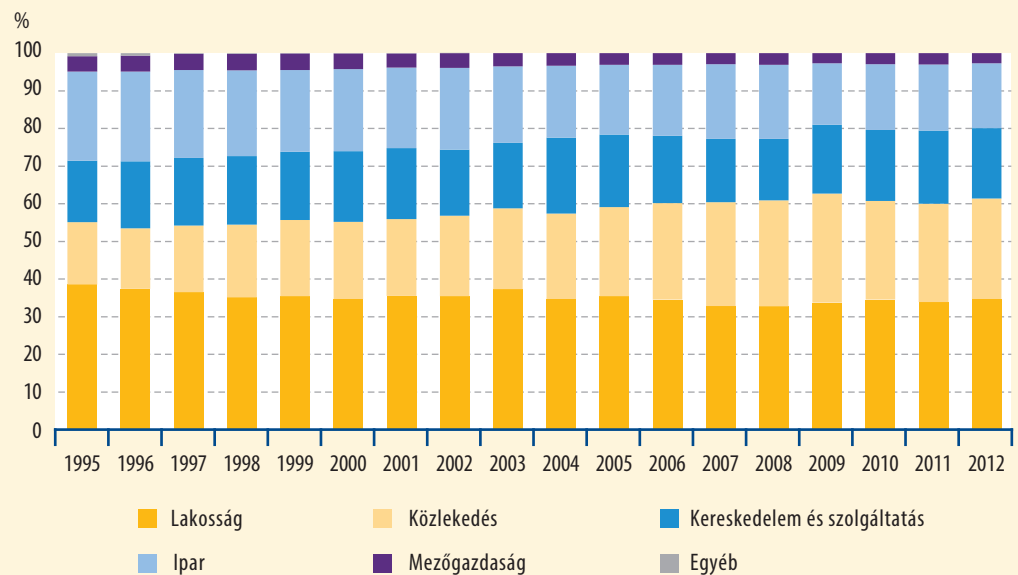
UK — 105,1

DK — 87,2

IE — 82,8

Energiaintenzitás az Európai Unióban, 2012,
kilogramm-olajegyenérték/ezer euró

3.16.2. ábra Közvetlen energiafelhasználás szektorok szerint

Az ipar és a közlekedés részaránya az időszak végére lényegében felcserélődött.

ban 40–45% a fűtés aránya. A közvetlen energiafelhasználáson belül a gáznemű és a folyékony szénhidrogének dominálnak.

Definíciók Az energiaintenzitás egy adott naptári évben a bruttó belföldi energiafelhasználás és a GDP hányadosa, ahol az energiafelhasználás kilogramm-olajegyenértékben szerepel. A bruttó hozzáadott érték kiszámítása 2000. évi változattal áron történik.

A mezőgazdaság, ipar és szolgáltatás esetében a mutató a nemzetgazdasági ág végső ener-

giafelhasználása és a bruttó hozzáadott értéknek hányadosa.

A közvetlen (végső) energiafelhasználás indikátora az egyes gazdasági ágazatok közvetlen energiafelhasználását adja meg tonna-olajegyenértékben (egy tonna olaj 41 868 megajoule nettó fűtőegyenértékkel bír), magában foglalja a végső energetikai, valamint a nem energetikai és anyagjellegű felhasználás összegét, nem tartalmazza a más energiahordozóra való átalakítás céljából történő felhasználást.

Stadat-táblák

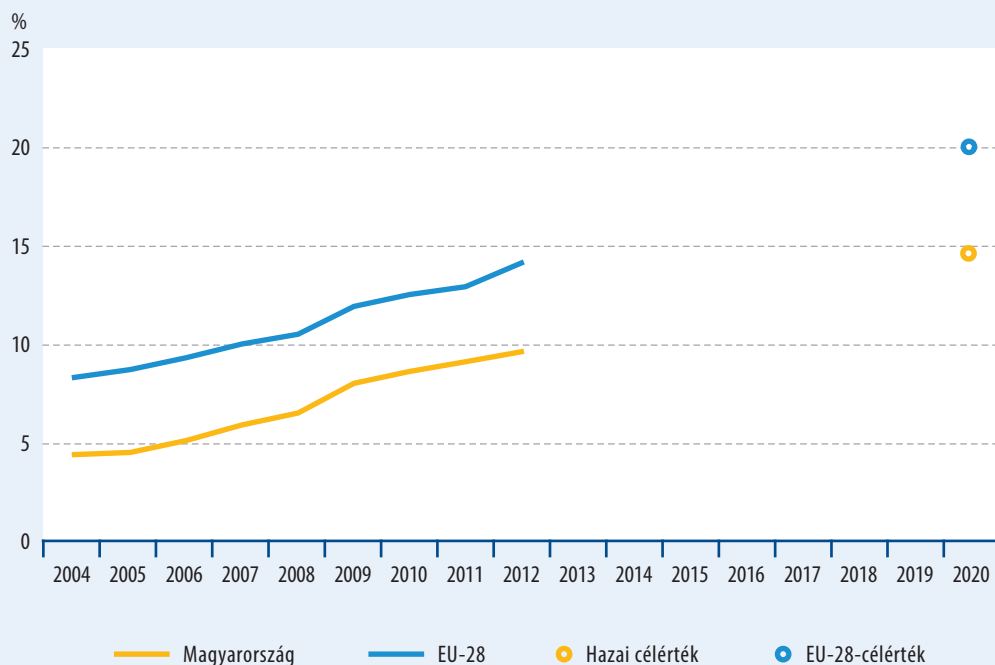
5.7.1. Végső energiahordozó felhasználás

Megújuló energiaforrások

Kulcsszavak megújuló energiaforrások, villamos energia

3.17.1. ábra A megújuló energiaforrások részesedése a teljes energiafelhasználásból

! Hazánknak 2020-ig a Megújulóenergia-hasznosítási Cselekvési Terv alapján 14,65%-ra kell növelnie a megújuló energiaforrások részarányát, 2012-ben 9,6% volt ez az érték.

Relevancia Az Európai Unió energiapolitikájának célja, hogy a fosszilis energiahordozóktól való függés mérséklődjön, emellett a különböző káros anyagok – köztük kiemelten az üvegházhatású gázok – kibocsátása csökkenjen. E cél elérését szolgálja a 2009/28/EK uniós irányelv, miszerint 2020-ig a megújuló energiaforrások felhasználásának arányát 20%-ra kell növelni a közösségi energiafogyasztásban. Az irányelv tagországi szinten is meghatározza az elérendő célértékeket, amely Magyarország esetében 13%-ot ír elő a teljes bruttó végső energiafelhasználáson belül. Hazánk Megújulóenergia-hasznosítási Cselekvési Tervében ennél magasabb, 14,65, míg a villamos energia vonatkozásában 10,9%-os arányt vállalt. Az NFFK megállapítja, hogy a megújuló erőforrások használata, illetve az azokra való átállás jelenleg többletköltségekkel jár a gazdasági szereplők számára. Mivel a nem megújuló erőforrások kifogyásával ezeket a költségeket a gazdaság szereplőinek mindenképpen vállalnia kell, indokolt azoknak a befektetések-

nek a támogatása, amelyek a nem megújuló erőforrások hatékonyabb kiváltására irányulnak. A támogatandó tevékenységek között hangsúlyos a zöldenergia előállítás. Ez a biomassa, a geotermikus, víz-, nap- és szélenergia, a mezőgazdasági melléktermékek, illetve az agroüzemanyagok és biogáz energiafelhasználáson belüli részaránynak növelését jelenti, amelynek eszközeül az ilyen jellegű technológiákba való beruházás és a felhasználás támogatása szolgálhat.

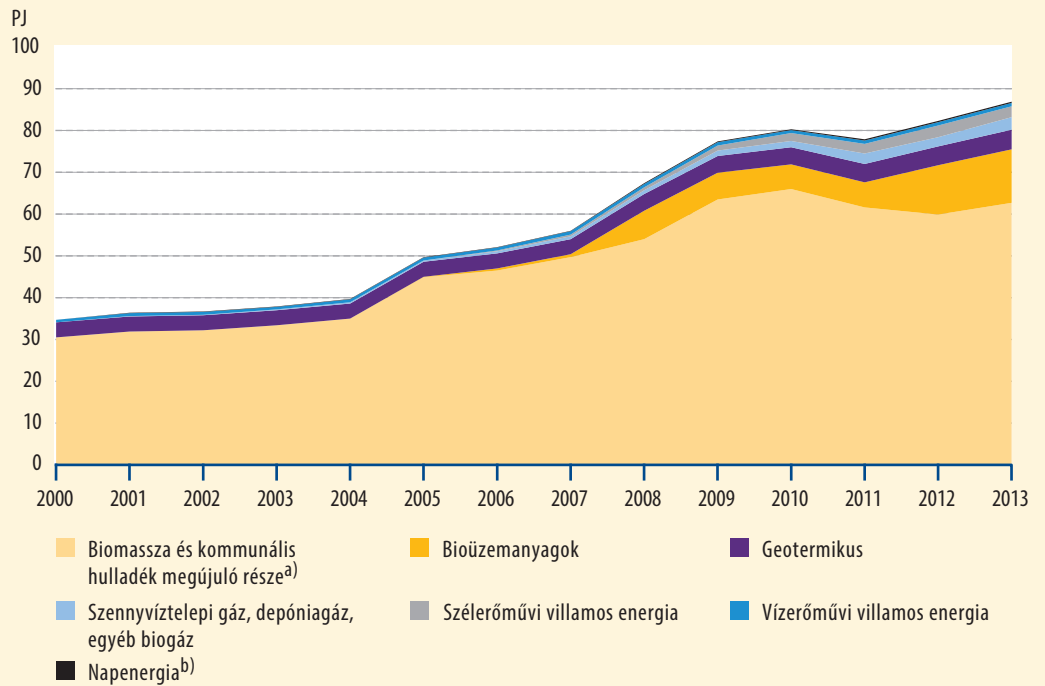
Elemzés Hazánk energiaellátásában a megújuló energiahordozók egyre nagyobb szerepet kapnak: 2000 és 2013 között a megújuló energiaforrásokból előállított primer energia mennyisége 34,7 PJ-ról 86,9 PJ-ra, mintegy két és félszeresére emelkedett. Részesedésük a teljes bruttó végső energiafogyasztásból 2012-ben 9,6%, a kitzűzött

SE	51,0
LV	35,8
FI	34,3
AT	32,1
DK	26,0
EE	25,8
PT	24,6
RO	22,9
LT	21,7
SI	20,2
HR	16,8
BG	16,3
EU-28	14,1
ES	14,3
EL	13,8
IT	13,5
FR	13,4
DE	12,4
CZ	11,2
PL	11,0
SK	10,4
HU	9,6
IE	7,2
BE, CY	6,8
NL	4,5
UK	4,2
LU	3,1
MT	1,4

A megújuló energiaforrások részesedése a teljes energiafelhasználásból az Európai Unióban, 2012, %

3.17.2. ábra

Alapenergiahordozónak minősülő megújuló energiaforrásokból és hulladékból termelt energia, energiaforrások szerint

^{a)} Magában foglalja a tüzfát és egyéb szilárd bioenergia-hordozókat.

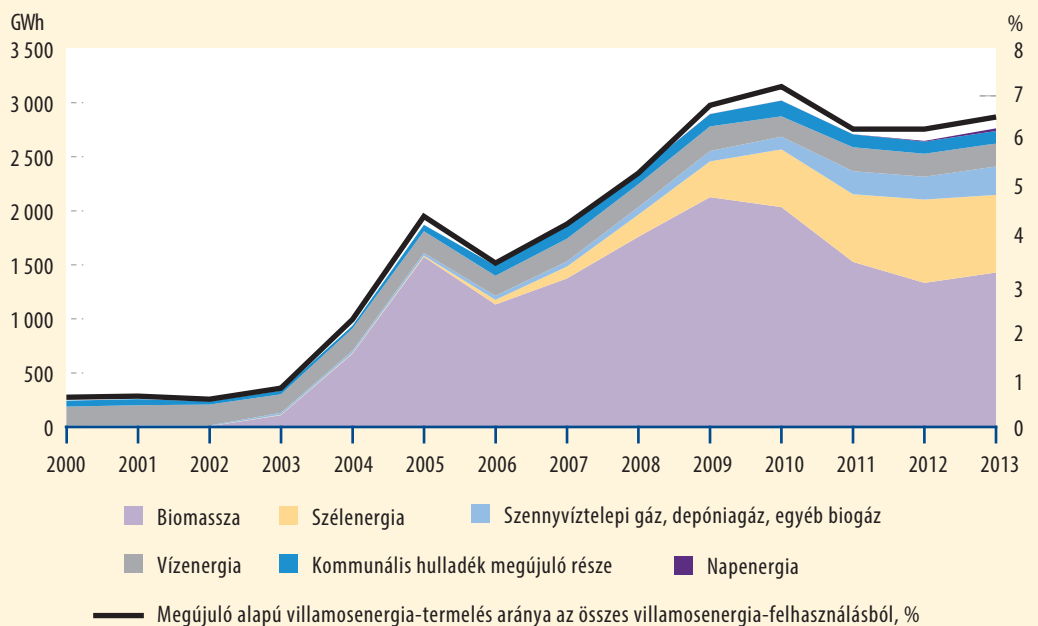
^{b)} Napfotó és napkollektor.

A legnagyobb arányban hasznosított megújuló energiaforrás a biomassza és a kommunális hulladék megújuló része, együttesen a megújuló alapú energiatermelés közel 72%-át adják.

3.17.3. ábra

Megújuló energiaforrásokból és hulladékból termelt villamos energia mennyisége és részaránya

Forrás: Nemzeti Környezetvédelmi és Energia Központ Kht., Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal.

A zöldáram-termelésben a szélenergia részesedése fokozatosan növekszik, 2013-ra a részesedése 26%-ra nőtt.

célértéknek több mint 3/5-e volt. A megújuló energiaforrások intenzív felhasználása 2003-tól indult meg, döntően a kedvező támogatási rendszer (KÁT– kötelező átvételi rendszer) hatására felfutó biomassza alapú villamosenergia-termelésnek köszönhetően. A megújuló energiaforrásokat elsősorban hő- és villamosenergia-termelésben, illetve egyelőre még kismértékben bioüzemanyagként hasznosítjuk. A megújulóenergia-termelésnek továbbra is legnagyobb hányadát a biomasszából és a kommunális hulladék¹ megújuló részéből termelt energia teszi ki, amelynek részaránya 2010-ig 80% fölötti volt, majd 2013-ra 72%-ra csökkent. A biomassza származhat a növénytermesztésben és erdészetben képződő melléktermékekből, állattenyésztésből, élelmiszeriparból (növényolajiparból) és ipari hulladékokból. A megújuló energiaforrásokból előállított energia 15%-át kitevő bioüzemanyagok hazai felhasználása 2011 óta megduplázódott. A többi energiaforrás együttesen is csak 13%-ot képvisel. 2007-től dinamikusan növekszik a biogáz, depóniagáz (hulladéklerakó telepeken keletkező biogáz), szennyvízgáz alapú termelés, részesedésük 1%-ról 3,5%-ra emelkedett. A szélenergia alapú energiatermelés is folyamatosan nő. A geotermikus energia felhasználásában mérsékelt növekedés történt, részaránya változatlanul 5% körüli.

Nemzetközi kitekintés 2012-ben a megújuló energiaforrásokból termelt energia az EU-28 teljes energiafelhasználásának 14%-át adta, ami a 2020-ra kitűzött célértéknek több mint 2/3-a. A tagországok közül Svédországban a legmagasabb a hasznosításuk aránya, az energiafelhasználásnak mintegy 51%-át teszi ki. A rangsorban a második, illetve harmadik helyen Lettország és Finnország áll 36–34%-os értékkel. A 2012-es adatok alapján a 2020-ra vállalt nemzeti célkitűzést Bulgária esetén, ahol a célkitűzés 16% volt, Észtország tekintetében, ahol 25%-os célkitűzést határoztak meg és Svédországban, ahol 49%-os célkitűzést állapítottak meg, már meg is haladták. A magyarországi érték 4,5%-kal elmarad az uniós átlagtól.

Részletek Hazánkban a megújuló energiahordozókból nyert „zöld áram” mennyisége 2000 óta több mint tízszeresére növekedett, 2013-ban elérte a 2763 gigawattórát. A villamosenergia-felhasználás 6,56%-át kitevő zöldáram részesedése

valamivel meghaladta a 2020-ra vállalt nemzeti célérték 60%-át.

A megújuló alapú villamosenergia-termelés 2003-tól vált intenzívvé – a működési támogatások egyik formájának – a kötelező átvételi rendszer (KÁT) ösztönző hatására, amelynek keretében a piaci árnál magasabb áron értékesíthették a villamos energiát a termelők. 2006-ban az átvett mennyiség korlátozása miatt a termelés visszaesett, ezt követően azonban újra növekedésnek indult és a megújuló alapú villamosenergia-termelés aránya 2010-ben elérte a legmagasabb, 7,2%-os részarányt. Az utolsó három évben a termelés kisé mérséklődött, ami részben két vegyes tüzelésű erőmű (a Bakonyi és részben a Mátrai) KÁT rendszerből való kikerülésével magyarázható.

A megújuló alapú villamosenergia-termelésben is a biomassza képviseli a legjelentősebb volument és részarányt. 2010 óta ugyan 30%-kal csökkent a felhasználása, 2013-ban így is a termelés több mint felét biztosította (52%). A zöldáramtermelésben jelentőségét tekintve a biomasszát a szélenergia követi, ami 2007-től folyamatosan nő, bár 2013-ban a kedvezőtlen szélviszonyok miatt némileg csökkent a mennyisége (718 GWh). Súlya továbbra is számottevő, a hazai zöldáram-termelésnek több mint negyedét (26%) jelenti. A biogáz, depónia- és szennyvízgáz alapú villamosenergia-termelés jelentősen bővült az elmúlt években, részaránya 2013-ra közel 10%-ra növekedett. A vízenergia jelentősége 2003-tól egyre inkább visszaszorult, 2013-ban, a hazai zöldáramtermelésnek 7,7%-át adta. A hulladékégetésből nyert villamosenergia-termelés részesedése 4,2%. A Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal nyilvántartása szerint 2012-ben három vegyes és öt tisztán biomassza alapon termelő erőmű, 22 vízerőmű, valamint négy hulladékot hasznosító erőmű működött az országban.

Definíció Az indikátor a megújuló energiaforrások (vízerőművi és szélenergia-erőművi villamos energia, napenergiából előállított hő- és villamos energia, geotermikus energia, biomassza, biogáz, bioüzemanyagok, kommunális hulladék) részarányát határozza meg a teljes bruttó energiafelhasználáson belül.

Stadat-táblák

5.7.3. Megújuló energiaforrásokból és hulladékból termelt villamos energia részesedése

5.7.4. Alap-energiahordozónak minősülő megújuló energiaforrásokból és hulladékból termelt energia, energiaforrások szerint

¹ Adatvédelmi okok miatt e két energiaforrást együttesen tüntetjük fel.

A közlekedés energiafelhasználása

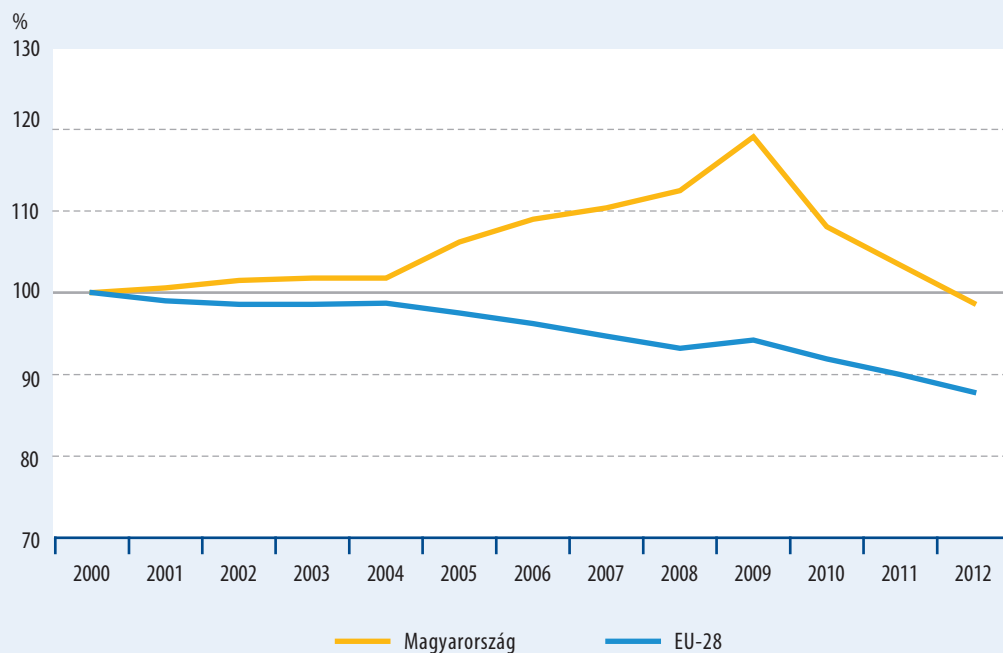
Kulcsszavak energiafelhasználás, közlekedés

3.18.1. ábra

A közlekedés energiafelhasználása a GDP arányában

(2000=100,0)

Uniós csatlakozásunk óta 2012 az első év, mikor a közlekedés energiafelhasználásának növekedése nem haladta meg a gazdasági fejlődés ütemét.

Relevancia A jelenlegi közlekedési szokások ma-gukban hordozzák a negatív mellékhatásokat, kívánatos lenne a gazdasági növekedéssel egyensúlyt tartó, de annál kisebb mértékben növekvő közlekedési rendszer létrehozása. Ehhez kapcsolódik az Európai Tanács göteborgi csúcsertekezletén megfogalmazott program is, miszerint lépéseket kell tenni a forgalomnövekedés és a GDP növekedési ütemének elválasztására. Emellett – a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia szerint – meg kell teremteni a közlekedés fenntartható energiafogyasztását, csökkenő üvegházhatású gázkibocsátással együtt. Az energiafelhasználás és a GDP szétválása abszolút értelemben akkor jön létre, ha a környezeti terhelés nem, csak a gazdasági teljesítmény növekszik. Relatív szétválás akkor következik be, ha mindkét komponens növekedési rátája pozitív, de az energiafelhasználás kisebb mértékben nő, mint a GDP.

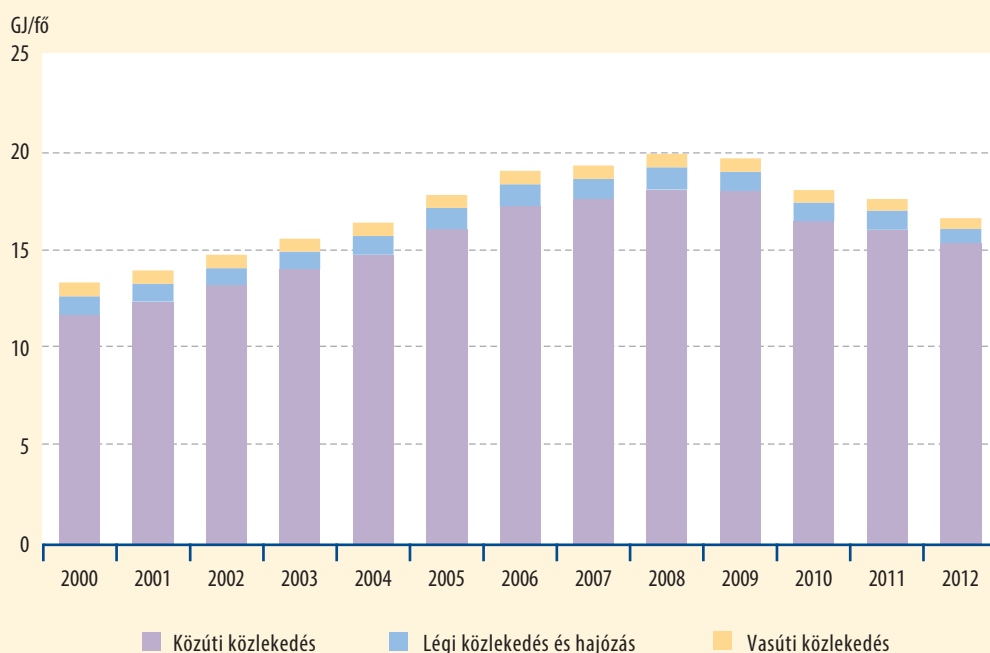
A közlekedés energiafelhasználása a GDP arányában az Európai Unióban, 2012, (2000=100,0), %

Elemzés Az index értéke 2000-hez képest 1,3 százalékponttal csökkent 2012-re, annak tulajdoníthatóan, hogy a közlekedési szektor energiafelhasználásának növekedése kisebb volt a GDP növekedésénél. A közlekedési módok közül a több mint 90%-os részesedésű, így az index értékét leginkább befolyásoló közúti közlekedés energiafelhasználása (abszolút értékben) 2000 óta 26%-kal bővült, de az előző évhez képest 5%-kal csökkent.

Nemzetközi kitekintés Az energiafelhasználás és a gazdasági teljesítmény szétválása Írországban (22%), Svédországban és az Egyesült Királyságban jelentkezik leginkább, ahol 21%-kal mérséklődött a közlekedés energiafelhasználása a GDP arányában 2000 és 2012 között. A másik végletet Szlovénia (118%) jelenti, ahol a két jelenség még mindig erősen együtt mozog. Hazánk (99%) a mérséklődő uniós átlaggal (88%) szemben a közepesen magas értékű országok csoportjához tartozik.

SI	118,4
PL	111,6
HR	104,5
LU	102,8
AT	100,3
BG	100,1
RO	100,0
HU	98,7
CZ	98,6
SK	96,0
PT	95,0
FI	93,2
IT	91,2
NL	90,9
DK	89,4
LV	88,5
LT	88,2
EU-28	87,8
CY	87,6
BE	87,2
FR	87,1
EE	84,0
ES	83,3
EL	82,7
MT	81,4
DE	80,4
UK	79,3
SE	79,1
IE	78,0

3.18. ábra A közlekedés egy főre jutó energiafelhasználása szállítási módonként

A 2000-től bővülő fajlagos közlekedési energiafelhasználás a válság következtében visszaesett.

Részletek Magyarországon a közlekedés egy főre jutó energiafelhasználásának folyamatos növekedése a 2008-ban kezdődő válság után megtorpant. A teljes közlekedési szektort figyelembe véve a mutató 24%-kal emelkedett 2000 és 2012 között, a visszaesés miatt azonban alig haladta meg a 2004. évi szintet. Az egyes szállítási módokat tekintve a közúti közlekedés fajlagos energiafelhasználása nőtt leginkább (31%-kal), míg ezzel egy időben a vasúti, valamint a légi közlekedés és hajózás felhasználása negyedével csökkent.

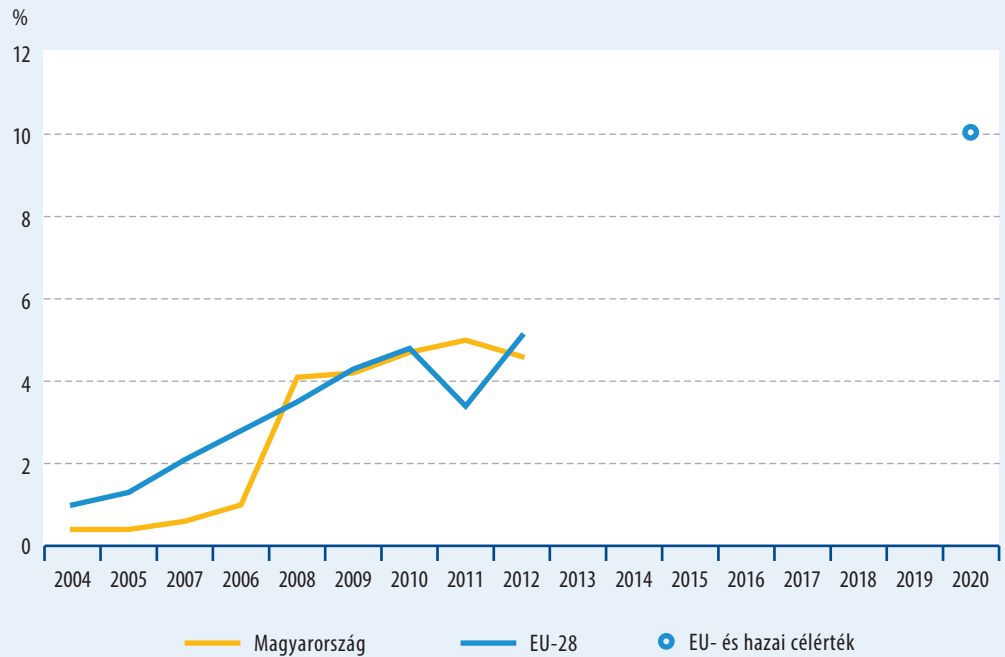
Definíció A közlekedés energiafelhasználása a GDP arányában indikátort a közlekedés energiafelhasználása és a bruttó hazai termék hányadosaként kell számítani (2000=100). Az energiafelhasználásba beletartoznak a kereskedelmi és az egyéni közlekedési, illetve szállítási módok (közút, vasút, belföldi hajózás és légi közlekedés), de nem tartalmazza a tengeri hajózást és a csővezetékes szállítást.

Közlekedési célú bioüzemanyag-felhasználás

Kulcsszavak bioüzemanyag, közlekedés, megújuló energia

3.19.1. ábra A közlekedési célú bioüzemanyag-felhasználás aránya

A bioüzemanyagok részaránya az üzemanyag-fogyasztásban 2004-ben még csak 0,4% volt, 2008-tól azonban már az uniós átlag körül mozog.

Relevancia A bioüzemanyagok a fosszilis üzemanyagok egy részének kiváltását szolgálják. A 2009/28/EK Megújuló Energiaforrás Irányelv alapján 2020-ig az EU minden tagállamában a megújuló energiákból nyert üzemanyagoknak legalább 10%-os részarányt kell elérniük a közlekedésben. A megújított irányelv nagy hangsúlyt fektet a cél elérésének fenntarthatóságára is. Nem alkalmazható olyan bioüzemanyag, amely élettartamában a fosszilis energiahordozókhoz képest kevesebb, mint 35%-os szén-dioxid-megtakarítást hoz, valamint negatív hatással van a biodiverzításra, élelmiszer-termelésre és a földhasználatra. A bioüzemanyagok felhasználásának növelése azal indokolható, hogy a közlekedés az egyik legnagyobb energiafelhasználó szektor, a teljes végső energiafelhasználásnak mintegy negyedét teszi ki. Az NFFK szerint támogatandó tevékenységek között hangsúlyosan szerepel a zöldenergia előállítása. Ez többek között az agroüzemanyagok

energiafelhasználáson belüli részarányának növelését jelenti, amelynek eszközéül az ilyen jellegű technológiákba való beruházás és a felhasználás támogatása szolgálhat.

Elemzés Magyarországon a közlekedési célú bioüzemanyag-felhasználást 2005 óta szabályozzák. Az első, 2009-ig tartó időszakban a bioüzemanyagok használatát adókedvezmény ösztönözte, később ezt felváltotta a forgalomba hozatali kötelezettség. Hazánkban a bioüzemanyagok használata növekvő tendenciájú, 2004-ben még csak 0,4% volt az arányuk a teljes üzemanyag felhasználáson belül, 2008-tól már az uniós átlag körül mozog. A 2012. évi érték (4,6%) a 2020-ra kitűzött célértéknek majdnem fele. A bioüzemanyagoknak alapvetően két fajtájuk van: a növényi eredetű szénhidrátok erjesztése során előállított bioetanol, amelyet elsősorban búzából és kukoricából nyernek, valamint az olajtartalmú növényi részek sajtolásából nyert biodizel, ehhez főként repcét és napraforgót használnak. Magyarországon döntően kukoricából és repceből, kisebb

A közlekedési célú bioüzemanyag-felhasználás aránya az Európai Unióban, 2012, %

SE	12,6
AT	7,7
FR	7,1
DE	6,9
PL	6,1
DK, IT	5,8
CZ	5,6
EU-28	5,1
NL	5,0
LT, SK	4,8
HU	4,6
BE	4,5
IE, RO	4,1
UK	3,7
LV	3,1
SI	2,9
LU	2,2
EL	1,1
MT	1,0
ES, FI, HR, PT	0,4
BG, EE	0,3
CY	0,0

mértékben napraforgóból és egyéb gabonafélékből állítanak elő folyékony bioüzemanyagot. Az országban két bioetanolüzem működik: a Panonia Ethanol dunaföldvári gyára és a Hungrana szabadegyházi üzeme.

Nemzetközi kitekintés Az unióban a bioüzemanyagok felhasználása a közlekedésben gyorsan terjed, 2004 és 2012 között ötszörösére ugrott az arányuk. Részesedésük továbbra is Svédországban a legnagyobb, ahol több mint 15 éve bioetanolal működő buszokat használnak a tömegközlekedésben, a személyautókon és a buszokon kívül a vonatok üzemeltetésére is használnak biogázt. 2012-ben az indikátor Svédországban (12,6%) az

uniós átlagnak (5,1%) mintegy két és félszerese volt. Második helyen Ausztria áll (7,7%), amely Németország mellett az egyik legnagyobb biodízel-felhasználó. A megújuló üzemanyagok alkalmazása kevésbé terjedt el Cipruson, Bulgáriában, Észtországban, Spanyolországban, Finnországban, Portugáliában, valamint Horvátországban, részarányuk 1% alatti. A legnagyobb növekedést Dánia könyvelheti el, ahol 2010–2012 között több mint hatszorosára nőtt a bioüzemanyag-felhasználás.

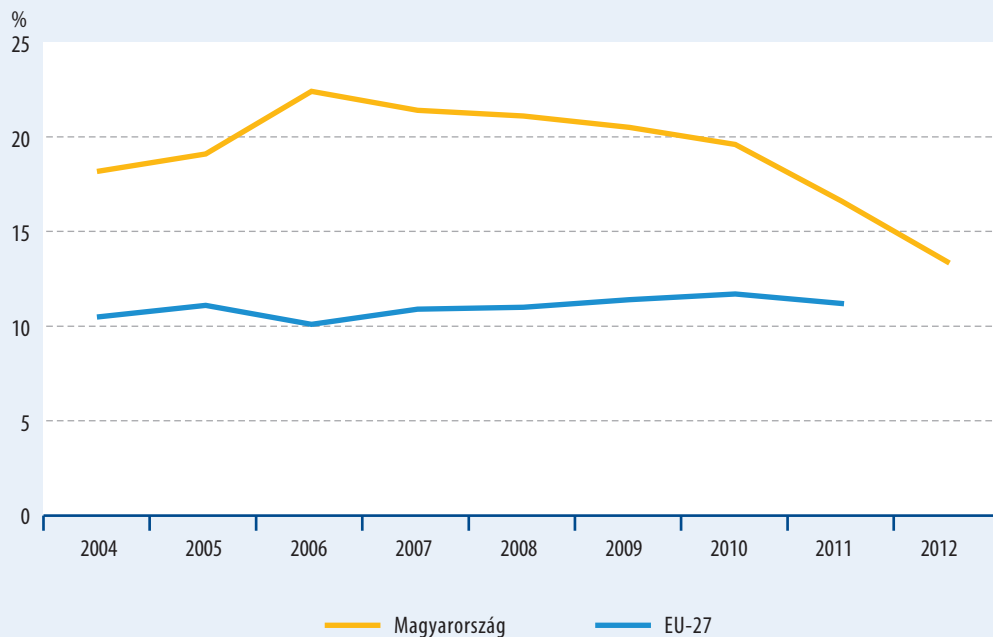
Definíció A közlekedési célú bioüzemanyag-felhasználás indikátora megadja a közlekedés bioüzemanyag-felhasználásának arányát a teljes üzemanyag-felhasználásra vetítve.

Kapcsolt hő- és energiatermelés

Kulcsszavak **kapcsolt hő- és energia, megújuló energia,**

3.20.1. ábra

A CHP (kapcsolt hő- és energia-) rendszerek által megtermelt villamos energia aránya

Hazánkban a kapcsolt villamosenergia-termelés aránya 2006-tól 2009-ig mintegy kétszerese volt a stagnáló uniós átlagnak, 2011-ben már csak másfélszeresét tette ki.

Relevancia A klasszikus villamosenergia- és hőtermelő rendszerekben az erőművek áramot, a hőközpontok fűtési és meleg vizet termelnek. A klasszikus erőművek esetén a termelődő hőt többnyire hulladékhőnek tekintik, a hűtőtornyokon a hűtővíz elpárologtatásával és hűtésével elvezetik. A hűtés így további villamosenergia- és vízvesztést okoz. A CHP (Combined Heat and Power) rendszerek jellemzően a fűtőanyag elégetésével keletkezett gőzt turbinákra vezetik, villamos áramot termelnek, majd a megmaradó hőt hőcserélőkön keresztül fűtési célra is felhasználják. A hagyományos kondenzációs erőművek 30–40%-os energiahasznosítási hatásfoka így 75–80%-ra növelhető. A 2004/8/EK uniós irányelv szerint a kapcsolt energiatermelés azért támogatandó, mert primerenergia-megtakarítással jár, jelentős mértékben csökkenti a hálózati veszteségeket, alacsonyabb a károsanyag-kibocsátása és növeli az ellátásbiztonságot. Az NFFK ajánlást tesz a kormány számára

a környezetvédelmi technológiák támogatására. A Keretstratégia szerint a hasznosítás révén a korábban hulladékként jelentkező anyagok a gazdaságban tovább használhatók, ezek a természeti erőforrásaink védelmét szolgálják.

Elemzés Magyarországon 2002 óta kötelező átvétellel és garantált hatósági árral támogatják a megújuló és kapcsolt villamosenergia-termelést. A 2006-ig növekvő kogenerációs – egy folyamaton belül két különböző energiatípus előállítására – rendszerekben megtermelt villamos energia aránya csökkenésnek indult és az uniós átlaghoz viszonyított helyzeti előnyünk egyre inkább mérséklődik. 2010-ig a kapcsolt áramtermelés részesedése folyamatosan 20% körül mozgott, ami mintegy kétszerese volt az uniós átlagnak (a legmagasabb értéket 2006-ban érte el 22%). Ezt követően a kapcsolt erőművek áramtermelése visszaesett, részesedésük 2012-ben már csak 14% volt. Ez a csökkenés részben azzal magyarázható, hogy 2011. július 1-jével megszűnt a kapcsoltan villamos energiát és hőt termelők kötelező átvételi jogosultsága.

Kapcsolt hő- és energiatermelés az Európai Unióban, 2012, %

LU	64,1
DK	48,8
LT	36,1
FI, LV	34,5
NL	33,7
SK	26,6
HR	19,9
PL	16,7
BE	15,6
AT	14,4
PT	13,9
HU	13,4
CZ	13,1
DE	12,6
IT	12,0
RO	11,4
EE	9,7
SE	9,3
ES	8,9
IE	7,6
SI	7,5
UK	6,0
BG	5,9
EL	3,9
FR	2,7
CY	0,6
MT	0,0

Nemzetközi kitekintés Az EU-28-ban a kapcsolt villamosenergia-termelés részesedése a bruttó villamosenergia-termelésből gyakorlatilag alig változott (11% körüli), 2004 és 2011 között 0,7 százalékponttal bővült. A technológiában élenjáró országokban (Dániában, Litvániában, Finnországban, Lettországon és Hollandiában) ez az arány 34-49%, illetve Luxemburgban még magasabb: 64%. Dánia villamos energiájának majdnem felét (49%) CHP-rendszerekben állítja elő, és számos távhőellátási rendszer is erre a technológiára épül. A legnagyobb előrelépést Litvánia, illetve Írország tette a kapcsolt áram-

termelés terén, hiszen mintegy háromszorosára növelték termelésüket a vizsgált időszakban. A kapcsolt áramtermelést legkevésbé Máltán, Cipruson, Franciaországban, valamint Görögországban alkalmazzák, ahol aránya az uniós átlag felét sem éri el. 2011-ben a magyar érték (16,6%) másfélszerese volt az EU átlagának.

Definíció A kapcsolt hő- és energiatermelés indikátor bemutatja a hővel kapcsolt villamosenergia-termelő (CHP) rendszerek által megtermelt villamos energia mennyiségét az összes megtermelt villamos energia arányában.

Stadat-táblák

5.7.3. Megújuló energiaforrásokból és hulladékból termelt villamos energia részesedése

5.7.4. Alap-energiához minősülő megújuló energiaforrásokból és hulladékból termelt energia, energiaforrások szerint

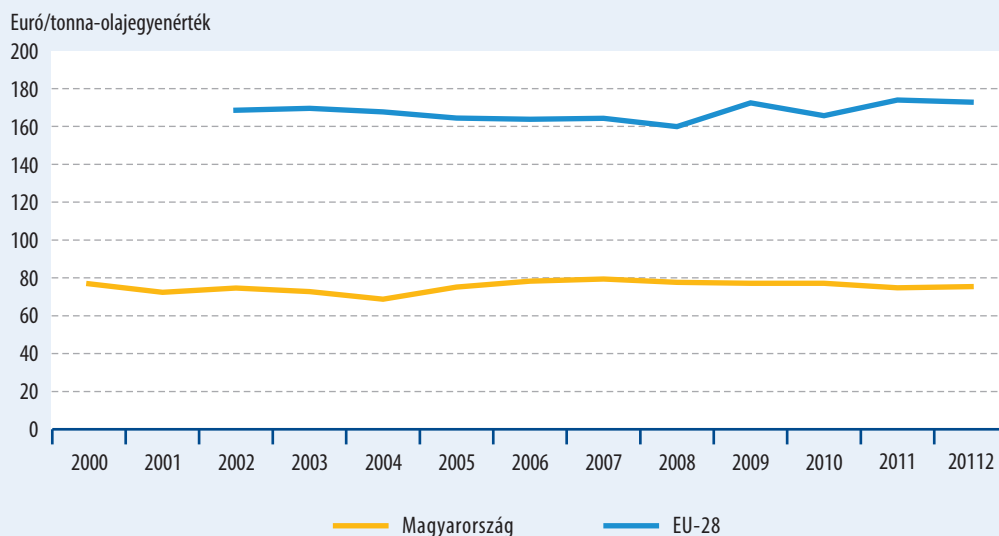
Implicit energiaadó

Kulcsszavak implicit energiaadó, energiafelhasználás

3.21.1. ábra

Energiafelhasználásból származó adóbevételek a végső energiafelhasználásra vetítve

Magyarországon az energiafelhasználásból származó adóbevételek értéke stagnál.

Relevancia Sok állam él az energiaadó alkalmazásával, ami a „szennyező fizet” elv megvalósításának egyik módja. Az uniós fenntartható fejlődési stratégia tagországoknak szóló ajánlása szerint a munkát terhelő adókról mind jobban át kell térni az erőforrás- és energiafelhasználás, valamint a környezetszennyezés adóztatása felé, ezzel segítve elő a foglalkoztatás növekedését a negatív környezeti hatások csökkentésével egy időben, költséghatékony módon. Ezen adókon keresztül a fogyasztók magatartása befolyásolható, mivel energiahatékonyabb felhasználásra és a tisztább energiaforrások használatára ösztönöznek. A hazai Keretstratégia is megfogalmazza e célokat. Emellett szükségessé teszi az energetikai támogatások (a megújuló energiahordozók, az energiatakarékosság és az energiahatékony-ság-javítás, valamint a villamos energia átvételi árához kapcsolódó támogatások), továbbá az energiahordozók jövedéki és általános forgalmi adózásának teljes rendszerének felülvizsgálatát, azok fenntarthatósági teljesítményének figyelembevételével.

Elemzés Hazánkban 2000 és 2012 között lényegében nem változott az egységnyi felhasznált energiából eredő átlagos adóbevétel, az ilyen típusú adók az uniós átlag felét sem érik el. Ahogy a visegrádi országokban, nálunk is a jövedelemtípusú, munkát terhelő adószerkezet jellemző.

Nemzetközi kitekintés Az EU-28 átlagát tekintve az egy tonna kőolaj-egyenértékre számított, végső energiafelhasználásra vetített adó 2002 és 2012 között csekély mértékben, mindössze 2,6%-kal növekedett. Az energiafelhasználásra kivetett adóbevétel Dániában a legmagasabb (304 euró/tonna-olajegyenérték) és Szlovákiában a legalacsonyabb (48 euró/tonna-olajegyenérték). A hazai érték a szlováknak mintegy másfélszerese volt.

Definíció Az implicit energiaadó indikátora bemutatja az energiafelhasználáshoz kapcsolható adóbevételeket a végső energiafelhasználásra vetítve. Az indikátor mértékegysége euró/tonna-olajegyenérték, ahol a befolyó adóbevételek euróban (végső felhasználás deflátorával korrigált értékek) vannak megadva, a felhasznált energia mennyiségét tonna-olajegyenértékben számítjuk ki.

Implicit energiaadó az Európai Unióban, 2012, euró/tonna-olajegyenérték

DK	303,6
UK	276,3
IT	233,4
SE	216,9
MT	200,4
EL	186,1
DE	185,3
LU	181,3
NL	180,2
EU-28	172,8
SI	172,2
IE	172,1
FR	161,6
AT	145,0
CY	141,3
PT	134,1
FI	127,6
ES	114,2
BE	102,4
PL	96,4
EE	91,1
HR	87,4
CZ	79,1
HU	75,4
LV	70,4
LT	69,7
RO	68,1
BG	65,5
SK	47,5

Az áruszállítás teljesítménye a GDP-hez viszonyítva

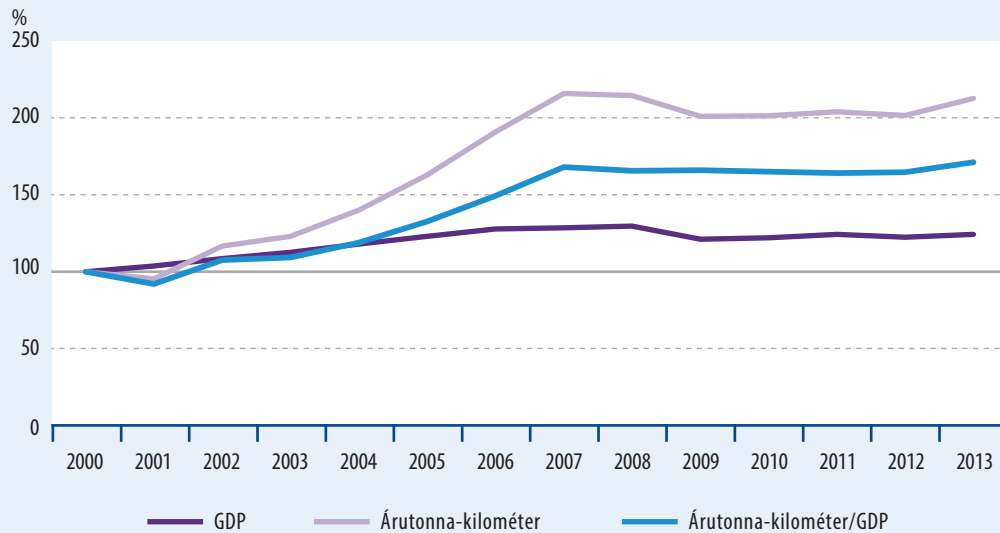
Kulcsszavak áruszállítás, árutonna-kilométer

3.22.1. ábra

Az áruszállítás teljesítménye a GDP-hez viszonyítva

(2000=100,0)

A 2000-es évek elején az áruszállítás teljesítménye évről évre jelentősen emelkedett, a válság kezdete óta azonban megtört ez az ütem.

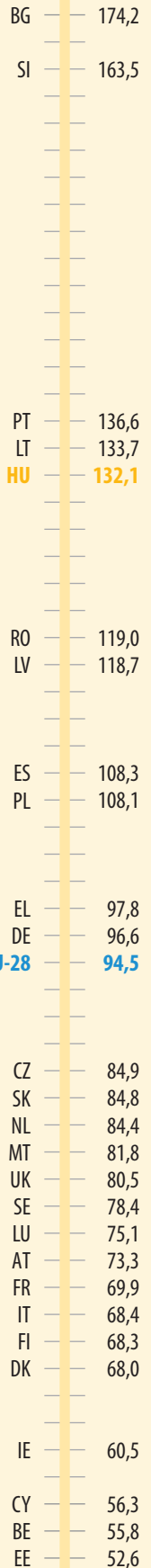
Relevancia A 2011-ben jóváhagyott uniós közlekedéspolitikai célkitűzés szerint az áruszállítást 300 kilométer feletti távolság esetén a közútról a vasútra és egyéb áruszállítási módokra kell áttérlni 2030-ig. A hazai stratégia szerint is cél a közlekedés összetételének változása, közép-, illetve hosszabb távon a környezetkímélőbb közlekedési módokra való átállás. A teherforgalomban a közúti forgalom helyett a vasúti és a vízi közlekedést segítheti a környezeti költségeket tükröző tarifaképzés, logisztikai központok kiépítése, azaz a közlekedési alágazatok közös rendszerbe szervezése, összehangolása. A vasútnál a korszerű technológiák alkalmazása, a pontosság, megbízhatóság növelése a cél.

Elemzés 2002-től a szállítási teljesítmények a GDP (2000. évi átlagáron számított volumenindex)-növekedést meghaladóan emelkedtek, a válság évei alatt megtört ez a tendencia. 2013-ban ismét a GDP-növekedést meghaladó arányban nőtt az áruszállítás teljesítménye. A tendencia, amelyben a gazdaság a raktározás helyett az áramlás alapú termelés felé mozdult el, folytatódott. 2000–2013 között a GDP-nél 1,8 százalékos volt az átlagos növekedési ütem, az áruszállítási teljesítményeknél 8,7%-os. A növekedés nem volt egyenletes, 2009-ben a válság hatására

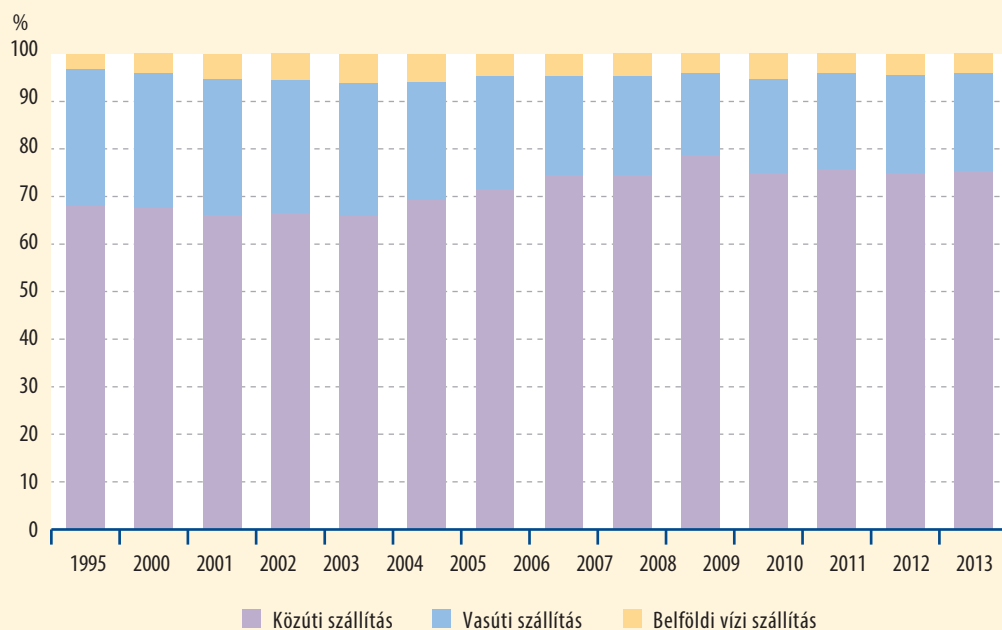
az előző évhez viszonyítva csökkenés következett be mindkét mutatónál, majd hullámzóan enyhe emelkedés és csökkenés. 2013-ban mindkét mutatónál növekedést regisztráltak, az áruszállítási teljesítményé a GDP-jét jóval meghaladta.

Nemzetközi kitekintés Az Európai Unió fenntartható fejlődés stratégiájának egyik operatív célkitűzése a gazdasági fejlődés függetlenítése a szállítás iránti igénytől. Ez a célkitűzés egyedül a gazdasági recesszió idején teljesült. Gazdasági növekedés idején az áruszállítás volumene nagyobb ütemben nőtt, mint a GDP. Ez a trend egyértelműen vonatkozik azokra a tagországokra, ahol a GDP az EU-28 átlaga alatt marad. Vannak azonban olyan, magasabb GDP-vel rendelkező tagországok is, ahol a szállítás növekedése meghaladta a GDP növekedést (pl. Németország). Az áruszállítási teljesítmény (árutonna-kilométer) és a GDP aránya a gazdasági válság előtti időszakban folyamatos növekedést mutatott, 2007-től 2009-ig viszont átmeneti csökkenés történt. 2010-ben enyhe növekedés volt, majd ismét csökkenés. 2000–2012 között az Európai Unió

Az áruszállítás teljesítménye a GDP-hez viszonyítva az Európai Unióban, 2012, árutonna-kilométer/GDP

3.22.2. ábra Az áruszállítás megoszlása szállítási módok szerint

A közúti áruszállítás dominanciája jellemző az áruszállításban.

27 tagállamában a közúti áruszállítás részesedése enyhén nőtt. A trendet két periódusra oszthatjuk. 2000–2009 között 73,7-ről 77,5%-ra növekedett a közúti áruszállítás aránya, mialatt a vasúti és belvízi részesedés csökkent. 2009–2012 között pedig a vasúti és vízi szállítás részaránya nőtt a közúttal szemben, 2 százalékponttal.

Részletek Továbbra is a közúti áruszállítás dominanciája jellemző az áruszállításban, nincs jelentősebb elmozdulás a környezetet kevésbé terhelő szállítási módok felé. 2013-ban Magyarországon az áruszállítás tonnakilométerben mért teljesítményéből a közút 75,5, a vasút 20,5 és a vízi szállítás 4,1%-kal részesedett. A közúti áruszállítás 2004 óta növekvő trendje 2009-ben megtört, 2010-ben közel 4%-kal csökkent, azóta gyakorlatilag stagnál. Ezzel párhuzamosan a vasúti szállítás részesedése 2000 óta folyamatosan csökkent, 2010-től azonban nőtt. A vízi áruszállítás részesedése elhanyagolható.

A válság leginkább a közúti áruszállítást érintette. A csökkenő építőipari és gépipari szektor kevesebb építőanyag- és nyersanyagszállítást igényelt. Az unió jelenlegi tagországainak adataival számolva 2000-ben a hazai vasúti áruszállítás részesedése jóval nagyobb volt a közösségi átlagnál, ám ez az előny 2009-re jelentősen lecsökkent. A vízi áruszállítás hazai részesedése elmarad az EU-27 által képviselt átlagtól, a

2000–2012 közötti időszakban átlagosan 1,3 százalékponttól. 2012-ben a közúti áruszállítás részaránya az EU-28 tagországaiban és Magyarországon egyaránt 75,1% volt.

Definíciók Az áruszállítás GDP-hez viszonyított teljesítménye (2000=100,0) indikátor a közúti, vasúti és vízi áruszállítás, árutonna-kilométerben mért (egy tonna árunak egy kilométerre történő elszállítása) 2000-re indexált adatainak a GDP-hez (2000. évi átlagáron számított GDP-volumenindex) viszonyított aránya. A vasúti és a belvízi szállítás adatai a belföldön történt szállításra vonatkoznak („területi elv”), függetlenül a jármű vagy a hajó regisztrált felségjelzésétől. A közúti áruszállítás adatai az országban regisztrált járművek belföldi és nemzetközi teljesítményét egyaránt tartalmazzák.

Az áruszállítás megoszlásáról szóló indikátor adatai tartalmazzák a közúti, a vasúti és vízi áruszállítást, árutonna-kilométerben mérve (egy tonna árunak egy kilométerre történő elszállítása), vasúti és vízi szállításhoz függetlenül a járművek regisztrált nemzetiségétől. A közúti áruszállítás adatai az országban regisztrált járművek belföldi és nemzetközi teljesítményét egyaránt tartalmazzák.

Stadat-táblák

4.6.3. Áruszállítás összesen

A személyszállítás teljesítménye a GDP-hez viszonyítva

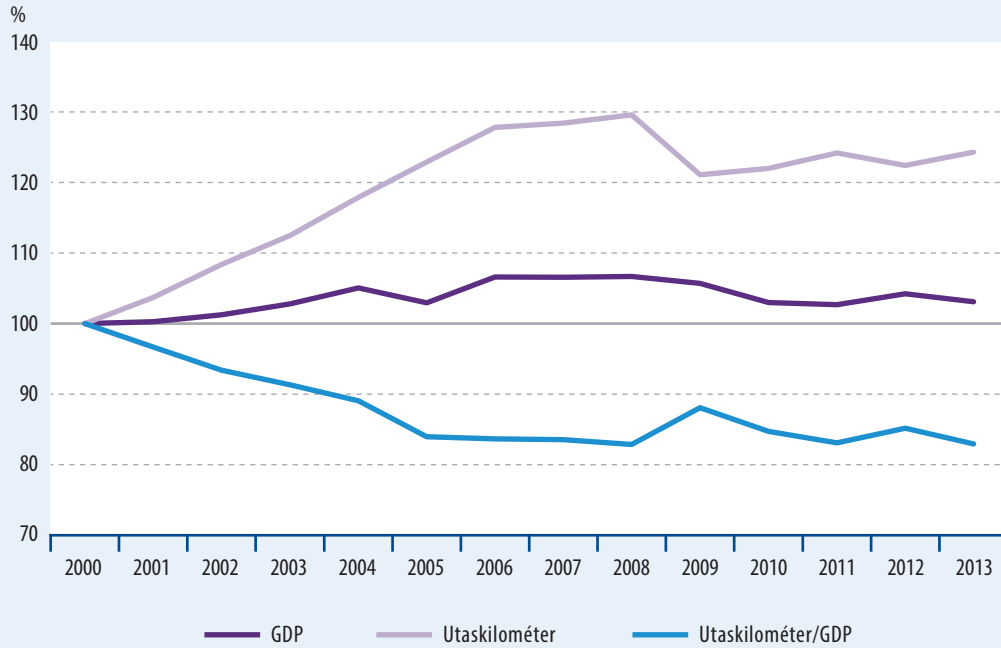
Kulcsszavak személyszállítás, utaskilométer

3.23.1. ábra

A személyszállítás teljesítménye a GDP-hez viszonyítva

(2000=100,0)

2000 és 2013 között Magyarországon a személyszállítás teljesítményének bővülése a gazdaságénál kisebb mértékű volt.

Relevancia A magas üzemanyagárak ellenére a személyszállításban még mindig a személygépkocsi használata a legjelentősebb. Hosszú távon a távolsági tömegközlekedés és a kötöttpályás közlekedési módok fejlesztése – kapcsolódó rendszerek kialakítása, megállóhelyek rendezése, különböző technikai eszközök közös rendszerbe szervezése – a cél. Egy jól strukturált, minőségi szolgáltatást nyújtó rendszer képes lehet a gépjárművel közlekedőket a közösségi közlekedés használatára ösztönözni.

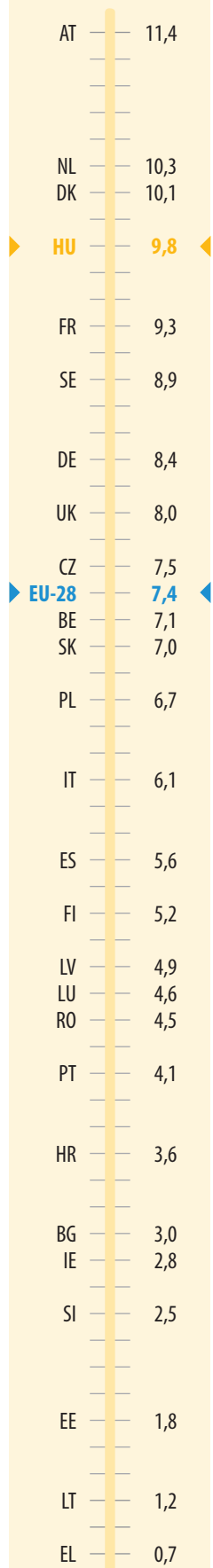
Elemzés A személyszállítás teljesítménye 2013-ban közel 77 millió utaskilométer volt, az előző évihez viszonyítva közel 1%-kal csökkent. 2000 óta összességében 3%-kal emelkedett a mutató értéke. A GDP ebben az időszakban összességében mintegy negyedével nőtt. A kettő hányadosa alapján számított teljesítménymutató a 17%-kal csökkent, ami azt jelzi, hogy a gazdaság bővülése nem igényelt a bruttó hazai termék növekedésével megegyező vagy azt meghaladó emelkedést a magyarországi személyszállítási teljesítményben.

Nemzetközi kitekintés A közlekedési módok megoszlása szerint a vasúti közlekedés az EU-15, illetve az EU-27 országain belül is alacsony részarányt képvisel. Ezzel szemben Magyarország a vasúti közlekedést igénybe vevő utasok arányát tekintve a harmadik helyen áll, csupán Ausztria (11,0%) és Dánia (9,9%) előzi meg. Magyarországon 2000 és 2013 között a belföldi személyszállításon belül a személygépjárműforgalom részesedése 62-ről 68%-ra emelkedett, de még így is jóval alacsonyabb az EU-átlagnál (82%). Magyarországon a buszközlekedést több mint 20%-ban, míg a vasúti közlekedést 10%-ban vették igénybe, az unióban ez az arány 9 és 7%.

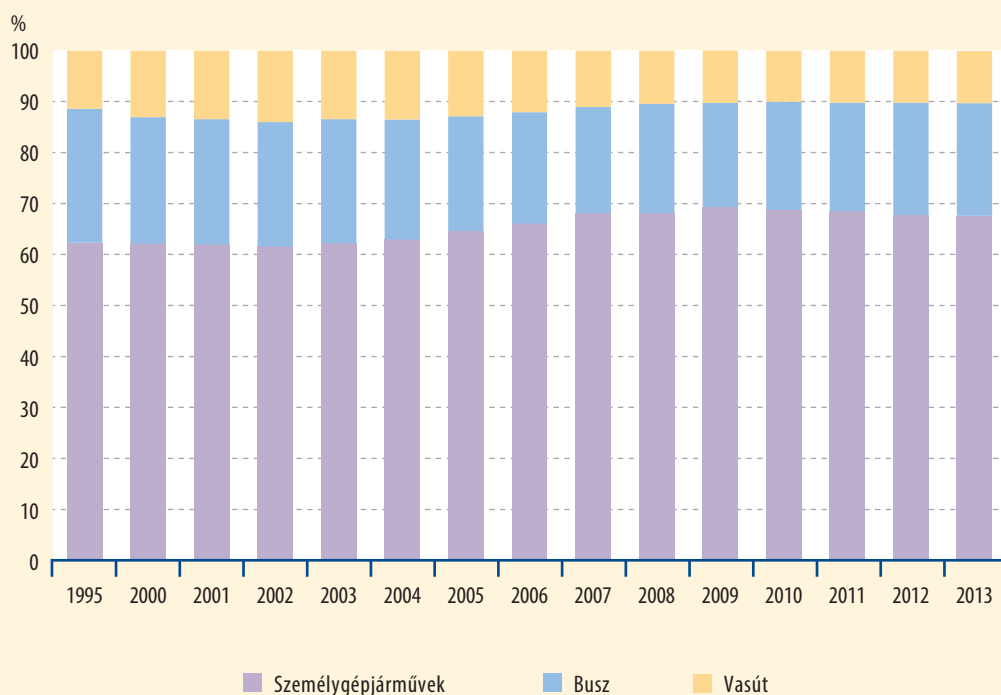
Az EU és a tagállamok intézkedéseket hoztak valamennyi közlekedési mód gazdasági és környezeti teljesítményének javítása érdekében, beleértve a forgalomnak a közutakról a vasútra, vízi

EL	129,8
PL	115,3
CY	112,6
LT	105,0
PT	103,5
FR	103,4
IE	100,6
HR	99,5
MT	98,3
DK	98,1
BE	97,6
FI	95,2
LU	94,5
EU-28	94,1
DE	93,9
AT	93,4
SI	93,0
SE	92,3
BG	91,8
ES	89,0
UK	86,3
HU	85,3
RO	85,1
IT	84,1
EE	84,0
NL	82,8
CZ	69,9
LV	63,3
SK	55,7

A személyszállítás teljesítménye a GDP-hez viszonyítva az Európai Unióban, 2012 (2000=100,0), %

3.23.2. ábra A személyszállítás megoszlása szállítási módok szerint

A személyszállítás több mint kétharmadát a környezetet legjobban terhelő személygépkocsi-forgalom adja.

utakra történő átterelését is. A megoldások között szerepel a termelési és logisztikai folyamatok és a közlekedési szokások megváltoztatásának lehetősége, valamint az egyes közlekedési módok minél jobb összekapcsolása.

Definíciók A személyszállítás teljesítménye utaskilométerben mért adat (egy utas egy kilométerre történő elszállítása), a GDP-mutató a bruttó hazai termék 2000. évi áron számított volumenindexe.

Az indikátor e kettő növekedési rátáját viszonyítja egymáshoz. A szárazföldi személyszállítás a hazai személygépkocsi, busz- és vonatközlekedés teljesítményadatait (utaskilométer) tartalmazza.

A személyszállítás százalékos megoszlása tartalmazza a személygépjárművel, autóbusszal és vasúton, belföldön megtett utaskilométereket, függetlenül a járművek felségjelzésétől. Az egyes tagállamok adatgyűjtéseinek módszertana közösségi szinten nem harmonizált.

A vasút aránya a teljes személyszállításból az Európai Unióban, 2012, %

Stadat-táblák

4.6.8. Helyközi személyszállítás

4.6.9. Helyi személyszállítás

1. számú függelék

Az Eurostat és a KSH fenntartható fejlődési mutatórendszer

A hazai fenntartható fejlődési mutatórendszer szerkezetét tekintve korábban szorosan követte az Eurostat rendszerét. Az európai indikátorkészlet mutatói hierarchikus rendszerben, három szinten helyezkednek el. Az első szinten lévő (fő)indikátorok átfogóan bemutatják az egyes területeken végbemenő főbb tendenciákat. A második szint a rendszer altémáinak felel meg, és az első szint mutatóival együtt a fő célkitűzések megvalósulását méri. A harmadik szint mutatói (elemző mutatók) egy-egy altéma mélyebb elemzésére adnak lehetőséget. Jelen kiadványunk az unió által preferált problémaközpontú megközelítéstől eltérően – az ágazatpolitikai hovatartozás szerinti csoportosítás helyett –, tematikus felbontást alkalmaz.

Az Eurostat mutatórendszere		Hazai mutatórendszer*	
Téma	Első szint	Mutató sorszáma és megnevezése	
	Altéma	Második szint	Mutató sorszáma és megnevezése
		Harmadik szint	Mutató sorszáma és megnevezése

* A hazai mutatórendszerrel a mutatók halvány háttérzínű a kiadvány három részére utal. Zöld: környezet; bordó: társadalom; kék: gazdaság.

Az uniós mutatórendszerrel való összehasonlíthatóságot az alábbi táblázat biztosítja.

Az Eurostat mutatórendszere		Hazai mutatórendszer	
Társadalmi és gazdasági fejlődés	Az egy főre jutó GDP alakulása	3.1. Bruttó hazai termék (GDP)	
	Gazdasági fejlődés	Beruházás szektorok szerint	3.3. Bruttó állóeszköz-felhalmozás
		Egy főre jutó GDP régiók szerint	
		Nettó nemzeti jövedelem	
		Háztartások megtakarítási rátája	3.4. Bruttó megtakarítási ráta
	Innováció, versenyképesség, gazdasági hatékonyság	Munkaerő-termelékenység	3.6. Munkaerő-termelékenység
		Kutatási és fejlesztési ráfordítások	3.9. Kutatási és fejlesztési ráfordítások
		Nemzetközi árverseny-képességi index	3.14. Nemzetközi árverseny-képességi index
		Az innovációval összefüggő árbevétel	3.9. Kutatási és fejlesztési ráfordítások
		Energiaintenzitás	3.16. Energiaintenzitás
	Foglalkoztatottság	Foglalkoztatási arány	2.6. Foglalkoztatási arány
		Foglalkoztatási arány nemek szerint	2.6. Foglalkoztatási arány
		Foglalkoztatási arány legmagasabb iskolai végzettség szerint	2.6. Foglalkoztatási arány
		Foglalkoztatási arány régióként	2.6. Foglalkoztatási arány
		Munkanélküliségi ráta nemek szerint	2.8. Munkanélküliségi ráta 2.9. Tartós munkanélküliségi ráta
Munkanélküliségi ráta korcsoportok szerint		2.8. Munkanélküliségi ráta	

Az Eurostat mutatórendszere		Hazai mutatórendszer		
Fenntartható termelés és fogyasztás	Erőforrás-termelékenység		3.7. Hazai anyagfelhasználás	
	Erőforrás felhasználás, hulladék-gazdálkodás	Nem ásványi hulladék		1.27. Települési hulladék
		A hazai anyagfelhasználás összetevői		3.7. Hazai anyagfelhasználás
		A hazai anyagfelhasználás anyagfajtként		3.7. Hazai anyagfelhasználás
		Települési hulladék és kezelése		1.27. Települési hulladék; 1.29. A települési-hulladék-kezelés módjai
		Veszélyes hulladékok keletkezése		1.30. Veszélyes hulladékok keletkezése
		Kén-oxidok kibocsátása		1.3. Ammónia kibocsátás – savasodást okozó vegyületek
		Nitrogén-oxidok kibocsátása		1.3. Ammónia kibocsátás – savasodást okozó vegyületek
		Nem metán illékony szerves vegyületek kibocsátása		1.4. Az ózonképző vegyületek kibocsátása
		Ammónia kibocsátás		1.3. Ammónia kibocsátás – savasodást okozó vegyületek
	Fogyasztási szokások	Háztartások villamosenergia-fogyasztása		2.23. Háztartások villamosenergia-fogyasztása
		Közvetlen energiafelhasználás		3.16. Energiaintenzitás
		Élelmiszer-fogyasztás		2.19. Tápanyag- és élelmiszer-fogyasztás
		Motorizációs szint		2.25. Személygépjármű-állomány
	Termelési szokások	Környezetirányítási rendszerrel rendelkező vállalkozások		
		Környezetbarát címkével ellátott termékek		1.33. Környezetbarát címkével ellátott termékek
		Agrár-környezetgazdálkodásban részt vevő terület aránya		1.20. Agrár-környezetgazdálkodásban részt vevő terület aránya
		Ökológiai gazdálkodás		1.19. Ökológiai gazdálkodás
		Állatsűrűség		1.17. Állatsűrűség
	Társadalmi integráció	Szegénységi arány (szociális transzfer nélkül)		
Anyagi helyzet, életkörülmények		Szegénységi arány		2.12. Szegénységi arány
		Tartós szegénységi arány		2.12. Szegénységi arány
		Szegénységi arány nemek szerint		
		Szegénységi arány korcsoportok szerint		2.12. Szegénységi arány
		Szegénységi arány háztartástípusok szerint		
		Súlyos anyagi nélkülözés		
		Szegénységi kockázat		2.13. Szegénységi kockázat
A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége		2.14. A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége		

Az Eurostat mutatórendszere		Hazai mutatórendszer		
Társadalmi integráció	Hozzáférés a munkaerőpiachoz	Alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya	2.15. A foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásban élők aránya	
		Foglalkoztatottak szegénységi aránya		
		Tartós munkanélküliségi ráta	2.9. Tartós munkanélküliségi ráta	
		Női-férfi kereseti rés	2.11. Női-férfi kereseti rés	
	Oktatás	Korai iskolaelhagyók	2.38. Korai iskolaelhagyók	
		Szegénységi arány iskolai végzettség szerint		
		Alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők aránya	2.36. Alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők aránya	
		Egész életen át tartó tanulás	2.41. Egész életen át tartó tanulás	
		Felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya nemek szerint (30–34 éves)		
		Roszul olvasó tanulók aránya	2.37. Roszul olvasó tanulók aránya	
		Számítógépes ismeretek	2.40. Számítógépes ismeretek	
		Internetes ismeretek	2.24. Internethasználat	
	Demográfiai változások	Idősebb munkavállalók foglalkoztatási rátája		
		Demográfia	65 éves korban várható élettartam nemek szerint	2.27. A várható élettartam
Teljes termékenységi arányszám			2.2. Teljes termékenységi arányszám	
Migráció			2.3. Belföldi vándorlás; 2.4. Nemzetközi vándorlás	
Időskorúak jövedelmi helyzete		Jövedelmi szint aránya a 65 év felettiéknél a korábbi jövedelemhez képest		
		Idősek szegénységi aránya	2.12. Szegénységi arány	
Az államháztartás fenntarthatósága	A kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága	3.5. A kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága		
	A munkában töltött idő			
Népegészségügy	A várható élettartam és az egészségesen várható élettartam születéskor nemek szerint		2.27. A várható élettartam	
	Egészség és egészségi egyenlőtlenségek	Halálozások kiemelt halálokok szerint	2.34. Halálozások kiemelt halálokok szerint	
		A várható élettartam és az egészségesen várható élettartam 65 éves korban	2.27. A várható élettartam	
		Öngyilkosság következtében meghaltak aránya összesen, korcsoportok szerint	2.33. Öngyilkosság következtében meghaltak aránya	
		Öngyilkosság következtében meghaltak aránya férfiak esetén, korcsoportok szerint	2.33. Öngyilkosság következtében meghaltak aránya	
		Öngyilkosság következtében meghaltak aránya nők esetén, korcsoportok szerint	2.33. Öngyilkosság következtében meghaltak aránya	
		Anyagi okból megghiúsult orvos-beteg találkozások jövedelmi ötödök szerint	2.30. Anyagi okból megghiúsult orvos-beteg találkozások	

Az Eurostat mutatórendszere		Hazai mutatórendszer		
Népegészségügy	Az egészséget meghatározó tényezők	Mérgező vegyi anyagok előállítása		
		Lakosság légköri szilárdanyag-kibocsátás általi veszélyeztetettsége	1.5. Szilárdanyag-kibocsátás	
		A lakosság ózonkibocsátás általi veszélyeztetettsége	1.4. Az ózontképző vegyületek kibocsátása	
		Zajterhelés		
		Súlyos munkahelyi balesetek		
Klímaváltozás, energia	Az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátása		1.1. Az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátása	
	Klímaváltozás	Az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátása nemzetgazdasági ágak szerint	1.1. Az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátása	
		Az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitása	1.2. Az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitása	
		Üvegházhatású gázok kibocsátásának várható alakulása		
		Globális felszíni átlaghőmérséklet	1.6. Felszíni éves középhőmérséklet	
		Megújuló energiaforrások	3.17. Megújuló energiaforrások	
	Primer energiafogyasztás			
	Energia	Energiaimport-függőség		3.15. Energiaimport-függőség
		Bruttó energiafogyasztás energiaforrások szerint		
		A megújuló energiaforrások részesedése a villamosenergia-termelésben		3.17. Megújuló energiaforrások
		Közlekedési célú bioüzemanyag-felhasználás		3.19. Közlekedési célú bioüzemanyag-felhasználás
		Kapcsolt hő- és energiatermelés		3.20. Kapcsolt hő- és energiatermelés
		Implicit energiaadó		3.21. Implicit energiaadó
Fenntartható közlekedés	A közlekedés energiafelhasználása a GDP arányában		3.18. A közlekedés energiafelhasználása	
	Közlekedés és mobilitás	A személyszállítás megoszlása		3.23. A személyszállítás teljesítménye
		Az áruszállítás teljesítménye a GDP arányában		3.22. Az áruszállítás teljesítménye
		A személyszállítás teljesítménye a GDP arányában		3.23. A személyszállítás teljesítménye
		Az áruszállítás megoszlása		3.22. Az áruszállítás teljesítménye
		A közlekedés energiafelhasználása		3.18. A közlekedés energiafelhasználása
		Közlekedési infrastrukturális beruházások		

Az Eurostat mutatórendszere		Hazai mutatórendszer	
Fenntartható közlekedés	A közlekedés hatásai	A közlekedés üvegházhatásúgáz-kibocsátása	1.1. Az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátása
		A közlekedés során kibocsátott nitrogén-oxidok	
		Közúti közlekedési balesetek áldozatai	
		A közlekedés során kibocsátott szilárd részecskék	1.5. Szilárdanyag-kibocsátás
		Az új személygépkocsik kilométerenkénti átlagos szén-dioxid kibocsátása	
Természeti erőforrások	A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állományváltozása		1.21. A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állományváltozása
	Biodiverzitás	Az EU élőhelyvédelmi irányelvben javasolt területek	1.23. Védett természeti területek
		Elhalt fák aránya	1.26. Erdők egészségi állapota
	Természetes vízkészletek	Közüzemi víztermelés	1.10. Közüzemi víztermelés
		Településszennyvíz-tisztítás	1.11. Településszennyvíz-tisztítás
		Folyóvizek biokémiaoxigén-igénye	1.12. Folyóvizek biokémiaoxigén-igénye
	Tengeri ökoszisztémák	Halászati kapacitás	
	Földhasználat	Beépített területek	1.13. Földhasználat-változás
		Fakitermelés és folyónövedék	1.25. Fakitermelés és folyónövedék
	Globális partnerség	Hivatalos fejlesztési támogatás a GNI arányában	
A kereskedelem globalizációja		A fejlődő országokból származó behozatal jövedelemcsoportok szerint	
		A fejlődő országokból származó behozatal termékcsoportok szerint	
		A legkevésbé fejlett országokból származó behozatal termékcsoportok szerint	
		Az uniós mezőgazdaság támogatása	
		Az uniós mezőgazdaság támogatása	
A fenntartható fejlődés finanszírozása		A fejlődő országoknak nyújtott finanszírozás típus szerint	
		A közvetlen külföldi tőkebefektetés a fejlődő országokban jövedelemcsoportok szerint	
		Hivatalos fejlesztési támogatás a fejlődő országokban jövedelemcsoportok szerint	
		A feltétel nélküli támogatás aránya	
		Bilaterális fejlesztési támogatás	
		Bilaterális fejlesztési támogatás	
Globális erőforrás-gazdálkodás		Egy főre jutó CO ₂ -kibocsátás	

Az Eurostat mutatórendszere		Hazai mutatórendszer	
Jó kormányzás	Szakpolitikai koherencia és hatékonyság	Jogsértési ügyek	
		Jog-harmonizációs deficit	
	Nyitottság és részvétel	Választási részvételi arány a nemzeti és EU parlamenti választásokon	
		Az elektronikus kormányzás elérhetősége	2.44. Az e-kormányzás elérhetősége
		Az elektronikus kormányzás kihasználtsága	2.44. Az e-kormányzás elérhetősége
Gazdasági eszközök	A környezetvédelmi és a munkát terhelő adók aránya az összes adóból	1.31. A környezeti adók aránya	

A hazai mutatórendszerben szereplő további mutatók

1.7. Csapadék mennyisége	2.20. Kiskereskedelem
1.8. Hőség- és fagyos napok száma	2.21. Közműolló – kommunális ellátottság
1.9. Aszfallyal érintett területek	2.22. Lakossági közüzemi vízfogyasztás
1.14. Műtrágya-értékesítés	2.26. Turisztikai célú kiadások
1.15. Növényvédőszer-értékesítés	2.28. Vélt egészség
1.16. Tápanyagmérleg	2.29. Magas vérnyomás - krónikus betegségek
1.18. Árvíz és belvíz	2.31. Dohányzók aránya
1.22. Magyarország növényzeti természeti tőkéje	2.32. Alkoholfogyasztás
1.24. Őshonos fafajok állománya	2.35. Standardizált halandósági hányados
1.28. Csomagolási hulladék	2.39. Hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók
1.29. A településhulladék-kezelés módjai	2.42. Gyermekek óvodai és bölcsődei elhelyezési lehetősége
1.32. Környezetvédelmi ráfordítások	2.43. Civil szervezetek
2.1. Függségi arány	3.2. Bruttó nemzeti jövedelem (GNI)
2.5. Gazdasági aktivitás	3.8. Működő vállalkozások
2.7. Önfoglalkoztatók aránya - atipikus foglalkoztatás	3.10. Fogyasztói árindex (infláció)
2.10. A munkaerőpiacról való kilépés átlagos életkora	3.11. Külkereskedelmi termékforgalom egyenlege
2.16. A lakossági eladósodottsági ráta	3.12. Külföldi működőtőkebefektetés
2.17. Fürdőszoba nélküli lakások aránya	3.13. Osztalék formájában kivitt jövedelem
2.18. Fogyasztási szerkezet	

A mutatók értékelésének típusa*

1. Környezet

Fejezet	Sorszám	Mutató	Értékelés típusa
Levegő	1.1.	Az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátása	1
	1.2.	Az energiafogyasztás üvegházhatásúgáz-intenzitása	3
	1.3.	Ammónia kibocsátás – savasodást okozó vegyületek	3
	1.4.	Az ózontképző vegyületek kibocsátása	3
	1.5.	Szilárdanyag-kibocsátás	3
Éghajlat	1.6.	Felszíni éves középhőmérséklet	3
	1.7.	Csapadék mennyisége	3
	1.8.	Hőség- és fagyos napok száma	3
	1.9.	Aszályal érintett területek	–
Víz	1.10.	Közüzemi víztermelés	3
	1.11.	Településszennyvíz-tisztítás	3
	1.12.	Folyóvizek biokémiaioxigén-igénye	3
Föld	1.13.	Földhasználat-változás	3
	1.14.	Műtrágya-értékesítés	3
	1.15.	Növényvédőszer-értékesítés	3
	1.16.	Tápanyagmérleg	–
	1.17.	Állatsűrűség	3
	1.18.	Árvíz és belvíz	–
	1.19.	Ökológiai gazdálkodás	3
	1.20.	Agrár-környezetgazdálkodásban részt vevő terület aránya	3
	1.21.	A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állományváltozása	3
	1.22.	Magyarország növényzeti természeti tőkéje	–
Élővilág	1.23.	Védett természeti területek	–
	1.24.	Óshonos fajok aránya	3
	1.25.	Fakitermelés és folyónövedék	3
	1.26.	Erdők egészségi állapota	3
Hulladék	1.27.	Települési hulladék	3
	1.28.	Csomagolási hulladék	3
	1.29.	A településhulladék-kezelés módjai	3
	1.30.	Veszélyes hulladékok keletkezése	3
Környezet-irányítás	1.31.	A környezeti adók aránya	3
	1.32.	Környezetvédelmi ráfordítások	3
	1.33.	Környezetbarát címkével ellátott termékek	3

* A típusok részletes leírása a Bevezetés „Mutatók értékelése” alfejezetében található (6. oldal).

Fejezet	Sorszám	Mutató	Értékelés típusa
Demográfia	2.1.	Függőségi arány	3
	2.2.	Teljes termékenységi arányszám	2
	2.3.	Belföldi vándorlás	–
	2.4.	Nemzetközi vándorlás	–
Foglalkoztatottság	2.5.	Gazdasági aktivitás	3
	2.6.	Foglalkoztatási arány	1
	2.7.	Önfoglalkoztatók aránya – atipikus foglalkoztatás	–
	2.8.	Munkanélküliségi ráta	3
	2.9.	Tartós munkanélküliségi ráta	3
	2.10.	A munkaerőpiacról való kilépés átlagos életkora	3
Életkörülmények	2.11.	Női-férfi kereseti rés	3
	2.12.	Szegénységi arány	3
	2.13.	Szegénységi kockázat	–
	2.14.	A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége	3
	2.15.	A foglalkoztatottal nem rendelkező háztartásban élők aránya	3
	2.16.	A lakossági eladósodottság rátája	3
	2.17.	Fürdőszoba nélküli lakások aránya	3
Fogyasztás	2.18.	Fogyasztási szerkezet	–
	2.19.	Tápanyag- és élelmiszer-fogyasztás	–
	2.20.	Kiskereskedelem	–
	2.21.	Közműöllő – kommunális ellátottság	3
	2.22.	Lakossági közüzemi vízfogyasztás	3
	2.23.	Háztartások villamosenergia-fogyasztása	3
	2.24.	Internethasználat	3
	2.25.	Személygépjármű-állomány	–
	2.26.	Turisztikai célú kiadások	–
	2.27.	A várható élettartam	3
Egészség	2.28.	Vélt egészség	3
	2.29.	Magas vérnyomás – krónikus betegségek	3
	2.30.	Anyagi okból meghiusult orvos-beteg találkozások	–
	2.31.	Dohányzók aránya	3
	2.32.	Alkoholfogyasztás	–
	2.33.	Öngyilkosság következtében meghaltak aránya	3
	2.34.	Halálozások kiemelt halálokok szerint	–
	2.35.	Standardizált halandósági hányados	–
	2.36.	Alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők aránya	3
Oktatás	2.37.	Roszul olvasó tanulók aránya	3
	2.38.	Korai iskolaelhagyók	1
	2.39.	Hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók	3
	2.40.	Számítógépes ismeretek	3
	2.41.	Egész életen át tartó tanulás	3
	2.42.	Gyermekek óvodai és bölcsődei elhelyezési lehetősége	–
Társadalmi kapcsolatok	2.43.	Civil szervezetek	3
	2.44.	Az e-kormányzás elérhetősége	–

3. Gazdaság

Fejezet	Sorszám	Mutató	Értékelés típusa
Általános gazdasági mutatók	3.1.	Bruttó hazai termék (GDP)	3
	3.2.	Bruttó nemzeti jövedelem (GNI)	3
	3.3.	Bruttó állóeszköz-felhalmozás	3
	3.4.	Bruttó megtakarítási ráta	3
	3.5.	A kormányzati szektor konszolidált bruttó adóssága	2
	3.6.	Munkaerő-termelékenység	3
	3.7.	Hazai anyagfelhasználás	3
	3.8.	Működő vállalkozások	3
	3.9.	Kutatási és fejlesztési ráfordítások	1
	3.10.	Fogyasztóiár-index (infláció)	2
Gazdasági kapcsolatok	3.11.	Külkereskedelmi termékforgalom egyenlege	–
	3.12.	Külföldiműködőtőke-befektetés	3
	3.13.	Osztalék formájában kivitt jövedelem	–
	3.14.	Nemzetközi árverseny-képességi index	3
Energia	3.15.	Energiaimport-függőség	3
	3.16.	Energiaintenzitás	3
	3.17.	Megújuló energiaforrások	1
	3.18.	A közlekedés energiafelhasználása	3
	3.19.	Közlekedési célú bioüzemanyag-felhasználás	1
	3.20.	Kapcsolt hő- és energiatermelés	3
Közlekedés	3.21.	Implicit energiaadó	3
	3.22.	Az áruszállítás teljesítménye a GDP-hez viszonyítva	3
	3.23.	A személyszállítás teljesítménye a GDP-hez viszonyítva	3

A, Á	Mutató	E, É	Mutató
agrár-környezetgazdálkodás...	1.15., 1.20., 1.21.	egész életen át tartó tanulás	2.41.
alacsony iskolai végzettség	2.36.	egészségesen várható élettartam	2.27.
alapfokú végzettség.....	2.38.	egészségi állapot	2.28.
alapítványok	2.43.	egészségügy	2.29., 2.30.
alkoholfogyasztás	2.32.	egy főre jutó GDP	3.1.
alkoholfogyasztással összefüggő		e-kormányzás.....	2.44.
halálozási ráta	2.32.	e-közigazgatás	2.44.
ammónia.....	1.3.	eltartottsági mutatók	2.1.
anyaghiányból megghiúsult orvos-beteg		energia-, fehérje-, zsír-, és szénhidrát-	
találkozások	2.30.	bevitel	2.19.
aszály	1.9.	energiaadók	1.31.
asztma	2.29.	energiaellátás	2.21.
atipikus foglalkoztatás	2.7.	energiafelhasználás.....	1.2., 3.18., 3.21.
államadósság	3.5.	energiafogyasztás.....	2.23.
állampolgárság.....	2.4.	energiafüggőség.....	3.15.
állandó vándorlás	2.3.	energiahordozóárak	3.10.
állatsűrűség.....	1.17.	energiaimport-függőség	3.15.
árfolyam	3.14.	energiaintenzitás	3.16.
áruszállítás	3.22.	erőforrás adók	1.31.
áru-tonna-kilométer.....	3.22.	erőforrás-termelékenység	3.7.
árversenyképesség	3.14.	EU-transzferek	3.2.
árvíz	1.18.	eutrofizáció.....	1.16.
átlag órabér.....	2.11.	export.....	3.11.
		égetés.....	1.29.
B		élelmiszerárak	3.10.
beépítettség	1.13.	élelmiszer-biztonság.....	1.15.
belföldi vándorlás	2.3.	élelmiszerfogyasztás.....	2.19.
belső és külső adósság	3.5.	élelmiszer-termelés.....	1.15.
belvíz	1.18.	életkörülmények	2.17.
beruházás	1.32., 3.3.	élőfakészlet.....	1.25.
biodiverzitás	1.21.	élve születés	2.2.
biogazdálkodás	1.19.	F	
biokémiai oxigén-igény	1.12.	fajajállomány	1.24.
bioüzemanyag	3.19.	fagyos napok	1.8.
bölcsődék és családi napközik		fakitermelés	1.25.
kihasználtsága	2.42.	fakitermelési arány	1.25.
bruttó állóeszköz-felhalmozás.....	3.3.	felszíni és felszín alatti vizek	1.10.
bruttó hazai termék (GDP).....	3.1., 3.6.	felszíni víz.....	1.12.
bruttó megtakarítási ráta.....	3.4.	foglalkoztatási arány.....	2.6.
bruttó nemzeti jövedelem (GNI).....	3.2.	foglalkoztatottal nem rendelkező	
		háztartások.....	2.15.
C, Cs		foglalkoztatottság	2.6., 2.15.
civil szervezetek.....	2.43.	fogyasztás	2.18.
cukorbetegség	2.29.	fogyasztási szerkezet.....	2.18.
csapadék	1.7.	fogyasztói árak.....	3.10.
csomagolási hulladék	1.28.	fogyasztóiár-index.....	3.10.
		folyó ráfordítások	1.32.
D		folyónövedék	1.25.
dohányzással összefüggő halálozási ráta ...	2.31.	folyóvizek	1.12.

	Mutató	Mutató	
földhasználat	1.13.	kapcsolt hő- és energia	3.20.
függőségi arány	2.1.	károsodott erdők	1.26.
fürdőszoba nélküli lakások	2.17.	kén-dioxid	1.3.
		képzés	2.41.
G, Gy		kiskereskedelmi forgalom volumene	2.20.
gazdasági aktivitás	2.5.	kiskereskedelmi üzlethálózat	2.20.
gazdaságilag aktívak	2.5.	kisvállalkozások	3.8.
gazdaságilag inaktívak	2.5.	kommunális ellátottság	2.21.
GDP	3.1., 3.6.	korai iskolaelhagyók	2.38.
gyermekvállalás	2.2.	korfa	2.1.
		korhatár előttieknek járó ellátás	2.10.
H		kormányzati bruttó állóeszköz-felhalmozás	3.3.
halálokok	2.34.	kormányzaton kívüli állóeszköz-felhalmozás	3.3.
halálozás	2.34., 2.35.	korösszetétel	2.1.
halmozottan hátrányos helyzetű tanulók	2.39.	költésszerkezet	2.26.
határozott idejű szerződéssel történő foglalkoztatás	2.7.	környezetbarát termékek	1.33.
hátrányos helyzetű tanulók	2.39.	környezeti adók	1.31.
hazai anyagfelhasználás	3.7.	környezetvédelmi beruházás	1.32.
háztartás	2.18.	környezetvédelmi ráfordítások	1.32.
háztartási kiadás	2.18.	közlekedés	1.1., 1.4., 1.5., 3.18., 3.19.
háztartások villamosenergia-fogyasztása	2.23.	közlekedési adók	1.31.
hitel	2.16.	közműöllő	2.21.
honlap	2.44.	közös agrárpolitika (KAP)	1.20.
hőhullámok	1.8.	közúti közlekedés	1.1.
hőmérséklet	1.6.	közvetlen energiafelhasználás	3.16.
hőségnapok	1.8.	krónikus betegségek	2.29.
hulladék	1.27., 1.28., 1.29., 1.30.	kutatás-fejlesztési ráfordítások	3.9.
hulladékhasznosítás	1.28.	külföldi tőke	3.12.
hulladékkezelés	1.29.	külföldön születettek aránya	2.4.
		külkereskedelmi termékforgalom	3.11.
		L	
I, Í		lakásminőség	2.17.
ideiglenes vándorlás	2.3.	lakossági eladósodottsági ráta	2.16.
időjárás	1.6., 1.7., 1.8.	légköri szilárdanyag-kibocsátás	1.5.
implicit energiaadó	3.21.	lerakás	1.29.
import	3.11., 3.15.		
infláció	3.10.	M	
innováció	3.9.	maastrichti kritérium	3.5.
internethasználat	2.24.	magas vérnyomás	2.29.
ischaemiás szívbetegség	2.29.	megtakarítás	3.4.
iskolai végzettség	2.28., 2.38.	megújuló energia	3.19., 3.20.
iskolázottság	2.36.	megújuló energiaforrások	3.17.
ivóvízellátás	2.21.	mezőgazdasági termelés	1.13.
		mocsárrétek inváziós fertőzöttsége	1.22.
J		motorizációs szint	2.25.
jövedelem	2.16.	munkaerőköltség	3.14.
jövedelem egyenlőtlenség	2.14.	munkaerőpiacról való kilépés	2.10.
jövedelem-eloszlás	2.14.	munkaerő-termelékenység	3.6.
jövedelemszint	2.28.	munkanélküliség	2.8., 2.9.
		munkanélküliségi ráta	2.8.
K		munkaóra	3.6.
K+F	3.9.	munkavállalói jövedelem	3.2.
kamat	3.2.		

	Mutató		Mutató
működő tőke	3.12.	személygépjármű-állomány	2.25.
működő vállalkozások	3.8.	személyszállítás	3.23.
műtrágya	1.14.	szén-dioxid (CO ₂)-kibocsátás	1.1.
N, Ny		szennyezési adók	1.31.
napközbeni ellátások elérhetősége	2.42.	szennyvízelvezetés	2.21.
NATURA 2000	1.23.	szennyvíztisztítási fokozatok	1.11.
nemzeti park	1.23.	szilárdanyag-kibocsátás	1.5.
nemzetközi vándorlás	2.4.	szolgáltatások	2.44.
nitrát	1.14., 1.16.	születés országa	2.4.
nitrátszennyezés	1.17.	T	
nitrogén-oxidok	1.3.	tájvédelmi körzet	1.23.
nonprofit szektor	2.43.	talaj	1.16.
női-férfi kereseti rés	2.11.	talajvíz	1.14., 1.16.
növényzeti természeti tőke	1.22.	tanulók betegségei	2.29.
nyugdíj	2.10.	tápanyag	1.14., 1.16.
O, Ó, Ö, Ő		tápanyagfogyasztás	2.19.
oktatás	2.36., 2.37., 2.38., 2.41.	tápelem	1.16.
orvosi ellátás	2.30.	társas nonprofit szervezetek	2.43.
osztalék	3.2., 3.13.	tartós munkanélküliség	2.9.
óvodák kihasználtsága	2.42.	tartós szegénység	2.12.
ózonképző vegyületek	1.4.	települési hulladék	1.27.
ózonkoncentráció	1.4.	települési szennyvíz	1.11.
ózonprekurzor	1.4.	teljes munkaidőben foglalkoztatottak	
ökológiai gazdálkodás	1.19.	havi átlagkeresete	2.11.
önfoglalkoztatók	2.7.	teljes termékenységi arányszám	2.2.
öngyilkosság következtében meghaltak		termékenység	2.2.
aránya	2.33.	termelékenység	3.14.
öregségi nyugdíj	2.10.	természetvédelmi terület	1.23.
őshonos fafajállomány	1.24.	többnapos utazások	2.26.
P		tőkebefektetés	3.12.
Pálfai-index (PAI)	1.9.	tulajdonosi jövedelem	3.2., 3.13.
PM ₁₀	1.5.	turisztikai költség	2.26.
R		tünetmentes erdők	1.26.
regisztrált vállalkozások	3.8.	U, Ú, Ü, Ű	
rendelkezésre álló jövedelem	3.4.	utaskilométer	3.23.
rendszeresen dohányzók aránya	2.31.	újrafeldolgozás	1.29.
reprodukción	2.2.	üvegházhatásúgáz-intenzitás	1.2.
részmunkaidős foglalkoztatás	2.7.	üvegházhatásúgáz-kibocsátás	1.1., 1.17.
rosszul olvasó tanulók	2.37.	üzemanyagárak	3.10.
S, Sz		V	
savasodást okozó vegyületek	1.3.	vándorlás	2.3.
speciális célú vállalatok (SCV)	3.13.	vándorlási különbözet	2.3.
standardizált halandósági hányados	2.35.	várható élettartam	2.27.
szálló por koncentráció	1.5.	várható élettartam 65 éves korban	2.27.
számítógép	2.40.	vélt egészség	2.28.
számítógépes ismeretek	2.40.	veszélyes hulladék	1.30.
szegénységi arány	2.12., 2.13.	vidékfejlesztés	1.20.
szegénységi kockázat	2.13.	villamos energia	2.23., 3.17.
szegénységi küszöb	2.12., 2.13.	visszaforgatott jövedelem	3.2.
		vízfogyasztás	2.22.
		vízi közmű	1.10., 1.11., 2.22.
		vízminőség	1.12.
		víztermelés	1.10.

